

28—29 november

Debatter m. m.

Tisdagen den 28 november

	Sid.
Meddelande ang. sammanträdet torsdagen den 30 november	5
Svar på interpellation av herr Grebäck (cp) ang. tidpunkten för uppförande av ett laboratorium för radiobiologi vid lantbrukshögskolan	5
Interpellationer av:	
herr Andersson i Örebro (fp) ang. en upplysningskampanj med anledning av förbudet att sälja fisk från vissa sjöar	7
herr Boo (cp) ang. resultaten av utredningen »länsplanering 67»	7
herr Westberg (fp) ang. åtgärder för att åstadkomma en jämnare vattenavrinning i älvarna, m. m.	8
herr Jonasson (cp) ang. ett handlingsprogram för näringslivet och bebyggelsen i Värmlands län	8
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Westberg (fp) ang. bostadskvotberäkningen för pensionärs-lägenheter	10
herr Dickson (h) ang. viss propaganda inom skolan	10

Onsdagen den 29 november fm.

Öresundsfrågor	11
Statlig representation	32
Dansmuseets lokal- och personalförhållanden	33
Sociologisk forskning rörande sambandet mellan inställning till etiska och religiösa normer samt ungdomskriminalitet	33
Tulltaxa, m. m.	37
Tillskapande av ett enhetligt statligt skogsföretag	44
Samordning av den statliga företagsgruppen	48
Ökad verksamhet vid statliga företag m. m.	49
Formerna för den offentliga upphandlingen	56

	Sid.
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 50, ang. redogörelse från Nordiska rådet's svenska delegation	31
<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 12, ang. samarbete med de nordiska länderna	31
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 164, i anledning av riksdagens revisorers berättelse över verkställd granskning av statsverket	32
— nr 165, i anledning av riksdagens revisorers berättelse, i vad avser organisationsföredragandenas verksamhet samt arbetstidskontroll och effektivitetsmätning inom statsförvaltningen	32
— nr 166, i anledning av riksdagens revisorers särskilda berättelse om utgivningen av statsliggaren	32
— nr 167, i anledning av riksdagens revisorers särskilda berättelse om statlig representation	32
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 60, i anledning av riksdagens revisorers berättelse ang. verkställd granskning av statsverket m. m.	32
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 38, i anledning av riksdagens revisorers berättelse ang. verkställd granskning av statsverket, m. m.	32
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 169, ang. lönegradsplaceringen av vissa tjänster m. m.	33
— nr 170, ang. bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall avstå allmänna arvsfondens rätt till arv	33
— nr 171, ang. vidgning av det nordiska tjänstemannautbytet	33
— nr 172, ang. Dansmuseets lokal- och personalförhållanden	33
— nr 173, ang. forskningsberedningen	33
— nr 174, ang. stiftelse för utgivning av en informationstidskrift för invandrare	33
— nr 175, om en plan för den kriminologiska forskningens utbyggnad	33
— nr 176, om sociologisk forskning rörande sambandet mellan inställning till etiska och religiösa normer samt ungdomskriminalitet	33
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 63, ang. tulltaxa, m. m.	37
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 39, ang. godkännande av 1967 års vetekonvention och 1967 års konvention om livsmedelshjälp	44
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 50, ang. kapitalförsörjningen för lastbilstrafiken	44
— nr 52, om tillskapande av ett enhetligt statligt skogsföretag	44
— nr 53, om samordning av den statliga företagsgruppen	48
— nr 54, om tillskapande av ett allmänägt bostadsbyggnadsföretag	49
— nr 55, om ökad verksamhet vid statliga företag m. m.	49
— nr 56, ang. formerna för den offentliga upphandlingen	56
— nr 57, om en allsidig utredning rörande förutsättningarna för den mindre företagsamheten m. m.	72
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 59, om viss utredning angående säkerhetspolisens register	87

Onsdagen den 29 november em.

<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 64, om erläggande av skatt som villkor för erhållande av tilläggspension från den allmänna försäkringen	93
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 54, dels ang. förköpslag m. m., dels ang. ändring i lagen om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast	

	Sid.
egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag, m. m., dels om samhälleligt ägande av mark som förutsättning för stadsplaneläggning	95
— nr 55, ang. ändring i lagen om åtgärder mot vattenförorening från fartyg	130
— nr 56, dels ang. fortsatt giltighet av 1 § andra stycket lagen om igångsättningsstillstånd för byggnadsarbete samt ändrad lydelse av 3 § samma lag, dels om rätt att uppföra mindre egna hem utan byggnadstillstånd	131
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 50, ang. rationaliseringen av eldistributionen	139
— nr 52, om de eftersatta gruppernas problem	140
— nr 53, om företagsdemokrati	140
— nr 54, om kartläggning av problemen inom filmskapandets område, m. m.	146

Tisdagen den 28 november

Kl. 16.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmanen.

§ 1

Justerades protokollet för den 17 innevarande november.

§ 2

Meddelande ang. sammanträdet torsdagen den 30 november

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Med hänsyn till att ett stort antal interpellationer och enkla frågor kommer att besvaras torsdagen den 30 november tar sammanträdet nämnda dag sin början redan kl. 14.00.

§ 3

Svar på interpellation ang. tidpunkten för uppförande av ett laboratorium för radiobiologi vid lantbrukshögskolan

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Grebäck har frågat, om jag kan ange när en nybyggnad för ett radiobiologiskt laboratorium vid lantbrukshögskolan kan påbörjas.

Kungl. Maj:t uppdrog den 29 april 1966 åt byggnadsstyrelsen att färdigställa bygghandlingar för ifrågavarande nybyggnad och att därefter underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning. Byggnadsstyrelsen har i går redovisat bygghandlingarna. Ärendet är sålunda nu under beredning i departementet.

Vidare anförde:

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret, som ju var kort och bra. Det upplyste om att byggnadsstyrelsen i går redovisade bygghandlingarna, och det var värdefullt att få veta att ärendet redan är under beredning i departementet. Detta ger mig anledning att här göra några korta kommentarer.

Om jag har förstått jordbruksministerns kollega statsrådet Wickman rätt, skall det i framtiden bli en annan ordning på den tekniska forskningens område. I ett anförande vid Mekanförbundets höstmöte den 21 november uppgav statsrådet Wickman att han kommer att föreslå att ett nytt statligt centralorgan för tekniska forskningsfrågor skall inrättas. Tills vidare skall det kallas styrelsen för teknisk utveckling. Styrelsen skall bl. a. fungera som en uppsamlingscentral för de prioriteringsinsatser som bör ske på olika nivåer inom industri- och forskningsmiljö.

Herr Wickman sade vidare att vi måste vara beredda att skapa resurser för den forskning och det utvecklingsarbete som är nödvändiga för vår framtida konkurrenskraft. I dessa statsrådet Wickmans synpunkter vill jag helt instämma. Ökade forskningsresurser på radiobiologins område ger nya möjligheter att ersätta dyra och tidskrävande kemiska analysmetoder med ett snabbare och billigare analysförfarande. Inte minst torde dessa nya metoder kunna bli av stor betydelse vid bearbetningen av viktiga problem rörande luft-, vatten- och markvården. Förutsättningen för ökade insatser är, som jag har framhållit i min interpellation, att den planerade nybyggnaden av det radio-

Svar på interpellation ang. tidpunkten för uppförande av ett laboratorium för radiobiologi vid lantbrukshögskolan

biologiska laboratoriet snarast möjligt kommer till stånd. Prioritetsskäl bör i detta sammanhang kunna åberopas.

I den förhoppningen ber jag att än en gång få tacka herr statsrådet för svaret.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Frågan om påskyndandet av detta ärende har tidigare varit aktuell. Vid tillkomsten av en byggnad av detta slag är det emellertid speciellt komplicerade säkerhets- och andra problem som måste lösas, och därför finns det ingen anledning anta att ärendet har blivit fördröjt i onödan.

Jag vill också understryka att det här gäller hur det ena skall prioriteras i förhållande till det andra och att för utbyggnaden av Ultuna önskemålen är omfattande, även om vi har byggt mycket där redan. Jag kan nämna att vid Ultuna, Alnarp och Röbbäcksdalen har under de senaste fem åren investerats inte mindre än 32 miljoner kronor i nybyggnader och att av det beloppet faller 26,5 miljoner kronor på Ultuna.

Det har alltså satsats åtskilligt på att bygga upp verksamheten vid lantbrukshögskolan, och det är min förvissning att vi skall fortsätta i god takt. Men jag har för dagen inte möjlighet att säga när det aktuella bygget kan sättas i gång.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:t å bordet vilande proposition nr 167, med förslag till lag angående ändring i lagen den 17 juni 1932 (nr 223) med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län, m. m.

§ 5

Föredrogs var efter annan och hänvisades till bevillningsutskottet de å bordet vilande motionerna nr 1121—1134.

§ 6

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtanden nr 11 och 12, statsutskottets utlåtanden nr 164—176, bevillningsutskottets betänkanden nr 60, 61 och 63, bankoutskottets utlåtanden nr 50—57, första lagutskottets utlåtanden nr 54 och 59, andra lagutskottets utlåtanden nr 57 och 64, tredje lagutskottets utlåtanden nr 50 och 54—56, jordbruksutskottets utlåtanden nr 38 och 39 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 50 och 52—55.

§ 7

Föredrogs den av herr andre vice talmannen *Cassel* (h) vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr statsministern angående en vitbok i den s. k. Hägglundssaffären.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN** yttrade:

Jag hemställer, att bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista måtte uppföras *dels* statsutskottets utlåtande nr 168, bevillningsutskottets betänkande nr 61, bankoutskottets utlåtande nr 51, första lagutskottets utlåtande nr 54, andra lagutskottets utlåtande nr 57 och tredje lagutskottets utlåtande nr 50 i nu nämnd ordning närmast efter utrikesutskottets utlåtande nr 11, *dels* bevillningsutskottets betänkande nr 60 och jordbruksutskottets utlåtande nr 38 i angiven ordning närmast efter statsutskottets utlåtande nr 167, *dels* jordbruksutskottets utlåtande nr 39 närmast efter bevillningsutskottets betänkande nr 63.

Denna hemställan bifölls.

§ 9

Interpellation ang. en upplysningskampanj med anledning av förbudet att sälja fisk från vissa sjöar

Ordet lämnades på begäran till

Herr ANDERSSON i Örebro (fp), som yttrade:

Herr talman! Förbudet mot att sälja och bortskänka fisk som fiskats i vissa sjöar har inte bara drabbat fiskarna vid de berörda sjöarna hårt. Också andra fiskare har fått stora avsättnings-svårigheter för sin fisk. Många konsumenter har helt slutat köpa insjöfisk. Det finns t. o. m. exempel på att köpmotstånd mot strömming förekommit. De flesta sjöarna i Örebro, Västmanland och Sörmland har t. ex. fått goda värden vid kvicksilvermätningar. Gös och gädda från Hjälmaren innehåller bara 0,145—0,360 mg kvicksilver per kilo, medan det fastslagna gränsvärdet för ätlig fisk är 1 mg per kilo.

Uppenbarligen har upplysningen till allmänheten om säljförbudet varit bristfälligt. Man har inte klart för sig att fisket upphört i de förgiftade sjöarna och att det alltså inte finns någon risk för att vid köp av fisk erhålla fisk från dessa sjöar. Man har inte heller klart för sig att de sjöar som inte berörts av förbudet också blivit undersökta men befunnits ha tillfredsställande värden. Det är livsviktigt för de fiskare som inte berörs av förbudet att allmänheten får upplysning om de rätta förhållandena när det gäller kvicksilverhalten i deras vatten.

Med stöd av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att få framställa följande fråga till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet:

Planerar statsrådet att starta en upplysningskampanj med anledning av förbudet att sälja eller bortskänka fisk som fiskats i vissa sjöar?

Denna anhållan bordlades.

§ 10

Interpellation ang. resultaten av utredningen »länsplanering 67»

Ordet lämnades på begäran till

Herr BOO (cp), som yttrade:

Herr talman! Den pågående länsplanering 67 syftar till att utgöra underlag och vägledning vid behandlingen av lokaliseringsfrågor och vid fördelning av resurser som ställs till länens förfogande för bostadsbyggande o. d. I första hand är planeringen avsedd att vara till ledning för statlig verksamhet inom olika områden. Därmed sammanhänger också kommunernas utvecklingsarbete och framtida verksamhet. Som underlag för de angivna riktlinjerna ligger ett av riksdagen gjort uttalande år 1964 i anslutning till beslutet om en aktiv lokaliseringspolitik.

Länsstyrelserna har att i samråd med planeringsråden insamla statistik och på visst föreskrivet sätt med statistiken som grund göra prognoser samt utarbeta ett s. k. målsättningsprogram för länen. Ett sådant preliminärt program skall enligt anvisningarna vara upprättat och utsänt på remiss till sammanlagda kommuner eller i annat fall samarbetsnämnderna i kommunblocken samt insänt till inrikesdepartementet före 1 december 1967. Slutligt förslag enligt det s. k. alternativ 4 skall senast under april månad 1968 översändas till inrikesdepartementet.

Då de uppgjorda prognoserna och programbedömningen härav kommer att på ett avgörande sätt påverka utvecklingen inom olika områden av samhällslivet är det angeläget att riksdagen erhåller en samlad redovisning av den målsättning som kommer att framgå av de olika länsprognoserna. På vad sätt detta avses komma att ske framgår inte av de anvisningar som utfärdats.

Mer hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att

Interpellation ang. åtgärder för att åstadkomma en jämnare vattenavrinning i älvarna, m. m. — Interpellation ang. ett handlingsprogram för näringslivet och bebyggelsen i Värmlands län

till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande frågor:

Avser statsrådet att lämna riksdagen en samlad redovisning av de prognoser som inkommer från länen i anledning av länsplanering 67?

Vilken betydelse kommer de insamlade resultaten att tillmätas vid den framtida samhällsplaneringen?

Denna anhållan bordlades.

§ 11

Interpellation ang. åtgärder för att åstadkomma en jämnare vattenavrinning i älvarna, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr WESTBERG (fp), som yttrade:

Herr talman! Under flera år i följd har mycket svåra översvämningar inträffat i de norrländska ådalarna. Under förra året nådde t. ex. Ljusnan sitt högsta vattenstånd på femtio år och skador för 1 100 000 kronor anställdes av översvämningarna. Också i år inträffade översvämningar i området. När sådana skador inträffat flera år i följd finns det anledning att överväga om inte förebyggande åtgärder bör vidtas.

Jag ställde i våra en enkel fråga till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet om huruvida han avsåg att företa åtgärder för att åstadkomma en jämnare avrinning i de norrländska älvarna. Jordbruksministern svarade då att problemet var alltför omfattande och komplicerat för att besvaras inom ramen för en enkel fråga. Jag lovade därför att återkomma med samma fråga i form av en interpellation.

Det är uppenbart att denna stora angelägenhet inte kan ordnas av länsstyrelserna ensamma. Här bör företas en samordnad aktion. Det rör sig om problem som måste lösas med experthjälp.

Flera förslag till lösningar har framförts i debatten och det är väsentligt att få dessa förslag granskade av sakkunniga. För Ljusnans del har man t. ex. föreslagit, som herr Johan Olsson påpekade då han fick svar på en enkel fråga i våras beträffande detta problem, att ett nytt vattenmagasin skulle byggas vid Tjuvforsarna strax norr om Sveg. Vattenmagasinet skulle få en volym av 200 miljoner kubikmeter, och det skulle komma att ligga så långt ned i älven att man skulle fånga upp de stora tillflödena tillräckligt mycket för att förhindra översvämningar. Givetvis skulle magasinet byggas i samband med ett kraftverk.

Vad beträffar ersättningarna för översvämningsskador är det beklagligt att endast personer som har en lägre taxerad inkomst än 14 000 kronor kan erhålla bidrag. När det gäller naturkatastrofer av detta slag, som varken kan förutses eller förebyggas av den enskilde, borde väl ersättning ges i förhållande till skadans storlek, inte till den skadelidandes inkomster.

Med anledning av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att framställa följande frågor till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet:

1. Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidta för att åstadkomma en jämnare avrinning i de norrländska älvarna och därmed förebygga översvämningsskador?

2. Avser statsrådet att utreda frågan om förbättrade möjligheter att erhålla ersättning för översvämningsskador?

Denna anhållan bordlades.

§ 12

Interpellation ang. ett handlingsprogram för näringslivet och bebyggelsen i Värmlands län

Ordet lämnades på begäran till

Interpellation ang. ett handlingsprogram för näringslivet och bebyggelsen i Värmlands län

Herr JONASSON (cp), som yttrade:

Herr talman! Näringslivet i Värmland har under senare år brottats med stora svårigheter. Nu har det i dagarna kommit ytterligare rapporter om kommande företagsnedläggelser och andra driftinskränkningar, närmast berörande Forshaga men också andra orter. Befolkningsutvecklingen i länet är till följd av näringslivets situation vikan- de. Utredningar och undersökningar som företagits i olika sammanhang, bl. a. av länsstyrelsen, har givit dystra framtidsprognoser. Man skulle behöva räkna med ytterligare minskning av sys- selsättningstillfällena och därmed fort- satt befolkningsminskning.

Denna utveckling, som sålunda ka- raktiserar Värmlands näringsliv och bebyggelse, är enligt min mening olyck- lig. Vill man ha en rimlig spridning av näringsliv och bebyggelse över hela lan- det är det synnerligen angeläget att ef- fektiva åtgärder i detta syfte vidtas. Värmlands län intar härvidlag en ny- kelposition, eftersom ifrågavarande problem där torde vara mer akuta än i flertalet andra områden i vårt land. Det torde dessutom vara anledning att säga att Värmland och särskilt vänernområ- det har goda förutsättningar för ett blomstrande och rikt utvecklat närings- liv. Länet har också otvivelaktigt en god trivselsmiljö att erbjuda för bebyg- gelsen. Slutsatsen härav måste vara att man hittills brustit i förmågan att ta till vara de möjligheter och förutsätt- ningar som Värmland har.

En aktiv lokaliseringspolitik bör för Värmlands läns vidkommande få vä- sentligt ökad betydelse i framtiden. Det- ta har i olika sammanhang framhållits. En särskild vikt måste enligt min me- ning också fästas vid att kommunika- tions- och transportmöjligheterna för- bättras. Vattenvägarnas betydelse inte minst för näringslivet har ofta fram- hållits, bl. a. för kort tid sedan i sam- band med kanaltrafikutredningens för-

slag. Detta förslag innebär kapacitets- ökning för Trollhätte kanal. Det är an- geläget att detta förverkligas skynd- samt. På sikt är det enligt min mening ännu viktigare att man även inriktar sig på anläggande av kanalförbindelse Vänersborg—Uddevalla.

Förbättrade vägförbindelser västerut, d. v. s. i första hand med en isfri hamn i Norge, måste också tillmätas mycket stor vikt för det värmländska närings- livets utveckling. Byggandet av en mel- lanriksväg, som kan tillgodose detta syfte, har enligt min mening mycket hög angelägenhetsgrad. Årjängsområdet t. ex., som nu enligt prognoserna skulle gå ytterligare tillbaka, ligger bara fem mil från isfri hamn i Norge. Detta om- råde borde med förbättrade kommuni- kationer ha goda utvecklingsmöjlighe- ter för framtiden.

Enligt min mening är det angeläget att man snarast möjligt utarbetar ett handlingsprogram för Värmlands nä- ringsliv och bebyggelse. Målsättningen måste vara en vidareutveckling av lä- nets näringsliv och inte stagnation eller tillbakagång, som prognoserna pekat på. Såsom jag framhållit bör det finnas mycket goda förutsättningar för ett rikt utvecklat näringsliv i Värmland. Inte minst nyetablering av mindre företag är en nödvändig komplettering vid en industriell förnyelse och bör därför sär- skilt uppmärksammas.

Det handlingsprogram, som jag här har förordat, bör lämpligen kunna uppgöras av länsstyrelsen — men givet- vis i nära samarbete med näringslivet och med landstinget och kommunerna. Det skulle enligt min mening vara syn- nerligen värdefullt om regeringen, sär- skilt inrikesministern men även t. ex. kommunikations- och ekonomiminis- terna, ville stimulera tillkomsten av ett sådant handlingsprogram. Såsom jag framhållit är problemet särskilt aktuellt och akut för Värmlands vidkommande.

Med stöd av vad jag här har anfört

Interpellation ang. ett handlingsprogram för näringslivet och bebyggelsen i Värmlands län

anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet ställa följande fråga:

Vill herr statsrådet medverka till att ett handlingsprogram skyndsamt uppgöres i syfte att främja näringslivets och bebyggelsens utveckling i Värmlands län?

Denna anhållan bordlades.

§ 13

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 345, i anledning av motioner om rationalisering av undervisningsväsendet; och

från jordbruksutskottet:

nr 344, i anledning av väckta motioner om rätten att fiska med fasta redskap i kronans fiskevatten.

§ 14

Anmäldes följande motioner:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 155, angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1967/68, motionerna:

nr 1135, av herrar *Bengtson* i Solna och *Nordgren*,

nr 1136, av herr *Gustavsson* i Alvesta m. fl., och

nr 1137, av herr *Svensson* i Vä m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 166, med förslag till förord-

ning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648) såvitt avser bl. a. fordons beskaffenhet och utrustning, m. m., motionerna:

nr 1138, av herr *Enskog m. fl.*, och nr 1139, av herrar *Krönmark* och *Åkerlind*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 171, med förslag till lag om hyresnämnder, motionerna:

nr 1140, av herrar *Bengtson* i Solna och *Thylén*, och

nr 1141, av herr *Nilsson* i Gävle m. fl.

Dessa motioner bordlades.

§ 15

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

herr *Westberg* (fp), till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående bostadskvotberäkningen för pensionärslägenheter, och

herr *Dickson* (h), till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående viss propaganda inom skolan.

§ 16

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.13.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 29 november

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 21 innevarande november.

§ 2

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna nr 1135—1137; och

till lagutskott motionerna nr 1138—1141.

§ 3

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Andersson* i Örebro (fp), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående en upplysningskampanj med anledning av förbudet att sälja fisk från vissa sjöar,

herr *Boo* (cp), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående resultaten av utredningen »länsplanering 67»,

herr *Westberg* (fp), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående åtgärder för att åstadkomma en jämnare vattenavrinning i älvarna, m. m., samt

herr *Jonasson* (cp), till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående ett handlingsprogram för näringslivet och bebyggelsen i Värmlands län.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 4

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5

Öresundsfrågor

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, i vad skrivelsen hänvisats till statsutskottet, jämte motioner.

Punkterna 1—4

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5

Öresundsfrågor

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr andre vice talmannen CASSEL (h):

Herr talman! Låt mig börja med ett citat av den förre kommunikationsministerns tal rörande kommunikationsproblemen i öresundsområdet. Talet hölls inför nordiska rådet tisdagen den 1 februari 1966, när rådet var samlat i Köpenhamn. Statsrådet Palme sade då bl. a.: »Vi måste så långt möjligt bringa reda i det grundläggande materialet, räkna kostnaderna, utreda konsekvenserna, ty annars kan beslutet lätt bli en startpunkt för en fortsatt strid och framtida besvikelser.» Sedan fortsatte statsrådet: »Det betyder emellertid inte

Öresundsfrågor

att vi har lång tid på oss. Svårigheten att få underlag för ett klokt och rationellt beslut får inte bli ett hinder för att över huvud taget bestämma sig. Från svensk sida är vi helt på det klara med att öresundsfrågan måste få en lösning utan onödigt uppskov. Så mycket av planeringen inom öresundsregionen är beroende av besked om den fasta förbindelsen och om flygplatsfrågorna i regionen, att ett längre uppskov kan bli kostsamt.»

Vid nordiska rådets nästa session i Helsingfors i april 1967 hemställde Nordiska rådet att regeringarna i Danmark och Sverige snarast utvidgade och stärkte samarbetet i vad rörde undersökningar av hela spörsmålet om luftfartsförhållandena i öresundsområdet. Detta kunde eventuellt ske genom att på en passande tidpunkt tillsätta en gemensam arbetsgrupp. Regeringarna borde ge de regionala och kommunala myndigheterna möjlighet att delta i dessa undersökningar på ett lämpligt sätt. De båda regeringarna borde dessutom under utredningsarbetet upprätthålla kontakt med de övriga nordiska regeringarna.

Denna rekommendation fattades enhälligt frånsett att två medlemmar — en från Norge och en från Danmark — avstod från att rösta. Inom den svenska delegationen vid Nordiska rådet röstade sålunda samtliga medlemmar för rekommendationen.

Rekommendationen byggde på ett medlemsförslag framlagt av mig själv och ett par andra medlemmar från olika länder och den hade varit ute på remiss hos ett stort antal myndigheter både på den danska och på den svenska sidan, framför allt hos berörda landsting, länsstyrelser och städer. De uttalade med en mun att de var starkt intresserade av att få trafikförhållandena och planläggningen av dessa i öresundsområdet klarlagda så snart som det över huvud taget var möjligt.

På danskt håll har problematiken

kring flygfältet nu uppenbarligen kommit in i ett mycket akut skede. Den danske kommunikationsministern Svend Horn, har tydligen bestämt sig. Han är lidelsefullt engagerad i detta projekt och angelägen att så snart som möjligt få till stånd ett beslut om förläggande av ett storflygfält på Saltholm. Han har i detta sammanhang t. o. m. antytt — vilket han inte gjorde tidigare — att man måhända borde prioritera den fasta förbindelsen över Öresund framför bron över Stora Bält.

Saken bedöms på danskt håll som brådskande, eftersom man varje år som man tvingas vara kvar på Kastrup, trots att man vet att man inte skall vara där permanent, enligt uppgift från det danska kommunikationsdepartementet måste kosta på mellan 50 och 80 miljoner danska kronor i anläggningar på Kastrup. Dessa pengar betraktar man som bortkastade om Kastrup efter ett antal år överges och flygtrafiken flyttas över till en annan plats, t. ex. Saltholm.

I dagarna har den danske kommunikationsministern anlitat ett mycket stort amerikanskt planläggningsföretag i Los Angeles som är specialiserat på att bygga storflygfält och planerar sådana över hela världen. Han har lyckats få ett anslag från den danska riksdagen på 450 000 danska kronor för att förbereda denna planläggning.

SAS befinner sig i exakt samma situation som de danska myndigheterna. Även SAS behöver göra högst betydande investeringar på Kastrup under de år som man är tvungen att stanna kvar där. Även dessa investeringar är bortkastade om Kastrup inte längre kommer att fungera som storflygfält. SAS har för sin del klart och definitivt tagit ställning för saltholmsprojektet.

Från danskt håll pressar man för närvarande på våldsamt; man räknar med att en hel rad utredningar kommer att bli färdiga och skall presenteras vid årsskiftet. I varje fall kan det hela bli klart i så god tid att ärendet i väl utrett

Öresundsfrågor

skick skall kunna föreläggas Nordiska rådets nästa session, som börjar i Oslo den 17 februari 1968.

Den danske kommunikationsministern har tillsatt en särskild arbetsgrupp på fyra man, det s. k. Saltholmsudvalget, som nu arbetar för högtryck och som har order att vara färdig vid årsskiftet. Man planerar att hela problemet skall komma upp till en principdebatt i det danska folketinget under maj 1968.

Tanken på att bygga ett storflygfält ute på Saltholm, den tanke som väl många ryckt på axlarna åt såsom varande något fantastisk, har fått en helt ny grad av realism genom de två förslag, som nyligen lagts fram av fem framstående ingenjörfirmor, tre på den danska och två på den svenska sidan. De två svenska firmorna är Skånska cementgjuteriet och Armerad betong, alltså företag med utomordentligt anseende och en lång erfarenhet av sådana ting.

Projektet går ut på att man under en byggnadstid av cirka tre år och för en kostnad beräknad till mellan 285 och 350 miljoner danska kronor skall göra indämningar, ungefär på samma sätt som i Holland, runt området utanför Saltholm, som är mycket grunt. På det sättet skulle Saltholm, som nu mäter 7 gånger 2 km, gott och väl få utrymme för ett flygfält av interkontinentala mått. Man är på dansk sida inställd på att det flygfältet skulle förenas med Köpenhamn via Amager genom en tunnel. Tunneln skulle gå upp i dagen ungefär vid ingången till Kastrups flygfält. Om det projektet håller — om det alltså är möjligt att göra invallningen på tre år — räknar ingenjörfirmorna inom konsortiet med att man skall kunna vara klar med hela flygfältet så att det kan tas i bruk fem år efter byggstarten. Då skulle även motorvägsförbindelsen med Amager vara klar.

I fredags lade öresundsdelegationen fram sitt länge väntade förslag till fast förbindelse över Öresund. Det har i det-

ta sammanhang högst betydande intresse, eftersom öresundsdelegationen nu har stannat vid att den första utbyggnaden av fasta förbindelser — man räknar ju med två förbindelser — skulle komma att läggas i Köpenhamn—Malmöläget, som då naturligtvis skulle reppliera på Saltholm. Jag citerar några rader ur sammanfattningen av öresundsdelegationens betänkande som jag just fått: »Om en fast förbindelse skall byggas i KM» — d. v. s. i läget Köpenhamn—Malmö — »och en storflygplats anläggas på Saltholm måste en detaljerad gemensam planläggning ske av dessa projekt.» Litet längre fram i texten heter det: »Om en flygplats skall anläggas på Saltholm bör planläggningen av den fasta förbindelsen och flygplatsen samordnas och påskyndas.»

Den karta jag nu visar i monitorn är öresundsdelegationens karta över den planerade fasta förbindelsen. Man har hållit öppet om det skall bli en bro eller en tunnel eller en kombination av bro och tunnel.

Det är uppenbart och numera erkänt från alla håll, att frågan om ett storflygfält i öresundsområdet inte är en ren dansk angelägenhet utan en angelägenhet som i allra högsta grad berör Sverige men också i viss mån övriga nordiska länder. Området vid Öresund är alldeles för litet för att kunna hysa två storflygfält: dels är luftrummet för trångt, dels finns det inte passagerarunderlag och fraktunderlag för två interkontinentala flygfält. En framtidsvision skulle väl innebära att man tänker sig ett interkontinentalt flygfält någonstans i mitten så att säga. Jag är inte bunden vid Saltholm men låt mig som arbetshypotes utgå från att flygfältet skulle ligga där. Ett sådant interkontinentalt flygfält bör inte användas och kan inte användas för att avveckla all trafik — trafik av mera sekundär betydelse bör inte störa inflygningarna och manövrerna på det interkontinentala flygfältet. På både dansk och svensk sida be-

Öresundsfrågor

hövs vid sidan av det centrala stora flygfältet låt mig säga satellitflygfältet. I Sverige har man räknat med Sturup som skulle ersätta Bulltofta; i Danmark är man inne på att anlägga sekundära flygfält vid Voerløse och Tune. Dessa platser ligger några mil nordväst respektive sydväst om Köpenhamn. Dessa sekundära flygfält — till dem räknar jag som jag nyss sade även flygfältet vid Sturup — skulle, såvitt jag kan förstå, komma att trafikeras av en hel del charterflyg, av det tillväxande privatflyget, det starkt tillväxande kommersiella flyget och måhända, men i mindre utsträckning, en del av den ordinarie inrikes linjetrafiken.

Statsutskottets ledamöter är överens om att svensk-danska diskussioner rörande detta högst centrala trafikproblem måste tagas upp. Man blundar naturligtvis inte för att den s. k. Svedagruppen ganska länge sysslat med de flygtekniska problemen — frågor om luftutrymme, d. v. s. möjligheter att få plats med olika flygfält inom det förefintliga utrymmet, linjesträckningar och dylikt. Man blundar inte heller för att det ständigt pågår livliga kontakter mellan departementen men är ändå klar över att det behövs en särskild grupp för överläggning om dessa ämnen. Där emot har olika uppfattningar förelegat inom utskottet beträffande vid vilken tidpunkt överläggningarna bör börja. För min del anser jag att tiden nu i högsta grad är inne för att tillsätta den dansk-svenska arbetsgrupp som omnämnts i Nordiska rådets rekommendation. Det kan på intet sätt ligga i Sveriges intresse att danskarna hinner fixera sig i ställningstaganden rörande snart sagt alla detaljer som har att göra med storflygfältets placering och utbyggnad. Vi bör bevaka våra intressen och vara med. Inte från början — det är redan för sent — men vi bör träda in redan i nuvarande skede.

Att de pågående utredningarna på dansk sida därmed skulle försenas kan

jag inte inse. Den arbetsgrupp, som jag hoppas att kommunikationsministern snarast möjligt tillsätter, kan mycket väl börja med att sätta sig in i det omfattande material som redan har samlats ihop och avvakta ytterligare åtgärder tills de nu pågående danska utredningarna blir färdiga, vilket säkert inte kommer att dröja länge.

Jag är helt på det klara med att det är nödvändigt att låta de regionala myndigheterna, bl. a. länsstyrelserna, landstingen, städerna och kommunerna, i de berörda områdena så snart som möjligt få deltaga i detta för dem otroligt viktiga arbete. Jag vet att utskottsmajoriteten är rädd för att Sverige i detta sammanhang skall visa sig alltför angeläget och därmed försätta sig i en i förhållande till danskarna besvärlig förhandlingsposition. Men låt mig, herr talman, erinra om att det råder enighet både på svensk och dansk sida om att ett flygfält av det här slaget skall vara ett ekonomiskt självbärande företag. De passagerare som flyger och det gods som transporteras till och från fältet skall täcka både kapitalkostnader och löpande kostnader för flygfältets drift. Jag är medveten om att det kan bli svårt att få det hela att gå ihop, men i princip är det en sådan utformning som avses, vilket vi är överens om. Det är alltså inte meningen att flygfältet skall belasta vare sig de danska eller de svenska skattebetalarna.

Jag är, herr talman, mycket anglägen om att man från svensk sida nu överger sin avvaktande attityd och verkligen tar aktiv del i arbetet på denna från nordisk synpunkt centrala uppgift. Det har sagts att Nordiska rådet — och nordiskt samarbete över huvud taget — brukar misslyckas när det blir fråga om stora frågor och endast har framgång när det gäller de små vardagsproblemen. Detta är i viss mån sant. Vi har misslyckats med att få till stånd ett nordiskt försvarssamarbete och vi har också misslyckats i våra försök att

Öresundsfrågor

skapa en gemensam nordisk marknad. Vi fick den utan vår egen förskyllan och värdighet via EFTA, men det var inte på grund av nordiskt samarbete.

Det vore väl, herr talman, bedrövtligt och i hög grad opraktiskt, om inte Danmark och Sverige skulle kunna visa så stark nordisk samhörighet och så mycket intresse för nordiskt samarbete att de kunde lösa detta konkreta och för bägge länderna ytterligt centrala problem i gemenskap.

I detta anförande instämde herr *Hamrin* i Kalmar (fp).

Fru SUNDBERG (h):

Herr talman! I motionsparet I: 536 och II: 669 har motionärerna begärt att regeringen skulle ta initiativ till bildandet av en dansk-svensk arbetsgrupp för att pröva hela frågan om luftfartsförhållandena i öresundsområdet och därmed sammanhängande trafiktekniska problem. Vi har just hört herr andre vice talmannen redovisa att också Nordiska rådet har rekomenderat skapandet av en sådan grupp.

När jag läser statsutskottets utlåtande blir jag något förvånad. Utskottet motiverar sitt avstyrkande av motionsparet med att Danmark redan håller på med en intensiv utredningsverksamhet. Herr talman! Jag kan inte finna att detta på något sätt skulle minska möjligheten till en gemensam arbetsgrupp. För en sådan grupp gäller ju att bearbeta de utredningsresultat som redan föreligger respektive de resultat som kommer att presenteras för att därefter lägga fram förslag enligt vilka båda länderna kan få sina önskemål beaktade.

Frågan är om man inte i stället kan lägga lokaliseringpolitiska synpunkter på regeringens brist på intresse för detta spörsmål — lokaliseringpolitiska i det avseendet att frågan för Sveriges vidkommande icke är ett huvudstadsproblem utan berör ett område som ligger 50—60 mil från kungliga huvudsta-

den, med andra ord ett perifert problem.

Om så är fallet finns all orsak för regeringen att tänka om. Västra Skåne utgör ett av de snabbast expanderande områdena i vårt land. Frågan om luftfartens utbyggnad berör hela samhällsplaneringen för Malmöhus län och är oupplösligen förbunden med möjligheten till vårt lands första fasta markförbindelse med kontinenten.

För Danmarks vidkommande är frågan däremot ett huvudstadsproblem. Danskarna har i sin utredningsverksamhet när det gäller samhällsplaneringen tagit hänsyn till att öresundsregionen måste betraktas som en enhet. Givetvis kommer trafikunderlaget från den svenska sidan att beaktas av de pågående danska luftfartsutredningarna, men det är med all säkerhet att begära för mycket, om vi tror att de av eget initiativ skall frånhända sig möjligheten att själva få utreda hela frågan om den framtida lufttrafiken inom öresundsområdet, eftersom den internationella flygplatsen i alla händelser kommer att ligga på danskt territorium. För dem är det säkert tillräckligt med de av statsutskottet påtalade kontakterna mellan representanter för regeringarna. Det är Sverige som frivilligt avstår från sina möjligheter att på bästa sätt föra fram sina synpunkter och från att på ett tidigt stadium få information av värde för samhällsplaneringen.

Denna planering innefattar frågan om lokalisering av det sydsvenska satellitflygfältet, väganslutningar till flygplatserna, vatten- och avloppsfrågor, industri- och bostadsprojektering. Denna verksamhet ligger inte nere; den pågår oavbrutet, men den pågår utan samband med frågan om storflygplatsens lokalisering.

Regeringens kallsinnighet i frågan får mig att tänka på en byggherre som börjar att oförfärat bygga redskapsbod, lekstuga, swimmingpool och anlägga blomsterrabatter, för att sedan konsta-

Öresundsfrågor

tera, att byggnadsnämnden fastställt ett läge för själva bostadsbyggnaden som gör redan gjorda investeringar helt värdelösa. Denne man ångrar kanske att han inte tog kontakt med byggnadsnämnden i förväg. Vi motionärer har i motionen velat säkra en motsvarande kontakt genom att ge berörda regionala och kommunala myndigheter representation i den föreslagna arbetsgruppen.

En gemensam dansk-svensk utredning skulle också ge oss bättre möjligheter att beräkna trafikunderlagets fördelning mellan den internationella flygplatsen och Bulltoftas ersättningsflygplats. Det gäller också fördelningen mellan linjeflyg, charterflyg, allmänflyg och fraktflyg, där vi i dag bara kan anta — eller låt mig säga gissa. Också vägnätets utformning liksom utbyggnaden av den kollektiva trafiken för Malmöhus län kommer att i hög grad påverkas av flygplatsernas lokalisering.

Man måste också beakta bullerproblemet. Två utredningar har gjorts angående bullerstörningar inom lundablocket vid lokalisering av regionflygplatsen till Sturup. Luftfartsverkets utredning har förutsatt att både den nord-sydliga banan och den öst-västliga skulle vara i bruk men detta kan inte vara realiserbart förrän tidigast 1980. Fram till dess bedömer man olägenheterna av flygbuller för Genarps och Dalby kommuner såsom mycket grava. Men vid den tidpunkten är kanske Saltholmflygplatsen färdig, och passagerartrafiken från Malmö kommer i första hand att utnyttja den närmare belägna storflygplatsen. Förutsättningen för lokaliseringen av regionflygplatsen till Sturup finns då inte längre, och stora och oersättliga naturvärden har dessutom gått till spillo. Men även vid en lokalisering av storflygplatsen till Saltholm måste vi ta hänsyn till bullerlagstiftningen. Denna lagstiftning är inte heller likadan i de två grannländerna.

Herr talman! Jag vill erinra om vad generaldirektör Hörjel sade i samband

med presentationen av öresundsutredningen. Han erinrade om att tre danska kommittéer är sysselsatta med att utreda frågan om storflygplatsen, och han påpekade, att öresundsgrupperna bara haft möjlighet att helt översiktligt undersöka hur storflygplatsen skulle inverka på utformningen av en fast förbindelse mellan Malmö och Köpenhamn. Om båda arbetena skall utföras, måste det ske genom en detaljerad gemensam planläggning. Det är ytterst angeläget att beslut fattas i flygplatsfrågan snarast möjligt. Blir beslutet att anlägga en flygplats på Saltholm, bör samordningen och samprojekteringen forceras med all kraft.

Utskottets utlåtande med yrkande om avslag på vår motion visar, att Sverige inte skall bidra med något krafttillskott. Vi tycks skola förbli passiva, något som jag i egenskap av skåning djupt beklagar.

Herr RUBIN (mbs):

Herr talman! I motionen nr 234 i denna kammare, väckt i början av årets riksdag, har några motionärer yrkat att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte omedelbart upptaga förhandlingar med Danmark om inrättande av en storflygplats i Öresundsregionen, förslagsvis förlagd till Saltholm. Denna motion har behandlats av statsutskottet i samband med Kungl. Maj:ts skrivelse till riksdagen med överlämnande av redogörelsen från Nordiska rådets svenska delegation.

Sedan motionen avgavs i januari i år har åtskilligt hänt i denna fråga. Den nya danska samfärdselsministern Svend Horn har nämligen tagit upp storflygplatsfrågan och drivit den med mycket stor kraft. På hans initiativ har sålunda bl. a. verkställts en helt ny utredning, som utförts av fem stora danska och svenska firmor. Denna utredning visar hur man på Saltholm kan göra indämningar eller utfyllnader i det mycket grunda vattnet omkring ön och på

Öresundsfrågor

det sättet erhålla en brukbar areal som blir avsevärt större än Saltholms nuvarande yta. Utredningen visar vidare att en fullständigt utbyggd flygplats på ön kommer att få så stor kapacitet, att den räcker till även en bra bit in på nästa århundrade med den utveckling som vi för närvarande räknar med inom luftfarten.

Enligt den lösning av problemet som sålunda nu föreligger skulle man på Saltholm kunna skapa ett flygplatsområde som vid indämningsalternativet, fullt utbyggd med alla erforderliga anläggningar, skulle kosta 285 å 300 miljoner danska kronor och vid det dyrbaraste utfyllnadsalternativet cirka 460 miljoner danska kronor. Den första utbyggnadsetappen skulle gå på 195 miljoner danska kronor vid dämningalternativet och kräva fem års byggnadstid, medan en motsvarande utfyllnadslösning skulle kosta 260 miljoner danska kronor och ta 7—8 år i anspråk. Beloppen kan jämföras med de beräknade kostnaderna för Sturup, cirka 70 miljoner svenska kronor, d. v. s. 100 miljoner danska kronor — av statsrådet Palme betecknade som felräkningspengar. Konklusionen blir med andra ord att det under loppet av fem år är möjligt att på Saltholm utföra de för en flygplats nödvändiga planerings- och muddringsarbetena och skapa ett ban-system samt bygga vägar och övriga landförbindelser till Amager. En fullständig bullerutredning har också gjorts. Den danska saltholmsgruppen blir klar före årsskiftet med sitt förslag.

Till bilden hör vidare att parallellt med dessa händelser har öresundsdelegationerna avgivit sina betänkanden om fasta broförbindelser över Öresund. De pekar på att det är möjligt att snabbt iordningställa en förbindelse mellan Malmö och Köpenhamn. Denna förbindelse tänks få formen av en tunnel mellan Saltholm och Danmark, passerande under Drogden, d. v. s. vattenleden mellan Saltholm och Amager. Från Lim-

hamn till Saltholm blir det däremot en övervattensbro enligt förslaget.

Dessa två trafikföretag kan inte ses som isolerade danska projekt. Det gäller i själva verket att skapa den nödvändiga infrastrukturen för utbyggnaden av öresundsregionen. Som den allmänna europeiska utvecklingen tecknar sig i dag kommer uppenbarligen industrin att i ökad grad lokaliseras till kusttrakterna, där goda kommunikationer till sjöss finns. Industrin söker sig nu till sådana platser där det finns en kombination av goda kommunikationer till världshaven och tillgång till arbetskraft samt annat som kan bidra till en produktionsförbättring. Öresundsregionen är troligen det område i Norden som ligger bäst till i detta hänseende och som kan erbjuda motsvarande uppåtgående centra ute på kontinenten en framgångsrik konkurrens.

Då det gäller luftfarten har det nuvarande Kastrup lyckats skaffa sig en förstaplansroll. Kastrup är nummer fyra i storlek på den europeiska flygplats-skalan efter flygplatserna i London, Paris och Rom. Det är känt att man från tysk sida med all makt vill få till stånd en storflygplats norr om Hamburg. Denna skulle överta Kastrups roll som Nord-europas ledande flygplats. Om inte Norden gör någonting härvidlag och håller sig framme i planeringen, kommer den nordiska regionen att luftfartsmässigt bli distanserad utan möjlighet att delta i den vidare utvecklingen.

Vad det nu gäller är inte bara att skaffa en konkurrenskraftig nordisk lufthamn. Det gäller också att rädda SAS. För att SAS skall kunna fortsätta sin utveckling och hålla sin ställning ute i världen måste det på nordiskt territorium finnas en flygplats som tillhör de internationellt ledande. Utan en sådan bas kan SAS ej hålla sin position.

Vi var snabbt framme efter 1945 och fick då ett visst försprång genom Kastrup. Det gäller nu att hålla detta i framtiden. Inte minst hänsynen till SAS gör

Öresundsfrågor

flygplatsfrågan till en gemensam nordisk angelägenhet; det är inte enbart en dansk fråga. Även för Sverige är det ur luftfartssynpunkt centralt att vi i Norden har kvar en flygplats av den storleksordningen att den även framgent blir ett centrum för hela norra Europa. Detta kan endast uppnås genom ett klarsynt planerande.

Till detta allmänna perspektiv kommer givetvis rent lokala hänsyn. Det är uppenbart att befolkningen i malmöregionen har det största intresse av att få goda flygkommunikationer med hela världen, nu genom flygplatsen på Kastrup och sedermera — som vi hoppas — genom en storflygplats på Saltholm. Hur man än betar sig från svensk sida kommer den huvudsakliga flygtrafiken från malmöregionen att baseras på denna storflygplats. Sverige har inga förutsättningar att på någon plats i Skåne på egen hand bygga en flygplats som kan erbjuda tillnärmelsevis de trafikmöjligheter, som den storflygplats det här är fråga om kan ge. För malmöborna blir storflygplatsen särskilt viktig när öresundsförbindelsen blir färdig men även dessförinnan. Det blir mycket närmare för dem att resa till denna storflygplats än att t. ex. resa till något litet flygfält med låg flygtäthet någonstans i Skånes inre. Trafikservicen på ett storflygfält blir också en helt annan än på en lokal flygplats som den tänkta i Sturup.

Man har sålunda att ta i betraktande både det lokala skånska intresset av att få bästa möjliga flygförbindelser med omvärlden och det allmänt nordiska intresset att skapa underlag för SAS' fortsatta existens, för en vidare expansion av ett nordiskt flygsamarbete och för en fri utveckling av öresundsregionen. Mot denna bakgrund ter det sig obegripligt att den svenska regeringen hela tiden så energiskt har framhållit att frågan bara skulle gälla en dansk storflygplats på Saltholm, något som helt saknar intresse för Sverige. Storflygplatsfrågan har

utpekats som något som danskarna skall sköta själva. Det bör sägas rent ut att den allmänna misstron mot Danmark, som öppet eller dolt kommit till uttryck, är beklämmande. Självfallet har varje land alltid sina nationella intressen för ögonen. Givetvis har Danmark stora intressen i denna fråga, men det har Sverige också. Det är bedrövt att det i en så stor och viktig fråga, som i realiteten berör Nordens framtid och samarbetet mellan våra länder, visats sådan brist på samarbetsvilja. Hela tiden har man i Sverige försökt skjuta saken ifrån sig.

Ekonomiska skäl kan inte anföras för denna attityd. Det hör till bilden att det både beträffande storflygplatsen och öresundsförbindelsen visserligen krävs stora investeringar, men å andra sidan är det fråga om trafikföretag som på sikt är avsedda att göras självbärande. Man räknar med att öresundsbron skall kunna betalas inom en relativt kort tid genom avgifter. Beträffande en storflygplats på Saltholm går också alla kalkyler ut på att det kapital som investeras skall täckas. En jämförelse med Kastrups flygfält är ganska belysande. De första åren efter det de nya stationsbyggnaderna på Kastrup blev klara gick flygplatsen med underskott. Sedan flera år bär sig däremot flyghamnen och ger t. o. m. ett visst överskott.

Uppenbarligen måste en förnuftig uppgörelse kunna träffas med Danmark om hur de ekonomiska problemen skall kunna lösas. Det allvarliga är att det inte längre finns utrymme för någon långrotning. Tyskarna ligger långt framme med sina planer på flygplatsen vid Hamburg. Vi har ett visst försprång före tyskarna. Fortsätter käbblet mellan Sverige och Danmark inhämtar tyskarna tyvärr det försprånget. Det är bl. a. därför som man från dansk sida nu har gjort upp en tidtabell som förutsätter att man redan under 1968 skall komma fram till politiska beslut.

Frågan om öresundsbron har ju

Öresundsfrågor

också utretts sedan 1953, d. v. s. i snart 15 år. Det finns därför all anledning att öka tempot i arbetet med denna fråga. Finns det någon vilja härtill från svensk sida? Sätter man remisstiden för det nu avgivna öresundsbetänkandet till maj månad, blir det över huvud taget inte några förhandlingar förrän fram på hösten 1968, och då har man försuttit chansen.

Från denna talarstol måste man bestämt vädja till regeringen att överge sin hittillsvarande ståndpunkt att bara vänta. Det gäller nu att raskt gå in i förhandlingar med Danmark för att se hur saken skall lösas. Hur dessa förhandlingar skall föras — inom en arbetsgrupp eller direkt mellan regeringarna — blir det regeringarnas sak att avgöra. Det bristande intresse, varmed statsutskottet förefaller ha behandlat frågan, kan inte verka stimulerande på regeringen. Det gäller att få regeringen att inse hur mycket som står på spel i denna fråga. Såsas hela saken bort av pur oföretagsamhet, kommer ett stort ansvar att vila på dem som ej i tid har förstått vad saken gäller.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Så långt kan jag vara överens med dem som tidigare talat för en flygplats på Saltholm, att jag tycker att man i varje fall bör försöka att så snabbt som möjligt få klarhet i frågan, huruvida planerna på en sådan kan realiseras eller inte. Det finns nämligen även en del andra frågor, vilkas lösning är direkt beroende av om det blir ett flygfält på Saltholm eller inte. Jag skall be att i denna debatt få ta upp ett sådant spörsmål, som jag anser direkt sammanhänger med frågan huruvida det blir en flygplats på Saltholm eller inte. Det gäller frågan om en ersättningsflygplats för Bulltofta. Det är, såvitt jag kan förstå, en fråga som varken kan eller bör frikopplas från öresundsprojektet.

Det föreligger som bekant planer på

att i stället för Bulltofta bygga en ny flygplats cirka 2 mil från Malmö i ett område som heter Sturup. Dessa planer har mött ett mycket starkt motstånd från många olika håll. Jag skall inte ta upp alla invändningar, hur berättigade de än må vara, utan skall endast i all korthet beröra de ekonomiska aspekterna. Denna ersättningsflygplats för Bulltofta har kostnadsberäknats till cirka 80 miljoner kronor. Personligen skulle jag tro att den blir väsentligt dyrare. Det gäller alltså att se till att en ersättningsflygplats för Bulltofta inte blir en felinvestering. Mycket talar för att så kan bli fallet.

De senast publicerade resultaten av öresundsdelegationernas överläggningar visar att det inte föreligger några större tekniska svårigheter att bygga en kombinerad bro och tunnelförbindelse mellan det svenska fastlandet och Danmark. En sådan bro med anknypning till Saltholm kommer att göra förbindelserna mellan Sverige och ett flygfält där mycket bekväma och snabba. Allt talar också för att en sådan fast förbindelse med Danmark snarast bör åstadkommas, särskilt som det har visat sig att den blir ekonomiskt överkomlig. Det råder ingen tvekan om att Saltholm, därest dessa planer kommer att realiseras, blir den helt dominerande flygplatsen inom ett ganska stort område. De fasta förbindelser med Danmark, som beräknas komma till stånd, anser man också komma att medföra en stor befolkningskoncentration kring öresundsområdet — det är ingen tvekan om att detta kommer att bli resultatet. Människorna i det så kallade örestadsområdet kommer med stor säkerhet att anlita ett flygfält på Saltholm och icke ett ersättningsfält i Sturup. Jag tror att detta kommer att gälla även hela landsbygdsbefolkningen, i varje fall i Västskåne.

Det är därför jag tycker att det är angeläget att få klarhet i öresundsregionens framtida flygfältsförhållanden

Öresundsfrågor

innan någon ersättningsflygplats för Bulltofta anläggs. Vi har därför intresse av att överläggningar med Danmark kommer till stånd så snart som möjligt så att vi kan få förutsättningarna för ett gemensamt utbyggande av Saltholm klarlagda. Till dess menar jag att planerna på ett nytt skånskt flygfält bör få vila. Om så skulle behövas torde ett provisoriskt utbyggande av Bulltofta kunna ske relativt enkelt och billigt. Det faktum att Malmö stad av förklarliga skäl så snart som möjligt vill ha Bulltofta flygplats flyttad gör det också angeläget att frågan om flygförhållandena i öresundsområdet så fort som möjligt klarläggs, så att vi vet vad vi har att planera för framöver.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Av några debattinlägg här i dag kan man möjligen ha fått det intrycket att det skulle finnas några delade meningar när det gäller intresset för dessa vitala frågors lösning. Jag vill försäkra att statsutskottet — som också herr Cassel inledningsvis antydde — kontinuerligt har ägnat dessa frågor ett mycket stort intresse alltsedan de aktualiserades. Jag tror att jag vågar påstå att vi under varje riksdag de senaste åren har skaffat oss informationer både från SAS — som ju är den instans som är närmast berörd på flygsidan — och från departementet för att få veta hur utvecklingen på detta område fortskridit.

Det är emellertid *en* sak att i Nordiska rådet propagandamässigt föra fram en idé och en uppfattning om hur man anser att dessa frågor bör lösas. Där är man lyckligt befriad ifrån att i sista hand ta de ekonomiska konsekvenserna av de beslut som sedermera kommer att fattas. En annan sak är vad ett riksdagsutskott säger och skriver. Från statsutskottets sida har vi ansett, att vi måste ha möjlighet att överblicka de många, olika och djupt ingripande

konsekvenser som en förläggning av storflygplatsen till Saltholm med tillhörande fasta förbindelser över Öresund kommer att medföra. Det är nödvändigt att man inte bara klarlägger de tekniska och närmast ekonomiska förutsättningarna. Jag tror också — vi har nog inom statsutskottet ansett det — att man måste ha klart för sig även de planeringsmässiga konsekvenserna för att inte tala om de trafikpolitiska.

Hur kommer en fast förbindelse att verka på låt oss säga övervältringen ifrån den sjötrafik vi har f. n. till landsvägstrafik den dag som man kan åka i fast förbindelse från övre och mellersta Sverige genom Skåne och på broarna genom Danmark ned till de stora europahamnarna vid Nordsjön? Vad kommer detta att medföra i omställning för hela rederinäringen och alla kommunala hamnförvaltningar här i landet? Vilka konsekvenser kommer det att medföra för hela vårt vägväsen för att inte tala om järnvägarna som kanske ändå blir mindre berörda i detta sammanhang? Jag menar att detta är så stora och vittutseende frågor att de bör vara åtminstone rimligt klarlagda, när vi går att fatta beslut.

Nu kan man säga: Så länge har vi inte tid att vänta. Med anledning därav vill jag svara att om vi i statsutskottets fjärde avdelning inte är helt felunderrättade har man i departementet haft kontinuerlig kontakt med de ansvariga instanserna på den danska sidan och varit i stort sett överens om i vilken takt detta arbete skulle bedrivas och likaså vilka former samarbetet från tid till annan skulle ha. Vi har därför utgått ifrån att man kunde hysa förtroende för att ingenting skulle förlämnas ifrån departementets sida samtidigt som man där på ett annat sätt måste ta hänsyn till både de utredningstekniska och de ekonomiska konsekvenserna av det samarbete som man skall inleda i hela detta komplex av olika frågor och som man måste ha

Öresundsfrågor

möjlighet att i första hand avgränsa och bestämma när man tar initiativ.

Jag hoppas också att vi så snart som möjligt skall komma över till ett aktivt utredningsstadium. Men jag delar utskottets mening att vi får överlåta det initiativet till departementet. Vi har tagit fasta på och känt förtroende för att man, när man där anser rätta tidpunkten vara inne, också kommer att utan tidsutdräkt ta de initiativ som behövs.

Med anledning därav ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har ingen anledning att uttala vare sig förtroende för eller misstroende mot den nye kommunikationsministern på denna punkt. Han har inte haft tillfälle att framträda i detta ärende ännu och kan väl vara litet tveksam om hur frågan ligger till, eftersom han inte haft att ta ställning till denna problematik tidigare. Jag tycker emellertid inte, och det vill jag framhålla för min värderade vän herr ordföranden i fjärde avdelningen, att riksdagen i detta sammanhang på något sätt skall avstå från att ha en mening. Detta hör till de centrala trafikproblem vi har att lösa. Man kan ha olika meningar om lösningen men man kan inte anse annat än att det är bråttom.

Herr Rubin som nyss höll ett anförande har fullständigt rätt i att tyskarna tigger långt framme; de sitter inte och väntar, ty de är synnerligen beslutsamma människor. Hamburgområdet presar på, och byggs det planerade storflygfältet nära den danska gränsen skulle detta måhända innebära att tyskarna kommer före, med påföljd att det gemensamma storflygfältet, som vi behöver i öresundsområdet, blir någonting sekundärt jämfört med det tyska. Varken danskar eller svenskar — särskilt inte de som bor i Sydsverige — har nå-

gon anledning att glädja sig åt detta. Jag tror att vi måste se om vårt hus och enligt min mening är det synnerligen bråttom.

Herr Ståhl talade i svepande ordalag om projektets inverkan på sjöfart, hamnar, järnvägar och vägväsen, och visst får man fundera över allt detta, men man kan inte bara sitta i sin kammare och meditera i största allmänhet, utan man måste göra någonting och göra någonting nu.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Även om jag som herr andre vice talmannen sade är ny i detta ämbete har jag både som riksdagsman och ledamot av regeringen under några år haft tillfälle att följa diskussionen i dessa frågor. Efter de debattinlägg som gjorts här i dag vill jag också försäkra att det verkligen inte råder några delade meningar mellan den danska och den svenska regeringen beträffande handläggningen av dessa problem på utredningsstadiet. Tvärtemot vad som här gjorts gällande har det under utredningsarbetets gång förekommit utomordentliga, nära och fortlöpande kontakter mellan departementen liksom även kontakter på annat sätt mellan dem som deltagit i olika slags utredningar som berör det här området.

Jag tycker emellertid att det är angeläget att i detta sammanhang redovisa ett sammanträffande mellan trafikminister Svend Horn och mig för bara några veckor sedan varvid just dessa problem diskuterades. Vi var framför allt överens om två ting. Först underströk trafikminister Horn för sitt vidkommande, för undvikande av de missförstånd som möjligen kunde ha uppstått i den svenska debatten, att han inte anser att en storflygplats på Saltholm kan ersätta en flygplats i Skåne. Jag har inte heller hört någon antydning härom i kammaren i dag, utan vi tycks vara helt överens på den punkten. Annars är det

Öresundsfrågor

förklarligt om det finns en och annan som tänkt sig att man nu genom att bygga en storflygplats på Saltholm inte behöver engagera sig i ett flygfält i Skåne, men så är alltså inte fallet.

Dessutom stod det klart vid vårt samtal att de danska utredningarna befinner sig i sitt slutskede och man räknar med att någon gång vid åsskiftet kunna redovisa resultaten av utredningarna om Saltholm. Då får vi ett underlag som möjliggör diskussion om den fortsatta handläggningen av frågan. Det kanske ändå skall observeras att det inte ser ut att vara helt problemfritt att lokalisera en storflygplats till Saltholm. Hittills föreligger konsortiets utredning som i och för sig redovisar förutsättningar för det s. k. invallningsprojektet, men fortfarande pågår vissa provborrningar för att klarlägga hur kalkgrunden ser ut med tanke på risker för vattengenomsläpp. En bullerutredning är också klar och i denna framhålles, att om en flygplats förläggs till Saltholm måste man räkna med betydande bullerstörningar inte bara över Köpenhamn utan också över Malmö och en del av den skånska västkusten. Alla har vi också klart för oss att det finns ett mycket starkt samband mellan å ena sidan broförbindelsen och å andra sidan lokaliseringen av denna flygplats. Öresundsgruppen har nu redovisat resultatet av sina utredningar om broförbindelsen och kommit fram till att en förläggning av storflygplatsen till Saltholm skulle innebära en fördyring av förbindelsen över Öresund med cirka 500 miljoner kronor.

Herr andre vice talmannen Cassel sade att SAS helhjärtat hade slutit upp bakom tanken på att förlägga storflygplatsen till Saltholm, men när trafikminister Horn och jag talade om dessa ting var också representanter för SAS med, och de anmälde då reservationer inte minst på kostnadssidan. Där finns sålunda alltså en del oklara frågor.

Mot bakgrunden av det anförda tror

jag sålunda det är riktigt och klokt att göra så som vi enats om, nämligen avvakta resultatet av de utredningar som mycket snart blir färdiga. Det finns inget skäl för att nu, någon månad innan utredningarna kan väntas lägga fram sina resultat, skjuta in en arbetsgrupp i utredningarnas arbete. Jag är helt ense med dem som anser att dessa frågor är mycket brådskande. Den saken har också regeringen klart för sig, och vi kommer inte att töva att medverka till en så snabb handläggning av frågorna som möjligt. När papperen ligger på bordet får vi möjligheter att gå vidare, och då kommer vi att ta regeringskontakter och överlägga om på vilket sätt frågorna i fortsättningen skall handläggas på snabbaste sätt. Vi är medvetna om att det brådskar med hänsyn till alla viktiga planeringsfrågor som måste lösas i regionen.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jag vill instämma i vad herr Ståhl sade, att vi bör avvakta och handla med hänsyn tagen till föreliggande faktorer.

En sak har inte kommit fram i sammanhanget, nämligen angelägenheten för Malmö stad att flytta Bulltofta flygplats. Jag är mycket överraskad av att Malmös representanter inte har berört den frågan. I Malmö hälsvårdsnämnd har vi i 20 år fått ständiga klagomål om flygbullret, som företagna undersökningar har visat vara fullt berättigade, och det blir än värre när vi får jettflyg — vilket nu börjar bli högaktuellt. Det har redan signalerats att vi skall få det. Då kommer hela Malmö stad att ligga under en bullermatta. Det är därför av största vikt för oss att Bulltofta inte finns kvar längre än nödvändigt.

Vi är angelägna om att säga ifrån om den saken, eftersom vi helt nyligen har aktualiserat ett projekt om utbyggnad av Rosengård. Den planen hade på grund av bullerproblemet fått ligga ett par år. Sedan löstes byggfrågan på så

Öresundsfrågor

sätt att man deklarerade att Bulltofta skulle flyttas, och det är nu i högsta grad angeläget att flygplatsen kommer bort. Försernas den frågan alltför mycket, blir det en katastrof för byggnadsverksamheten i Malmö. Jag är överraskad av att man bara talar om Saltholm. Det är lika angeläget för hela Skåne att få en egen flygplats. Om den flygplatsen förlägges till Sturup eller till någon annan plats är inte det avgörande, utan det viktiga är att vi så snabbt som möjligt får en annan flygplats.

Detta utesluter emellertid inte den andra lösningen, en internationell flygplats, men jag vill bestämt hävda att de båda frågorna kan och bör sammankopplas. Man skall inte spela ut den ena mot den andra. Och för Malmö är det framför allt angeläget att slippa ifrån bullerproblemen, som nu gör det omöjligt för staden att förverkliga sina byggnadsplaner på ett förnuftigt sätt.

Herr NELANDER (fp:)

Herr talman! Den fråga vi här diskuterar, alltså i första hand en storflygplats i öresundsområdet och i andra hand en eller två fasta förbindelser över Sundet, är av mycket stor betydelse. Den intresserar hela Norden och inte minst Sverige, i allra främsta rummet Skåne.

Sedan statsutskottet behandlat frågan har den s. k. Hörjelska utredningen lagt fram förslag om en fast broförbindelse, där man i första hand har stannat för en bro mellan Köpenhamn och Malmö över Saltholm. Naturligtvis kommer en sådan broförbindelse att i hög grad bli beroende av om en storflygplats anordnas på Saltholm. Också denna fråga har tagits upp i utredningen i fråga, som bl. a. uttalar följande:

Om en fast förbindelse skall byggas mellan Köpenhamn och Malmö och en storflygplats anläggas på Saltholm måste en detaljerad gemensam planläggning ske av dessa projekt. De samordnings-

problem och frågor av teknisk, finansiell och arbetsmarknadsmässig natur, som härvid aktualiseras, blir med säkerhet både krävande och tidsödande att lösa.

Jag håller för alldeles klart att en sådan gemensam planläggning måste komma till stånd.

När det sedan gäller frågan om det eventuella förläggandet av en storflygplats till Saltholm bör den danska utredningen slutföras innan man kan ta någon ståndpunkt. En storflygplats kommer utan tvivel att anordnas på något ställe inom öresundsområdet, och givetvis har Sverige, inte minst Skåne, mycket stort intresse av hur den blir utformad och var den blir förlagd. Men när det gäller frågan om ersättningsflygplats i samband med en nedläggning av Bulltofta tror jag att vi både ur svensk och skånsk synpunkt måste göra klart för oss att en sådan måste komma till stånd någonstans i Skåne.

Vi har i Malmöhus läns landsting varit inkopplade på denna fråga, eftersom också vi blivit anmodade att delta i finansieringen av en sådan ersättningsflygplats. Jag har där biträtt förslaget att en sådan flygplats eventuellt, såsom luftfartsverket föreslagit, skulle förläggas till Sturup något över 2,5 mil från Malmö, såsom varande den ur de flesta synpunkter lämpligaste förläggningsplatsen härför.

Vi skall komma ihåg att det här inte minst gäller hela den lokala trafiken på Skåne men i utomordentligt hög grad också chartertrafiken, som ökat för varje år och som nu är av sådan omfattning att Bulltofta knappast kan klara densamma. Den som kommit i närmare beröring med den, särskilt under sommarhalvåret, vet att det förhåller sig på detta sätt.

Jag menar att vi inte kan räkna med att charterflyget från hela södra Sverige skall kunna tillgodoses ens av en storflygplats på Saltholm, utan vårt svenska charterflyg, särskilt den del

Öresundsfrågor

som kommer från Sydsverige, måste ha en flygplats i Skåne att utgå ifrån.

I Malmöhus läns landstings remissyttrande, som jag bidragit till att utforma, förekommer en mening där det framhålles, att man innan slutprojekteringen på en ersättningsflygplats utföres först måste ha klart för sig om Ljungbyheds militärflygplats skall vara kvar. Om så blir fallet, kan man inte lägga en ersättningsflygplats längre norrut än Sturup.

Vidare skall man emellertid också, innan man går längre i planeringen av en ersättningsflygplats, undersöka hur en storflygplats på Saltholm kommer att inverka på flygförbindelserna på exempelvis Sturup. Jag anser att det är alldeles tydligt att en sådan undersökning måste göras innan det slutliga avgörandet fattas.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag vill börja med att instämma med herr Cassel när denne sade att han tycker att tiden är inne för ett fastare grepp på denna fråga och att man nu bestämt bör närma sig fattandet av ett beslut. Låt mig bara påpeka att det är nära tre år sedan Nordiska rådet rekommenderade att man nu i främsta rummet skulle intressera sig för frågan om inte Saltholm var den bästa lösningen på storflygplatsproblemet i öresundsregionen. Men sedan dess har Nordiska rådet vid flera tillfällen behandlat både bro- och tunnelsepörsmålen samt även i någon mån berört flygplatsfrågan och intagit en hållning som väl kan anses vara pådrivande. Man har varit angelägen att utredningsarbetet skulle utföras så snart som möjligt. Vi inser väl alla att man kan hålla på och utreda en fråga av den här arten under många, många år.

Vidare har den danska hållningen under det senaste året klarnat väsentligt. Man har där funnit att starka skäl talar för lösningen med en kommunikationsförbindelse Malmö—Köpenhamn

och för Saltholm som storflygplats. Något beslut har inte fattats, men vi kan väl säga att det ur svensk synpunkt framstår som ett väsentligt faktum att den danska hållningen — särskilt den nuvarande danska regeringens hållning — fått en allt bestämdare orientering till förmån för vad som kan kallas en genuin öresundslösning. Då förefaller det mig som om man på svensk sida inte rent formalistiskt kan säga: Ja, ja, men de och de utredningarna är inte färdiga — vi vill först ha de papperen på bordet, och vi har ju kontakt med danska regeringen hela tiden.

Ack ja — kontakt, utan tvivel, men spörsmålet är ju vad man kan göra. Jag anser att sannolikheten för att man på dansk sida kommer att fortsätta att driva en lösning av antytt slag är så stor, att detta borde vara en anledning för den svenska regeringen att sätta i gång och snabbt genomföra utredningar rörande bl. a. de *svenska* aspekter på frågan som herr Ståhl berörde.

När Nordiska rådet nu i början av året — det var omkring den 1 april — hade frågan uppe intog man en positiv hållning till att någonting borde ske. Jag tycker att det utredningsarbete som behövs på svensk sida och som vi inte har fått närmare redovisat — jag hoppas att detta utredningsarbete i någon mån påbörjats, och det vore intressant att få besked i saken — bör drivas med all tänkbar energi. Man skall alltså inte göra så som kommunikationsministern nyss tyckte mena — säga att när vi har fått de och de papperen på bordet skall vi börja resonera närmare etc. Vi har ju inte hört något annat, ärade kammarledamöter, i fem-sex år än att när papperen kommer på bordet, då så...

Frågan är, kort sagt, om något kan göras för att åstadkomma att alla de erforderliga papperen kommer på bordet någorlunda snabbt. Eljest kan vi få uppleva den situationen, att när alla remissyttrandena väl kommit på bordet, så skall man ha nya utredningar rö-

Öresundsfrågor

rande vissa andra aspekter som gäller rent svenska förhållanden o. d. Då blir det ytterligare papper som skall på bordet, och så går det åter lång tid.

Vad jag vädjar om, herr talman, är alltså en sådan handläggning att vi får samtliga erforderliga papper på bordet så snart som möjligt. Jag anser — och även härvidlag ansluter jag mig till herr Cassels synpunkter — att allt väsentligt material skall man ha, men man kan ju överdriva även när det gäller utredningar. Låt mig dra en parallell med frågan om den Nordiska tullunionen. Vi utredde det problemet i över tio år. När vi äntligen var färdiga med utredningsarbetet visade det sig att tiden för ett handlande enligt de uppdragna riktlinjerna var ute, och det befanns att EFTA var den enda aktuella lösningen.

Jag vet inte om jag i kammaren någon gång har berättat att jag frågade dåvarande utrikesminister Spaak i Belgien hur de bar sig åt för att så snabbt få till stånd den holländsk-belgisk-luxemburgska ekonomiska unionen. Jag sade att vi i Norden utrett och utrett, men inte var färdiga för handling och att de började senare, men var färdiga långt tidigare. Spaak sade då — jag är säker på att han inte har något emot att jag nämner det: Det finns stora frågor där man inte kan be experterna utreda alla tänkbara sidor av saken, ty de håller på med detta så länge att man aldrig kommer fram till beslut. Vill man nå ett resultat får man först göra ett måttligt antal utredningar, sedan fatta det politiska beslutet och därefter uppdraga åt experterna att göra mer detaljerade utredningar.

Jag tror det ligger mycken politisk klokhet och erfarenhet bakom detta Spaaks yttrande. Det är egentligen den attityden jag skulle vilja rekommendera regeringen att intaga. Det vore bra om vi i frågor av denna art kunde undvika varje partipolitisk anstrykning under debatterna. Därför vill jag inte säga annat än att jag är övertygad om

att kommunikationsminister Lundkvist säkert har ett ärligt intresse för denna fråga. Men även om man är intresserad kan man driva en sak på olika sätt. Jag vädjar alltså om att regeringen skall handla mer i överensstämmelse med Spaaks metod än med den metod vi använde när det gällde tullunionen — och även ibland vid andra tillfällen — nämligen att utreda varje detalj innan ställning togs.

Herr talman! Låt mig endast göra ett tillägg. Jag tycker att herr Svenning och herr Nelander har rätt när de säger att det föreligger ett separat problem, nämligen att Skåne måste ha en flygplats. Jag vet inte om även fru Sundberg var inne på detta spörsmål. Skåne måste ha en regional flygplats, och denna angelägenhet är brådskande. Det finns alltså även därför starka skäl att försöka klara situationen beträffande de väsentliga beslutslinjerna när det gäller det större problemet om den internationella flygplatsen.

Vi har all anledning att snarast försöka göra de utredningar som kanske t.o.m. redan skulle kunnat göras på svensk sida.

Vi borde egentligen, liksom danskarerna, kunna ha en principdebatt i maj nästa år. Tyvärr kommer remissyttrandena inte att vara inne förrän den 1 maj, så det blir kanske svårt att få en debatt till stånd redan under den månaden. Under alla förhållanden bör en sådan inte uppskjutas onödigt länge.

Ett litet tillägg: Jag vill uttala den förvissningen att teknikerna till väsentlig del kommer att kunna lösa bullerproblemet. Jag tror inte att man skall räkna med att förhållandena för evig tid kommer att förbli vad de nu är.

Herr talman! Herr Ståhls utredningsprogram var kanske litet mer omfattande — om jag fattade honom rätt — än vad jag anser absolut nödvändigt. Sjöfarten kan givetvis få minskade arbetsmöjligheter om vi bygger broar och tunnlar. Detta betyder också att hamnar-

Öresundsfrågor

na kan få något färre arbetsuppgifter. Men frågan är hur centrala dessa problem är när det gäller att bedöma huruvida man skall bygga förbindelserna. Vi underlåter inte att bygga broar i Sverige därför att bilfärjorna på grund av dessa får mindre arbete, utan vi väljer den metod som är den mest rationella och framåtblickande. Jag är säker på att herr Ståhl har samma uppfattning som jag på den punkten. Jag gläder mig åt hans uttalande att statsutskottet många gånger har ägnat denna fråga ett mycket stort intresse och är angeläget att medverka till en lösning. Jag vill inte alls polemisera mot herr Ståhl när det gäller vad som väl var huvudsaken i hans anförande, nämligen att det är vissa utredningar på svensk sida som måste göras och göras snabbt.

Herr talman! Jag ser liksom herr Cassel detta som ett eldprov för det nordiska samarbetet. Jag vågar uttala den förhoppningen att alla på svensk sida ansvariga skall bestå detta prov.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag redovisade redan i mitt första inlägg att det under hela den tid som dessa frågor har diskuterats har försiggått ett samarbete i olika former. Man kan lösa många problem genom direkt samarbete, man löser andra problem i utredningar. Vi har haft sådana som har sysslat med luftfartsförhållandena i denna region, såsom Svedagruppen, för att nämna ett exempel. Vad vi nu säger oss är emellertid att det inte finns anledning för oss att gå in i den utredning som startade som en utredning om Köpenhamns lufthamns framtid. Man var ju överens om att den skulle genomföras av danskarna. Den är klar inom någon månad, och det finns knappast skäl för oss svenskar att anmäla intresse för att gå in i denna utredning nu.

Det var väl rätt naturligt att man blev överens om denna handläggning,

eftersom denna utredning har haft att undersöka icke bara projektet Saltholm utan även alternativa flygplatser på det danska fastlandet. Eftersom det i betydande utsträckning rör sig om stadsbyggnadstekniska frågor som skulle utredas från Köpenhamns synpunkt, var det ganska givet att denna utredning skulle genomföras av danskarna.

Jag har velat markera att vad vi vänder oss mot är tankegången att vi så här fem minuter i tolv skulle pressa oss in på något sätt i diskussionen omkring denna utredning om Köpenhamns lufthamns framtid. Det måste vara riktigare och mera praktiskt vad gäller handläggningen av dessa frågor att vi, när vi ändå så snart som om någon månad eller ett par är utlovade resultat av danskarnas utredning, då omedelbart tar kontakter och sedan handlar så snabbt som det över huvud taget finns förutsättningar för. Därömm är vi helt ense.

Herr andre vice talmannen CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte mycket att tillägga, men jag vill förklara att jag med stor glädje lyssnade på kommunikationsministerns uttalande. Jag fick det intrycket att han utlovar att lägga betydande energi och kraft i dagen för att vi skall få balans på vardera sidan om Öresund. Den mycket dynamiske danske kommunikationsministern sysslar hett och energiskt med dessa problem, och jag hoppas att han får gensvar från den svenska sidan.

Min tanke har aldrig ett ögonblick varit, herr kommunikationsminister, att vi skulle hoppa in i den nu pågående utredningen. Är det bara fråga om att vänta någon månad tills den är färdig, har jag tålamod även till dess.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Kommunikationsministern gav ingenting alls på hand rörande att det pågår eller snart påbörjas

Öresundsfrågor

utredningar om vissa svenska aspekter på problemet, vilka herr Ståhl antydde.

Vad jag har velat hävda är att man inte behöver vänta tills på dansk sida juridiska eller principiella beslut fattas om storflygplatsens läge. Man kan anse att *sannolikheten* för en lösning i viss riktning är så stor att man kan bearbeta problemet litet närmare. Jag tror att det vore bra om man från svensk sida gjorde det.

Ingen har begärt, herr kommunikationsminister, att vi skall inskrida fem minuter före tolv. Frågan är om man kan använda dessa fem minuter till förberedelser. Även om man inte alldeles säkert vet vad beslutet blir klockan tolv, kan det finnas en betydande sannolikhet för ett visst beslut, och då kan man utnyttja dessa fem minuter bättre än till att sitta med händerna i kors. Man kan göra de utredningar som behöver göras i den mån tiden tillåter det; man kan i varje fall påbörja dem. Jag skulle gärna se att kommunikationsministern ställde i utsikt att man sätter i gång med de svenska utredningar som inte redan är påbörjade.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIIST:

Herr talman! Jag kan försäkra kamraren att vi sannerligen inte sitter med händerna i kors vad beträffar denna fråga. Det måste väl anses vara värdefullt för det fortsatta arbete, som vi också på svensk sida skall bedriva, att få klarlagt vad de danska utredningarna om Saltholm kommer att innebära. Jag är inte lika övertygad som herr Ohlin om att all sannolikhet talar för en storflygplats på Saltholm. Det vet vi ingenting bestämt om.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har bara sagt, att det förefaller vara så pass stor sannolikhet för att den danska attityden är fast, att det kan vara anledning för oss att göra de utredningar som får intresse, om

detta visar sig vara riktigt. Hur många utredningar gör vi inte i detta land vilka inte kommer till någon användning? Varför skulle vi då inte kunna göra utredningar i de ämnen, som herr Ståhl berörde, med tanke på de konsekvenser det kan få om det blir en förbindelse mellan Malmö och Köpenhamn och om det blir en storflygplats på Saltholm. Konsekvenserna av detta kunde utredas i syfte att belysa de svenska problemen, så att vi inte om ett år får höra att allt pekar i denna riktning men att vi först måste påbörja de nya, rent svenska utredningarna; danskarna har visserligen utrett sitt men nu skall vi göra vårt. Jag vill undvika att man en gång till — om ett år — skall få höra att vi först måste avvakta att papperen kommer på bordet. Sörj, herr kommunikationsminister, för att de erforderliga papperen kommer på bordet så snart som möjligt, samtidigt, någon gång under kalenderåret 1968!

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIIST:

Herr talman! Jag förstår herr Ohlin så att han rekommenderar mig att nu, en eller två månader innan det utlovade resultatet av utredningen beträffande möjligheterna att förlägga en flygplats på Saltholm föreligger, sätta i gång en utredning här i Sverige för att diskutera hur vi skulle komma att behöva agera i den händelse det skulle bli en flygplats på Saltholm. Jag skulle nog vara litet oförsiktig om jag följde detta råd, eftersom jag inte behöver vänta längre på att få ett bättre besked att bygga en sådan utredning på. Så värdslös tycker jag inte man skall vara när man tillsätter utredningar som herr Ohlin rekommenderar mig att vara.

Herr RUBIN (mbs) kort genmäle:

Herr talman! Det har sagts flera gånger från talarstolen i dag att ett storflygfält på Saltholm eller på annan plats inte kan ersätta en annan flygplats i

Öresundsfrågor

Skåne. Flygplatsens lokalisering i Skåne blir dock helt beroende av var det framtida storflygfältet placeras. Därför är det oerhört viktigt att vi tillsammans med danskarna skyndsamt bestämmer oss för var vårt gemensamma nordiska flygfält skall ligga.

I Skåne hade man med förre kommunikationsministerns hjälp mycket bråttom att placera ett flygfält för Skåne i Holmeja. Detta visade sig vara alldeles felaktigt. Vad är det som säger att inte det nya flygfältsprojektet i Sturup också är alldeles galet? Många utredningar visar detta.

Som malmöbo tror jag liksom många med mig att när man skall flyga till Stockholm eller kontinenten folk inte vill åka 3 mil från staden för att sedan flyga tillbaka över Malmö igen till Danmark eller var nu det kommande storflygfältet skall placeras. Om man i framtiden måste åka bil till en flygplats 3 mil utanför staden och sedan flyga till Arlanda för att därifrån återigen få åka 3 mil till t. ex. Stockholm, kanske det i framtiden går fortare att åka tåg i stället för flyg.

Herr Nelander sade att chartertrafiken befinner sig i ständigt stigande i Malmö. Jag får med beklagande upplysa herr Nelander om att den i stället är i ständigt sjunkande.

Herr Svenning från Malmö talade om bullret. Ja, herr Svenning, visst förekommer det buller för närvarande, men när vi börjar få fram en sådan teknik att vi snart kan flyga till månen och Mars, tror inte herr Svenning då att man i framtiden även skall kunna lösa bullerproblemet?

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Man kan faktiskt ställa sig frågan: Varför diskuterar vi Saltholm? Innan jag försöker besvara denna fråga vill jag ge klart uttryck för att jag vill ha de bästa förbindelser med våra vänner danskarna. Att så är fallet säger sig alldeles självt.

När man diskuterar Saltholm, kan man inte bortse ifrån att detta är ett projekt som kommit fram som ersättning för Kastrup. Kastrups flygplats kan inte ligga kvar med hänsyn till Köpenhamns utbyggnad. Vart våra vänner i Danmark vill flytta sin flygplats är alltså en fråga som i första hand angår dem. Det ligger i sakens natur att de skall bestämma var den nya flygplatsen skall ligga.

I fråga om Malmö är förhållandena ungefär likartade. Anledningen till att Bulltofta inte kan ligga kvar har herr Svenning redan redogjort för. Man har föreslagit en ny flygplats i Sturup som ersättning för Bulltofta. Malmö är berett att satsa på detta förslag. Vi har inte, såsom herr Rubin sade, betänkligheter inför byggandet av en flygplats i Sturup. Tvärtom! Ett annat alternativ betyder att sträckan blir väsentligt längre än den som herr Rubin angav. Herr Rubin har väl ändå inte den uppfattningen att Bulltofta skall ligga kvar. Ett utbyggt Bulltofta betyder i så fall att man enligt min mening definitivt drar ned rullgardinen för Saltholm.

Det var egentligen herr Hansson i Skegrie som uppkallade mig. Även fru Sundberg har sagt en hel del som egentligen skulle kräva ett bemötande, men jag låter detta anstå till en framtida debatt.

Herr Hansson i Skegrie värdade till regeringen om att vänta med frågan om en ersättningsflygplats för Bulltofta till dess att allting är klart i fråga om Saltholm. Saltholmprojektet löser inte Skånes flygplatsproblem, herr Hansson i Skegrie. Den nu framlagda utredningen talar om en bro 1980. Jag vill starkt understryka behovet av att man när det gäller ersättningsflygplats i Skåne handlar snabbt. I dessa stycken vill jag understryka och instämma i vad herr Ohlin här säger, nämligen att man inte i oändlighet kan hålla på att utreda en fråga med alla olika perspektiv för ögonen. Under denna debatt har man

Öresundsfrågor

försökt att lägga in skilda synpunkter alltifrån gräsparvar till någonting annat. Därigenom har man velat förhindra ett bestämmande av en kommande flygplats.

Herr Hansson i Skegrie försökte att visionärt utveckla hur det kommer att bli i det s. k. örestadsområdet. Men, herr Hansson i Skegrie, finns det någon så stor stadsbildning, där man nöjer sig med endast en flygplats? Jag känner inte till det. Dessutom vet herr Hansson i Skegrie lika väl som jag att den fråga som nu diskuteras gäller möjligheten att bygga ut Saltholm med hänsyn till de besvärliga dimmorna, och i det läget är det nödvändigt att ha en ersättningsflygplats i nära anslutning till storflygplatsen. Det tror jag att alla ändå är överens om.

Herr talman! Jag skall inte säga något mer, men i allt väsentligt vill jag instämma med de synpunkter som här framförts av herr Nelander.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har den bestämda uppfattningen att frågorna om ett eventuellt flygfält på Saltholm och ett skänkt lokalflygfält måste bedömas i samband med varandra. Det gäller dock en investering på cirka 100 miljoner kronor. Det beloppet räcker sannolikt inte för ett lokalt skänkt flygfält, och jag tycker att man bör vara litet försiktig när man gör en sådan investering. Det kan bli en felinvestering och det kan bli, som förre kommunikationsministern vid ett tillfälle sade, ett provisorium. Provisorier av den storleksordningen anser jag är för dyra.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Jag kan inte underlåta att uttala min förvåning över att så prominenta politiker som här har yttrat sig har låtit lura sig i den fällan att det viktigaste vi har att göra är att bygga en landsvägsbro till en flygplats. Att

det har funnits en grund för danskarna att nämna Saltholm i sammanhanget för att få en viss dirigering av var en landsvägsbro skall byggas är väl odiskutabelt, och det borde stå klart för vakna politiker.

När bron skall byggas bör man ta hänsyn till att det är fråga om landsvägstrafik och inte flygplatstrafik. I det sammanhanget är det med förvåning jag tar del av de utredningar som nu presteras. Jag vill säga till kommunikationsministern, att det måste vara angeläget att i den trafikbild man vill skapa ha klart för sig vad man gör om man plockar bort järnvägsförbindelsen med kontinenten och ersätter den med en landsvägsförbindelse. Vi har redan nu på våra landsvägar en sådan anhopning av långtradartrafik att vi har all anledning att vara ytterst försiktiga med att ytterligare öka den. Om långtradartrafiken får fortsätta som nu och dessutom ökas ut med den långtradartrafik som skulle bli följderna av att vi slopade järnvägsförbindelsen med Danmark och ersatte den med landsvägsstrafik, får vi en sådan anhopning av långtradarare på våra riksvägar att otroliga krav kommer att ställas på utbyggnad av dessa, vilket blir en hela landets angelägenhet. Jag hoppas därför att denna debatt skall föras på ett mera verklighetsbetonat plan.

Slutligen vill jag på tal om buller etc. säga att om herr Rubin tyst och stilla vill flyga till månen skall jag inte lägga hinder i vägen.

Herr RUBIN (mbs) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan lugna herr Henningsson med att jag inte har några aspirationer på att flyga till månen. Det är inte heller det debatten gäller utan den gäller att skapa ett skänkt och danskt, d. v. s. nordiskt, storflygfält.

Herr Adamsson sade att Saltholm inte löser Skånes flygproblem. I detta yttrande ligger mycket av vad debatten

Öresundsfrågor

egentligen har kretsat runt. En mängd nationalister har bara talat om Skåne och Sverige och har inte kunnat se frågan nordiskt; det är detta som hela tiden har fattats.

Vilket blir längst, herr Adamsson, att åka ut till Sturup eller att åka till Saltholm, om det nu i framtiden blir en bro? Tror herr Adamsson t. ex. att man inte kommer att välja att åka över till Danmark med ett svävfartyg på tio, femton minuter hellre än att åka ut till en skövlad bokskog, ty den lär väl inte finnas kvar i framtiden om flygfältet skall läggas på den platsen?

Jag är glad över att i dag ha hört så positiva tongångar från kommunikationsministern. Det är verkligen roligt att en nordisk framtid skönjes i dessa frågor.

Herr ADAMSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Rubin tycks inte följa med vad som händer nere i Skåne. Han talar fortfarande om bokskogen, trots att, efter vad jag vet, det inte finns så mycket kvar av den, i varje fall inte i det område där flygplatsen enligt tidigare förslag skulle ligga. I det området har röjningen skett alldeles gratis.

Var hamnar herr Rubin, om det inte blir någon flygplats i Skåne och det skulle vara dimma på Saltholm? Jo, i Hamburg! Och det var ju dit han inte ville komma. Har vi ingen flygplats i Skåne, så finns det ingen ersättningsflygplats till Kastrup eller Köpenhamn.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Man märker att det på olika håll finns ett mycket stort intresse för denna fråga. Jag har givetvis deltagit i de debatter som förekommit på det lokala planet, och jag finner därför anledning att i all korthet anföra de synpunkter jag har att tillägga.

När beslutet att anlägga ett ersättningsflygfält för Bulltofta anmälades här i riksdagen, uttalade jag min förhoppning om att statsmakterna skulle visa

intresse av att försöka skona de mycket värdefulla naturtillgångar som finns vid Holmeja. Jag är därför mycket tillfredsställd över att man kunnat komma överens om att flytta på den tilltänkta platsen, i varje fall så mycket, att betydande delar av stora naturvärden kan skonas.

Även jag har den uppfattning som herr Svenning gett uttryck för, nämligen att vi i längden inte kan komma ifrån att flytta flygfältet från Malmö. Visserligen har det på senare tid kommit fram mer påtagliga bevis för att jetflyg inte med nödvändighet behöver vara så störande som man tidigare trott, men i längden kan vi inte ha ett flygfält med en mycket utvecklad trafik — även med jetplan — så in på Malmös knutar. Det är därför inte möjligt att ha flygplatsen vid Bulltofta kvar. Jag skulle därför med tillfredsställelse se att man fann en lösning för att komma ifrån de mycket betydande bullerproblem som finns i Malmö. Detta betyder inte att jag är helt tillfredsställd med den arbetsgång som tillämpats. Jag kan inte underlåta att ge uttryck för den känslan, att regeringen inte har visat så stort intresse för dessa frågor lösning som hade varit önskvärdt — detta intresse borde ha visats på ett betydligt tidigare stadium.

Jag skall emellertid vara realist och inskränka mig till att konstatera, att vi med all säkerhet får ett svenskt flygfält någonstans i Sturup eller i dess närhet — det är kanske den enda möjliga utvägen just nu. Men då skulle jag vilja uttala den förhoppningen, att om man på grund av bristande samordning mellan danska och svenska intressen kommer i det läget att vi gör en felinvestering, i varje fall i visst avseende, så skall vi vara storsinta nog att i framtiden konstatera att vi gjort ett misstag. Vi måste i varje fall se till att vi inte får uppleva den situationen, att vi genom att anlägga ett flygfält i Skåne på det sätt som nu planeras riskerar att

Öresundsfrågor

Saltholm inte blir den stora internationella lösning som vi dock anser skall vara något att sträva efter.

Jag vidhåller min uppfattning att Saltholm måste bli en stor internationell flygplats. Vi kan inte bara vänta på att danskarna skall bestämma sig för hur de skall lösa sitt flygplatsproblem; Sverige har ett mycket starkt intresse av att flygplatsen på Saltholm kommer till stånd. Det är därför jag vid olika tillfällen framfört min bestämda förhoppning att vi aldrig genom våra åtgärder skall komma i den situationen att de lösningar av flygplatsproblemen som vi i Sverige beslutar oss för skall göra det omöjligt att anlägga en stor nordisk flygplats på Saltholm.

Herr RUBIN (mbs) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara vilja fråga herr Adamsson: Hur cynisk får man egentligen vara? Herr Adamsson sade att röjningen av bokskogen redan påbörjats. Är det inte beklämmande att stora delar av skogen genom den fruktansvärda stormen har förstörts? Det är ju den skogen som vi många malmöbor vill slå vakt om. Det är den enda natur vi egentligen har runt Malmö. Skogen är lyckligtvis ännu inte helt borta, herr Adamsson — det kan jag försäkra eftersom jag var ute där i söndags — och jag hoppas att det i framtiden inte blir fler »röjningar» vare sig genom storm eller för ett nytt flygfält.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Vi har väl inte tid att fortsätta denna debatt längre, men jag vill ändå rätta till ett påstående som herr Rubin gjorde beträffande bokskogen. Vi är ju många som varit mycket ledsna över att en del av Bökebergsskogen skulle gå till spillo om man förlade flygplatsen till Holmeja. Men nu har man ju flyttat den och föreslår Sturup i stället. Såvitt jag vet finns det

ingen bokskog alls i Sturup. Det enda jag såg vid mitt besök var en liten dunge och några enstaka träd.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 6—8

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 6

Föredrogs vart för sig

bevillningsutskottets betänkande nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse från Nordiska rådets femtonde session, såvitt skrivelsen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte motioner;

bankoutskottets utlåtande nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse för Nordiska rådets femtonde session;

första lagutskottets utlåtande nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, i vad skrivelsen hänvisats till lagutskottet och tilldelats första lagutskottet;

andra lagutskottets utlåtande nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, i vad skrivelsen hänvisats till lagutskottet och tilldelats andra lagutskottet;

tredje lagutskottets utlåtande nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, i vad skrivelsen hänvisats till lagutskottet och behandlats av tredje lagutskottet; samt

utrikesutskottets utlåtande nr 12, över väckta motioner angående samarbete med de nordiska länderna.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkande och utlåtanden hemställt.

Statlig representation

§ 7

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 164, i anledning av riksdagens år 1966 församlade revisorers berättelse över verkställd granskning av statsverket, i vad berättelsen hänvisats till statsutskottet, jämte motioner.

Punkterna 1 och 5

Lades till handlingarna.

Övriga punkter

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 165, i anledning av riksdagens år 1966 församlade revisorers berättelse, i vad avser organisationsföredragandenas verksamhet samt arbetstidskontroll och effektivitetsmätning inom statsförvaltningen, jämte motioner, samt

nr 166, i anledning av riksdagens år 1967 församlade revisorers särskilda berättelse om utgivningen av statsliggaren.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9

Statlig representation

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 167, i anledning av riksdagens år 1967 församlade revisorers särskilda berättelse om statlig representation.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Må det tillåtas mig att, då jag har aktualiserat frågan om statlig representation i en skrivelse till statsrevisorerna den 4 november i fjol, få anföra några synpunkter i anslut-

ning till statsutskottets utlåtande nr 167.

I nämnda skrivelse påtalade jag bl. a. vissa brister när det gäller representationen inom den statliga förvaltningen. Jag anförde som ett exempel en medaljutdelning i en länsstyrelse, där vederbörande medaljörer inte ens erhöll en kopp kaffe i samband med den högtidliga akt som en medaljutdelning utgör.

Ett annat exempel kan anföras. En tjänsteman, som under många år varit verksam inom en statlig förvaltning, hade avlidit. Den avlidnes minne skulle givetvis hedras, men tyvärr kunde man icke ta statsmedel i anspråk för inköp av en krans, utan den avlidnes kamrater fick med egna medel inköpa en dylik.

I min skrivelse till statsrevisorerna fastslog jag att representation inom den statliga sektorn är av stor principiell betydelse och att enhetliga och väl avvägda normer på området med det snaraste borde tillskapas.

Nu hoppas jag att, efter det beslut som riksdagen nu kommer att fatta, sådana regler för den statliga representationen skapas, att vederbörande statliga myndigheter skall få möjlighet att utöva en förnuftig och väl avvägd representation. I förhoppningen att så måtte ske vill jag tillstyrka statsutskottets förslag i dess utlåtande nr 167.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10

Föredrogs vart för sig och lades till handlingarna bevillningsutskottets betänkande nr 60, i anledning av riksdagens år 1966 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket m. m., såvitt berättelsen hänvisats till bevillningsutskottet; och

jordbruksutskottets utlåtande nr 38, i anledning av riksdagens år 1966 för-

Dansmuseets lokal- och personalförhållanden — Sociologisk forskning rörande sambandet mellan inställning till etiska och religiösa normer samt ungdomskriminalitet

samlade revisorerers berättelse angående verkställd granskning av statsverket, m. m., såvitt berättelsen hänvisats till jordbruksutskottet.

§ 11

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönegradsplacementen av vissa tjänster m. m.,

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall avstå allmänna arvsfondens rätt till arv, och

nr 171, i anledning av motion angående vidgning av det nordiska tjänstemannautbytet.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12

Dansmuseets lokal- och personalförhållanden

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 172, i anledning av motion angående Dansmuseets lokal- och personalförhållanden.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Vi som står bakom motion II: 526 är mycket tacksamma för motionens behandling och utskottets hemställan. Efter de många framstötter som gjorts angående Dansmuseets lokalteter konstaterar vi med glädje, att denna fråga nu tycks ha lösts på ett tillfredsställande sätt.

De rådande förhållandena för Dansmuseets personal är emellertid sådana att jag skulle vilja understryka, att det som skall göras också bör göras snart. Jag ser fram emot att Kungl. Maj:t

redan nästa år tillmötesgår operastyrelsens begäran, att en särskild tjänst som intendent vid Dansmuseet inrättas samt att särskilda medel härför anvisas.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 173, i anledning av motion angående forskningsberedningen,

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stiftelse för utgivning av en informationstidskrift för invandrare, och

nr 175, i anledning av motioner om en plan för den kriminologiska forskningens utbyggnad.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14

Sociologisk forskning rörande sambandet mellan inställning till etiska och religiösa normer samt ungdomskriminalitet

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 176, i anledning av motioner om sociologisk forskning rörande sambandet mellan inställning till etiska och religiösa normer samt ungdomskriminalitet.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Förevarande utskottsutlåtande i anledning av motionerna om sociologisk forskning rörande sambandet mellan å ena sidan inställningen till etiska och religiösa normer och å and-

Sociologisk forskning rörande sambandet mellan inställning till etiska och religiösa normer samt ungdomskriminalitet

ra sidan ungdomskriminaliteten är ett bra och vidsynt aktstycke, som bemödar sig om att fixera de problem motionärerna aktualiserat. Att den av motionärerna föreslagna forskningen bör vidgas till en allmän beteendeforskning, som utskottet framhåller, är riktigt. Då kan forskningsresultatet bli ännu bättre. Motionärerna har all anledning att vara tacksamma för den skrivelse till Kungl. Maj:t som utskottsutlåtandet utmynnar i.

Däremot finns det inte någon anledning till odelad uppskattning av det till utskottets utlåtande fogade yttrandet från statens råd för samhällsforskning. Det är i sin helhet långt ifrån användningsfritt. Rådet konstaterar följande: »Problemet om hur ungdomarnas attityder uppstår och hur attityderna återverkar på beteendet är naturligtvis utomordentligt betydelsefullt men också utomordentligt svårt, eftersom barnens-ungdomarnas utveckling i hem, skola, kamratkrets och samhälle måste följas under lång tid. Kostnaderna för en sådan undersökning blir mycket stora.»

Så långt är allt i sin ordning och efter vad jag kan se helt odiskutabelt. Men därefter flyter yttrandet över i påståenden som är minst sagt diskutabla. Rådet skriver: »Därtill kommer vidare att en sådan kartläggning knappast avslöjar *orsakerna* i egentlig mening.» Här måste man fråga vad det är för skillnad på orsker i egentlig mening och andra orsaker. Påståendet står på gränsen till nonsens. Antingen är en orsak en orsak, eller också är den det inte. Man kan inte gradera orsaksbegreppet.

Sedan trampar yttrandet vidare i nya egendomligheter. Rådet skriver: »För att påvisa orsaker måste man anordna experiment, men motionärerna är knappast angelägna att grupper barn från olika miljöer utsätts för skilda slag av påverkan, där då bl. a. starkt sekula-

riserade inslag måste ingå.» Härtill måste sägas, att författarna till och under tecknarna av yttrandet borde vara väl medvetna om att motionärerna inte har föreslagit några obehöriga experiment av den typ som man inte brukar använda på människor, i varje fall inte här i Västerlandet.

Det ligger tyvärr lite av argt uppsåt i yttrandet från statens råd för samhällsforskning. För yttrandets upphovsmän kan det inte vara obekant, att den undersökningsmetod som skulle kunna komma till användning i detta fall är vad man brukar kalla *systematisk observation*. Den metoden är fullt användbar i detta sammanhang och kan inte misstänkliggöras genom småspargar mot motionärerna, som om dessa skulle vara dels okunniga, dels inhumana.

Vad statens råd för samhällsforskning har sagt i detta sammahang får välvilligt betraktas som ett olycksfall i arbetet, och i varje fall är det föga genomtänkt. Svensk samhällsforskning står numera på en så hög nivå, att man trots sådana enstaka små förlöpningar bör kunna ha full tilltro till dess objektivitet, allvar och oväld.

Jag är helt ense med utskottet om skrivningen till Kungl. Maj:t och har givetvis inget yrkande utöver utskottets.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! De flesta offentliga samtal om ungdomsfrågor brukar inledas med en »lovsång» till dagens ungdom. Inte heller jag vill frångå den ordningen, särskilt som jag finner en sådan lovsång högst befogad. Dagens ungdom har många förtjänster. Alldeles särskilt har jag fäst mig vid det sinne för ärlighet och uppriktighet som präglar huvuddelen av våra ungdomar. Jag kan också hänvisa till den energi och den framåtanda som är utmärkande för många unga och även till den vilja till engagemang för rättvisa och fred som

Sociologisk forskning rörande sambandet mellan inställning till etiska och religiösa normer samt ungdomskriminalitet

så ofta kommer till uttryck i ungdomsvärlden.

Även om det jag nu har sagt är sant — och det är enligt min mening mycket väl dokumenterat — går det ändå inte att blunda för de missförhållanden som i viss utsträckning förekommer inom ungdomsvärlden. Utskottet nämner i det avseendet alkoholmissbruk, narkotikabruk och ungdomskriminalitet och man skulle kunna räkna upp mera, allt missförhållanden som är djupt oroande.

Jag anser det vara betydelsefullt att utskottet ger uttryck för denna oro. Första förutsättningen för att något positivt skall kunna åstadkommas är ju att situationen väcker oro. Ur oron kan sedan komma ökat engagemang och större ansvar när det gäller våra ungdomsfrågor. Det minst önskvärda i sammanhanget är likgiltighet eller attityden: låt gå, det är ändå inget att göra! Visserligen kan ingen av oss förneka att det är svårt att komma till rätta med de problem som det här är fråga om, men det betyder ingalunda att inte någonting kan uträttas.

Vår historia visar exempel på hur förhållandena förändrats till det bättre, därför att det fanns människor som trodde att det skulle kunna bli annorlunda och som också var villiga att handla och engagera sig. Självfallet är det värdefullt att äga en så god grund som möjligt för sitt handlande, och därför är det angeläget att skaffa sig större kännedom om vilka inslag i ungdomens situation som ger upphov till missförhållandena.

Motionärerna konstaterar att det här är fråga om en mängd faktorer, betingade av en förändrad samhällsstruktur. Enligt deras uppfattning är en av de viktigaste grundorsakerna den minskade respekten för etiska och religiösa normer för mänsklig samlevnad. Jag delar i betydande utsträckning den uppfattningen. Miljön i hemmen har säker-

ligen också en avgörande betydelse, men motionärerna tar även upp skolans kristendomsundervisning, pressens, radions och TV:s inverkan på normbildningen. Jag hänvisar till utskottsutlåtandet, där det sägs att man med största allvar ser på situationen. Utskottet hänvisar beträffande den forskning som motionärerna i första hand efterlyser till det religionspedagogiska institutet och anser att den undersökning, som motionärerna önskar och som i och för sig skulle vara av intresse, torde ligga inom just detta instituts forskningsområde. Det bör väl också vara riktigt. Man bör dock kanske till detta lägga att det också är angeläget att institutet får de ekonomiska resurser, som är erforderliga för att kunna göra en sådan utredning.

Utskottet anser vidare att problemen bör ses även ur andra synvinklar. Den forskning det gäller bör ha en vidare inriktning än vad motionärerna angivit. Utskottet anför att vad som behövs är »en allmän beteendeforskning, som om möjligt bör ge underlag för praktiskt handlande». Jag vill gärna ansluta mig till detta som jag tror helt riktiga synsätt. Uppgiften bör vidgas på det sätt som utskottet anger.

Jag finner utskottets avslutningsvis gjorda uttalande, där man kraftigt understryker att det på detta område finns arbetsuppgifter av väsentlig betydelse för samhället, mycket tillfredsställande. Utskottet ställer inte något yrkande om dirigering av anslagsmedel för att möjliggöra dessa undersökningar, utan man räknar med att Kungl. Maj:t skall observera förhållandena och ta hänsyn till vad utskottet har anförut. Också jag hoppas att så skall bli fallet och har i så fall inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag vill först helt instämma i det uppskattande omdöme om

Sociologisk forskning rörande sambandet mellan inställning till etiska och religiösa normer samt ungdomskriminalitet

utskottets behandling av denna fråga, som herr Nordstrandh nyss gav uttryck för. Vi instämmer väl för övrigt alla i utskottets uppfattning att det här är fråga om ett fundamentalt spørsmål för hela vårt folk.

Jag vill understryka att de undersökningar som utskottet nu hoppas skall leda till ett resultat måste vara förutsättningslösa. Det finns många människor som från början utesluter möjligheten av att en mera allvarlig och kanske religiös syn, grundad på etiska ställningstaganden, kan ha ett positivt inflytande på de aktuella problemen.

Jag såg för några dagar sedan en teaterpjäs i Göteborg, där det förekom en scen med en man som var diktator i sitt hem. Han var även alkoholmissbrukare och uppträdde dessutom som en tyrann på arbetsplatsen. Han kom emellertid på bättre tankar och bad så småningom om förlåtelse för vissa saker som han hade begått. Detta betraktades av många bland åskådarna och även av någon recensent i pressen som en naiv scen. Man menade att så lättvindigt kunde inte en lösning nås.

Det ligger kanske en viss realism i detta, eftersom det är svårt att be om förlåtelse; prestigen och stoltheten kommer därvid in i bilden. Det är emellertid viktigt att hålla i minnet att även sådant, trots att det må vara svårt, måste till om vi skall kunna få hyggliga förhållanden i världen.

Jag vill också gärna understryka risken av det relativistiska tänkande just på de etiska områdena, som nu gäller i många kretsar. Det pläderas där för att detta är vetenskapligt riktigare än absoluta normer på dessa områden. Det därav följande förhållandet att det numera inte skulle finnas något som är rätt och som är orätt förvirrar begreppen inte minst för ungdomen. På många håll finns också den där tendensen att slå ihjäl samvetet, vilken hänger ihop med den relativistiska syn jag talat om.

Trots att jag inte har något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, har jag velat understryka detta med hänsyn till de undersökningar som sedermera kommer att göras på området.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Jag skall inte försöka utvidga denna debatt, men i egenskap av huvudmotionär skulle jag vilja säga några ord.

Jag är, liksom övriga talare, tacksam för den skrivning som statsutskottet gjort. Det är ett hälsotecken när utskottet säger sig vara helt ense med motionärerna om att det förekommer missförhållanden som är djupt oroande. Det är alldeles klart att huvuddelen av vår ungdom är bra, men man får inte — som många gör — negligera de verkligt stora problem som ändå finns. Det är också ett hälsotecken när utskottet skriver att det behövs en vetenskaplig undersökning av dessa frågor. Religions- sociologiska institutet anses ligga närmast till hands för att göra just den undersökning som motionärerna begärt, men utskottet vill dessutom vidga undersökningen till att omfatta även andra frågor, vilket jag tycker är bra.

Statens råd för samhällsforskning har i ett remissyttrande, som herr Nordstrandh omnämnde och som jag vill anknyta till, sagt att vissa experiment skulle behöva göras. Är det inte, herr talman, på det sättet att det i vårt samhälle redan gjorts och görs tillräckligt många experiment i detta avseende? Ingen kan väl undgå att nås t. ex. av all reklam för mer eller mindre ohämmad sexuell njutningslystnad som möter oss från många filmdukar, från allt fler skyltfönster och från annonser i de flesta tidningar. Denna påverkan förekommer också ibland i TV och i viss mån även i skolundervisningen. Alla i vårt samhälle påverkas gång på gång och på olika sätt negativt i förhållande till de

Tulltaxa, m. m.

handlingsmönster som allmänt eftersträvas i ett demokratiskt samhälle och som skulle kunna uttryckas med orden: Respekt för medmänniskan. Detta inflytande måste vi försöka minska, och vi måste framför allt fråga oss hur vi skall kunna stärka människornas — i första hand ungdomarnas — motståndskraft mot den påverkan som väller över oss alla.

Vi motionärer anser, att just från dessa synpunkter skulle det vara mycket värdefullt att få belyst huruvida inte en kristen fostran har en avgörande positiv betydelse också ur rent allmän demokratisk synvinkel. Frågan är alltså om inte de företeelser som utskottet liksom motionärerna oroar sig för skulle kunna motverkas av en kristen fostran, en fostran till etiska och moraliska normer.

Det skulle ha stor betydelse, om man vetenskapligt skulle kunna belägga detta och jag är för min del övertygad om att en undersökning skulle ge ett sådant resultat.

Statsmakterna kan på olika sätt medverka i detta avseende. De kan skapa en samhällsmiljö som är positivt inställd till en kristen påverkan. Enligt min mening har statsmakterna tyvärr under senare år inte gjort detta. En sådan undersökning som här åsyftas skulle kunna bidra till en ändrad inställning.

Det förhållandet att utskottets ledamöter är eniga är glädjande bl. a. därigenom att det visar att redan i dag en viss omsvängning kan ha ägt rum. Också andra tecken tyder på att så är fallet. Om det är en riktig bedömning vore det glädjande för ungdomen i vårt land och för hela samhällsutvecklingen.

Jag har, herr talman, inget särskilt yrkande utan är tacksam för utskottets skrivning. Jag har endast velat göra dessa reflexioner.

Fröken LJUNGBERG (h):

Herr talman! Jag delar både utskot-

tets och de föregående talarnas uppfattning att det skulle ha mycket stor betydelse om man för en bedömning kunde komma åt förhållandet mellan orsak och verkan i en hel del företeelser, som förefaller oss oroande i dagens samhälle. Jag har emellertid inte begärt ordet för att blanda mig i den egentliga debatten utan för att ge en sakupplysning, som enligt min mening angår kammaren.

Vi har här i riksdagen beslutat om en riksbankens jubileumsfond för vissa forskningsändamål, och denna har ställt medel till förfogande för en sociologisk undersökning under ledning av docent Hof, en undersökning som syftar till att klarlägga just sådana orsaksförhållanden. Tills vidare har 30 000 kronor anslagits för detta ändamål. Samma fond har också ställt medel till förfogande för en långtgående forskning på kriminalitetens område.

Jag ville bara, herr talman, till upplysning meddela detta.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 15

Tulltaxa, m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tulltaxa, m. m., jämte motioner.

I en den 13 oktober 1967 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 150, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) tulltaxa,
 - 2) förordning om ändring i tulltaxeförordningen den 13 maj 1960 (nr 391),
- dels bifalla de förslag i övrigt, om

Tulltaxa, m. m.

vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 901 av herr *Torsten Hansson* och II: 1115 av herr *Arvidson*;

2) motionen I: 902 av herr *Lundberg*; samt

3) motionen II: 1116 av herr *Jansson m. fl.*, vari bl. a. hemställts, att riksdagen vid behandling av proposition nr 150 med förslag till tulltaxa måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till slopande av tullar på industrivaror från u-länder samt förslag till möjliga former för överflyttning till u-länder av viss import av jordbruksvaror och frukt som nu skedde från industriländer.

Utskottet hemställde,

att riksdagen — med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 150 och med avslag på de likalydande motionerna I: 901 av herr *Torsten Hansson* och II: 1115 av herr *Arvidson*, motionen I: 902 av herr *Lundberg* samt motionen II: 1116 av herr *Jansson m. fl.* — måtte

A) godkänna

1) Genèveprotokollet (1967) till det allmänna tull- och handelsavtalet (GATT),

2) överenskommelse om grunderna för förhandling om ett världsvitt spannmålsarrangemang,

3) överenskommelse om tillämpning av artikel VI i det allmänna tull- och handelsavtalet,

B) anta förslag till

1) tulltaxa, med den ändringen att 7 kap. erhöles i utskottets hemställan angiven lydelse,

2) förordning om ändring i tulltaxeförordningen den 13 maj 1960 (nr 391),

C) bemyndiga Kungl. Maj:t att den 1 januari vart och ett av åren 1970,

1971 och 1972 genomföra de ändringar i tulltaxan som framginge av kol. 5, 6 och 7 till bilaga 5 i propositionen samt att under de förutsättningar som angivits i propositionen genomföra de ändringar av tullsatserna för vissa kemiska produkter som redovisades i bilagan.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **ARVIDSON** (s):

Herr talman! Det är säkert inte så många av kammarens ledamöter som har anledning att närmare studera tulltaxan. Den är emellertid i många avseenden ett mycket märkligt dokument. Bl. a. innehåller den den enda officiella svenska definitionen på konst. Vill man här i landet veta vad konst är, måste man alltså gå till tulltaxan.

Under sådana förhållanden är det givetvis viktigt att denna definition på konst också är korrekt. Man återfinner den på sid. 241 i Kungl. Maj:ts proposition nr 150. Där står det att rubriken »Konstverk» innefattar målningar och teckningar utförda helt för hand, vidare konstgrafiska originalblad, såsom etsningar, gravyrer, träsnitt och litografier, samt slutligen originalskulpturer, oavsett materialet. Detta är en ganska oskuldsfull definition, byggd på okunnet om att det finns konst av annan art.

Vill man i tulltaxan leta efter någon rubrik som innefattar vår förnämliga textilkonst, hittar man rubriken »Mattor, gobelänger o. d.», men där finns inte någon antydning om att det är fråga om konstverk. Vill man efterforska hur myndigheterna ser på vår keramiska konst, får man söka under rubriken »Keramiska produkter», men inte heller där ser man någon antydning om att det finns konstverk på området. Vi har mycken förnämlig konst på glasets område. Tittar man på »Glas och varor därav», finns inte heller där någon antydning om att det rör sig om konstverk. Vi har här i landet ett förnämligt konst-

Tulltaxa, m. m.

närligt silversmide. Vill man finna detta ädelsmide i tulltaxan, bör man inte se efter under rubriken »Konstverk», utan man skall söka det under rubriken »Bijouterivaror».

Jag tycker att detta förfaringsätt är oriktigt och att det också är farligt.

I de två motioner som har avlämnats av herr Torsten Hansson i första kammaren och av mig i denna kammare hemställs om den förändringen i tulltaxan, att det konstnärliga ädelsmidet i stället placeras under rubriken »Konstverk». Det är alltså här inte fråga om vilka silvervaror som helst utan om verkliga konstverk, d. v. s. sådana som tillverkas bara en gång och där utförandet sker för hand.

Utskottet anser emellertid att man inte kan förfara på det sättet därför att det finns en internationell överenskommelse om hur en tulltaxa skall vara uppställd, nämligen den s. k. Brysselnotenklaturen. Det är alltså ett internationellt problem, vilket inte gör saken mindre viktig. Här försiggår tydligen en internationell diskriminering av alla konstarter utom just bildkonst, målningar, teckningar, grafik och skulpturer. Jag föreställer mig att det vore en viktig angelägenhet att från svensk sida initiativ toges till en annan värdering av konst i tulltaxesammanhang. Jag vill gärna understryka att detta är en sak som den svenska regeringen borde ta upp till behandling.

Enligt utskottets mening angriper motionärerna problemet på ett felaktigt sätt när de hävdar att beskattningsfrågor inte har mycket att göra med placeringen i tulltaxan. Motionärerna har emellertid i sin framställning inte talat om någon beskattning — de är väl medvetna om att placeringen i tulltaxan i och för sig inte innebär någon förändring i beskattningen. Vad som i första hand har åsyftats med motionen är att söka erhålla en riktig definition av begreppet konst, inte bara därför att det i och för sig är fråkigt med en oriktig

placering i tulltaxan utan också därför att man blir hänvisad till tulltaxan vid behandlingen av dessa skattefrågor. Och sedan är det svårt att komma ur den onda cirkeln.

Den nuvarande placeringen i tulltaxan av, låt oss säga ädelsmidet, som det här närmast gäller, får vissa konsekvenser. Vi har en lyxskatt på 25 procent på produkter som är att hänföra till konstnärligt ädelsmide, och motiveeringen är den, att detta ädelsmide inte är konst eftersom det inte står upptaget under rubriken »Konstverk» i tulltaxan. Det är således utomordentligt viktigt att tulltaxan har korrekta definitioner av vad som är konst.

Produkter av ädelsmide är relativt dyrbara, men man betalar inte i första hand för materialvärdet — guldets eller silvrets — utan för det konstnärliga arbetet. Det är det konstnärliga utförandet som ger produkten dess egentliga värde. En tiondel av kostnaderna för konstverket ligger kanske i materialet, medan nio tiondelar hänför sig till det konstnärliga arbetet, och på detta konstnärliga arbete utgår alltså en lyxskatt med 25 procent. Det betyder att vi i vårt land lägger lyxskatt på konstnärligt arbete, vilket i och för sig är oriktigt. Det är också skadligt därför att silversmidet inte tål denna belastning. På grund av denna särbehandling hotas ett förnämligt svenskt konsthantverk att dö ut.

Bevillningsutskottet har tidigare varit mycket positivt till en ändring härvidlag, men denna positiva hållning har ännu inte givit något resultat. Vi frågar oss varför. Vi hade väntat att det skulle ske en ändring i tulltaxan som kunde inge förhoppning om en förändrad attityd också i skattefrågorna. Det är därför vi i detta sammanhang har kommit tillbaka, trots att vi hade frågan uppe vid värriksdagen. Vi har gjort det i medvetandet om att droppen så småningom urholkar stenen, och därför ämnar vi också ytterligare återkomma.

Eftersom ett yrkande om bifall till

Tulltaxa, m. m.

motionen skulle vara rätt meningslöst, ämnar jag inte framställa något sådant, men jag vill gärna vädja till finansministern att ta upp frågan till förnyad omprövning.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Bevillningsutskottets betänkande nr 63, som kammaren nu behandlar, sysslar med en förändring av tulltaxan beroende på det resultat som nåddes genom Kennedyronden. I samband härmed har väckts en motion, i vilken man tagit upp ett önskemål om att i tulltaxan förändra placeringen av ädelsmidesprodukter. Herr Arvidson säger att dessa föremål är utsatta för en diskriminering på grund av placeringen i tulltaxan.

Naturligtvis förhåller det sig inte på det sättet. Diskrimineringen ligger i så fall på det planet att det i vårt land finns en försäljningsskatt som anknyter till ifrågakarande nummer i tulltaxeförordningen. Herr Arvidson menar nu att man skall ändra tulltaxan för att därigenom avlägsna diskrimineringen av ädelsmidan. Detta är inte möjligt, beroende på att tulltaxan är uppbyggd efter en internationell överenskommelse, den s.k. Brysselnomenklaturen. Denna kan givetvis inte ändras med hän synstagande till behovet av speciella beskattningsåtgärder här i vårt land.

Det är riktigt som herr Arvidson sade att bevillningsutskottet i ett tidigare betänkande har uttalat sin välvilja i vad gäller borttagandet av försäljningsskatten på ädelsmidan. Bevillningsutskottet intar alltså samma ståndpunkt, men frågan har ännu inte blivit behandlad av Kungl. Maj:t. Man kan kanske vänta att en ändring kommer till stånd i samband med att vi ganska snart får en annan form av vår varuskatteförordning. Då torde det vara lämpligt att ta upp problemet.

Det yrkande som ställts i denna motion har väl knappast något egentligt samband med det ärende vi i dag be-

handlar, nämligen en ändring av tulltaxan med anledning av Kennedyrondens resultat. När frågan eventuellt nästa år återkommer kan man helt enkelt ändra den försäljningsskatteförordning som finns i vårt land. Det är här som en ändring skall ske; man skall inte försöka åstadkomma en ändring av hela Brysselnomenklaturen enbart för att få rätsida på en försäljningsskatt i vårt land.

Herr ARVIDSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Vad utskottets talesman här sagt låter lovande. Jag förlitar mig därför i fortsättningen på bevillningsutskottets positiva hållning.

Då jag talade om diskriminering syftade jag bl. a. på det förhållandet att ädelsmide i tulltaxan går under beteckningen bijouterivaror, och det måste väl vara en diskriminering. Några konstverk är över huvud taget inte upptagna under nr 99. Det finns, som jag påpekade, konstverk av annat slag men tulltaxan säger inte ett ord därom. Jag tycker det är en smula riskabelt om vi måste gå till tulltaxan när vi skall söka den officiella definitionen på konstverk.

Herr JANSSON (vpk):

Herr talman! Det finns sannolikt ingen annan fråga i svenskt politiskt liv där det talas så mycket och görs så litet som när det gäller biståndet till de fattiga länderna.

I motion II: 1116 har yrkats dels att tullen på rostat och orostat kaffe samt på kakaomassa, kakaosmör och kakapulver helt skall slopas, dels att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall hemställa om utredning och förslag till slopande av tullar på industrivaror från u-länder samt förslag till möjliga former för överflyttning till u-länder av viss import av jordbruksvaror och frukt som nu sker från industriländer. Bevillningsutskottet yrkar avslag på

Tulltaxa, m. m.

motionen. I motiveringen heter det: »Den kvarstående tullen på kaffe är inte av sådan höjd att den kan antas ha någon betydelse för konsumtionens storlek.»

Det beror på! Förra året sänktes skattetullen men sänkingen slog inte igenom på kaffepriserna, utan kafferoosterier och försäljare av kaffe bibehöll de tidigare priserna. Det vore önskvärt att vi fick bort den sista delen av tullen men att det också skulle slå igenom på priserna. Jag vågar inte uttala mig om huruvida detta skulle påverka konsumtionen av kaffe, och jag kan heller inte rada upp en mängd skäl för att vi i Sverige skall konsumera mera kaffe än vi gör. Men kanske kunde ett slopande av den kvarstående tullen bidra till att man i Sverige kokade bättre kaffe än man gör nu. Det vore ett krav som nog de flesta svenskar kunde samla sig kring, eftersom det inte minst på näringsställen är ytterst sällsynt att gott kaffe tillhandahålles.

En mängd produkter från u-länder är befriade från tullar. Varför skall vi då behålla tullen på kaffe, när den redan är starkt reducerad? Samma är förhållandet med kakaomassa, kakao-smör och kakaopulver.

Vad beträffar kravet på utredning för slopande av tullar på varor från u-länder och överflyttning av viss import av jordbruksvaror och frukt från industriländer till u-länder, hävdar bevillningsutskottet, att detta »inte är utslutet, men att det hör ske som ett resultat av internationella överläggningar på detta område».

Sist och slutligen kommer vi alltid tillbaka till denna problemställning, att det som bör göras i fråga om biståndspolitiken måste göras tillsammans med andra länder. Därvid uppstår en ytterst svår problematik. Vem vill och vem vill inte? Vem kan med rätta lägga skulden på en annan part för det man inte kommer fram till när det gäller verkliga biståndsåtgärder?

Hänvisningen till Kennedyrondens resultat som särskilt lyckligt för de fattiga länderna är sannerligen inte invändningsfri, men jag noterar att utskottets formulering därvidlag är mycket försiktig.

Vad är det som skett under de senaste åren? Jo, att industriländernas officiella u-landsbistånd, som år 1961 var 0,8 procent av nationalinkomsten, år 1965 hade sjunkit till 0,6 procent. Sedan år 1950 har världshandeln mer än fördubblats, men u-ländernas andel av världshandeln har sjunkit från en tredjedel till en femtedel. Den främsta orsaken härtill är de rika ländernas höga skyddsmurar av tullar, skatter, avgifter och regleringar.

En arbetsgrupp inom SAP, som lagt fram en rapport i dessa frågor, vill jag ta som vittne för att styrka att en sådan utveckling verkligen ägt rum. I gruppens rapport »En orättvis värld» heter det: »Sammantaget har allt detta fört till att u-länderna under efterkrigstiden genom prisfall på sina varor förlorat ungefär lika mycket i handelsinkomster som de mottagit i finansiell och teknisk gåvohjälp från i-länderna.» »En grotesk situation», tillägger arbetsgruppen.

Denna utveckling har alltså ägt rum, medan man i alla industriländer högt artikulerat sin vilja att hjälpa de fattiga länderna.

Kan vi utan att oroas fortsätta nuvarande tävling i välmenande prat? Vågar vi tro på möjligheten att bli sittande på parkett för att se världssvälstens stora drama utspelas på världsscenen? Kommer åskådarpplatserna att stormas om detta fortsätter? — det är problemet.

Nyckelfrågan är: Kan Sverige göra något som inte andra länder omedelbart är beredda att göra? Kan vi verka på två linjer: dels fatta egna för u-länderna gynnsamma beslut, dels verka för att dessa beslut också blir accepterad norm för det internationella han-

Tulltaxa, m. m.

delsutbytet mellan i-länder och u-länder?

Bevillningsutskottets avstyrkande av de tre relativt blygsamma yrkandena i denna motion stämmer egentligen inte till optimism. Bakom motionen ligger tanken, att Sverige kanske skulle kunna bli ett av de länder som i några avseenden var föredömet på detta område.

Jag hänvisade till den arbetsgrupp som inom SAP sysslat med dessa frågor och vars arbete resulterat i ett program, som den socialdemokratiska extra partikongressen antog. Jag har en på många punkter kritisk, på andra punkter positiv inställning till detta program. Jag är kritisk när det exempelvis står, att våra gränser skall vara öppna för de fattiga ländernas produkter, så att de får sälja mer och vi får dra fördel av deras lägre priser. Jag tror inte att det ligger någon särskilt god tankegång bakom detta uttalande. Däremot finns en bättre tankegång i den rapport som arbetsgruppen överlämnade och i vilken man bl. a. säger att »vi borde kunna ta våra regleringar under omprövning och genom detta hjälpa u-länderna». Man säger vidare att »en reform av den svenska sockerregleringen skulle innebära ett handelspolitiskt bistånd som vore meningsfullt». Jag skulle kunna citera flera riktiga ståndpunkter som vore värda att pröva.

Herr talman! Jag skall inte ta upp hela u-landsproblematiken i detta sammanhang; jag har endast velat något ytterligare motivera de blygsamma yrkandena i motionen, som bevillningsutskottet tyvärr avstyrkt. Då jag av formella skäl inte kan hemställa om bifall till motionens första yrkande, ber jag att få yrka bifall till den andra punkten, där det begäres att riksdagen måtte besluta »att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till slopande av tullar på industrivaror från u-länder samt förslag till

möjliga former för överflyttning till u-länder av viss import av jordbruksvaror och frukt som nu sker från industriländer».

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Herr Jansson talade om att man borde ta bort den kvarstående tullen på kaffe. Jag tror att han överdriver betydelsen av en sådan åtgärd. Herr Jansson nämnde inte att tullen på kaffe i dag utgör endast 20 öre per kilo. Vi har ju redan tidigare tagit bort kaffeskatten och samtidigt sänkt tullen med hälften. Jag tror inte att det skulle få någon avgörande betydelse när det gäller att förbättra u-ländernas förhållanden om vi tog bort den återstående lilla kaffetullen. Det är nämligen föga troligt — herr Jansson ville inte heller göra det gällande — att konsumtionen i vårt land skulle bli större, om även denna tull försvann. Och jag tror ännu mindre på att svenska folket skulle komma att koka bättre kaffe bara för att man tar bort denna tull.

Vad sedan beträffar förslaget att överflytta importen av vissa varor, särskilt vissa jordbruksprodukter, från industriländerna till u-länderna, vill jag säga att svensk handelspolitik inte skall diskriminera något land. Sett ur den synpunkten är det inte så enkelt att bara flytta sina inköp från det ena landet till det andra. Det är av utomordentligt stor betydelse — och detta visar också herr Janssons siffror — att det förs konferenser och underhandlingar på internationellt plan, så att man i större sammanhang får möjlighet att åstadkomma bättre förhållanden för u-länderna. Därför har vår politik just inneburit att vi försöker genom deltagande i dessa underhandlingar påverka också de stora industriländerna att i större utsträckning beakta de problem som är av betydelse för u-länderna. Jag skulle tro att denna vår politik har haft en viss betydelse. De varor som kommer från u-länderna berörs exempelvis ända upp

Tulltaxa, m. m.

till 80 procent av de tullsänkningar som åstadkommits genom Kennedyronden.

Allt detta gör att det finns anledning påstå att från vår sida har visats en så god vilja som över huvud taget varit möjligt för oss. Naturligtvis kan det inte vara praktisk politik att vårt land ensamt avvecklar alla dessa hinder. Om vi gjorde det, skulle vi inte kunna spela den roll för att åstadkomma de förbättrade förhållanden för u-länderna som vårt deltagande i ett internationellt samarbete skulle kunna medföra.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Får jag bara i korthet understryka två synpunkter.

Den första är att — såsom utskottet påpekar — en så liten tull som den nuvarande inte gärna kan begränsa efterfrågan nämnvärt på t. ex. kaffe. Där emot är det av mycket stor betydelse för u-länderna, att vi i Sverige höjer den hjälp till deras utveckling som kommer via gåvor och lån. Det är därför viktigare för u-länderna att staten har sådana resurser att den kan hjälpa u-länderna i växande utsträckning. För kaffeproducenterna innebär vår lilla kaffetull inte någon nackdel värd att nämna.

Följaktligen skulle jag vilja säga att det strider mot u-ländernas intresse att i nuvarande läge, när det inte kan ingå i ett större internationellt sammanhang, här göra en förändring. Låt oss i stället vara överens om att de pengar som kommer in på kaffetullen och mycket mer skall användas till u-ländernas hjälp.

Den andra synpunkten är att, om man vill ha tullfrihet eller lägre tullar på u-landsprodukter, skapar man kanske i stället hos u-länderna ett intresse för att tullskyddet skall bevaras i industriländerna. Det är nämligen endast om tullskyddet bevaras i industriländerna som u-länderna får någon pre-

ferensbehandling eller fördel genom tullfrihet eller låga tullar för egen del. Jag tror det vore mycket oförsiktigt — sådan världen ser ut i dag — att ordna det så, att u-landsblockets ofta betydande politiska styrka i världen skulle komma att användas för att bevara tullarna i industriländerna för alla andra produkter än dem som kommer från u-länderna. Vi måste tvärtom söka åstadkomma sådana konstruktioner för hjälpen till u-länderna att de får intresse av att bidra till en friare handel i världen, icke ett intresse av att man skall bevara tullar i industriländerna på varor som kommer från annat håll än från u-länderna.

Herr JANSSON (vpk):

Herr talman! Herr Magnusson i Borås sade att jag överdrev betydelsen av slopandet av den återstående kaffetullen. Jag har inte främst uttalat mig om betydelsen härav, men om inte annat kunde det ha varit en gest av god vilja att ta bort denna tull liksom också de andra tullar som behandlats i den av mig och mina medmotionärer avgivna motionen. Det kunde möjligen också ha inneburit en psykologisk effekt, om det blivit bekant att den återstående delen av kaffetullen slopats, och kanske skulle det ha uppstått ett tryck på kaffeförsäljarna att sänka priserna något, eftersom de inte företog någon sänkning då halva kaffetullen togs bort och kaffeskatten avskaffades.

Svensk handelspolitik skall inte vara diskriminerande för något land, påstås det. Det är viktigt att så inte bör vara fallet, men vi vet alla hur det ligger till. Industriländernas handelspolitik, Sveriges inbegripen, är diskriminerande gentemot u-länderna, och Sverige utgör alltså inget markant undantag från denna regel. Det huvudsakliga bistånd som utifrån kan ges de fattiga länderna i deras ansträngningar att upprätta en ekonomi med största möjliga tillväxtförmåga ligger på den in-

Tillskapande av ett enhetligt statligt skogsföretag

ternationella handelspolitikens område. Jag vill bestämt vända mig mot herr Ohlins tes att den väsentliga hjälpen skulle utgöras av gåvor och lån. Vi vet att u-länderna använder ungefär hälften av sina inkomster till att betala räntor på de lån som erhållits på olika håll i världen, och de har härigenom råkat i en fullständigt orimlig situation.

Jag kunde inte följa med i professor Ohlins resonemang, enligt vilket, om jag förstod honom rätt, de rika ländernas tullskydd skulle vara en fördel för u-länderna. I så fall har vi helt motsatta åsikter, och jag kan notera att han också har en annan ståndpunkt än den som redovisades vid exempelvis det socialdemokratiska partiets senaste kongress, även om det på den kanten är stor skillnad mellan teori och handling också beträffande dessa frågor.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Tillåt mig bara framhålla att herr Jansson, när han säger att svensk handelspolitik skulle vara diskriminerande mot u-länderna och gynna industriländerna, ändå måste göra sig skyldig till en felsägning.

Överläggningen var härmed slutad.

Skrivelse till Kungl. Maj:t om slopande av tullar på industrivaror från u-länder.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 1116 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Utskottets hemställan i övrigt

Bifölls.

§ 16

Föredrogs vart för sig jordbruksutskottets utlåtande nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposi-

tion angående godkännande av 1967 års vetekonvention och 1967 års konvention om livsmedelshjälp; samt

bankoutskottets utlåtande nr 50, i anledning av motioner angående kapitalförsörjningen för lastbilstrafiken.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 17

Tillskapande av ett enhetligt statligt skogsföretag

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 52, i anledning av motion om tillskapande av ett enhetligt statligt skogsföretag.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Med talmannens godkännande kan denna debatt omfatta bankoutskottets utlåtanden nr 52 t. o. m. 55, där motioner från bl. a. vänsterpartiet kommunisterna har behandlats av utskottet. Yrkanden kommer att framställas i samband med föredragningen av ifrågavarande utlåtanden.

I motion II: 205 har vi föreslagit »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att snarast möjligt framlägga förslag till skapandet av ett enhetligt statligt skogsföretag i huvudsaklig överensstämmelse med statens skogsföretagsutrednings förslag, samt att detta företag från början ges sådana resurser att de kan spela en väsentlig roll för omställningen och förnyelsen inom landets skogsindustri». Eftersom vi motionärer anser att våra yrkanden i stort sett har blivit tillgodosedda genom åtgärder som vidtagits av regeringen sedan motionen väcktes i januari i år kommer jag inte här att yrka bifall till motionen.

Utskottet skriver att en arbetsgrupp tillsatts inom finansdepartementet, och

Tillskapande av ett enhetligt statligt skogsföretag

gruppens uppgift har angivits vara »att framlägga förslag till utformning av en samordnad högsta ledning för domänverket och ASSI. Förslaget skall inrikta sig på hur samordningen skall ske beträffande företagens långsiktiga handlande, policyfrågor av olika slag, investeringsplaner etc. samt även på hur företagens förhållande till ägaren—staten skall regleras.» Enligt vår uppfattning måste det till en organisatorisk samordning av dessa båda statsägda företag, i första hand genom tillskapande av ett gemensamt förvaltningsbolag — som rekommenderas av 1962 års sakkunniga i det 1964 avlämnade betänkandet. Vi motionärer hoppas alltså att den tillsatta arbetsgruppen kommer att arbeta snabbt och att den framlägger förslag inom rimlig tid.

Faktum är att den statliga skogsindustrin hindras i sin utveckling och i sina möjligheter att expandera genom de hittills rådande förhållandena, eftersom statsmakterna först skall besluta om huruvida en expansion över huvudet taget skall förekomma eller inte. På det sättet har ASSI blivit handikappat i förhållande till den privata skogsindustrin. Trots att det sedan länge har stått klart för regeringen och statsmakterna att ett sådant förhållande egentligen är ohållbart har allt förblivit vid det gamla.

ASSI, som är ett skogsindustriföretag, tillkom år 1941 som ett dotterföretag till domänverket, som förvaltar statens skogar. År 1957 beslöt dock regering och riksdag under trycket från de borgerliga att skilja ASSI från domänverket, och då blev det ett eget företag. Därigenom fick ASSI i motsats till de privata skogsindustrierna ingen egen råvarubas. Även om företaget har leveransavtal med domänverket sker prissättningen på råvaran utifrån marknadens priser. Resultatet härav blir att medan överskottet på de privata skogsföretagens skogsbruk framträder i form av vinst, blir förhållan-

det inom de statliga företagen det motsatta. Vinsten uppstår hos skogsföretaget—domänverket och inlevereras till statskassan, medan industriföretaget visar ingen eller obetydlig vinst. Detta skulle i och för sig inte ha någon betydelse, om skogsföretagets vinst reinvesterades i företagets verksamhet. Så sker emellertid inte.

Jag tror inte att motionärerna har gjort sig skyldiga till någon överdrift när de som sin mening har framhållit i motionen att beslutet 1957 att skilja ASSI från domänverket tillkom under trycket från den privata skogsindustrin och denna närstående intressen, som av konkurrenshänsyn inte önskade att den statliga skogsindustrin byggdes ut till att omfatta nya områden av landet. I Norrbotten har ASSI t.ex. fått spela rollen av sysselsättningsfrämjande faktor. Bolagets roll skulle naturligtvis ha blivit betydligt större om ett förvaltningsbolag bildats, som självt bestämde om investeringar och expansion. Som förhållandena nu är kan någon egentlig expansion inom ASSI inte förekomma utan att statsmakterna beslutar därom.

Härtill kommer att samtidigt som ASSI lägger ned sågverk bygger privata skogsbolag och skogsägare nya sågverk för statliga medel. Medan ASSI lägger ned sågverk i Töre och Båtskärsnäs bygger sålunda Norrlands skogsägareförening nytt sågverk i Boden för lokaliseringsspengar och med anslag från norrlandsfonden på 5 miljoner kronor. Dessutom bygger Norrlands skogsägareförening ytterligare ett sågverk i Luleå. Även Svenska cellulosa-bolaget, som ägs av Svenska handelsbanken, beviljades i fjol såväl lokaliseringssöd som lån för att bygga om sågverket i Munksund i närheten av ASSI:s sågverk i Lövholmen. Staten lämnar alltså lokaliseringssöd och ekonomiskt stöd till Svenska handelsbankens företag SCA för byggandet av sågverk i det område där staten ser sig tvingad

Tillskapande av ett enhetligt statligt skogsföretag

att nedlägga företag i samma bransch. Att nedläggandet av de två ASSI-ägda sågverken i Töre och Båtskärsnäs skulle bero på virkesbrist samt att de återstående tre sågverken, som ägs av ASSI och vilka på senare tid moderniserats och ombyggt, av samma orsak inte kan utnyttja sin fulla kapacitet gör inte det hela bättre. Till saken hör att ASSI måste lita på råvaruleveranserna från domänverket, då såväl de privata skogsbolagen som skogsägarna ogärna vill sälja till det statliga företaget ASSI.

Vad beträffar övriga delar av landet, där staten har egna skogar, hindras ASSI i sin utveckling så länge inte domänverket och ASSI har ett gemensamt förvaltningsbolag och en organisatorisk samordning. Jag uttalar därför den förhoppningen att den tillsatta arbetsgruppen snart framlägger sina förslag.

Herr talman! Jag har redan sagt att jag med hänsyn till vad utskottet framhållit inte finner anledning att yrka bifall till motion II:205 angående skapande av ett enhetligt skogsföretag.

Vad som gäller för ASSI och domänverket gäller också för övriga statligt ägda företag. Frågan har tagits upp i de likalydande motionerna I:342 och II:427, som behandlas i utlåtande nr 53. I dessa motioner hemställas bl. a. att riksdagen i skrivelse till regeringen begär förslag om samordning av den statliga företagsgruppen genom ett eller flera förvaltningsbolag. Under senare tid har det alltmera stått klart att speciella åtgärder måste vidtagas, om den statliga sektorn av det svenska näringslivet skall kunna utvecklas och spela den roll i bl. a. sysselsättningsfrämjande syfte som den har möjligheter att göra. Framför allt har detta sin stora betydelse nu då allt talar för att landet står inför en skrämmande arbetslöshet. Den statliga sektorn utvecklas dock inte. Den har stagnerat och gått tillbaka i betydelse. Om inga förändringar äger rum kommer dess betydelse att minska ytterligare.

I sitt utlåtande hänvisar bankoutskottet till att debatten om en samordning av den statliga företagsgruppen till ett eller flera förvaltningsbolag sedan länge varit aktuell. Utskottet skriver att då flera av de statliga företagen samlats under ett departement, vore det naturligt att riksdagen tills vidare avvaktar de initiativ beträffande de statliga företagens förvaltning, vilka framkommer som ett resultat av den nämnda organisationen. Utskottet anser sig därför inte berett att förorda att riksdagen sänder en skrivelse till Kungl. Maj:t i enlighet med det förslag som motionärerna ställer.

Man skall givetvis vara mycket hoppfull vad gäller de statliga företagens förvaltning med sikte på bästa möjliga resultat i och med att vissa statliga företag samlas under ett departement. Utskottet är nu inte det, om jag fattat dess inställning rätt, men utskottet vill ändå avvakta de initiativ som kan bli ett resultat av omorganisationen.

Frågan är då hur länge vi skall behöva vänta. Har det inte väntats nog? Andra länder i Europa har kommit mycket längre än vårt land då det gäller utbyggnaden av den statliga företagsamheten, trots att man där har solitt borgerliga regeringar. Medan den svenska statens företagsverksamhet bara omfattar 5 procent av näringslivet kan nämnas att staten i Österrike äger omkring 25 procent och staten i Italien 40 procent av industrin. Både i England och i Frankrike är stora basindustrier statsägda. I Frankrike ägs de stora kreditinstituterna av staten, och i Italien ligger 85 procent av affärsbankernas verksamhet i statens hand. Hos oss är motsvarande siffra omkring 12 procent.

Vidare är att märka att inte mindre än 95 procent av statens andel av det svenska näringslivet tillkommit under den tid som vi hade borgerliga regeringar i vårt land. Under den tid som vi haft socialdemokratiska regeringar i Sverige har förstatligandet inskränkt sig till endast 25 hundraedels procent.

Tillskapande av ett enhetligt statligt skogsföretag

Denna siffra ter sig anspråkslös i förhållande till vad som presenteras i andra länder, ledda av borgerliga regeringar.

Herr talman! Från samma utgångspunkt och med samma motivering som i frågan om sammanslagning av domänverket och ASSI till ett enhetligt skogsbolag vill jag förorda att initiativ tas till samordning av den statliga företagsgruppen i övrigt. Vi har i motionsparet I: 342 och II: 427 föreslagit att denna samordning sker genom skapande av ett eller flera statliga förvaltningsbolag. Jag kommer, herr talman, när detta ärende fördrages att ställa yrkande om bifall till nämnda motionspar.

I de likalydande motionerna I: 607 och II: 757, som behandlas i utlåtande nr 55, tas upp frågorna om nya riktlinjer för den statliga lokaliseringpolitiken samt om åtgärder för att i Ådalsområdet och i Norrbotten skapa statlig verkstadsindustri och för att i Dalsland upprätta industriella företag för samhälleligt utnyttjande av landskapets produktiva tillgångar, eventuellt även verkstadsindustrin. När dessa motioner väcktes i januari är var sysselsättningsläget i ifrågavarande områden synnerligen prekärt, och i motionerna lämnas en rätt utförlig beskrivning av sysselsättningsförhållandena. Sysselsättningsläget har emellertid sedan dess blivit betydligt bekymmersammare och arbetslösheten har stigit oroväckande. Detta gäller kanske framför allt de områden i norra Sverige som behandlas i motionerna.

Den möjlighet som tidigare stod till buds för norrlänningar att resa söderut för att skaffa sig arbete föreligger inte längre. Den s. k. strukturomvandlingen har satt djupa spår även i de övriga delarna av landet med nedlagda företag och tusentals personer friställda. Visserligen lär man i Skåne ha användning för skogshuggare från Norrland, men betalningen och de hygieniska förhållandena, framför allt i de s. k. bostäder som ställts till förfogande för dem har

varit sådana, att norrlänningarna i viss utsträckning sett sig tvingade resa hem igen.

I sitt utlåtande hänvisar utskottet till att ansvariga instanser ägnar uppmärksamhet åt sysselsättningsfrågorna i de områden motionerna behandlar och vidare till att chefen för inrikesdepartementet i uttalanden åren 1964 och 1965 framhållit, att frågan om anläggande av statliga industrier skulle bli föremål för fortsatta överväganden. Utskottet hänvisar även till det svar som statsrådet Wickman gav på herr Anderssons i Luleå interpellation den 11 maj i år, i vilket statsrådet bl. a. framhöll att statens direkta arbetsmarknadspolitiska resurser byggts ut så kraftigt de senaste åren att de statliga företagens betydelse som instrument för att upprätthålla sysselsättningen har minskat. Men detta är ingen tröst för de människor som bor i de aktuella områdena.

Vad Ådalen beträffar finns säkerligen mycket få människor i detta område som hyser det minsta hopp om att de hittillsvarande lokaliseringspolitiska åtgärderna kommer att bryta den negativa utvecklingen. De tror i stället att utflyttningen kommer att fortsätta. Den privata industrins möjligheter och vilja att svara för folkförsörjningen har befolkningen endast bittra erfarenheter av. De begär helt enkelt samhälleliga ingripanden.

Flera fackföreningar har också till regeringen framfört önskemål om en samhälleligt ägd verkstadsindustri i Ådalen. Av referat i den socialdemokratiska tidningen i området från medlemsmöten och konferenser med de socialdemokratiska organisationerna har framgått att även på dessa möten krav rests på en statligt ägd verkstadsindustri i denna trakt.

Ådalen behöver en differentierad industri, en basindustri som inte har skogen som råvara. Trots den omfattande industrinedläggningen i Ådalen är skogsindustrin fortfarande basindustri. Det finns flera, men förhållandevis små,

Samordning av den statliga företagsgruppen

enheter, och möjligen kommer inom en nära framtid också det största antalet av dem att vara nedlagda. Enligt uppgift från länsarbetsdirektören i länet, lämnad vid sammanträde i Skåne med länsarbetsdirektörerna för en tid sedan »går flera av Ådalens industrier på kryckor».

Framtiden ter sig sannerligen inte vidare ljus. Arbetslösheten och undersysselsättningen i detta område kan inte utläsas ur siffrorna från arbetsförmedlingarna, då kvinnorna — som representerar den största och dolda arbetslösheten — inte anser det vara mödan värt att anmäla sig som arbetsökande. Vad som i detta fall gäller Ådalen gäller också för Norrbotten och Dalsland.

Beträffande Dalsland hänvisar utskottet utförligt till den analys av dess arbetsmarknadsproblem som gjorts av en länsutredare. Analysen ger en mycket mörk bild av den närmaste framtiden i denna del av vårt land, där en oförändrad utflyttning kommer att ge en mycket ogynnsam befolkningsstruktur.

Utskottet anser inte de av oss i motionerna föreslagna nya riktlinjerna för lokaliseringpolitiken, innebärande bl. a. startandet av statliga industriella företag, vara en riktig väg att gå. Det heter: »Utskottet finner inte ett sådant förfaringssätt lämpligt och avstyrker därför motionerna även i denna del.» Utskottet hänvisar till att endast ungefär hälften av den tillämnade försökstiden för den nuvarande lokaliseringpolitiken är till ända. Det gäller därför, enligt utskottet, att försöka gå samma väg till slutet.

Nu förhåller det sig på så sätt att folket i de områden det här gäller anser att det slag av lokaliseringpolitik som hittills tillämpats i alltför stor utsträckning lagt den största vikten vid rörelsestimulerande åtgärder — att flytta folket söderut. Därför förnekas inte att statssubventioneringen av en del privata företag haft viss effekt, dock inte den man hade rätt att räkna med då be-

slut om linjerna för lokaliseringpolitiken fattades år 1964. Hägglund & Söner är ett exempel härpå. Man kan inte begära av människorna i Norrbotten att de skall vara nöjda då tiotusentals personer bortrationaliseras i de statliga företagen utan att samhället erbjuder dem annat arbete.

Herr talman! Om den stora delen av befolkningen i de områden som berörs i motionerna skall kunna se framtiden an med någorlunda stor tillförsikt, är det enligt vår mening nödvändigt att en omprövning av lokaliseringpolitiken företas och att en satsning görs av statsmakterna i enlighet med de linjer som föreslagits i våra motioner.

Jag får även i detta fall, herr talman, anledning att återkomma med yrkande om bifall till motionerna.

Vidare yttrades ej.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18

Samordning av den statliga företagsgruppen

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 53, i anledning av motioner om samordning av den statliga företagsgruppen.

I de till bankoutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 342 av herr *Werner* och II: 427 av herr *Hermansson m. fl.* hemställdes, såvitt nu var i fråga, »att riksdagen i skrivelse till regeringen begär förslag om samordning av den statliga företagsgruppen genom ett eller flera förvaltningsbolag».

Utskottet hemställde, att motionerna I: 342 och II: 427, såvitt nu var i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Ökad verksamhet vid statliga företag m. m.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Jag yrkar bifall till de likalydande motionerna I: 342 och II: 427 i den del där det föreslås att »riksdagen i skrivelse till regeringen begär förslag om samordning av den statliga företagsgruppen genom ett eller flera förvaltningsbolag».

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 342 och II: 427 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 19

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 54, i anledning av motioner om tillskapande av ett allmänägt bostadsbyggnadsföretag.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 20

Ökad verksamhet vid statliga företag m. m.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 55, i anledning av motioner om ökad verksamhet vid statliga företag m. m.

Bankoutskottet hade i ett sammanhang behandlat följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 302 av herr *Hedström m. fl.* och II: 393 av herr *Svanberg m. fl.*;

dels de likalydande motionerna I: 607 av herr *Werner* och II: 757 av herr *Lorentzon m. fl.*, vari föreslogs att riksdagen beslutade att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om följande:

4 — *Andra kammarens protokoll 1967, Nr 47*

1) förslag till 1968 års värriksdag beträffande nya riktlinjer för lokaliseringspolitiken i linje med vad som i motionerna anförts, innebärande bl. a. startandet av statliga industriella företag enligt upprättad plan;

2) åtgärder för att i Ådalsområdet och Norrbotten skapa statlig verkstadsindustri;

3) åtgärder för att i Dalsland upprätta industriella företag för samhälls- och utnyttjande av landskapets produktiva tillgångar, eventuellt även verkstadsindustri.

Utskottet hemställde,

1) att motionerna I: 302 och II: 393 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd,

2) att motionerna I: 607 och II: 757 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Åkerlund* (h) och *Lundberg* (h).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! I denna fråga föreligger ett enhälligt utskottsutlåtande. Av den anledningen vore det kanske inte nödvändigt att yttra sig, men jag kan inte underlåta att fästa några kommentarer vid detta utlåtande, som enligt en aftontidning från i går säger allt och ingenting på samma gång.

De motioner från vårt håll som föranleder detta utskottsutlåtande har som bakgrund den mycket stora arbetslöshet som råder uppe i Norrbotten och för övrigt i hela Norrland, en arbetslöshet som just nu når rekordhöjder. Det rör sig säkerligen om bortåt 20 000 människor som icke tas i anspråk av produktionen. Samtidigt ägs de stora produktionsföretagen av staten. Det är allom bekant att ASSI, LKAB, NJA, domänverket och statens vattenfallsverk är de stora arbetsgivarna i Norrbotten.

Ökad verksamhet vid statliga företag m. m.

En stor del av arbetslösheten beror på att man inom dessa företag — naturligtvis helt riktigt — rationaliserar och förbättrar lönsamheten. Hälften av skogen i Norrbotten ägs av domänverket, och den friställning av skogsarbetare som sker är givetvis till mycket stor del föranledd just av dettas åtgärder. Självfallet har vi ingenting att invända mot att de statliga företagen driver en rationell verksamhet. Vi är mycket tacksamma för att dessa företag finns och för att de är välskötta, men vi anser att man bör kunna ställa det kravet också på statlig företagsamhet att det skapas ny sysselsättning för de människor som blir bortrationaliserade.

Vi motionärer anser att det inte är nödvändigt att statens skogsindustrier endast skall syssla med trävaror. Det finns heller ingen naturlag som föreskriver att NJA och LKAB bara skall syssla med järn. Det föreligger andra möjligheter till produktion i syfte att sysselsätta sina egna friställda.

Jag kan i detta sammanhang inte låta bli att erinra om en resa som några av oss här i kammaren gjorde för några veckor sedan till Italien för att studera statlig företagsamhet. Vi besökte bl. a. Genua. Där förestår en del omställningar; man skall koncentrera driften till vissa stora varv. Där hade man åläggandet att skapa lika mycket ny sysselsättning som man tog bort i den stad där ett varv lades ned. Vi motionärer hade tänkt oss någonting i den stilen.

Nu skriver utskottet underligt nog att dessa och liknande frågor har behandlats både år 1964, 1965 och 1966 — och de kommer igen nu år 1967. Detta om något är väl ett bevis på att frågorna bör behandlas på nytt. Man har under flera år inte gjort något åt dem. Utskottet säger att det nog är alldeles riktigt att man kunde begära att statens företag verkligen gjorde en insats för att skapa ny sysselsättning, men utskottet nöjer sig med att konsta-

tera att statsrådet Wickman i ett interpellationssvar har sagt att så sker. Denna tilltro till Kungl. Maj:t är rörande, och jag hoppas att det verkligen ligger till så att Kungl. Maj:t är mera att lita på i detta fall än utskottet. Av vad utskottet säger får man det intrycket att utskottet litar på Kungl. Maj:t.

Statsrådet Wickman har under senare tid gjort en hel del uttalanden som visar att man är benägen att inse även de statliga företagens ansvar i detta sammanhang. Jag vill konstatera detta och framhålla att vi inte tror att arbetsmarknadspolitiska åtgärder i form av beredskapsarbeten är den rätta vägen för statens övertagande av ansvaret. Vi hoppas att regeringen är värd det förtroende utskottet hyser och att den visar större djärvhet och framåtanda än utskottet.

Eftersom det vore meningslöst ställer jag inget yrkande. Jag vill bara till slut påminna utskottet om att det i »böckernas bok» finns en passus av ungefär följande lydelse: Den som vet det goda och inte handlar därefter, han skall straffas med flera slag än den som gjort något galet för att han inte visste bättre. Att tala om vad som bör göras och sedan lämna motionerna utan bifall, som utskottet gör, bör alltså straffas hårdare än om utskottet gjort en dumhet utan att veta bättre. Jag har alltså, herr talman, inget yrkande.

I detta anförande instämde herr *Hammarsten* (s).

Herr ANDERSSON i Luleå (vpk):

Herr talman! En del av innehållet i den interpellation jag framställde i våras har kommit med i utskottets svar på motionerna. I svaret på interpellationen förekom en del sifferuppgifter beträffande arbetslösheten i Norrbotten, där statsrådet inte räknat med domänverket. Detta föranledde mig att påvisa vilken kraftig utslagning av

Ökad verksamhet vid statliga företag m. m.

arbetskraft som skett inom skogsbruket, bland annat i statens skogar, genom domänverket.

I gruvorna har till och med augusti i år antalet anställda minskat med 400. Tidigare kunde man uppvisa en positiv utveckling på NJA. Till och med september månad i år har antalet anställda där minskat med 95. Man räknar med att Vattenfall skall minska antalet anställda med 215. Det är alltså fråga om ytterligare över tusentalet människor, vilka på ett eller annat sätt slås ut vid dessa statliga företag. Dessutom drabbas tekniker och ingenjörer. För närvarande har vi 250 utbildade ingenjörer som är oplacerade. I december i år utexamineras ytterligare omkring 100, och dessutom har vi 200 tekniker och ingenjörer vilka för närvarande gör sin värnplikt. Sammanlagt rör det sig alltså om 550 människor utöver de tidigare nämnda. Därför måste man säga att dessa motioner tar upp ett mycket angeläget ärende. Den lokaliseringspolitik som bedrivs för närvarande har icke kunnat råda bot på det läge som uppstår genom den starka strukturomvandlingen. De län som redan hade ett mindre antal industrier än övriga kom att få det svårt att hävda sig när den nuvarande lokaliseringspolitiken sattes i gång. En följd av otillräcklig differentiering av näringslivet.

Från kommunistiskt håll har föreslagits att staten skulle satsa 800 miljoner kronor på statliga företag. Från vårt partidistrikt skrev vi till regeringen och påtalade vad vi i det dåvarande läget ansåg vara en alltför mjuk anpassning till den privata företagsamheten. Vi påvisade också de goda vinster som de statliga företagen i sin helhet har givit. Vi föreslog att statsmakterna, främst regeringen, skulle börja föra en politik som gick ut på en förnyelse av den statliga företagsamheten i Norrbotten. Detta kan ske genom nybyggnader och nyanläggningar. Här måste statsmakterna ha ett mycket stort

ansvar för att skapa nya sysselsättnings-tillfällen.

Det är nu bevisat att utflyttningen inte löser några problem, i varje fall inte på sikt. Givetvis har den bidragit till att minska arbetslösheten, men den försämrar läget uppe i norr. Om man genom landstings- och primärkommunala insatser från länets befolkning skapar fram yrkesutbildad arbetskraft, som sedan går till den privata företagsamheten i andra delar av landet, sedan staten dessutom haft ytterligare utgifter genom att betala resekostnader och ge omflyttningsbidrag, kan detta betecknas som en form av utplundring av befolkningen i vår landsända. Det rör sig om miljardbelopp, vilket är uträknat och konstaterat av våra länsmyndigheter.

Motionerna II:393 av herr Svanberg och II:757 av herr Lorentzon är mycket angelägna för Norrbottens framtid. De berör viktiga politiska, principiella frågor och dagens praktiska politik. När jag ser utskottets skrivning, i vilken åberopas vad som gjorts under gången tid, erinrar jag mig att redan år 1919 beställde Norrbottens dåvarande befolkning på en socialiseringskonferens i Luleå ett järn- och stålverk. Om jag inte minns fel uttalade sig de som bevistade denna konferens också klart för att det skulle vara ett elektroverk. Det tog många år innan NJA kom till stånd. Den lokaliseringspolitik som då genomfördes var riktig. Staten måste fortsätta på den väg den då slog in på och i ökad omfattning bygga ut verkstads- och metallindustri.

Utskottet skriver i sitt utlåtande att chefen för inrikesdepartementet åren 1965 och 1966 uttalade att frågan om lokaliseringspolitiska insatser i form av anläggande av statliga industrier skulle bli föremål för fortsatta överväganden. I samband därmed erinrar jag mig ett likadant uttalande av inrikesministern år 1963, när inlandsutredningen för Norrbotten redovisades på en

Ökad verksamhet vid statliga företag m. m.

konferens i inlandet. Men vad händer egentligen, vilka konkreta ingripanden kommer till stånd? Man måste konstatera att de är tunnsådda.

I Aftonbladet refererades häromdagen ett uttalande av arbetsmarknadsstyrelsens chef, generaldirektör Bertil Olsson. Enligt tidningen har han sagt: »Jag är ingen stor anhängare av statliga företag, de hamnar så lätt i politikens virvlar. Man sätter sig också på demokratin om man låter företagsledarna säga till politikerna att 'det här skall ni inte bry er om, här är det vi som bestämmer'. Politiseringen har också en effekt. Det syns i orderböckerna. Norrbottens järnverk är ett exempel. Jag tror att samhället skall ha inflytande på annat sätt. Genom skattepolitik, genom sociala och andra åtgärder kan man nå detta.» Jag hoppas att regeringen inte är inne på samma linje beträffande statlig företagsamhet som denne generaldirektör — det skulle i så fall vara bedrövt. Men uttalandet kanske är symptomatiskt för chefen för ett stort statligt verk som har till uppgift att på skattebetalarnas bekostnad transportera det viktigaste kapitalet, den mänskliga arbetskraften, till i huvudsak den privata företagsamheten.

Herr talman! Jag tror det är en dålig politik att inte genomföra vad som föreslås i motionerna II: 393 och II: 757. Det är en kärnfråga för befolkningen i ett stort område och en demokratisk rättvisåtgärd. Jag ber att få yrka bifall till motionen II: 757.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Vid bankoutskottets utlåtande nr 55 har högerpartiets representanter i första kammaren herrar Åkerlund och Lundberg fogat en blank reservation. Jag förstår att de har gjort det med anledning av att utskottet på s. 26 skriver: »Som utskottet vidare framhöll förra året utgör en fortsatt utbyggnad av befintliga statliga företag och tillskapandet av nya sådana företag al-

ternativa och kompletterande åtgärder för att komma till rätta med de sysselsättningsproblem som gör sig gällande på olika håll inom norra stödområdet.»

Den rekommendation som utskottet gör är enligt reservanternas och min mening felaktig. Herr Svanberg och herr Andersson i Luleå har påvisat de talrika friställningar som de statliga företagen i dessa områden har gjort. Erfarenheten och ett studium av den fina skrift, Statliga företag 1967, som vi har fått på våra bord visar att det är ytterligt svårt att få flertalet av dessa att vara vinstbärande trots alla de fördelar de åtnjuter. Att rekommendera fler sådana företag, ofta förlustbringande, som sedan sannolikt skall subventioneras med skattemedel är enligt vår mening i högerpartiet inte den rätta lösningen av sysselsättningsproblemet. Det går inte att handla på det sättet i längden. Utskottet noterar också mycket riktigt litet längre ned på s. 26 att »de statliga företagen i Norrbotten har att kämpa med betydande svårigheter till följd av rådande kostnadsläge och utvecklingen på världsmarknaden. Ett fortsatt rationaliseringsarbete får alltså för dessa företags del bedömas som angeläget, trots att det kan vara ägnat att reducera antalet arbetstillfällen.»

Det är, herr talman, det privata näringslivet som så gott som helt och hållet byggt upp vårt nuvarande välförhållande. En utveckling av det privata näringslivet i de aktuella områdena — genom konkurrens på lika villkor, genom gynnsammare och rättvisare skatteregler, genom effektiva åtgärder för att vidga marknaden, genom förbättrad företagsledarutbildning, kort sagt genom en framsyntare näringspolitik som gör de svenska varorna konkurrenskraftigare både inom och utom landet — är enligt högerpartiets mening den rätta vägen att slå in på.

Jag har med dessa reflexioner velat motivera den blanka reservation som avgivits av de båda högerledamöterna.

Ökad verksamhet vid statliga företag m. m.

Jag har inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Herr Nordgrens anförande ger mig anledning att anföra ytterligare ett par, kanske mer principiella synpunkter. Herr Nordgren sade, att det är fel att rekommendera tillskapandet av ytterligare statliga företag, eftersom dessa i regel visat sig vara förlustbringande; det är inte företag som skall ha ständiga subventioner vi vill ha fler av.

Jag tycker att detta är ett i allra högsta grad ohederligt tal. NJA och ASSI har i debatten nämnts som exempel på dåliga statliga företag. När man talar om ASSI:s affärer i gången tid, bör man komma ihåg hur det företaget kom till. Det kom till därför att den privata industrin i området hade misslyckats, ställt tusentals människor arbetslösa och försatt kommuner i nödläge. Staten ingrep och tog genom det företag som sedermera blev ASSI hand om de nedkörda industrierna och de arbetslösa människorna. Däremot blev skogarna kvar i privat ägo. Med dessa utgångspunkter hade företaget i början en del svåra år. Nu är ASSI ett utomordentligt vinstgivande företag. Jag tycker att man bör ta med hela sanningen när man talar om statlig företagsamhet.

Bakom NJA:s tillkomst låg inte utredningar som visade, att just Luleå var den enda plats som det var lämpligt att lägga ett järnverk på. Företaget förlades dit därför att man ville skapa samsättningsmöjligheter i Norrbotten. Privata företag som i dag söker sig till Norrbotten får i regel 50 procents subventioner av staten via lokaliseringsmedel. Däremot anmärker man på NJA om detta företag inte förräntar hela kapitalet eller drivs med förlust.

Jag tycker att man bör visa en viss återhållsamhet i sitt tal om de statliga företagens dåliga konstruktion och de privata företagens utomordentliga be-

tydelse. Det är alldeles riktigt att det privata näringslivet spelar en utomordentligt stor roll. Det vore mig fjärran att angripa våra utomordentliga företagare. Men är det inte så, att när det blir väldigt bekymmersamt på den privata sidan, är det i regel staten som får hjälpa till och klara upp problemen? Friställningar har i utomordentligt stor utsträckning skett inom det privata näringslivet under de senaste åren.

Jag kan inte inse — och har inte heller sagt det i min motivering — att det är fel att LKAB, NJA och andra statliga företag rationaliserar sin drift och på det sättet får färre anställda. Det måste ske. Vad jag begär är att staten skapar nya företag, som kan suga upp de friställda. Om staten en dag begärde att privata företag skulle ingripa för att hjälpa de friställda när de statliga företagen går dåligt, så skulle de handla ungefär som herr Nordgren gör när han baktalar de statliga företagen och låter bli att tala om hela sanningen.

Herr ANDERSSON i Luleå (vpk):

Herr talman! Jag skulle för herr Nordgren vilja berätta att det i Norrbotten en gång fanns ett järnverk som sprängdes sönder och såldes som skrot; det var privatägt. Det köptes upp av en concern i södra Sverige.

Vi har haft mycket bekymmer — det vet alla de som har varit här i riksdagen längre än jag — med Norrbottens järnverk. Ett faktum är ändå att detta företag nu måste utvidgas. I Norrbottens landsting har det uttalats att järnverket borde byggas ut så att det blir lika stort som de större järnverken på kontinenten.

Om man nu skall diskutera statlig drift kontra privat — vilket väl inte i och för sig kan vara nödvändigt i detta sammanhang — vill jag erinra om att vi hade ett smältverk i Porjus som också lades ned därför att ägarna ansåg att de skulle tjäna mer om de flyttade före-

Ökad verksamhet vid statliga företag m. m.

taget söderut. De flyttade trots att de blev erbjudna att få en del av sin råvara till mycket reducerade priser.

De som känner till träindustrin i Norrbotten och vad som skrevs, också av företagarna själva, när det skedde en viss omflyttning från norr till söder, vet också på vilka premisser statsmakterna grep in för att upprätta statliga företag. Jag tror att situationen skulle ha varit fruktansvärt besvärlig i dag om inte så hade skett.

Jag vill sedan instämma i vad herr Svanberg sade om att stötta upp privat företagsamhet. Att de privata företagen stöttades upp känner vi väl till genom de diskussioner vi har med företagarföreningar också i planeringsrådet. När det gäller LKAB och uppgiften att man på 10 år plöjt tillbaka en miljard i detta företag förtjänar det nämnas att företagen dessutom till statskassan levererat in 1,6 miljard kronor. Därför tycker norrbottningarna att det är en rättvis åtgärd att statliga företag byggs ut och att vinsterna används även till att starta nya företag.

Herr NORDGREN (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svanberg sade att jag skall hålla mig till hela sanningen. Ja, visst men då tycker jag att herr Svanberg själv skall göra det också. Jag har över huvud taget inte nämnt vare sig ASSI eller något annat företag vid namn, utan jag sade att det ofta är så att statliga företag har svårt att bli vinstbärande; ett studium av den bok »Statliga företag» som vi har fått på våra bänkar ger detta vid handen. Det var vad jag sade i detta sammanhang.

Uppgiften att de privata företagen nu får cirka 50 procent i lokaliseringsmedel vet väl herr Svanberg är felaktig; dem tog ju riksdagen bort — det är på sin höjd 33 å 35 procent för närvarande.

När ett privat företag av en eller annan anledning misslyckas går det i regel inte ut över skattebetalarna utan

snarare över de privatpersoner som satsat pengar i företaget. När ett statligt företag inte är tillräckligt lönsamt går det tyvärr ofta till på det viset att företaget får subventioner av skattemedel. Det är ju en avsevärd skillnad.

Får jag sedan till sist bara, om vi fortfarande skall hålla oss till hela sanningen, erinra om att när Karlskronavarvet hade bekymmer så var det ett privat företag — Kockums — som räddade situationen.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig konstatera att det är ett något underligt sätt att agera att säga att man inte har nämnt ASSI eller något annat statligt företag utan bara sagt att statliga företag i allmänhet har svårt att bli lönsamma. Det är väl ungefär samma sak? Jag tog exempel på statliga företag som i diskussionen särskilt har framställts som föga lönsamma. Vi skall inte gräla om procenten till lokaliseringsföretag, den kan vara 50 eller 30 eller t. o. m. bara 20.

Herr Nordgren sade vidare någonting som jag tycker också är halsbrytande. Han säger att om ett privat företag misslyckas, så blir det inte det allmänna som får några kostnader för det, utan det går ut över de privatpersoner som har satsat pengar i företaget. Naturligtvis går det ut över aktieägarna vad beträffar aktiekapitalet. Men vem tar hand om de anställda i företaget? Vem måste göra insatser i form av beredskapsarbeten, sysselsättningsskapande åtgärder eller statliga industrier? Är det inte det allmänna? Det är ju nonsens att säga att inte det allmänna får kostnader om en industri blir tvungen att slå igen. Det är väl alldeles självklart att hela samhället skall ingripa och även ingriper i sådana fall. Om det sker i form av beredskapsarbete eller i form av ytterligare aktier i statliga företag är ju en valfråga. Den saken tycker jag att vi kan lämna därhän.

Jag vill konstatera att utskottets mo-

Ökad verksamhet vid statliga företag m. m.

tivering var alldeles utmärkt i motsats till herr Nordgrens yttrande. Jag respektar de högermän som har biträtt utskottets förslag. Emellertid tycker jag att utskottets uttalande borde ha utmynnat i ett tillstyrkande av motionerna, när motiveringen var så stark. Det är det jag vill påtala. Låt mig säga att jag är glad över att herr Nordgrens ytterst negativa synpunkter på statlig företagsamhet ändock inte har genomsytrat hela denna kammare.

Herr PETERSSON (h):

Herr talman! Jag trodde att den socialdemokratiska motionen om näringslivet i Norrbotten avsåg dagsläget och framtiden. Därför har jag litet svårt att följa med herr Svanberg i resonemanget om gamla tider. Jag tror att vi norrbottningar måste vara överens om att det vore lättare att tala för en utbyggd statlig företagsamhet i vår landsända, om denna företagsamhet vore lönsam. Vi får snart driftresultatet från NJA, och jag hoppas att det kommer att visa goda siffror, så att vi där kan få stöd för argumentet, att det ur alla synpunkter är en god affär att bygga ut den statliga företagsamheten i Norrbotten.

Ett faktum är att vi har svår arbetslöshet i Norrbotten och att de statliga företagen där har minskat antalet anställda väsentligt mycket mer än de enskilda företagen. Jag anser att även statens företag måste ge förhoppningen om en lönsam produktion för att man med tillförsikt skall kunna tillföra dem mera pengar.

Jag tror att vad som framför allt behövs i vår landsända är ett bättre näringsklimat. Lokaliseringspolitiken är ett medel för ökad sysselsättning, men förutsättningen för att få befintliga och nyskapade företag att växa sig starkare är bättre lönsamhet. Därvidlag har staten stora uppgifter. Det gäller t. ex. för vår landsända att åstadkomma bättre samordnade kommunikationer, hålla kommunalskatterna på rimlig nivå, att

inte överföra kostnader från staten på kommunerna.

Över huvud taget är det så, som också herr Nordgren nämnde, att för hela vårt lands näringsliv är, genom den förda politiken, kostnadsläget besvärligt. I de landsändar där näringslivet har de sämsta naturliga betingelserna, t. ex. i Norrbotten, är näringslivet hårdast drabbat. Därför anser jag att det väsentligaste för bättre sysselsättning i vår landsända är att vi får ett bättre näringsklimat.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Jag hoppas att denna debatt inte skall behöva bli en diskussion mellan mig och herr Per Petersson som sitter på samma länsbänk. Jag tycker i denna fråga allvarligt synd om Per Petersson, som måste framföra synpunkter som jag hoppas att han för egen del som norrbottning inte delar. Jag förstår så innerligt väl att han inte vill tala om gångna tider, men möjligen om framtiden, ty högerns insatser i det förgångna för statlig företagsamhet i Norrbotten och för Norrbottens näringsliv över huvud taget är minsann ingenting som högern gärna talar om, Själv skulle jag inte vilja göra det om jag vore högerman, utan då skulle jag i stället krypa under bänken i den här diskussionen. Man kan inte bara tala om framtiden, utan man bör också veta vad som skett.

Herr Petersson lämnade emellertid en uppgift som jag gärna vill ta upp. Han sade att staten har minskat sitt arbetskraftsbehov mer än de privata företagen. Herr Petersson vet dock lika väl som jag att den största minskningen hänför sig till Vattenfalls anläggningar i Norrbotten, och hur många vattenkraftverk som byggs beror på riksdagens beslut. Det problemet får vi väl tillfälle att diskutera senare i dag, men vi skall vara medvetna om att det inte är de statliga företagen i egentlig mening som minskat antalet anställda så myc-

Formerna för den offentliga upphandlingen

ket, ty den största minskningen hänförs sig, som sagt, till Vattenfall. Detta är alltså inte en helt adekvat jämförelse. Jag hoppas att vi härmed skall kunna lämna denna fråga och ävenså att herr Per Petersson för framtiden skall visa ett större intresse för dessa problem så att han slipper skämmas lika mycket för framtiden som han skäms för det förgångna.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 607 och II: 757; och biföll kammarerna utskottets hemställan.

§ 21

Formerna för den offentliga upphandlingen

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 56, i anledning av motion angående formerna för den offentliga upphandlingen.

I den till bankoutskottet hänvisade motionen II: 772 av herr *Wedén* hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle

1) bekräfta sin genom gällande lagstiftning fastslagna uppfattning att offentlig upphandling borde ske i former som såvitt möjligt garanterade att en fri och öppen konkurrens mellan olika anbudsgivare etablerades och att det fördelaktigaste anbudet antoges till gagn för de skattebetalare som i sista hand svarade för det allmännas kostnader;

2) anhålla att sådana föreskrifter till eller ifrån statliga myndigheter som stode i strid med under 1) uttalade principer omedelbart återkallades och

ersattes med föreskrifter av innebörd att fri konkurrens vid anbudsgivning borde gälla och det för det allmänna fördelaktigaste anbudet borde antagas.

Utskottet hemställde, att motionen II: 772 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Åkerlund* (h), *Hilding* (fp), *Lundberg* (h), *Regnéll* (h), *Berglund* (fp) och *Hylltander* (fp), vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen II: 772 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder med avseende på reglerna för kommunal upphandling i enlighet med vad reservanterna anförde;

2) av herrar *Mattsson* (cp) och *Börjesson* i *Glömminge* (cp), utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! Till bankoutskottets utlåtande nr 56 har det fogats en reservation. Motionen II: 772 upptar en fråga som kan anses vara så självklar att det egentligen inte skulle behöva förekomma någon diskussion. Till granskning upptas nämligen formerna för den kommunala offentliga upphandlingen och det skärskådas hur upphandlingen är upplagd och hur den bör fungera. Anledningen till analysen är att kommunerna genom KAB, Kommunaktiebolaget, och landstingen genom LIC, Landstingens inköpscentral, skaffat sig organ för den centrala upphandlingen, som tillgår på så sätt att respektive institutioner sammanför ett varierande antal anbudsgivare, vilkas lägsta anbud ligger till grund för dessa institutioners offerter till de olika kommunerna, för att på detta sätt, som man tror, underlätta förfarandet vid deras inköp.

Motionären påpekar emellertid att det bör ankomma på kommunerna att av-

Formerna för den offentliga upphandlingen

göra, hur deras upphandling bör ske, och att kommunerna själva bör ta initiativ till anbudsförfarandet. Han menar att det inte bör tillåtas något monopol för dessa företag, så att kommunerna blir bundna och inte kan infordra anbud på den öppna marknaden.

I motionen framhålles vidare följande: »En mycket anmärkningsvärd omständighet är att förslaget till normer för kommunal upphandling uttryckligen från dessa normers tillämpning undantar upphandling som sker genom Landstingens inköpscentral (LIC) eller Kommunaktiebolaget (KAB).»

Till detta uttalande skulle jag vilja foga reflexionen att det skulle vara förvånande om inte kommuner och landsting ändå är så fria att det skulle fungera på ett tillfredsställande sätt. Så tycks nu inte emellertid vara fallet, och erfarenhetsmässigt måste jag säga, att kommunerna enligt min mening måste vara nogga med att även vid infordran av offert från sagda företag söka hålla anbudsgivningen öppen också för enskilda företag, så att dessa kan vara med i konkurrensen. Trots att man ansett sig ha fått ett fördelaktigt anbud från KAB och LIC har det ändå i vissa fall visat sig att man kunnat få ännu fördelaktigare anbud vid sidan om.

Motionen har varit på remiss hos olika instanser, men jag skall inte citera alla yttranden. Jag är dock angelägen om att citera näringsfrihetsombudsmannen. Han har skrivit att han anser det angeläget att lämpliga åtgärder i motionens anda vidtas i syfte att bringa formerna för kommunal upphandling i överensstämmelse med vad som gäller för statlig upphandling, och han har erinrat om att statens pris- och kartellnämnd på hans begäran har utrett frågan om LIC:s och KAB:s verksamhet. Han framhåller också att det vid den utredningen inte framkom sådana omständigheter att näringsfrihetsombudsmannen fann anledning att överväga åtgärder med stöd av konkurrensbegräns-

ningslagen. »Ombudsmannen har emellertid», står det i utskottets utlåtande, »genom uppgifter som framkommit i andra sammanhang, fått ett mycket starkt intryck av att det kommunala upphandlingsförfarandet inte alltid fungerar tillfredsställande från konkurrenssynpunkt och har i skrivelse till Kungl. Maj:t berört denna fråga i samband med andra kommunala aktiviteter av olika slag.»

Om nu kommunerna inte är uppmärksamma i detta fall, kan de som handhar upphandlingen få kritik för att inte vara objektiva, varav obehag och överklaganden blir följden.

Vid behandlingen av motionen har utskottet skrivit att det inte känner till att någon kritik riktats mot de statliga bestämmelserna vad beträffar den offentliga upphandlingen. Utskottet skriver också att förslag med liknande syfte som det nu aktuella har avvisats av riksdagen. Vidare anföres att utskottet delar den mening som kommer till uttryck i motiveringen till normalförslaget för den offentliga upphandlingen, att den kommunala revisionen och förvaltningen innebär sådana speciella möjligheter till insyn och kontroll att risker för missbruk av undantagsbestämmelsen inte kan anses föreligga. Reservanterna har emellertid framhållit att eftersom inte alla kommuner har antagit bestämmelsen kan effektiviteten ifrågasättas samt att tillfredsställande garantier saknas för att den kommunala upphandlingen sker under tillräckligt konkurrensbefrämjande former. Vi anför också den av revisionsverket påtalade omständigheten att de grundregler som varit normerande för utformningen av de statliga bestämmelserna inte till fullo har kommit till uttryck i den kommunala rekommendationen.

Vi anser det vara ett oavvisligt krav att garantier skapas för objektivitet och affärsmässighet vid all offentlig upphandling och finner det angeläget att åtgärder vidtas i syfte att bringa for-

Formerna för den offentliga upphandlingen

merna för den kommunala upphandlingen i principiell överensstämmelse med de statliga bestämmelserna. Och vi menar att det bäst kan ske genom att Kungl. Maj:t föranstaltar om förhandlingar i ämnet med kommunernas riksorganisationer, vilket också vår reservation går ut på.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen 1.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Upphandlingen från statliga och kommunala myndigheters och institutioners sida har fått allt större omfattning, och av allt att döma har man att räkna med en fortsatt utveckling i den riktningen. Detta innebär att formerna för sådan upphandling ur såväl näringslivets som skattebetalarnas synpunkt kommer att få ökad betydelse.

Som framhålles i motionen regleras den statliga upphandlingen av den statliga upphandlingskungörelsen, som bl. a. avser att skapa garantier mot inkorrekt favorisering av vissa anbudsgivare samt över huvud taget skapa den trygghet och det förtroende mellan köpare och säljare som är av största vikt.

För den kommunala sektorn finns inga särskilda, i lag fastställda föreskrifter om upphandlingsverksamheten. Vid åtskilliga tillfällen har frågan om sådana föreskrifter varit uppe till behandling här i riksdagen utan att ha lett till något tillfredsställande resultat. Vad som har skett är att kommunförbunden beslutat om vissa upphandlingsnormer, som de enskilda kommunerna rekommenderats att tillämpa för den upphandling som sker på det kommunala planet.

Det är oklart i vilken utsträckning som denna rekommendation efterföljes. Det ligger i sakens natur att den ej kan bli bindande. Det finns risk för att rekommendationen inte tillämpas. Det synes under sådana omständigheter — och med hänsyn till att den kommu-

nala upphandlingen fått en så betydande omfattning — angeläget att regler som är likartade dem som gäller för den statliga upphandlingen fastställs även för den kommunala upphandlingen.

Herr talman! Exempel på missförhållanden, där känslomässiga och ibland också politiska bedömningar har tillåtits inverka på upphandlingsbesluten, är tyvärr lätta att finna. Jag skall bara beröra några få.

Det förekommer att kommunala organ ger leveransuppdrag åt ett företag utan att först inhämta upplysningar om konkurrentföretagens möjligheter att eventuellt erbjuda bättre villkor. Beslutet har motiverats med att vederbörande leverantör haft anknytning till en viss organisation, som majoriteten önskat gynna.

Ett annat exempel: I många fall anlitar kommunerna genomgående samma företag för olika leveranser utan hänsyn till förmånligare offerter från konkurrentföretag. I detta sammanhang kan Landstingens inköpscentral anföras som exempel. I sin upphandling känner sig landstingen, helt naturligt, ofta tvingade att stödja det egna företaget.

I några kommuner, som tillämpar anbuds-förfarande vid upphandling, har det vid flera tillfällen inträffat att anbudsgivare beretts möjlighet att pruta sina ursprungliga anbud efter anbuds-tidens utgång. Detta innebär enligt vår uppfattning en diskriminering av konkurrentföretagen. En skolstyrelse infordrade anbud på vissa livsmedel för skolbispisningen; därefter beslöts — utan hänsyn till förmånligaste anbud — att leveranserna till skolorna skulle delas upp i perioder på de anbuds-lämnande företagen. Många kommuner har helt i onödan låtit uppföra t. o. m. omfattande anläggningar på löpande räkning, vilket kan antas ha inneburit avsevärda fördyringar. I tilltagande utsträckning har kommunerna överlåtit vissa uppgifter åt för respektive ändamål

Formerna för den offentliga upphandlingen

särskilt upprättade kommunala bolag. Eftersom dessa bolag i stor utsträckning arbetar med allmänna medel, är det angeläget att fasta normer tillämpas i bolagens upphandling och att de följer av vederbörande kommun fastställt upphandlingsreglemente för de kommunala myndigheterna.

Då kan man fråga sig: Vad innebär detta, vilka drabbas? Ja, det är två grupper: i första hand skattebetalarna och i andra hand företagen. Eftersom den kommunala upphandlingen, liksom den statliga, till övervägande del finansieras med skattemedel, bör det för skattebetalarna vara av väsentligt intresse att upphandlingsärendena handläggs så, att skattemedlen får den bästa användningen. Ett felaktigt upphandlingsbeslut kan medföra allvarliga ekonomiska konsekvenser.

Om en företagare kan erbjuda en bra vara eller ett gott arbete till ett lägre pris än konkurrerande företag, är detta ett tillräckligt skäl för att kommunen skall anlita hans företag — inte minst med hänsyn till skattebetalarnas berättigade intressen.

En leverantör bör då han avger ett anbud känna trygghet i förvisningen om att alla offerter bedöms uteslutande med hänsyn till ekonomiska och kvalitetsmässiga faktorer. Det är för närvarande tyvärr inte alltid fallet.

Herr talman! Med det anförda vill jag betona hur angeläget det är att statsmakterna genom olika åtgärder bidrar till att den kommunala upphandlingen sker i former, som främjar fri konkurrens på lika villkor och därmed en bättre hushållning med allmänna medel.

Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 1 av herr Åkerlund m. fl.

Herr WERNER (h):

Herr talman! Alla i denna fråga agerande parter — motionär, remissinstanser, utskottsmajoritet och reservanter

— är i princip överens om en sak, nämligen att den kommunala upphandlingen skall ske under medverkan av fri konkurrens från näringslivet så att kommunen kan tillförsäkras så fördelaktiga köp som möjligt.

Herr Nordgren nämnde den av kommunförbunden själva år 1965 utarbetade rekommendationen, som i princip överensstämmer med den statliga upphandlingskungörelsen av 1952, i vilken anförts att affärsmässiga former och fri konkurrens är ofrånkomliga krav.

Denna rekommendation ger på två punkter anledning till betänksamhet, dels därför att inte alla kommuner anslutit sig till den, dels därför att de båda inköpscentralerna LIC och KAB undantagits från de rekommenderade normerna. Redan dessa två företeelser är, herr talman, grund nog för att instämna i reservationen. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på ett par följdforeteelser som gör att de kommunala inköpsorganen faktiskt kan komma i konflikt med sitt eget syfte — att vara kommunerna till tjänst.

I första hand tänker jag på det förhållandet att LIC betraktar sig som en reguljär återförsäljare för vissa företag och därför anser sig kunna upprätta avtal med dessa på så sätt att en kommun hindras att ta direkt kontakt med företaget i fråga, även om detta skulle kunna innebära en fördelaktigare offert. Det har i reciten anförts ett exempel på detta.

LIC har därmed uppenbart kommit i konflikt med sitt syfte att ge kommunerna möjlighet att göra bästa möjliga inköp. Det kan inte vara rimligt att en kommunens egen inköpscentral hindrar kommunen i fråga att göra en god affär. Denna komplikation, som måste vara konkurrenshindrande, har berörts av statens pris- och kartellnämnd, riksrevisionsverket och näringsfrihetsombudsmannen. Den senare har säkerligen fog för sitt påstående att han »har ett mycket starkt intryck av att det kommu-

Formerna för den offentliga upphandlingen

nala upphandlingsförfarandet inte alltid fungerar tillfredsställande från konkurrenssynpunkt».

I andra hand tänker jag på det förhållandet att LIC, som är landstingens inköpscentral, vid sidan av sin inköpsverksamhet driver egna företag inom skilda produktionsgrenar. Detta förhållande måste framstå som en ren anomaly, om LIC samtidigt menar sig erbjuda kommunerna den mest förmånliga offert marknaden erbjuder.

Det är ju ganska naturligt att LIC i sin egenskap av producent inte erbjuder kommunerna offerter från sina konkurrenter, vilket LIC i egenskap av inköpscentral för kommunerna borde göra. Hur en bolagsstyrelse kan klara en sådan personlighetsklyvning är ett mysterium.

Låt oss som exempel ta dotterbolaget AB Rana, som producerar förbandsmateriel. Naturligtvis är LIC helt ointresserat av t. ex. Mölnlycke AB, som sedan många år haft förbandsmateriel som sin specialitet och därför på goda grunder kan förmodas erbjuda en högre kvalitet till samma pris. Men Mölnlycke får inte sin chans i sammanhanget och därmed inte heller kommunerna, som gör sina inköp genom avtal med LIC.

Herr talman! Jag har i min hand ett aktstycke från ett sammanträde mellan förvaltningsutskottet och sjukvårdsstyrelsen i ett landsting. Vid nämnda sammanträde diskuterades centraliseringen av upphandlingen, vilket var nog så klokt, men i samma veva slöts ett leveransavtal med LIC, som fick i uppdrag att förse samtliga sjukvårdsinrättningar i länet med förbandsmateriel under hela år 1968. Allt skulle ske efter en viss uppgjord plan och verksamheten skulle bedrivas på försök. Man hyste givetvis förhoppningen att en sådan för hela länet centraliserad inköpsverksamhet skulle innebära avsevärda besparingar. Det finns fler landsting som förfar på samma sätt.

Det är emellertid svårt att bestrida

att sådana beslut är direkt konkurrenshindrande. Ett företag får monopol. I avtalshandlingen finns inte ett ord om anbuds förfarande.

Vad lönsamheten för landstingen beträffar kommer den på allvar in i bilden när den fria konkurrensen får göra sitt. Säkerligen skulle t. ex. Mölnlycke ha kunnat bidra till lägre priser, helt oberoende av om företaget fått leveransen eller ej. Fri konkurrens är sund prispress. Om inte landstinget och LIC gillar konkurrens gör alldeles säkert skattebetalarna det. Vi måste med alla medel slå vakt om den fria konkurrensen i den offentliga upphandlingen — med tanke på både näringslivet och skattebetalarna.

Därför vill jag, herr talman, yrka bifall till reservationen nr 1 av herrar Åkerlund m. fl.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):

Herr talman! Min partivän herr Mattsson och jag har avgivit en blank reservation till detta utskottsutlåtande och med anledning därav vill jag säga några ord.

Vi har ansett att riksdagen inte skulle utfärda direktiv för de kommunala instansernas upphandling och förvaltning inom detta avsnitt. Bl. a. denna princip har legat till grund för vårt avgivande av reservationen. Jag anser dock personligen att de frågor som tas upp i herr Wedéns motion är av mycket stor vikt.

När utskottet sände ut motionen på remiss avstyrktes den av samtliga organ som svarar för den kommunala opinionen här i landet, nämligen Stadsförbundet, Kommunförbundet, Landstingsförbundet och skolöverstyrelsen. Eftersom dessa remissinstanser avstyrkte förslaget och dessutom en rekommendation sänts ut till kommunerna angående formerna för upphandling, vilken de — visserligen frivilligt — får ansluta sig till, anser vi denna tillräcklig.

Herr Nordgren har sagt att man inte

Formerna för den offentliga upphandlingen

skulle vara objektiv vid inköpen. Vi har också velat skilja litet på den statliga och den kommunala upphandlingen, eftersom det är en viss skillnad mellan de instanser som gör upphandlingen på den statliga respektive på den kommunala sidan. De statliga upphandlarna är tjänstemän, och de avgör i allmänhet vem som skall leverera. I de kommunala styrelserna sitter däremot förtroendemän, som valts till sina poster efter den proportionella valmetoden. Därigenom torde det i detta fall finnas en säkerhetsspärr av helt annat slag. Riksdagen skulle inte i samma utsträckning behöva rekommendera en viss bestämd upphandlingsförfordning för dessa personer.

Jag har inte några erfarenheter av de avvigsidor som de tidigare talarna har erinrat om. Där jag har varit med har vi t. o. m. gått så långt att om en firma lämnat kassarabatt medan en annan inte gjort det, har vi frågat vederbörande ekonomichef om vi har sådan likviditet att vi kan betala kontant med kassarabatt. Kan vi det måste vi ta den första firman, men kan vi det inte måste vi välja en annan. Så fint kan man faktiskt behandla saken för närvarande, om man, som vi naturligtvis hoppas, är objektiv.

Någon talare — jag tror att det var herr Nordgren — gjorde gällande att många bygger anläggningar på löpande räkning. Hur skall man med direktiv kunna bestämma t. ex. när en kommunalnämnd eller en skolstyrelse skall bygga efter entreprenad och när den skall bygga på löpande räkning? Det måste man väl, herr Nordgren, avgöra i varje särskilt fall. Jag kan inte finna att man genom sådana rekommendationer kan vinna någon klarhet.

Herr Nordgren säger vidare att det är skattebetalarna som får bekosta de misstag som kommunalmännen eventuellt gör. Det borde egentligen inte förekomma några misstag. Man har gjort den insinuationen att de personer

som prövar anbuden möjligen på grund av sympati och känslor skulle gynna vissa anbudsgivare, men det finns ju revisorer. Ingenstans i vår svenska kommunalförvaltning av landstingskaraktär eller kommunal karaktär saknas det sådana. De får väl se till att allt fungerar som det skall. För övrigt skall de inte bara göra en siffergranskning; många gånger är det kanske viktigare att de gör en förvaltningsrevision.

Vad beträffar KAB och LIC förhåller det sig väl så, att skulle de själva motverka sitt syfte — som herr Werner uttryckte saken — får Landstingsförbundet och kommunförbunden granska situationen och lägga upp deras förmedling av varor på ett sådant sätt att verksamheten gagnar det avsedda ändamålet.

Herr talman! Jag har inte något speciellt yrkande.

Herr WEDEN (fp):

Herr talman! Jag sätter värde på att herr Börjesson i Glömminge ansåg att jag i min motion tagit upp ett viktigt ämne och även på att han avslutningsvis framhöll att om man skulle finna att den nuvarande ordningen beträffande Landstingens inköpscentral och Kommunaktiebolaget inte fungerade bra, måste huvudmännen ta itu med problemet i den utsträckning det kunde finnas anledning till.

Jag skall be att i anslutning till den förda debatten, herr talman, få anföra några exempel på att det faktiskt finns anledning till en omprövning i viss utsträckning. Jag tror att dessa inköpscentraler i flera avseenden har varit till nytta — koncentration av inköpen är ofta till nytta — men för att dessa företag genomgående skall bli till nytta tror jag det också behövs att de själva utsätts för en öppen och sund konkurrens. Det är på den punkten som det finns anledning säga att allt inte är väl beställt.

Jag är därför inte särskilt imponerad

Formerna för den offentliga upphandlingen

av att de remissinstanser som åberopats av herr Börjesson, nämligen kommunförbunden, Landstingsförbundet och skolöverstyrelsen, har ansett att man inte behöver granska detta förhållande särskilt noga. I kommunförbunden är det ju de, som tidigare utgjort majoriteten, som har sagt detta, och skolöverstyrelsen är ju direkt engagerad i saken.

Jag skall därför, herr talman, be att få börja med att citera ett stycke ur det cirkulär beträffande central upphandling av undervisningsmateriel som skolöverstyrelsen utfärdade i början på april 1965. Där står: »Överstyrelsen har överenskommit med KAB och LIC» — alltså Kommunaktiebolaget och Landstingens inköpscentral — »att de fr. o. m. maj månad 1965 successivt övertar verksamheten. Framställningar om upphandling skall därför med början den 1 maj inges till KAB respektive LIC, icke till överstyrelsen.»

Detta stod i samband med en viss omorganisation, men uttrycket *skall* inges till dessa båda instanser kan skapa intrycket att de kommunala organ som gör upphandlingar *måste* vända sig till dessa instanser, vilket naturligtvis inte alls är fallet. Detta kom man antagligen också senare underfund med inom skolöverstyrelsen, och då utfärdades ett nytt cirkulär som var något mjukare formulerat men ändå inte tillfredsställande. I detta står: »Såsom meddelats i Aktuellt 1964/65: 25 har den av skolöverstyrelsen (tidigare överstyrelsen för yrkesutbildning) bedrivna centralupphandlingen avvecklats. I stället står Kommunaktiebolaget (KAB) och Landstingens inköpscentral (LIC) kommuner och landstingskommuner till tjänst med upphandling.» Detta är visserligen en bättre formulering, men den skulle ha varit ännu bättre om det hade påpekats att det naturligtvis står varje upphandlande organ fritt att även använda sig av andra inköpsmöjligheter än de här nämnda båda bolagen.

Även om jag — vilket också påpekats

i utskottsutlåtandet — inte har riktat någon kritik mot de statliga bestämmelserna beträffande upphandlingen, därför att jag inte funnit någon anledning därtill, vill jag gärna, herr talman, göra gällande, att det när det gäller *tillämpningen* av dessa bestämmelser är tydligt att rekommendationer eller cirkulär av den typ som jag här citerat inte är tillfredsställande utan står i strid med strävandena att upprätthålla en sund konkurrens.

Systemet har också fungerat på det viset att någon egentlig offertgivning från exempelvis Kommunaktiebolaget till de upphandlande kommunala organen av olika slag ofta inte förekommer, utan kommunerna rekvirerar helt enkelt vad de behöver och får acceptera de priser som sedan noteras i efterhand. Jag tror att man på det sättet gör en del affärer som hade kunnat göras fördelaktigare.

För någon tid sedan riktade en leverantör, som lämnat ett anbud till en skolstyrelse — det finns många exempel av denna karaktär, men jag tar bara ett här — i en norrländsk stad men som inte fått någon beställning, en förfrågan till den skolstyrelsen om vad som var anledningen till detta. Detta företag fick då veta att beställningen hade gått till annat håll. När det då anhöll om att få ta del av protokollet över upphandlingen, vilket enligt min mening inte alls är något oförsynt, fick det följande svar: »Hänvisande till Eder anhållan om skriftligt utdrag från drätselkammarens protokoll som behandlar inköp av verktyg och maskiner för stadens yrkesskola få vi meddela att beslut om inköpen ej fattats av drätselkammaren utan i samråd med centrala byggnadskommitténs ordförande, stadskammraren, rektor vid yrkesskolan, skoldirektören och underteknad. Protokoll har därvid ej upprättats.»

Jag har här exempel på ett annat fall där en offert lämnats direkt från en leverantör till en yrkesskola i södra Sve-

Formerna för den offentliga upphandlingen

rige. Leverantören erhöll inte beställningen men kommunbolaget köpte sedan av samma leverantör precis samma varor utan att uppnå något lägre pris. Snarare genomfördes affären på för kunden något ofördelaktigare villkor än dem som direkt hade offererats den lokala skolstyrelsen. Här hade alltså en inkoppling av det kommunala inköpsbolaget skett, vilken inte fört med sig något annat resultat än att det blev en fördyrande mellaninstans.

Mest anmärkningsvärt i dessa sammanhang är nog ändå, herr talman, förhållandena i samband med omskolningskurserna. Dessa bekostas helt av statsmedel, och det skulle därför finnas särskild anledning att göra gällande, att den statliga upphandlingsförordningens principer borde tillämpas på dem. Såvitt jag förstår är det emellertid inte fallet — i varje fall inte genomgående.

Det system som fungerar karakteriseras i mycket stor utsträckning av att Kommunaktiebolaget tillhandahåller beställningssedlar, vilka distribueras till de olika kursernas huvudmän och på vilka det står att de skall översändas till skolöverstyrelsens byrå P3. Dit kommer de också så småningom och där prövas de också av skolöverstyrelsen, som sedan överlämnar *alla* dessa beställningar till Kommunaktiebolaget. I dessa fall föreligger inga möjligheter för omskolningskursernas lokala huvudmän att pröva om de kan få fördelaktigare anbud från andra leverantörer än från kommunbolaget. Jag har grundad anledning, herr talman, att säga att jag är övertygad om att de i många fall säkert kan få sådana bättre anbud. Det nu tillämpade förfarings sättet förefaller mig därför egendomligt. Det finns anledning för riksdagen att fästa sin uppmärksamhet därpå.

Med anledning av några händelser som inträffade inom den kommunala sfären berörde jag ett ämne av denna karaktär i andra kammaren i början på 1950-talet. Stadsförbundets dåvarande

ordförande försäkrade att man nu inom Stadsförbundet och även andra kommunförbund på allvar skulle ta itu med upphandlingsfrågorna. Han bekräftade att inte heller han tyckte att allt var välbeställt.

Det dröjde sedan 12—13 år, kanske något mer, innan de kommunala upphandlingsbestämmelser som kommunförbunden rekommenderat har kommit fram; det gäller alltså de bestämmelser som innehåller de remarkabla undantagen för Kommunaktiebolaget och Landstingens inköpscentral.

Det har ändå inte gått så särskilt hastigt att sätta kommunförbundens rekommendationer i kraft. Jag har tillåtit mig att något studera med vilken takt landstingen har anslutit sig till rekommendationerna och bestämt att de skall tillämpas.

Såvitt jag kan finna har femton landsting nu gjort det. De återstående tio har antingen inte alls tagit upp ärendet eller också bordlagt det. Det har dock nu gått ett par år sedan Kommunförbundet utfärdade normalbestämmelserna.

Sedan finns det också en intressant detalj som jag inte vill undanhålla kammaren. Några stycken av de femton landsting som antagit bestämmelserna har *inte* antagit rekommendationen att utesluta Kommunaktiebolaget och Landstingens inköpscentral från den normala upphandlingsförordningen. De har ansett att även dessa bolag skall underkastas den vanliga sunda konkurrensen. Det tycker jag är alldeles utmärkt. Jag beklagar bara att inte fler landsting har dragit samma konklusion och att inte rekommendationerna mer allmänt har genomförts i landstingen och kommunerna.

Jag tror, herr talman, att det är möjligt att genom förhandlingar av den typ som rekommenderas i reservationen snabbare och mera enhetligt genomföra bestämmelser som kan garantera en sund konkurrens utan att man därför behö-

Formerna för den offentliga upphandlingen

ver komma i konflikt med kommunernas intresse av att hävda sin självständighet. Jag ber därför att få ansluta mig till reservationen 1.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Frågan om den kommunala upphandlingen har vid upprepade tillfällen behandlats i riksdagen.

Kommunerna har inte varit angelägna om att få de statliga bestämmelserna för upphandling, som de funnit vara alltför hårda för att smidigt kunna tillämpas i kommunerna. Man är ganska rädd om den kommunala självstyrelsen och vill värja sig mot varje åtgärd som binder kommunerna. Kommunförbunden har ansett det vara ett bättre alternativ att försöka få en upphandlingsordning som tillgodoser kravet på fri konkurrens och som är bättre anpassad till den kommunala verksamheten än att anta de statliga bestämmelserna.

Alla tre kommunförbunden har rekommenderat sina medlemmar att anta ett av förbunden utarbetat normalförslag rörande kommunal upphandling. Ett inte obetydligt antal av kommunerna har också gjort det. Att inte alla kommuner ännu har fattat beslut här om tycker jag är ganska naturligt. Rekommendationen är ännu inte två år gammal. Den kommunala beslutsordningen är inte så snabb, och det är uppenbart att man noga studerar förslagen innan man fattar beslut. Dessutom kan man, som herr Wedén redan sagt, vilja göra ändringar i normalförslaget. Motionären har anfört att det inte finns någonting annat än gott att säga om den verksamhet som kommunernas företag bedriver. I motionen heter det:

»En samordning av olika avnämares inköpsverksamhet kan i många fall leda till rationaliseringar och förbättringar. Ett villkor härför torde emellertid vara att de i sådant syfte upprättade organen icke själva får eller eftersträvar något slags monopolställning beträffande leveranser av vissa varor till sina

uppdragsgivare. Skulle en sådan anda vinna insteg förloras möjligheterna att utifrån objektiva kriterier bedöma inköpsorganens effektivitet, och risker uppstår att uppdragsgivarna — i de här berörda fallen landskommunerna och landstingen — icke uppnår det avsedda resultatet: en billigare varuanskaffning.»

Risken att dessa organ skulle eftersträva något slags monopolställning tror jag är helt utesluten. Omsättningen i dessa båda företag uppgår till ungefär ett par hundra miljoner kronor; i Kommunaktiebolaget är omsättningen något över 50 miljoner kronor. Dessa siffror skall jämföras med en sammanlagd omsättning i kommunerna på säkerligen flera miljarder kronor. Det finns alltså mycket gott utrymme för konkurrens. Statens pris- och kartellnämnd har inte heller funnit anledning att ingripa. Det är en självklarhet som inte behöver påpekas, att alla är överens om att man skall ha en fri konkurrens. För erfarna kommunalmän är det en självklarhet, att man skall infordra anbud från olika håll. Så sker numera tämligen genomgående. I den mån vi får större kommuner med bättre utrustade kommunala organ, kommer detta säkert att bli fallet i ännu högre grad. I gamla tider med de små kommunerna handlade man litet efter läglighet. Men jag har en bestämd känsla av att utvecklingen i detta avseende gått mycket starkt framåt.

Motionären och reservanterna vill nu, att de kommunala upphandlingsreglementena skall bringas i ännu bättre överensstämmelse med de statliga upphandlingsbestämmelserna. Reservanterna anser att detta lämpligen torde »böra ske genom att Kungl. Maj:t föranstaltar om att förhandlingar i ämnet upptas med kommunernas riksorganisationer». Jag tror att man med ganska stort förtroende kan överlämna åt kommuner och landsting och deras riksorganisationer att följa denna verksamhet. Reglementena är ganska nya, och tillämp-

Formerna för den offentliga upphandlingen

ningen har naturligtvis ännu inte slagit helt igenom. Men om önskvärdheten av en fri konkurrens tror jag inte att det finns några delade meningar. Jag tror att inte minst dessa inköpsorganisationer själva är angelägna att inte vara ensamma på marknaden; jag tror att de gärna ser att köparen kan jämföra deras anbud också med andra företags. Jag vill alltså instämma i vad utskottet anfört i sitt utlåtande.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Socialdemokraterna i utskottet har en bestämd känsla av att motionen inte skulle ha fått denna behandling av de borgerliga ledamöterna om det inte hade varit en folktopartist som senare blev partiordförande som skrivit sitt namn under den. Den hade i normala fall avstyrkts av representanterna för de partier som nu har stött den.

Motionen är ytterst svagt underbyggd; vi har fått höra några mycket lösliga exempel här i dag. Från högerhåll säger man att Landstingens inköpscentral har kommit i konflikt med kommunerna och hindrar dem att göra goda affärer. Detta var herr Werners uttalande. Det exempel herr Werner anförde byggdes litet senare på av herr Wedén själv. Han sade att en kommun skulle ha kunnat köpa direkt från tillverkaren för samma pris, och därtill kom det centrala inköpsorganets provision. Men detta avgör inte en inköpsorganisations betydelse. I detta fall blev det inget lägre pris. Men även om leverantören bjudit kommunen ett lägre pris än det som LIC hade kunnat erbjuda kan det mycket väl vara så att det i det långa loppet är fördelaktigare för kommunen att hålla sig väl med den egna organisationen, som man byggt upp för att gemensamt med andra kommuner på lång sikt pressa leverantörernas priser. Att man från leverantörernas sida försöker spräcka en sådan organisation genom att lämna ett och annat stickanbud med

lägre pris är inget bevis för att det skulle vara felaktigt att anlita kommunernas centrala upphandlingsorganisation. De exempel herr Wedén och herr Werner gemensamt lagt fram för kammaren i dag bevisar inte att det är något fel i organisationen. För att visa det måste ni framlägga betydligt generellare undersökningar.

Herr Wedén anförde som exempel att skolöverstyrelsen i ett cirkulär vid ett tillfälle hade använt ett ord som var olämpligt; skolöverstyrelsen ändrade formuleringen till att dessa centrala inköpsorganisationer skall »stå till tjänst». Det är väl bra formulerat? »Stå till tjänst» betyder väl att det inte föreligger något monopol. Vill man ha några andra som »står till tjänst» får man gå någon annanstans. Vi kan naturligtvis börja diskutera svenskan i cirkulären; jag förstår att herr Wedén skulle vilja ha arbete på skolöverstyrelsen och sitta och formulera dessa skrivelser så att de passar det privata näringslivet. Då kanske det stod något annat i dem. Av handlingarna i detta ärende framgår att man från folktoparti- och högerhåll hyser en påtaglig misstro mot de kommunala förtroendemännen, mot de kommunala tjänstemännen, mot revisorerna inom kommunerna och inom landstingen.

Jag kan för min del inte göra annat än yrka bifall till utskottets hemställan. Däri framhålls att dessa organisationer är till nytta. Deras verksamhet bör följas, men det är inte riksdagens sak att lägga sig i kommunernas tillämpning av anvisningarna. Kommunerna i detta land är starka nog för att ta till vara sina egna intressen.

Den kommunala politiska debatten kan skötas i kommunerna. Den behövs inte dras in i riksdagen på varenda liten punkt.

Man säger att man skapar monopol genom att köpa genom dessa centrala organisationer. Emellertid är näringslivet i dag i sig självt icke uppbyggt

Formerna för den offentliga upphandlingen

så, att det är fritt från monopol. Vad beträffar sådana här specialartiklar är det betydande sektorer av näringslivet som är ganska monopoliserade. I vissa fall finns det inte mer än ett alternativ. Om man undersöker dominerande märken, dominerande försäljningsorganisationer och dominerande importföretag, finner man i mycket hög grad monopol, oligopol, och mellan oligopolföretagen en påfallande identitet i pris-sättningen. Det kommer att närmare redovisas av koncentrationsutredningen hur det ligger till inom åtskilliga hundra av branscherna. Därför tror jag att herr Wedén kommer att bli helt nöjd med att finna att det finns monopol även på andra sidan, och därmed kanske han får lättare att förstå att det gäller för kommunerna att handla gemensamt, om de skall bryta sådana monopols prissättning.

Då säger prästen och högermannen i Skåne herr Werner, att det är en anomali, att de kommunala inköpsorganen bygger upp ett tillverkningsbolag. Varför skulle det vara en anomali? Man måste väl finna sig i att det i vissa fall, där det inte finns tillräckligt många leverantörer att välja emellan eller man finner att deras priser är påfallande höga, byggs upp en egen tillverkningsorganisation. Herr Werner lyckades inte genom vad han sade bevisa att det skulle vara något olämpligt i att man har byggt upp en egen förbandsartikel-fabrik i den kommunala inköpsorganisationens regi. Var det inte så, herr Werner, att, sedan denna fabrik hade beslutats och börjat komma i gång, det privata företaget sänkte sitt pris på dessa artiklar? Ibland är det, herr talman, förargligt att vi har två kamrar, så att vi måste höra misstagen upprepas två gånger. Det hade väl räckt att det exemplet hade anförts i mörse i första kammaren och korrigerats där och att inte andra kammaren också skulle behöva belastas med det.

Vi skall ha en fri konkurrens, därför

att en fri konkurrens leder till en sund prispress, sade herr Werner. Men var det en fri konkurrens och i så fall mellan hur många företag, när alternativen var det som Mölnlycke kunde leverera och det som LIC i stället byggt upp i egen fabrik? Hur många fanns det då att välja mellan? Hur fri var den konkurrensen?

Det är förstäeligt att utskottet inte har kunnat stödja herr Wedéns motion. Den innebär, som jag sade, en onödig misstänksamhet mot kommunerna. Dessa kan klara denna sak. De har kontrollmöjligheter i kommunerna. Det är deras sak att behandla detaljären den som eventuellt skulle ha felsköts. Å andra sidan finns heller ingen upphandlingsförordning i världen, hur den än ser ut, som skulle kunna hindra, att det i enstaka fall kan bli missbruk. Det är inte lagarna som hindrar brott. Brott finns ändå, men dem får man försöka komma till rätta med på andra sätt.

De eventuella missbruk som herr Wedén kan ha som motiv för sin motion får man väl bekämpa i den normala ordningen genom de medel som vi redan har, utan att riksdagen förden-skull skall behöva skriva till Kungl. Maj:t om att vi skall ändra lagstiftningen på dessa punkter.

De förslag som återfinns i att-satserna i herr Wedéns motion täcker inte allt vad herr Wedén tagit upp från olika områden. Vi skulle alltså skriva till Kungl. Maj:t beträffande de statliga bestämmelserna, men det finns inga anmärkningar mot deras utformning. Den punkten är alltså relativt onödig, och det finns inte heller någon anledning anta att de statliga myndigheterna skulle ha handlat i strid mot bestämmelserna. I så fall får granskning äga rum genom den kontroll som förekommer dels i förvaltningen, dels genom riksdagen.

Jag förmodar att man vill ge sken av att det finns så många fel på detta område — vilka dock inte specificere-

Formerna för den offentliga upphandlingen

rats — att kommunernas samarbete i fortsättningen bör hindras genom onödigt tung byråkrati och kontroll. Man vill göra det hela så stelt att det blir omöjligt att gå fram på den vägen. Men vilka garantier har vi för att kommunerna får de lägsta priserna om varje kommun skall handla för sig och den ena kommunen spelas ut mot den andra? Vilka möjligheter har de kommunala enskilda tjänstemännen och förtroendemännen att följa speciella branschens framtidsutveckling? Nej, jag tror att kommunernas styrka ligger just i det gemensamma uppträdandet, och även om ett sådant medför vissa svårigheter kan dessa korrigeras. Det är inte sönderslagningens väg vi skall gå som folkpartiet och högern vill. Kommunerna skall kunna samarbeta och gå vidare. Vi skall uttrycka vårt förtroende i stället för vårt misstroende.

Den framlagda motionen är i allo onödig, och jag yrkar på att den avslås och att utskottets hemställan bifalles.

Herr WERNER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår så väl att herr Hagnell tycker att det är alldeles överflödigt att en präst från Skåne lägger sig i en seriös ekonomisk debatt — och mitt namn spelar ingen roll alls. Jo, det gör det för resten ty det finns två präster från Skåne i riksdagen.

Jag skulle vilja ta upp monopolidén. Herr Hagnell sade att det självfallet är bra med konkurrens och påpekade att de andra företagen fick sänka sina priser när Industri AB Rana startades. Detta är alltså ett exempel på den fria konkurrensens betydelse, och det är ju en sådan konkurrens vi vill ha. Tidigare hade vi ett monopol i Mölnlycke och herr Hagnell anser liksom jag att detta inte var bra. Men nu har vi konkurrerande företag och vi skall akta oss för att hamna i det andra diket, så att det uppstår ett monopol på LIC-sidan. Naturligtvis har inköpscentralen mycket stor betydelse, men då någon

sådan lyckas få monopol inom en råjong skall vi verkligen reagera.

Som jag tidigare refererat föreligger det uppenbart ett monopolförhållande i Värmlands län. Där beslutades att det skulle träffas ett leveransavtal med LIC beträffande förbandsmateriel. Tror herr Hagnell att LIC tar sin förbandsmateriel från Mölnlycke eller något annat håll då det egna Industri AB Rana finns att tillgå? Här är det uppenbarligen fråga om en monopolställning som är konkurrenshindrande. Jag kan inte förstå annat. När sådant sprider sig måste man ge sin oro till känna.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hagnell överdrev sin argumentation. Jag vill minnas att jag började mitt anförande med att påpeka att gemensamma inköpsorgan kan ha en stor och betydelsefull uppgift att fylla, men det är en uppgift som organen delvis missar om de själva strävar efter att försätta sig i en sådan ställning, att de mer eller mindre kan diktera de villkor på vilka de skall sälja. Det var exempel på att så blivit fallet på en del områden som jag angav. Jag skulle kunna anföra många fler exempel, men tiden tillåter inte detta.

Nu vill jag bara ställa några frågor till herr Hagnell. Där ingen konkurrens alls förekommer, beroende på att man över huvud taget inte infordrar några offerter utan bara rekvirerar från de kommunala, gemensamma bolagen — anser herr Hagnell att det är en lämplig ordning? Anser herr Hagnell att där förekommer tillräcklig konkurrens? När man går till väga på sätt som nu sker med materielen till omskolningskurserna och rekvisitioner med kommunbolagens namn insändes till skolöverstyrelsen och därifrån utan vidare överlämnas till kommunbolaget, utan att någon konkurrens förekommer om de varor det gäller, anser herr Hagnell att det är en tillräcklig konkurrens och att det är en sund ordning?

Formerna för den offentliga upphandlingen

Som jag tidigare nämnde har några landsting inte önskat medge en särskild undantagsställning för kommunbolaget och Landstingens inköpscentral. Anser herr Hagnell att de landstingen har förfarit fel?

Slutligen vill jag fråga: När näringsfrihetsombudsmannen med visst stöd av riksrevisionsverket skriver att han genom uppgifter som framkommit i andra sammanhang har fått ett *mycket* starkt intryck av att det kommunala upphandlingsförfarandet inte alltid fungerar tillfredsställande från konkurrenssynpunkt och att han därför i skrivelse till Kungl. Maj:t har berört denna fråga i samband med andra kommunala aktiviteter av olika slag, anser herr Hagnell då att näringsfrihetsombudsmannen pratar alldeles i vädret och inte har tillräckligt underlag för ett omdöme av denna bestämda karaktär?

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag anser inte att näringsfrihetsombudsmannen handlar fel. Vi har ju den institutionen, och näringsfrihetsombudsmannen sköter den arbetsuppgift som åvilar honom, om han skriver till Kungl. Maj:t. Men därmed finns det ingen anledning för riksdagen att också gå in i den frågan. Som jag sade har vi kontrollmöjligheter både genom riksdagen och dess revisionsverksamhet och genom förvaltningen. Det räcker! Det är inte lagarna som behöver ändras.

Nu frågar herr Wedén, om vi då inte skall infordra anbud utan bara skicka in rekvisitioner. Är det tillräckligt? Frågar herr Wedén. Jag förstår att herr Wedén vill ha det på samma sätt som i den statliga upphandlingsförordningen. En jurist som sitter på en ort ute i landsbygden och behöver en lagbok skall enligt den förordningen genom en ansökan anhålla om att få boken i stället för att omedelbart gå ner till bokhandeln och köpa den. Det får han inte göra. Men det är ju bättre att gå ner till bokhandeln och köpa boken där,

även om detta skulle kosta litet mera. Han måste rekvirera den centralt, ty annars stämmer det inte med upphandlingsförordningen. Detsamma gäller för bläck och en del andra småsaker. Sådant system är inte bra. Så stelbent och byråkratiskt skall vi inte bygga upp den statliga förvaltningen, och vi skall inte heller ha det så i den kommunala förvaltningen. Det skulle kosta betydligt mera och skapa det byråkratiska kinesi som folkpartiet och högern tydligen eftersträvar. Det finns inte några garantier för smidighet i ett sådant system.

Sedan sade herr Werner att vi inte skall bygga upp ett nytt monopol, när vi nu har blivit av med det gamla, utan vi skall låta de båda parterna tävla med varandra. Ja, det är möjligt. Men den chansen hade kanske funnits också förut, om det gamla monopollet hade velat förhandla på ett tidigare stadium. När man startade den nya fabriken ville man ju köpa väv från Mölnlycke för tillverkning av nämnda förbandsmaterial i landstingens fabriker, men då förekom det tydligen någon form av leveransvägran — enligt de meddelanden som lämnats av dem som haft med affären att göra. Då var det monopolföretaget, i detta fall i Mölnlycke, inte intresserat av att medverka i en samverkan och att leverera. Jag kan förstå företaget. Näringslivet fungerar ju på det sättet. Och då får också kommunerna bevaka sina intressen — precis som det privata näringslivet gör genom folkpartiet och högern här i dag.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! I den mån jag vill bevaka några särskilda intressen är det intresset av att den varuförsörjning, som måste ske till olika kommunala institutioner av skilda slag, skall verkställas under så ekonomiskt fördelaktiga villkor som möjligt. Det är det enda intresse som jag företräder här.

Herr Hagnell karikerar en del av mina

Formerna för den offentliga upphandlingen

frågor och svarar över huvud taget inte alls på de andra. Vad herr Hagnell sade om juristen och boken är alldeles ovidkommande. Debatten gäller ju upphandlingar, inte minst när det gäller omskolningskurserna, på miljontals kronor, och jag tillåter mig alltså att uttala den uppfattningen, att det är något fel på en sådan ordning som förvandlar skolöverstyrelsen till en expeditiionsapparat för att skicka in beställningar till ett enda företag med utestängande av andra. Jag har inte ifrågasatt någon ändrad lagstiftning eller att man genom lagstiftning skall lägga något tvång på kommunerna. Däremot har jag ansett att riksdagen genom skrivelse till Kungl. Maj:t kunde stödja näringsfrihetsombudsmannen, när det gäller att väcka den opinion som uppenbarligen är nödvändig för att få en ändring till stånd.

Jag vill upprepa min fråga till herr Hagnell i ett avseende: Anser herr Hagnell att de landsting, vilka enligt min mening har intagit en förnuftigare och riktigare hållning genom att i sina upphandlingsbestämmelser utesluta den speciella särbehandlingen av de båda bolag diskussionen gäller, har handlat fel?

Herr LARSSON i Luttra (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet för att säga ett par ord till herr Werner. Han talade om monopol — om monopol på förbandsartiklar bl. a. Det finns inget sådant, herr Werner! Landstingen kan köpa sina förbandsartiklar från vilket håll som helst.

Herr Werner var i sitt första anförande inne på något som väl närmast bekräftar att herr Werner ganska litet sysslar med affärer. Frågan gällde en kommun eller ett landsting som inte fick köpa en sak direkt från tillverkaren till ett lägre pris. Herr Werner kan ju nästa gång han skall köpa bil vända sig till fabriken och försöka köpa bilen till samma pris som fabriken läm-

nar sin återförsäljare. Då får herr Werner se hur pass bra det kommer att gå!

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag anser liksom herr Wedén att landstingen naturligtvis handlar rätt, när de avgör vad som är i deras eget intresse att handla — om de vill skriva så eller så i sina egna bestämmelser. Att det finns landsting som bestämmer på olika sätt visar ju att man har ett fritt bedömande av vad som ligger i eget intresse. Landstingen är kapabla härtill. Herr Wedéns exempel visar att vi inte behöver komma med pekpinna från riksdagens sida. NO har inte bett om riksdagens stöd. NO skriver tydligt nog till Kungl. Maj:t, utan att vi också behöver skriva helt allmänt på det sätt som herr Wedén gör i sina att-satser.

När det gäller omskolningskurserna och inköpen till dessa förhåller det sig inte så, att man kan bedöma upphandlingarna som ett helårsinköp.

Om man räknar på detta sätt kan man komma fram till miljonbelopp. Men det finns enskilda kurser som är ganska små. Det är bra att LIC tillhandahåller ramar för dessa genom att fungera som uppköpare från leverantörerna. Kursföreståndarna kan sedan återberopa dessa ramar.

Vad skulle det inte ha kostat myndigheterna om varje sådan kursföreståndare hade måst förhandla med affärsfolket! Då hade kursföreståndarna och därmed skattebetalarna gjort förluster, och dessa, herr Wedén, skulle ha varit betydligt större än dem som Ni här har nämnt.

Herr WERNER (h) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Larsson i Luttra, landstingen står inte under något monopol, men de ställer sig på vissa håll under ett sådant i så måtto att de utan vidare ger uppdraget åt ett enda företag. Inga andra säljare kom in i bilden i det exempel jag nämnde.

Formerna för den offentliga upphandlingen

Jag har märkt att det är en i denna kammare icke ovanlig argumenteringsteknik att äldre riksdagsmän sätter yngre ledamöter på plats genom att säga att dessa inte begriper mycket av den fråga som behandlas. Detta må så vara, men då bör man, herr Larsson i Luttra, komma med något bättre valda läxor.

Jag kan visst, herr Larsson, köpa en bil billigare hos fabriken — om jag äger fabriken. Det är precis detta som kommunerna gör i det aktuella fallet. De äger nämligen LIC genom sina insatser. Det är ju kommunernas eget organ.

Herr ESKELE (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av en del uttalanden som gjorts i denna debatt. Låt mig först för herr Wedén beträffande omskolningskurserna framhålla, att det härvidlag i sak icke inträffat någon förändring. Tidigare skötte överstyrelsen för yrkesutbildning och skolöverstyrelsen dessa frågor precis på samma sätt och enligt samma normer och regler som nu gäller för KAB och LIC.

När herr Wedén skrev sin motion åberopade han en bok av Jan Gillberg, som hade titeln Kommunal upphandling. Jag hoppas att boken inte är lika ovederhäftig som förlagets rekommendation. Där heter det nämligen att riksdagen i tio års tid har krävt fastare regler för den kommunala upphandlingen.

I utskottsutlåtandet står det emellertid att frågan har varit föremål för behandling 1956, 1960, 1961 — av någon underlig anledning inte år 1962—1963, 1964 och 1965 men att riksdagen vid varje tillfälle avvisat kraven.

I yttrandet från statens pris- och kartellnämnd förekommer en passus, som inte är medtagen i utskottets utlåtande men som jag gärna vill referera till. Det heter där att det vid SPK:s undersökning inte har framkommit några uppgifter om exklusivavtal mellan LIC

och dess leverantörer, d. v. s. inga avtal angående skyldighet för leverantörer att sälja uteslutande genom LIC. Herr Nordgren gjorde gällande att det förelåg ett missförhållande genom att landstingen kände sig tvingade att stödja LIC.

Det är alls inte förhållandet. Landstingen inforrdar offerter och anbud i olika sammanhang. Så småningom kommer man underfund med — det har vi gjort i vårt landsting — att inom en viss varugrupp ligger offerterna från ett företag, exempelvis LIC, år efter år vid varje tillfälle betydligt lägre än övriga. Därav har vi dragit slutsatsen att det, för att ytterligare effektivisera verksamheten på detta område, var lämpligt att på försök träffa ettårsavtal med LIC. Detta har sålunda skett just beträffande varor där vi har erfarenhet av att LIC sedan många år — ofta till vår förvåning — legat lägst.

Eftersom debatten dragit ut på tiden skall jag fatta mig kort. Jag vill sluta med att citera vad Landstingens inköpscentral svarat statens pris- och kartellnämnd. Svaret är undertecknat av talmannen i denna kammare, herr Thapper, och bör väl kunna tillmätas värde som vitsord. Jag citerar: »LIC, som enligt bifogade stadgar utgör en konsumentägd ekonomisk förening, har i mån av förmåga ända sedan tillkomsten år 1946 med stor energi sökt bekämpa karteller, konkurrensbegränsande överenskommelser och andra köphinder. Föreningen har under sin verksamhet energiskt medverkat till att kartellavtal kunnat upplösas och handelshinder undanröjas. LIC önskar åstadkomma fri konkurrens inom de varuområden, som intresserar föreningen.»

Jag tror att såväl Landstingens inköpscentral och dess styrelse, vilken utses av representanter för landstingen, som dess revisorer, vilka utses på samma sätt, strävar efter att handla så att medborgarna i landet kan på de områden där landstingen bär ansvaret tillhandahållas så goda och samtidigt billiga va-

Formerna för den offentliga upphandlingen

ror och tjänster som möjligt. I många fall kan kvaliteten diskuteras; det vet vi som sysslat med dessa frågor. Och där får kvalitet och pris vägas mot varandra.

Herr talman! Jag ber att med det anförda få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Jag skall inte även för herr Eskel upprepa vad jag flera gånger i dag har betonat, att de gemensamma inköpsorganen har en stor uppgift att fylla. Det är endast misstagen och de tvivelaktiga tendenserna vi här diskuterar. Att herr Eskel i ett par avseenden ändå är omedveten om dessa förhållanden framgick av vad han själv sade, nämligen att upphandlingen av en del varor för omskolningskurserna nu går till på samma sätt och efter samma regler som då den handhades av överstyrelsen för yrkesutbildning. Den enda skillnaden skulle vara att upphandlingen anförtröts åt de båda kommunägda bolagen.

Nej, herr talman, det är inte så. Tidigare tillämpades nämligen den statliga upphandlingsförordningen, vilken medgav en betydligt friare konkurrens än vad som är fallet med den ordning som nu gäller för upphandlingen. Skillnaden är alltså att Kommunaktiebolaget och Landstingens inköpscentral inte behöver följa den statliga upphandlingsförordningen. De skall inte heller åläggas att göra det, men jag anser att bolagen i sådana här fall skall inordnas under samma principer och få utstå samma konkurrens som de skulle få göra enligt den statliga upphandlingsförordningen. Men så är inte fallet.

Herr Eskel sade sedan att den undersökning som pris- och kartellnämnden gjort visade, att några exklusivavtal mellan t.ex. Landstingens inköpscentral och olika leverantörer inte förelåg. Det kanske är riktigt. Den besvärande omständigheten i det sammanhang som

vi diskuterar är emellertid att det har uppstått exklusivförbindelser i det andra ledet, nämligen mellan dessa bolag och kommunerna, som gör att de lokala instanserna när det gäller stora upphandlingar, t. ex. för omskolningskurser och i en del fall även för egna kommunala ändamål, hindras eller snarare hindrar sig själva från att försöka få fördelaktigare anbud än de som kommer från Kommunaktiebolaget och Landstingens inköpscentral.

Det är där som skon klämmer.

Herr HYL TANDER (fp):

Herr talman! Jag skulle helt kort vilja deklarerat att LIC och KAB säkert har stora uppgifter att fylla. De har väl också medverkat till att öka konkurrensen och därigenom möjligheterna att få förmånligare priser. Det är dock ganska underligt — och det torde vara den främsta orsaken till att denna fråga har blivit kontroversiell — att kommunförbunden i sin rekommendation till kommunerna har föreslagit att dessa två bolag skulle undantas från möjligheten att konkurrera på lika villkor med de övriga leverantörerna. Det är skada att man har skapat denna skönhetsfläck i rekommendationen, som i övrigt är värd allt stöd.

Jag förstår inte den indignation, som på visst håll har uttalats mot kritiken av denna skönhetsfläck. Jag hävdar kommunernas självbestämmanderätt på alla områden, även när det gäller den fria konkurrensen. De bör få handla efter bästa förstånd. Det är emellertid egendomligt att man, samtidigt som man rekommenderar ett upphandlingssätt som avser att ställa samtliga leverantörer under samma villkor, undantar ett par av dem, som visserligen har kontakt med de kommunala organen och kan sägas vara deras egna men som enligt min mening ändå skall vara med och tävla på lika villkor. Man borde ha avhållit sig från att göra en sådan rekommendation beträffande företag som

En allsidig utredning rörande förutsättningarna för den mindre företagsamheten m. m.

i likhet med Caesars hustru inte ens borde få misstänkas. Dessa bolag skall inte ha möjlighet att undandra sig konkurrens på lika villkor.

Herr LARSSON i Luttra (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hyltander talar om de två kommunbolagen. Vad som har varit utslagsgivande för kommunförbundens styrelser är just det förhållandet att dessa bolag är kommunernas egna företag och att de upphandlingsbestämmelser, som kommunförbunden har rekommenderat, är normalförslag, vilka kommunerna efter eget gottfinnande kan göra justeringar i. Som herr Wedén påpekat, har också ett stort antal landsting företagit sådana justeringar.

Här är det alltså bara fråga om praktiska detaljer.

Herr ESKEL (s):

Herr talman! Beträffande omskolningskurserna har knappast kommunerna något större ekonomiskt intresse att bevaka, eftersom det är staten som svarar för kostnaderna för dessa kurser.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Just den omständigheten, att staten står för kostnaderna för omskolningskurserna, borde göra det berättigat att det mått av konkurrens som upprätthölls enligt den statliga upphandlingsförordningen skall kunna upprätthållas även under den nya ordning som nu gäller. Så är emellertid inte fallet.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Berglund begärde emellertid votering,

i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 56, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Åkerlund m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Berglund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 139 ja och 71 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 22

En allsidig utredning rörande förutsättningarna för den mindre företagsamheten m. m.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 57, i anledning av motioner om en allsidig utredning rörande förutsättningarna för den mindre företagsamheten m. m.

Bankoutskottet hade i ett sammanhang behandlat följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 604 av herr *Ottosson m. fl.* och II: 763 av herr *Nordgren m. fl.*, vari hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en allsidig

En allsidig utredning rörande förutsättningarna för den mindre företagsamheten m. m.

utredning rörande förutsättningarna för den mindre företagsamheten, innefattande bl. a.

a) åtgärder för att underlätta kreditförsörjningen för dessa företag enligt i motionerna angivna riktlinjer,

b) åtgärder för att förbättra de mindre företagens självfinansiering,

c) olika åtgärder för att underlätta nyetablering av företag,

d) ökat stöd till företagsledarutbildning,

e) åtgärder för att förmedla den tekniska forskningens rön till mindre företag,

f) tillskapande av en förenklad aktiebolagsform,

g) undersökning av olika former av konkurrensbegränsning till följd av statliga och kommunala företags verksamhet;

dels de likalydande motionerna I: 599 av herr *Per Jacobsson m. fl.* och II: 768 av herr *Sjönell m. fl.*, vari hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag i syfte att underlätta kapitalanskaffningen för expansiva mindre och medelstora företag och att därvid särskilt uppmärksammades de speciella problemen för familjeföretag bl. a. i samband med övergång till nya ägare genom arv, så att investmentbolagens uppköpsaktivitet dämpades i de fall då den inte vore motiverad av strukturaliseringskäl.

Utskottet hemställde,

att riksdagen med bifall till motionerna I: 604 och II: 763 samt I: 599 och II: 768 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en allsidig utredning rörande förutsättningarna för den mindre företagsamheten i enlighet med vad utskottet anfört.

Reservation hade avgivits av herrar *Stähle, Åke Larsson, Palm, Lundin, Franzén* i Motala, *Bengtsson* i Landskrona, *Rask* och *Fridolfsson* i Rödeby

(samtliga s), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att följande motioner, nämligen

1) I: 604 och II: 763,

2) I: 599 och II: 768,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr FRANZÉN i Motala (s):

Herr talman! Den borgerliga oppositionen har med lottens hjälp fått majoritet i bankoutskottet. I sitt utlåtande nr 57 föreslår sålunda utskottet riksdagen att bifalla motionerna om en allsidig utredning rörande förutsättningarna för den mindre och medelstora företagsamheten.

Högermotionerna omfattar sju punkter, vilka jag strax skall kommentera något. I mittenpartiernas motioner är man litet blygsammare och nöjer sig med att anhålla om en utredning angående de små och medelstora företagens kapitalanskaffningsproblem och investmentbolagens aktivitet. Det senaste kravet har inte intresserat högern, kanske därför att högern anser att investmentbolagen, som är en bankernas egen företagsinköpsorganisation, fyller en uppgift inom företagavärlden. Men om denna detalj får väl herrarna inom de borgerliga partierna själva göra upp utan inblandning från vår sida.

I sak vill jag endast göra det uttalandet, att vi från socialdemokratiskt håll inte är så intresserade av detaljregleringar av bankernas och företagens kapitalresurser som tydligen mittenpartierna är. Men att vi ändå har ett visst intresse av dessa frågor skall jag bevisa genom att citera några rader ur reservationen: »De påtalade koncentrationstendenserna är enligt utskottets mening ett intressant faktum, som är värt uppmärksamhet från samhällets sida. Ämnet är också sedan några år före-

En allsidig utredning rörande förutsättningarna för den mindre företagsamheten m. m.

mål för koncentrationsutredningens intresse. Enligt sina direktiv skall denna utredning bl. a. undersöka frågan om bankernas inflytande över näringslivet.»

Innan jag övergår till att kommentera de olika punkterna i högermotionerna, vill jag också bestämt hävda att det inte råder några som helst delade meningar om de mindre och medelstora företagens viktiga funktion i vårt lands näringsliv. Och även om det kan bli en del strukturförändringar, kommer i stort denna företagsuppdelning att vara intakt även i fortsättningen. Detta skrev bankoutskottet redan år 1965 och 1966 i sina utlåtanden vid behandlingen av i stort sett samma motionsyrkanden som nu. Detsamma skriver vi också i reservationen till föreliggande utskottsutlåtande.

Det är för övrigt en stor grupp det här gäller — enligt uppgift i ett remissvar förra året från företagarnas egna organisationer cirka 90 000 företagare med inte mindre än omkring en halv miljon anställda. Såväl samhället som företagen och de anställda har därför stort intresse av att den här företagsformen fungerar väl.

Jag har i och för sig inte någon erinran mot att dessa motioner skrevs i januari månad i år. Men eftersom företrädare för berörda företagsgrupper återfinns bland motionsundertecknarna, kunde dessa inte vara helt okunniga om att 1962 års företagareföreningsutredning inom kort skulle avlämna sitt utredningsbetänkande. Det förefaller då underligt att man inte lugnade sig något. I denna utredning har de flesta motionsyrkandena varit förmål för översyn, och just därför framstår motionerna som tämligen meningslösa. Det är med andra ord fråga om ett försök att slå in öppna dörrar.

Sedan utredningens betänkande offentliggjorts den 6 juli i år och även hunnit remissbehandlas till den 15 no-

vember, har detta intryck bara bekräftats.

Utskottets borgerliga majoritet har inte velat beakta vad utredningen förordar, utan vidhåller att dessa frågor ånyo skall ut på en lång utredningsomgång. Det måste naturligtvis vara till nackdel för de små och medelstora företagen, därest riksdagen mot förmodan skulle följa dessa borgerliga intentioner. I borgerligt partipolitiskt nit struntar man tydligen blankt i dessa företagargrupperns intressen.

Jag skall nu som hastigast gå igenom de sju punkterna i högermotionerna. Den första, som är den mest omfattande, gäller frågan om kreditförsörjningen för dessa företagargrupper. Enligt gällande bestämmelser skall kreditstöd som lämnas i form av industrigarantilån eller hantverks- och industrilån vara ett komplement till lån från övriga kreditinstitut.

Det gäller således affärsbanker, sparbanker, jordbrukskassor, AB Industri-kredit, AB Företagskredit och den under vårriksdagen beslutade investeringsbanken. AB Industri-kredit har varit i verksamhet sedan 1934, medan AB Företagskredit efter riksdagsbeslut tillkom så sent som 1962. AB Företagskredit har som främsta uppgift att bereda små och medelstora företag bättre möjligheter att erhålla långfristiga krediter. Detta institut har utvecklats från att 1963 bevilja krediter på 15 miljoner kronor till att nu bevilja krediter på drygt 95 miljoner kronor.

I propositionen om investeringsbanken, som riksdagen antog, skriver departementschefen: »Det finns också ett stort antal mindre och medelstora företag där en stark utveckling av nya produkter och metoder äger rum och för vilka finansieringssvårigheterna kan vara särskilt besvärande. Sådana företag bör ofta kunna påräkna en snabb expansion om finansieringsproblemen kan lösas. Det är en naturlig uppgift för in-

En allsidig utredning rörande förutsättningarna för den mindre företagsamheten m. m.

vesteringsbanken att medverka till lösningen av utvecklings- och omställningsproblem för sådana företag.»

Ett antal företagare har själva bildat en ekonomisk organisation som i samverkan med jordbrukskasserörelsen skall bereda bättre kreditmöjligheter åt medlemmarna. Företagareföreningsutredningen föreslår bl. a. en höjning av lånetaket från nuvarande 50 000 till 100 000 kronor för hantverks- och industrilån, och för den garanterade kreditgivningen föreslås en höjning av maximigränsen från 75 000 till 200 000 kronor per lån.

Herr talman! Jag föreställer mig att dessa uppgifter — och jag skulle kunna lämna många fler — motiverar hur onödigt det är med en ny utredning på området.

Den andra punkten i högermotionerna gäller självfinansieringsfrågan. Den debatterades grundligt här i kammaren för endast någon vecka sedan, då vi hade en lång diskussion om återlånarätten av ATP-avgifter. Såväl i motionerna som i utskottsutlåtandet pläderas för en 50-procentig självfinansieringsgrad och en 50-procentig extern finansiering. Oppositionen har tydligen ännu inte fattat att den tiden är förbi då både stora och små företag med egna vinstmedel klarade sin kapitalförsörjning. Jag tror inte att någon utredning i världen löser problemet om hur stor självförsörjningsgrad som är den exakt riktiga.

I en tredje punkt vill motionärerna att åtgärder skall vidtas för att underlätta nyetablering av småföretag. Jag fattar detta så att här åsyftas bl. a. lokaliseringspolitiska åtgärder. I det avseendet vet vi att statsmakterna är mycket uppmärksamma. Många små och medelstora företag omlokaliseras med hjälp av statligt stöd till olika delar av landet, och även denna utredning skulle därför vara en överlappsgärning.

Den fjärde och den femte punkten

tar upp frågorna om ökad företagsledarutbildning och forskning. Jag vill då framhålla att kursverksamheten och rådgivningen för mindre företagare under de senaste åren väsentligt ökats. Statens hantverksinstitut bedriver en omfattande utbildningsverksamhet. I statsanslag för innevarande budgetår har institutet fått 2 220 000 kronor av en omsättning på 6 miljoner kronor. 13 300 företagare deltog 1965 i 586 kurser för olika branscher. Institutet har numera avdelningskontor på olika håll i landet och bedriver även en omfattande teknisk rådgivning genom den s. k. rationaliseringstjänsten.

Trots dessa omfattande ansträngningar tror jag det är angeläget att ytterligare intensifiera utbildningsverksamheten, men det kan enligt min mening ske utan någon särskild utredning.

Jag skulle inte heller bli förvånad, om jag fick veta att många småföretagare inte är tillräckligt informerade om de möjligheter som redan står dem till buds. Företagareföreningsutredningen har grundligt sett över denna fråga och framlagt förslag till förbättrad information.

I den sjätte punkten begär motionärerna en förenklad aktiebolagsform. Såvitt jag förstår är det onödigt att ändra aktiebolagslagen för detta ändamål. Det går ju bra för t. ex. en tandläkare eller en jordbrukare att bilda aktiebolag. Varför skall vi behöva utreda något som redan fungerar relativt väl? I anslutning till ATP-beslutet upptäckte tusentals småföretagare att de kunde utan svårigheter bilda enmansbolag och på så sätt utnyttja bolagsformen för att själva bli anställda. Aktiebolagslagen innehåller nämligen bestämmelser om både små och stora företag. Men därest saken likväl kan anses fordra en utredning, vill jag erinra om att den sittande aktiebolagsutredningen i samråd med motsvarande utredningar i de övriga nordiska länderna skall utarbeta förslag

En allsidig utredning rörande förutsättningarna för den mindre företagsamheten m. m.

till en enhetlig nordisk aktiebolagsstiftning. Jag vet att frågan om en förenkling av aktiebolagslagstiftningen övervägs inom denna utredning.

Detta är, herr talman, ytterligare ett skäl till att någon ny utredning inte behöver komma till stånd.

Skattefrågorna har också varit föremål för uppmärksamhet, framför allt i högermotionerna — det skulle ha varit underligt annars. Emellertid sysslar företagskattutredningen just med dessa frågor, och vi bör lämpligen ge oss till tåls tills vi fått se resultatet av denna utrednings arbete.

Högermotionärerna vill slutligen ha en undersökning av de olika former av konkurrensbegränsning som kan vara en följd av statliga och kommunala företags verksamhet. Denna fråga har delvis redan varit uppe till debatt i anslutning till behandlingen av bankoutskottets betänkande beträffande den kommunala upphandlingen. De borgerliga partierna, som har en rejäl förankring i det privata näringslivet, bör också vara en smula försiktiga när de talar om konkurrensbegränsning. Statens pris- och kartellnämnd handhar ju dessa frågor, och nämnden säger i ett yttrande till utskottet år 1966, att det inte är påkallat med en separat utredning. Skulle det vara så illa ställt som motionärerna gör gällande, är det ju möjligt att aktualisera olika ärenden hos näringsfrihetsombudsmannen. Man behöver väl i rimlighetens namn inte utreda varenda liten sak som oppositionen tar upp.

Herr talman! I motsats till de borgerliga oppositionspartierna har socialdemokratin ansvar för de små och medelstora företagens existensmöjligheter. Därför vill vi inte vara med om att skicka ut denna fråga på en ny långrotning i utredningskvaren. För vår del anser vi att regeringen bör fullfölja de åtgärder som redan vidtagits och som signalerats i företagareföreningsutredningens betänkande. Vi tror inte att de små

och medelstora företagens ägare är intresserade av att utgöra oppositionspartiernas slagträ i den politiska debatten.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som är fogad till bankoutskottets utlåtande nr 57.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! De mindre och medelstora företagens roll och betydelse i vårt näringsliv har jag under mina år här i riksdagen gång efter annan framhållit. Jag skall därför i dag nöja mig med att erinra om en nyligen verkställd utredning som visar att en betydande del av den svenska ekonomin är grundad på de mindre och medelstora företagen. Ser vi på dessa företags omsättning finner vi att den utgör cirka 30 procent av hela omsättningen inom industri och hantverk. Ser vi på antalet industriföretag finner vi att det är cirka 30 000. Av dessa 30 000 utgör 240 s. k. stora företag. De övriga 29 760 industriföretagen, som sysselsätter cirka 665 000 anställda, tillhör den sektor som vi betecknar som »mindre och medelstora företag». Hit hör dessutom samtliga hantverks-, handels- och serviceföretag med omkring 200 000 anställda. Dessa företag är absolut nödvändiga för att ge erforderlig service dels åt den övriga delen av näringslivet, dels åt den enskilde.

En central fråga när man talar om de mindre och medelstora företagens betydelse är också lönsamheten. En undersökning av 450 företag i Sverige, utförd av statistiska centralbyrån, visar att lönsamheten är lika stor inom olika grupper av företag, oberoende av storleksordningen, och att förädlingsvärdet per anställd är lika stort för mindre som för större företag.

Det är, herr talman, mot denna bak-

En allsidig utredning rörande förutsättningarna för den mindre företagsamheten m. m.

grund som herr Ottosson m. fl. i första kammaren och jag jämte medmotionärer i denna kammare tagit upp dessa frågor i ett utförligt motionspar som nu behandlas tillsammans med motionsparet I: 599 och II: 768 av herr Sjönell m. fl. I dessa motioner berör vi alla de problem som de mindre företagen har att brottas med och motionerna utmynnar i en hemställan om en allsidig utredning om kapitalförsörjningen, företagsledareutbildningen, nyttiggörandet av forskningsrön, konkurrensbegränsningsproblemen m. fl.

Med tillfredsställelse noterar vi motionärer att utskottsmajoriteten tillstyrker motionerna och instämmer i vad där uttalas. Den fortsatta strukturuomvandling som kan förutses kommer enligt utskottets övertygelse inte att medföra någon ändring av det förhållandet att en både kvalitativt och kvantitativt betydande del av vår industriella produktion, vår varudistribution och vår serviceverksamhet i övrigt handhas av de mindre företagen. Det bör därför vara ett naturligt mål för statsmakterna att söka undanröja de svårigheter som de mindre företagen har att kämpa med och åstadkomma sådana villkor att dessa företags utveckling i framtiden underlättas.

Utskottet understryker de synpunkter 1962 års företagareföreningsutredning anförde om behovet av forskning och utredningsverksamhet för att öka de faktiska kunskaperna om de mindre företagen. Den brist på grundläggande aktuella sakuppgifter som utredningen konstaterat är ett tydligt vittnesbörd om att här finns utrymme för väsentliga och fruktbara insatser. En vidgad kännedom om de mindre företagen och deras förutsättningar kommer bl. a. att ge underlag för en förbättrad företagsledarutbildning, säger utskottet.

Ett nära samband med utbildningsfrågorna har problemet hur den tekniska forskningens rön tillräckligt ef-

fektivt skall kunna förmedlas till de mindre företagen.

De utredningskrav som framförs omfattar vidare reformer avsedda att underlätta finansieringen av de mindre företagen, särskilt sådana som befinner sig i tillväxt. En fråga av grundläggande betydelse är givetvis i vad mån kapitalbehovet skall kunna tillgodoses genom självfinansiering. Utskottet instämmer med motionärerna och konstaterar att deras synsätt i dagens läge följdriktigt leder till krav på åtgärder i syfte att skapa ökade självfinansieringsmöjligheter för de mindre företagen.

Som en ytterligare utredningsuppgift nämns i motionerna frågan om vilka former av konkurrensbegränsning som förekommer till följd av statliga och kommunala företags verksamhet. Att den fria konkurrensen skall främjas utgör — och det har vi också hört tidigare i dag — otvivelaktigt ett allmänt mål för statsmakternas näringspolitik. Utskottet finner det emellertid uppenbart att olika former av konkurrensbegränsning alljämt förekommer inte minst till följd av åtgärder från stats- och kommunalägda företags sida, och upprepade bevis härpå har vi redan fått under den föregående debatten. De kritiska synpunkter som motionärerna i detta hänseende anført är enligt utskottets uppfattning väl befogade, och en undersökning av problemkomplexet på grundval av de synpunkter som motionärerna bidragit med synes böra genomföras.

Utskottet uttalar att ett sådant samlat grepp på utredningsområdet skulle vara värdefullt inte endast för den berörda företagskategorin utan för samhälls-ekonomin i stort och hemställer att riksdagen med bifall till motionerna måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en allsidig utredning rörande förutsättningarna för den mindre företagsamheten i enlighet med vad utskottet anført.

En allsidig utredning rörande förutsättningarna för den mindre företagsamheten m. m.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag. Men innan jag lämnar talarstolen ber jag få säga några ord om reservationen med anledning av vad herr Franzén i Motala här yttrat.

Reservanterna säger sig inte kunna instämma i de värderingar som utskottet uttalar, men vill understryka att inga delade meningar råder om att de mindre företagen är och med all säkerhet kommer att förbli ett viktigt inslag i vårt näringsliv. Om så verkligen är fallet synes det mig — inte minst med tanke på det nuvarande läget på arbetsmarknaden — att även reservanterna borde ha kunnat acceptera den av oss i motionen föreslagna utredningen.

Reservanterna återoppar vidare, och det gjorde herr Franzén också, 1962 års företagareföreningsutredning och menar att vi motionärer borde ha väntat med vår motion till dess statsmakterna tagit ställning till företagareföreningsutredningens förslag.

Herr talman! Vår motion avlämnades redan i januari månad, långt innan företagareföreningsutredningen lagt fram sitt förslag. Förslaget har nyligen varit ute på remiss, men jag har faktiskt redan haft tillfälle att läsa en del av remissvaren. Det är inte alla remissinstanser som helt delar utredningens mening, och till utredningens betänkande är dessutom fogat ett särskilt yttrande.

Det är väl inte meningen att vi här skall uppta tiden med att gå in på särskilda punkter i företagareföreningsutredningens betänkande, men enligt min mening — och jag vet att jag därvidlag har stöd av en del organisationer av mindre företagare — är inte den utredningens förslag på alla punkter till fördel för de mindre och medelstora företagen. Utredningen försöker i vissa avseenden begränsa det inflytande och de fördelar för de mindre företagens utveckling som företagareföreningarna tidigare har kunnat medverka till att skapa förutsättningar för.

Herr Franzén talade ännu mera om företagareföreningsutredningen, men om han tagit del av denna utredning och av remissutlåtandena tycker jag att det skulle vara lätt för honom att konstatera, att denna utredning inte är en sådan som vi motionärer efterlyst, utan en utredning om hur företagareföreningarna skall arbeta, vilka uppgifter de skall ha, hur de skall finansieras o. s. v. En ny utredning skulle enligt herr Franzén vara till nackdel för de mindre företagen men, herr Franzén, jag tror att det tvärtom förhåller sig så, att företagareföreningsutredningens förslag, i händelse av att propositionen tar upp utredningens samtliga förslag, i vissa avseenden kan vara till nackdel för de mindre företagen.

Herr Franzén kom sedan in på företagartutbildningen och utbildning över huvud taget och hänvisade till statens institut för hantverk och industri. Det är riktigt att där försiggår en mycket omfattande verksamhet av detta slag, men i företagareföreningsutredningen föreslås inte vad som för närvarande är mycket aktuellt, nämligen någon form av marknadsföringsutbildning. Jag tror att det är på tiden att företagareföreningarna så småningom och mer än hittills börjar intressera sig för marknadsföring och på detta sätt medverka till att öka möjligheterna att vidga de mindre företagens försäljningsområden både inom och utom landet.

Eftersom herr Franzén framhöll det stora anslag som statens institut för hantverk och industri erhåller, bör det också påpekas, att ungefär 92 procent av kostnaderna för de kurser herr Franzén talade om täcks av inkomster i form av kursavgifter.

Jag skall sluta med några ord om herr Franzéns uttalande att han och reservanterna i bankoutskottet, liksom regeringen, har ett ansvar för de mindre och medelstora företagen. Herr Franzén, jag tror att de organisationer som representerar hantverk, mindre och medel-

En allsidig utredning rörande förutsättningarna för den mindre företagsamheten m. m.

stora företag, köpenskap, handel m. m. känner ett ännu större ansvar och har måhända större erfarenhet av vad som är nödvändigt för en fortsatt utveckling av dessa företag.

Herr SJÖNELL (cp):

Herr talman! Vårt lands industri har alltsedan industrialismens genombrott i mycket hög grad präglats av mindre och medelstora företag. Deras betydelse i olika avseenden är väsentligt större än vad man i allmänhet föreställer sig. Några siffror kan ge belägg för detta påstående; herr Nordgren har för övrigt redan i stor utsträckning serverat det siffermaterial jag nu kommer att presentera.

Av 27 450 industriföretag här i landet har endast 240 fler än 500 anställda och dessa företag sysselsätter 30 procent av det totala antalet anställda inom industrin, eller cirka 295 000 personer. De mindre industriföretagen, om till dessa enligt en allmänt vedertagen tumregel räknas företag med mindre än 50 anställda, svarar i dag för mellan 25 och 30 procent av den industriella sysselsättningen. Deras andel av den totala industriproduktionen uppgår till ungefär en fjärdedel. Av industriinvesteringarna år 1965 på sammanlagt cirka 5,5 miljarder kronor hänför sig cirka 1 miljard till de mindre företagen.

Av det redovisade siffermaterialet framgår dessa företags stora betydelse för vår industri och därmed för samhällsekonomin. Frågan om deras utveckling och effektivitet är av utomordentlig vikt för vårt näringsliv. Det skulle möjligen kunna invändas att den pågående omstruktureringen inom näringslivet, inte minst inom industrin, mycket snabbt skulle kunna reducera de mindre företagens antal och betydelse.

Det finns emellertid ingenting som tyder härpå. Tillgängliga siffror visar att försvinnandet av mindre industri-

företag endast är marginalförändringar och att de mindre företagens relativt stora andel av produktion och sysselsättning håller sig konstant och säkerligen kommer att göra så under över-skådlig tid. Detta förhållande är vid närmare eftertanke inte så märkligt. Vissa varor och tjänster är av den karaktären att de bäst och billigast produceras av det mindre företaget. Ett bevis härför är det förhållandet att storföretagen i stigande utsträckning lägger ut tillverkningar på underleverantörer samt det snabba framväxandet av serviceföretag inom olika branscher.

De mindre företagen har dessutom kunnat inrikta sig på en mycket stark specialisering, vilket har stärkt deras konkurrenskraft. Slutligen kan anmärkas att begreppet stordrift kan användas även på mindre företag, eftersom ett sådant kan vara stort på den lilla marknad som över huvud taget finns för en viss produkt.

De mindre företagen besitter en inneboende dynamik och stora expansionsförutsättningar, vilka utnyttjade på rätt och målmedvetet sätt skulle innebära betydande tillskott i vår produktion och sysselsättning. Dessa expansionsförutsättningar hämmas emellertid av bristande tillgång på kapital, såväl eget som främmande. Det egna kapitalet inom den mindre industrin ligger under 10 procent av det i företaget arbetande kapitalet, medan i storföretagen motsvarande andel ligger vid 40 procent eller högre.

När det gäller det främmande kapitalet är detta till sin huvuddel av kortfristig karaktär, vilket innebär höga räntor och alltså högre omkostnader samt större finansiella risker. En nyligen gjord undersökning inom en expanderande småindustribransch visar att av de tillgängliga krediterna utgjordes endast 20 procent av långa krediter. Det kan sålunda för det första konstateras att relationen mellan eget och främman-

En allsidig utredning rörande förutsättningarna för den mindre företagsamheten m. m.

de kapital inom de mindre företagen är ogynnsam, jag skulle nästan vilja säga otillåtligt ogynnsam. Detta förhållande innebär ett handikapp när det gäller att skaffa krediter, eftersom kreditgivaren på grund av denna ogynnsamma relation måste visa försiktighet vid kreditgivningen. För det andra kan det fastslås att de mindre företagen har en oproportionerligt låg tillgång till långa krediter, vilket höjer deras kostnader, ökar riskerna och gör dem beroende av maskin- och råvaruleverantörer på ett när det gäller att ständigt söka finna den bästa inköpskällan icke önskvärt sätt.

Vad som mot denna bakgrund framstår som mest angeläget är två ting. Det första är att med alla tillgängliga medel söka höja de mindre företagens tillgång till eget kapital. En ökad självfinansieringsgrad bidrar till denna målsättning. På vilken nivå självfinansieringen skall ligga kan det råda delade uppfattningar om, men det torde inte med sakliga skäl kunna göras gällande att de mindre företagens självfinansieringsgrad — som i allmänhet ligger på 20 procent eller därunder — inte är orimligt låg. Det är följaktligen alldeles uppenbart att åtminstone dessa företags självfinansieringsförmåga måste höjas i konsoliderings- och effektivitetssyfte. Detta kan ske genom bättre avskrivningsregler i fråga om byggnad och maskiner och även genom gynnsammare varulagervärderingsregler. Jag vill i det sammanhanget ännu en gång framföra ett förslag som jag framställt vid flerfaldiga tillfällen, nämligen att företagen borde få göra skattefria avsättningar till en särskild självfinansieringsfond.

Här angivna möjligheter att öka det egna kapitalet skulle vara av särskilt värde för de mindre företag som inte drivs i aktiebolagsform, d. v. s. de enskilda firmorna. En ytterligare möjlighet för dessa företag att öka det egna

kapitalet skulle kunna åstadkommas genom en ändring av den progressiva inkomstskatten, en åtgärd som givetvis måste bli generell och vara ytterst väl-motiverad också för stora löntagargrupper.

När det gäller företag som drivs i aktiebolagsform kan det egna kapitalet ökas genom nyemission. Denna möjlighet är dock praktiskt taget uteslutande förbehållen börsnoterade bolag, medan mindre aktiebolag endast undantagsvis kan utnyttja den. Problemet skulle dock kunna lösas om särskilda emissionsinstitut bildades, vilka skulle ha rätt att nyteckna aktier upp till en viss nivå av företagets aktiekapital och sålunda inte — som fallet är med de nu arbetande investmentbolagen — skulle överta aktiemajoriteten. Den skulle förbehållas företagaren själv eller hans familj.

Den andra frågan, som har att göra med kapitalanskaffningen till mindre företag på ett alldeles speciellt sätt, är tillgången till krediter i allmänhet och till särskilt riskbärande och långfristiga krediter i synnerhet. Den största kreditgivaren till de mindre företagen är affärsbankerna, men deras kreditgivning är av kortfristig natur och sålunda kostnadskrävande. Dessutom gör de säkerhetskrav som bankerna måste uppställa att en stor mängd mindre företag som lider av konstant brist på bankmässiga säkerheter inte kan erhålla nödiga krediter för att genomföra de investeringar i modernare och mera effektiva maskiner, ändamålsenligare lokaler etc., som relativt snabbt skulle kunna göra företaget mera produktivt och konkurrenskraftigt.

Företagareföreningarnas direktlån och de statliga industrigarantilånen, som utgår till hantverket och den mindre industrin, har varit och är ett utomordentligt viktigt komplement till bankernas kreditgivning. Dessa lånetypers värde ligger framför allt i att de kan karakteriseras som toppkrediter, men dels

En allsidig utredning rörande förutsättningarna för den mindre företagsamheten m. m.

räcker inte denna kreditgivning till för att täcka det väldiga behovet av toppkrediter av förtroendekaraktär, dels är den begränsad till hantverket och den mindre industrin, varför sådana näringsgrenar som handel, serviceföretag och transportväsende står utan möjlighet att utnyttja kreditgivningen i fråga.

En annan typ av statlig lånegivning till de mindre företagen som är av stort värde men som också har sin begränsning är de lån — botten- och sekundärlån — som utlämnas av AB Industrikredit och AB Företagskredit. Begränsningen ligger i de stränga säkerhetskrav av bankmässig art som dessa institut uppställer för att kunna lämna krediter. Som jag nyss framhållit är bankmässiga säkerheter en utomordentligt sällsynt vara hos de mindre företagen, varför antalet företag som kan utnyttja AB Industrikredit och AB Företagskredit är starkt begränsat.

Vad de mindre företagen är i stort behov av är tillgång till långfristiga och särskilt riskbärande lån. Småföretagen har i vissa sammanhang och med en viss rätt kallats snilleföretag — benämningen härleder sig ur dessa företags kända förmåga att snabbt kunna tillgodogöra sig och utveckla innovationer ävensom att själva komma med snillrika idéer och uppslag till nya produkter, tillverkningsmetoder m. m. Denna förmåga, som faktiskt skulle kunna betecknas som en naturtillgång av högsta dignitet, borde i samhällsekonomin intresse exploateras på ett helt annat sätt än vad nu är fallet. De mindre företagen arbetar, som jag redan påpekat, med ett orimligt litet eget kapital ävensom med en mycket liten andel långfristiga krediter. Eftersom småföretagen är vana vid djärva satsningar och är ytterst flexibla i sina metoder när det gäller att konkretisera nya idéer, skulle de i hög grad vara betjänta av tillgång till riskbärande krediter, som måste vara av långfristig natur, då det dels tar tid

att utveckla nya idéer till marknadsfärdiga produkter, dels är nödvändigt att göra investeringar i anläggningstillgångar — något som också kräver långfristiga krediter. Det är möjligt att den nya investeringsbanken kan bli den fyrbåk som lyser upp det mörker i kapitalanskaffningshänseende som omger de mindre företagen just i detta speciella hänseende.

Investeringsbanken skall som bekant lämna långfristiga och riskbetonade krediter och skall, vilket är av särskilt intresse för de mindre företagen, också kunna lämna inblankokrediter upp till hälften av sitt aktiekapital. Statsrådet Wickman har förutom i propositionen också i andra sammanhang betonat att investeringsbanken inte bara skall betjäna storföretag utan även »mindre och medelstora företag, där en stark utveckling av nya metoder och produkter äger rum». Det skall bli ytterligt intressant att följa utvecklingen och se om investeringsbanken verkligen kommer att bli en faktor att räkna med i fråga om de mindre företagens kreditförsörjning — speciellt den riskbetonade. Det är emellertid enligt min mening fullkomligt självklart att även bankerna bör ges vidgade möjligheter till långsiktig och riskbetonad kreditgivning genom bl. a. ökad upplåning ur AP-fonderna. Jag vill erinra om de krav som mittenpartierna ställde i detta sammanhang i sin motion i anledning av propositionen om investeringsbanken.

De mindre företagen är oftast familjeföretag och det betyder särskilda belastningar, innebärande att de dras med större kapitalanskaffningsproblem än börsnoterade och liknande bolag. Så t. ex. måste familjeföretagen avsätta kapital till förmögenhetsbeskattning av arbetsredskapen. Vidare måste familjeföretagen, om de skall kunna överföras till nästa generation med samma kapacitet, avsätta kapital till arvsbeskattningen. De pålagor av speciell natur

En allsidig utredning rörande förutsättningarna för den mindre företagsamheten m. m.

som sålunda åvilar familjeföretagen blir ofta droppen som kommer bågaren att rinna över och tvingar familjeföretag att sälja sig till storfinansen, d. v. s. i allmänhet till ett av storbankernas investmentbolag. Dessa investmentbolag är på gott och ont. När ett familjeföretag, som har goda framtidsmöjligheter och en god ledning, av finansieringssvårigheter tvingas att ge upp t. ex. vid en generationsväxling, är det naturligtvis bra att det kan köpas upp av ett finansierat starkt företag och leva vidare om än underordnat starka finansintressen.

Men saken har också en baksida och en allvarlig sådan. Investmentbolagen inriktar sitt intresse främst på företag med mycket god lönsamhet och med intressanta framtidsprodukter på sitt program, företag som borde stå kvar som självständiga enheter och bidra till konkurrensen inom näringslivet.

Bankinspektionen, som i fjol yttrade sig i detta sammanhang, framhöll då att de fördelar, som existensen av ett stort antal små och medelstora företag anses innebära för vårt näringsliv, minskar i samma mån som företagen upphör som självständiga enheter. Från denna synpunkt fann inspektionen det av motionärerna anmärkta förhållandet, att de mindre företagen i växande utsträckning inordnas i en allt hastigare koncernbildning, ägnat att inge betänkligheter.

Det kan vidare anmärkas att den stora branschblandningen bland företag som hittills förvärvats av investmentbolagen tyder på att förvärven sällan är motiverade av möjligheten att genomföra branschrationaliserande åtgärder. De samhällsekonomiska vinsterna av den utveckling som pågår syns därför vara små. Den huvudsakliga följden blir en icke önskvärd koncentration av inflytande och beslutanderätt inom näringslivet, något som på längre sikt knappast kan vara ett allmänt eller samhällsekonomiskt intresse.

Företagareföreningensutredningen understryker som en allmän kommentar till sitt arbete att dess överväganden i flera sammanhang försvårats av bristen på faktiska kunskaper om den mindre företagsamhetens struktur och särskilda problem i tekniska och ekonomiska avseenden. Enligt utredningens uppfattning bör en ökad forskning och utredningsverksamhet komma till stånd.

I egenskap av motionär har jag begärt utredning i ett för de mindre företagen centralt ekonomiskt sammanhang. Detta utredningskrav har tillstyrkts av bankoutskottet i dess utlåtande nr 57. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Börjesson* i Falköping (cp).

Herr *HYLTANDER* (fp):

Herr talman! Låt mig efter dessa rätt ingående redogörelser för de små och medelstora företagens situation och möjligheter i dagens samhälle bara konstatera, att varken utskottsmajoritetens talesmän eller reservanterna tydligen är oense i frågan om den stora vikt som de små och medelstora företagen måste tillmätas i vårt näringsliv. Det torde inte heller för reservanterna vara obekant att vi troligen skulle stå oss ganska slätt i det svenska näringslivet om man plötsligt, med ett enda penndrag, raderade ut denna sektor av näringslivet.

Det är väl ingen som ifrågasatt något sådant, men jag vill bara understryka vikten av att det även på riksdagshåll förekommer ett positivt intresse för denna sektor. Vi lever ju till syvende och sidst allesammans av företagsamheten i dess olika former, och jag tycker därför att det kunde vara berättigat att staten och enkannerligen de som i dag sköter dess affärer visade intresse för företagsamheten även på annat sätt än genom att försöka få ut skatter och andra inkomster från den. Detta tycks i

En allsidig utredning rörande förutsättningarna för den mindre företagsamheten m. m.

vissa sammanhang vara en av de mest angelägna uppgifterna.

Låt mig påpeka för herr Franzén i Motala att det inte har ifrågasatts av utskottsmajoritetens talesmän att det skulle tillsättas en långrotande utredning, som under ett mycket stort antal år framöver skulle bromsa alla positiva åtgärder. Vad som begärs är ett samlat grepp som mycket väl, om man har det rätta intresset, kan leda till att det vidtas åtgärder i olika avseenden, vilka kan vara till nytta på detta område.

Jag har inte av reservanternas resonemang kunnat utläsa något stöd för tanken att de skulle ställa sig avvisande till åtgärder, som av en utredning kunde påvisas vara nödvändiga. Jag tror att alla här i kammaren har intresse av att dessa frågor tas på allvar och behandlas med ett verkligt positivt grepp. Detta vill jag säga därför att herr Franzén i Motala ville göra gällande att socialdemokraterna har ett ansvar för företagen och just därför avstyrkt den utredning som utskottsmajoriteten hemställer om. Detta sätt att ta ansvar förefaller något underligt, när man i stället skulle kunna åstadkomma en bättre grund för positiva ingrepp och åtgärder, som kunde gynna hela denna viktiga del av näringslivet. Storleken och betydelsen av denna sektor har de två föregående talarna ingående belyst med siffermaterial, så jag skall inte gå in på den saken.

Låt mig endast beträffande kreditproblemet säga, att det naturligtvis för denna del av företagsamheten skulle vara mycket värdefullt om det, genom åtgärder från det allmännas sida, blev möjligt för de befintliga kreditföretagen — AB Industrikredit m. fl. — att exempelvis ge lån på samma fördelaktiga villkor som signalerats bl. a. i samband med investeringsbankens tillblivelse och verksamhet. Detta skulle verkligen visa att det intresse som har uttalats skulle vara av reellt värde. Det skall — som

herr Sjönell sade — verkligen bli intressant att se om de uttalanden som gjorts i den riktningen kan följas upp. Det finns möjligheter, om bara viljan inte saknas.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr FRANZÉN i Motala (s):

Herr talman! Jag dristar mig, trots vad herr Hyltander och herr Nordgren har sagt, att vidhålla mitt påstående att en ny utredning om småföretagens ställning skulle vara till nackdel för dessa företagare. Det vore inte bra för dem om frågan än en gång skulle ut på, som jag tidigare sade, en långrotning i utredningskvarnen. Företagareföreningsutredningen har arbetat i fem år och en så stor och allsidig utredning som herrarna föreslår skulle kanske ta lika många år.

Vi har en underlig förmåga här i riksdagen att falla tillbaka på allt vad utredningar heter. Jag har själv vid flera tillfällen i dag hänvisat till just att utredningar förekommer i olika sammanhang. Jag tycker det är onödigt att vi än en gång skickar ut dessa frågor för utredning. Det måste, såvitt jag förstår, innebära en fördröjning av åtgärder som nu är aktuella och som kan förbättra existensen för de små och medelstora företag, vilka vi är överens om att stödja på olika sätt.

Det är inte ansvarsfullt mot dessa företagare att föreslå nya och långvariga utredningar. Det går inte, som herr Hyltander sade, att med ett raskt och samlande grepp reda ut dessa spörsmål. Om en eventuell ny utredning får riksdagens ord på att dessa frågor måste diskuteras igen, skulle vi säkerligen få en allsidig utredning, men den kommer att ta sin tid.

Jag anser inte att företagareföreningarna alltid motsvarar förväntningarna på alla punkter. Så är det emellertid stän-

En allsidig utredning rörande förutsättningarna för den mindre företagsamheten m. m.

digd när en fråga utreds — det finns önskemål som inte blir beaktade och synpunkter som inte vinner fullt gehör. Man har dock möjlighet att avvakta och återkomma när frågan blir aktualiserad i en kungl. proposition. Då kan man föra fram konkreta förslag på den eller de punkter där man har önskemål.

Det skulle också vara intressant att höra herr Nordgren ge exempel på punkter där företagareföreningsutredningen är direkt negativt inställd till småföretagarna och deras problem. Jag tror inte att några sådana negativa drag förekommer i företagareföreningsutredningen. Jag är övertygad om att företagarna inte är en grupp i samhället som sitter och rullar tummarna i väntan på att statsmakterna på olika sätt skall ingripa och hjälpa till. De är betydligt mera aktiva än vad de borgerliga representanterna vill göra gällande. Jag kan erinra om exempelvis Swed-Expo i Värnamo, där små och medelstora företagare i Jönköpings län — kanske också i Kronobergs län — har slutit sig samman i en gemensam försäljnings- och utställningsorganisation för att klara just denna detalj. Det finns en motsvarighet i Nordsverige, som, om jag inte är alldeles felunderrättad, kallas Nord-Expo och ligger i Skellefteå. Vi har även andra exempel, såsom Småindustrins exportbyrå. Dessa uppgifter är värda att ta i beaktande när man resonerar om dessa saker.

I mitt första anförande har jag inte låtit förstå att småföretagarna skulle vara en privilegierad grupp i företagarkvällen utan snarare tvärtom. Mina konklusioner när det gäller företagareföreningarna utmynnar också i att vi skall stärka småföretagsamheten.

Då konjunkturerna viker gör de det även för småföretagarna. Det är just små och medelstora företag som kommer i kläm. De större företagen tar ofta tillbaka sina legoarbeten, som de har

utlagda på småföretagen, därför att de tycker att de själva kan utföra dem. Därigenom skapas omedelbart extra bekymmer för småföretagen.

Självklart är att i tider av kreditåtstramning — vi har upplevt sådana under några år, även om vi inte gör det just för tillfället — denna drabbar även de mindre företagen. Jag medger att småföretagen har svårare att komma över sådana kreditrestriktioner än de större företagen. Också utskottsmajoritetens talesmän torde vara ense med mig om den saken.

När vi år 1966 behandlade denna fråga skickade vi ut motionerna på remiss till 30 olika instanser. 22 av dessa avstyrkte en utredning, som de ansåg vara fullständigt överflödigt med hänvisning bl. a. till företagareföreningsutredningen. Bara 5 remissinstanser ville ha en utredning, och av dessa 5 var 3 direkta intresseorganisationer. Ytterligare tre menade att en utredning på någon speciell punkt kanske vore befogad. Detta visar klart att reservanternas ståndpunkt är välgrundad.

De borgerliga ledamöterna av kammaren borde ta chansen att hoppa av och följa reservanternas för att på det sättet slå vakt om småföretagen. Företagareföreningsutredningens betänkande ligger ju hos regeringen och kommer att bli föremål för dess behandling.

Herr HYL TANDER (fp):

Herr talman! Låt mig konstatera att jag är överens med herr Franzén i Motala på en punkt; inte heller jag gillar långrotande utredningar. Jag har tidigare sagt att jag inte tror att det behöver bli en sådan i detta fall. Den utredning vi föreslår bör kunna nå resultat, om den vill arbeta snabbt och är positiv inför uppgiften.

Dess bättre, herr Franzén, sitter inte företagarna och rullar tummarna — det är vi tydligen också överens om — utan de arbetar verkligen på att klara svå-

En allsidig utredning rörande förutsättningarna för den mindre företagsamheten m. m.

righeterna. Swed-Expo som nämndes är ett gott exempel liksom Nord-Expo. Jag kan tala om att ett liknande företag, som kallas Väst-Expo, håller på att växa upp i västra Sverige. Vi bör naturligtvis inte hysa någon övertro på sådana sammanslutningar i dessa sammanhang, men nog finns det företagsamhet inom denna sektor av näringslivet.

Att det uppstår extra bekymmer under avmattade konjunkturer med nedläggningar för den mindre företagsamheten är vi tydligen också överens om; jag vill understryka enigheten i uppfattning med herr Franzén i detta avseende. De stora företagen har givetvis bättre möjligheter att göra omdispositioner — och gör det också, med påföljd att det kanske blir ändå mer bekymmersamt på många sektorer när en avdelning där, som verkar inom ett visst område, helt enkelt dras in. Det finns färskta exempel på att ett stort företag lägger ned en avdelning eller gör stora personalinskränkningar på den ort där den är placerad, vilket betyder kraftigt avbräck i arbetsmöjligheterna i den trakten.

Det tråkiga i sammanhanget är vidare, herr Franzén, att statens intresse för att medverka i detta läge genom att vidta åtgärder för att mildra verkningarna för dem som ställs utan arbete i samband med företagsnedläggelser tycks stå i proportion till företagets storlek. Jag vill här som exempel anföra att många småvarv har fått »ramla av pinnen» utan att någon från statens sida rört ett lillfinger, under det att man gärna rycker ut för att rädda stora varv, såsom Uddevallavarvet, som hotas av kriser. Jag har ingenting emot att staten vill hjälpa till i sådana fall — jag går över huvud taget inte in på problematiken huruvida staten borde ha hjälpt Uddevallavarvet eller inte. Det ligger väl i sakens natur att den statliga myndigheten, med de höga syf-

ten den har, observerar vad som händer när det gäller stora enheter. De små företagen däremot får dö i tysthet utan att staten bryr sig om dem, trots att dessa, om man räknar med deras sammanlagda effekt, som helhet kan betyda lika mycket för näringslivet och sysselsättningen i landet som det större företaget.

Herr Franzén anser att jag borde kanske nu »hoppa av» från utskottsutlåtandet och i stället förena mig med reservanterna, men jag tillåter mig påpeka att grunden för reservanternas ställningstagande är litet för svag för att kunna locka mig. Låt mig framhålla att utredningen i och för sig säkerligen är nyttig, för att inte säga nödvändig. Men jag kan gå med på att det ändå inte är så angeläget att företa en utredning som att vidta positiva åtgärder för den mindre företagsamheten. För den händelse kammaren skulle besluta i enlighet med reservanternas hemställan och utredningen alltså inte kommer till stånd är jag mycket intresserad av att följa utvecklingen för att få se hur herr Franzén kommer att handla i syfte att stödja de små och medelstora företagen. Det kommer att bli mycket spännande att se hur herr Franzén & Co. klarar denna uppgift.

Herr SJÖNELL (cp):

Herr talman! Det är utomordentligt glädjande för oss motionärer och för utskottsmajoriteten att ha fått en så god supporter i herr Franzén i Motala. Han förser oss med nya argument som stöder de uppfattningar vi har och de förslag som vi har lagt fram!

Herr Franzén säger att kreditåtstramningar drabbar de mindre företagen hårdare än de drabbar de stora företagen. Detta är alldeles riktigt, och det innebär i sin tur att våra krav på att försöka förbättra situationen för de mindre företagen genom kapitaltillförsel blir ännu mera underbyggda. Han

En allsidig utredning rörande förutsättningarna för den mindre företagsamheten m. m.

säger att de stora företagen vid en konjunkturedgång drar tillbaka legojobb från de mindre företagen. Det är alldeles sant. Men detta är ytterligare ett argument för att förstärka de mindre företagen. Deras svaga punkt ligger nämligen just i kapitalanskaffningen, och det är detta vi har framfört i våra motioner och som utskottsmajoriteten funnit väl motiverat.

Det är således centrala problem som vi önskar få utredda. Jag kan inte förstå varför en utredning skulle behöva bli någon långrotning; om man verkligen har viljan att snabbt nå resultat kan man ganska snabbt verkställa en utredning på detta fält, såsom vi har begärt. Man får inrikta sig på vissa centrala punkter: det egna kapitalet, de långa krediterna, som är alldeles otillräckliga, och de svåra förhållanden som de mindre företagen blir utsatta för vid exempelvis generationsväxlingar när det gäller arvsbeskattning o. d.

Herr Franzén i Motala berörde slutligen Swed-Expo, som är ett utomordentligt exempel på just den dynamik och den initiativkraft som finns inom de mindre företagen. Men denna initiativkraft skulle kunna förstärkas ytterligare om företagen bleve finansiellt stabila, vilket är ännu ett skäl för att man gör en allmän översyn av hur deras finansiella förmåga skall kunna förbättras.

Herr FRANZÉN i Motala (s):

Herr talman! Herr Hyltander frågar hur vi skall hjälpa de små och medelstora företagen i framtiden, och han undrar över varför vi inte gjort något tidigare. Verkligheten är att vi under åren genomfört en hel del förbättringar och skapat möjligheter för de små och medelstora företagen att väl hävda sig inom näringslivet. Så kommer det också att bli i framtiden.

För att ingen skall känna sig desorienterad vill jag meddela att företa-

garnas försäljningsorganisation i Skellefteå heter Expolaris och inte som jag tidigare sade Nord-Expo.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag vill på nytt understryka att det här inte är fråga om någon ny utredning av samma sak. Herr Franzén i Motala vidhåller att företagareföreningsutredningen redan har behandlat problemen, men det är inte fallet. Vi vill ha en utredning enligt de riktlinjer vi har föreslagit. Men om herr Franzén i Motala är beredd att utan utredning medverka till att vi får de konkreta förslag genomförda som vi har framfört i vår motion, kan vi självfallet avstå från en utredning. Hittills har detta emellertid inte lyckats, och därför ber jag få överväga om jag till nästa års riksdag skall återkomma med förslagen direkt utan utredning. Kanske kan vi då få herr Franzéns hjälp till ett genomförande av dem, och självfallet tackar vi redan i förväg för en sådan hjälp.

Sedan frågar herr Franzén i Motala på vilka punkter företagareföreningsutredningen inte är tilltalande ur vår synpunkt eller inte i alla avseenden till fördel för de mindre företagen. Det skulle ta för lång tid att ta upp alla punkter, men jag kan nämna några.

Beträffande rådgivningsverksamhetens finansiering uttalar sig utredningen ytterst återhållsamt. Det är en nästan negativ skrivning. Utredningen talar också om att all rådgivning skall finansieras av företagareföreningarna, och det ligger naturligtvis mycket däri. Men nog borde företagareföreningarna även i fortsättningen kunna få bedriva en kostnadsfri upplysningsverksamhet.

Om företagareföreningarna beviljar ett lån så skall från beloppet redan vid utbetalningsögonblicket dragas en viss procent för att täcka eventuella risker. Det är väl, herr Franzén, ganska mycket begärt?

Viss utredning angående säkerhetspolisens register

Jag kan också nämna att utredningen förutsätter att representationen från näringslivet skall minska och att representanterna skall utses på annat sätt. Jag tror inte det kommer att gagna företagsamheten.

Herr Franzén sade vidare att vi självfallet inte sitter och rullar tummarna utan arbetar så gott vi kan. Det gör vi naturligtvis och det måste vi göra — kanske i motsats till en del andra företag som många gånger väntar på lösning med hjälp av statliga medel.

De mindre företagen kommer i kläm i händelse av lågkonjunkturer, sade herr Franzén. Alla företag kommer naturligtvis i kläm vid lågkonjunkturer, men flera utredningar visar att de mindre företagen har lättare att göra omställningar än de stora företagen och att de mindre företagen i varje fall hittills inte har permitterat eller friställt procentuellt sett så många som statliga eller andra stora företag. Det bör man komma ihåg, när man talar om de mindre företagen och deras betydelse ur sysselsättningsynpunkt i en besvärande situation.

Slutligen sade herr Franzén någonting om de remissvar som lämnades i fjol. Mycket beror naturligtvis på till vilka organ en fråga remitteras. De organ som efter vad jag kan bedöma satt inne med den största sakkunskapen och erfarenheten från företag av denna art var i varje fall positiva. De tillhörde de fem som herr Franzén nämnde.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Franzén i Motala begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller

bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 57, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Ståhle m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 100 ja och 112 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen av herr Ståhle m. fl.

§ 23

Viss utredning angående säkerhetspolisens register

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 59, i anledning av motioner om viss utredning angående säkerhetspolisens register.

I de likalydande motionerna I: 25 av herr *Werner* och II: 33 av herr *Hermansson m. fl.* hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om tillsättande av en utredning, vari riksdagens samtliga partier vore representerade, för att undersöka de fall som påtalats i den offentliga debatten eller som på annat sätt kunde bli kända där personer hindras få vissa anställningar eller avskedats från sina arbeten tydligen på grund av uppgifter från säkerhetspolisens hemliga register.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 25 och II: 33, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Viss utredning angående säkerhetspolisens register

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Gävle (vpk):

Herr talman! I motionerna 1:25 och II:33 har vi föreslagit tillsättande av en utredning, vari riksdagens samtliga partier är representerade, för att undersöka de fall som påtalats i den offentliga debatten eller som på annat sätt kan bli kända där personer hindrats få vissa anställningar eller avskedats från sina arbeten tydligen på grund av uppgifter från säkerhetspolisens hemliga register.

Utskottet yrkar avslag på vår motion och hänvisar till den s. k. parlamentariska nämnden i Wennerströmaffären, vilken inom kort skulle komma att avge ett betänkande. I utlåtandet kan även följande läsas: »Utskottet har berett nämnden tillfälle att yttra sig över förevarande motioner, men yttrande har med hänsyn till det pågående utredningsarbetet icke kunnat avgivas inom föreskriven tid.» Dessa rader har förorsakat oss motionärer en del huvudbry. Är det så att denna nämnd arbetar så intensivt att den inte haft tid att läsa vår motion och yttra sig om den? Eller är det så att nämndens arbete skulle försvåras eller rent av förhindras om nämnden yttrade sig över motionen? Det är kanske möjligt att få svar på denna fråga.

Opinionen mot säkerhetspolisens arbetsregister eller åsiktsregister, som enligt min mening är ett mer korrekt uttryck för vad det handlar om, ökar i stället för att minska. Olusten och missnöjet sträcker sig långt in i alla samhällsgrupper. Enligt uppgift är cirka 300 000 svenska medborgare registrerade. Den väldiga omfattningen av denna åsiktsregistrering synes berättiga vårt motionskrav om att alla partier som är representerade i riksdagen bör få vara med och syna främst de principer som kan ligga till grund för denna registrering samt de fall som offentligt påtalats. Så är nu icke fallet.

Även med risk att trötta kammarens ledamöter skall jag ta mig friheten att anföra några fall, där enligt min mening åsiktsförföljelse synes föreligga.

Jag tar först ett par äldre fall. Det första fallet gäller en stuveriarbetare i en stad i södra Norrland, som hade ett jobb vid en försvarsanläggning men blev avskedad. Han begärde intyg om sin personlighet av en polischef, som förklarade att denne man »icke varit för brott eller förseelse tilltalad eller bestraffad samt att han gjort sig känd för nykterhet, ordentlighet och pålitlighet». Men militieombudsmannen skrev likväl, under hänvisning till den gjorda framställningen, till den drabbade: »Med anledning härav har genom militär myndighets försorg verkställts utredning i ärendet. Därav framgår att vederbörande militära myndighet med hänsyn till Edert förhållande till politisk ytterlighetsriktning icke ägt att godtaga Eder för anställning vid ifrågavarande försvarsanläggningar.»

En sådan behandling kan naturligtvis inte vara riktig. Jag har, herr talman, ytterligare ett liknande exempel. Det gäller en arbetare som också sökte jobb i en norrlandsstad och som fick ett svar av precis samma slag som det jag nyss läste upp, nämligen att »Ni med hänsyn till Edert förhållande till ett politiskt ytterlighetsparti icke kunnat beredas tillfälle till arbete vid försvarsanläggningar» — detta trots att vederbörande haft sådant arbete flera gånger.

Det finns även en del nyare fall, där vissa egendomligheter förekommit och som ger oss anledning att misstänka att åsiktsregistrering av samma slag som jag nyss redogjort för alltfjämt förekommer. Jag kan säga rent ut att ett av dessa fall gäller en medlem av vårt parti, en äldre sjöman som efter många år på sjön sökte ett nytt jobb i land. Han hade utfört sitt sjömansjobb under hela kriget med allt vad det innebär av risker. Han sökte jobb som kaj-

Viss utredning angående säkerhetspolisens register

vakt. Han fick löfte om jobbet och skulle återkomma för att börja. Då meddelades det att han tyvärr inte passade och att han inte kunde få arbetet — utan någon vidare motivering. Det hör till saken att en annan person en månad tidigare sökt samma arbete. Det var en pensionerad SJ-anställd — han ville väl ha något tillskott till sin pension — som fått medalj av SJ för lång och trogen tjänst. Även denne vägrades arbete på samma egendomliga sätt, d. v. s. först lovades honom arbete, men när han skulle börja detta arbete hade något mystiskt inträffat som hindrade att han anställdes.

Det handlar inte enbart om kommunister. Jag erinrar kammarens ledamöter om den interpellation som jag väckte för något år sedan och som gällde en ung man som inte fick bli polis därför att hans föräldrar var kommunister. På min inrådan sökte denne unge man ännu en gång en sådan befattning men nu i ett annat polisdistrikt. Det blev avslag även där. Jag sökte upp en hög polischef, frågade om orsaken och fick till svar att han tyvärr inte kunde ge mig något svar och att han inte heller var skyldig att ge mig något svar. Den förändring som har inträffat sedan 1940-talet är att man inte längre talar om att de tillhör ett ytterlighetsparti eller något liknande — i dag svarar man som justitieombudsmannaexpeditionen gjorde den 5 december 1966 i ett svar till docenten Joachim Israel och där man kort och gott sade: »Att särskild polisverksamhet skall bedrivas för hindrande och uppdagande av brott mot rikets säkerhet är beslutat av Kungl. Maj:t och riksdagen. Att inom ramen för denna verksamhet förs polisregister i enlighet med lagen om sådant register är uppenbarligen helt i sin ordning. Jag har vid några tillfällen tagit del av registret beträffande vissa personer och ej kunnat finna annat än att det förs i överensstämmelse med föreskrifterna i lagen om polisregister och meddelade instruktioner. Sekretesskäl hind-

rar mig från att besvara Eder fråga angående eventuella anteckningar om Eder.» Docenten är fortfarande fullständigt oviss om vad som har inträffat.

Denna ordning kan ju inte vara tillfredsställande. I ett demokratiskt land måste det vara en rättighet för varje medborgare att erhålla klara besked om orsakerna till att man icke kan erhålla arbete liksom klara besked om varför man plötsligt avskedas från sitt arbete. Det är helt enkelt en förutsättning för att vederbörande skall få sitt fall rättsligt prövat, om de skulle önska en sådan prövning. Alla de fall som fil. lic. Sven Rydenfelt och redaktör Janerik Larsson tagit upp borde kunna få en sådan rättslig prövning liksom alla övriga nu kända fall. En rättsstat kan inte godkänna att enskilda människor kan utsättas för såväl svåra ekonomiska påfrestningar som psykiskt lidande utan att ha möjlighet att få veta den exakta orsaken till det läge de försatts i eller få sin sak offentligen prövad av domstol. Det är naturligtvis omöjligt för utomstående att kontrollera eller fullständigt värdera de av universitetslektor Sven Rydenfelt och redaktör Janerik Larsson redovisade fallen. Som de relateras är de mycket upprörande. De pekar på att det i vårt land skulle förekomma ett system som gör att människor vägras anställning, vägras befordran eller avskedas på grund av sina politiska åsikter eller på grund av släktskap eller vänskap med personer som hyser vissa politiska åsikter. Människor straffas, inte därför att de begått vissa handlingar utan därför att de förutsätts under vissa speciella premisser kunna tänkas begå dessa handlingar. Möjligheterna att överklaga de av okända myndigheter fällda domarna är praktiskt taget obefintliga, därför att besked vanligen inte ges om den verkliga orsaken till avsked eller vägrad anställning. Någon gottgörelse för psykiskt lidande eller ekonomiska förluster lämnas inte.

Viss utredning angående säkerhetspolisens register

Vilka åtgärder skulle man då kunna tänkas vidta? Den utredning som vi föreslår skulle få forska i det ämnet, men jag är inte främmande för tanken att en sådan utredning kan pröva det förslag som Dagens Nyheter framförde i en artikel den 19 november 1966. Jag ber att få citera några punkter.

»Utvidga den parlamentariska kontrollen av uppgiftslämnande från säkerhetsregistret till samtliga uppgifter som utlämnas.

Skapa någon form av demokratisk icke polisiär insyn inte bara i de uppgifter som lämnas ut från säkerhetsregistren, utan också i trovärdigheten och relevansen av vad som förs in i registren.

Precisera och kontrollera tillämpningen av vissa principer och värderingar och graderingar för vad som skall registreras och icke registreras.

Ge den som på grund av säkerhetsregistret förvägras eller avvisas från ett arbete med säkerhetsrisk, eller som förflyttas eller stoppas i en karriär, ett besked om att anledningen är just denna. Låt vederbörande sedan överklaga om han vill.»

Jag måste säga att dessa förslag verkar vettiga och mänskliga, och jag anser att de mycket väl kan prövas av en sådan utredning som vi har föreslagit.

Jag skulle också vilja erinra om vad docent Joachim Israel skrev i Dagens Nyheter den 21 juni 1966. Jag ber att få nämna några punkter av hans uttalanden där: Säkerhetspolisen bör underkastas offentlig kontroll. Riksdagen bör utse en speciell styrelse för att granska säkerhetspolisens verksamhet och denna bör vara ansvarig inför riksdagen. Han sade vidare att denna styrelse bör fastställa riktlinjer för hur säkerhetspolisens verksamhet bör bedrivas. Riktlinjerna för registreringen bör vara offentliga. Ett krav är att offentliga instruktioner om vem som får tillgång till registren och hur de får an-

vändas bör fastställas. Riktlinjer om hur uppgifter skall insändas bör även fastställas så att trakasserier kan undvikas. Slutligen föreslår han att riksdagen bör minska anslagen till säkerhetspolisen. Det sistnämnda tycker jag, herr talman, också är ett bra förslag.

Myndigheterna har självfallet skyldighet att vidta åtgärder som är nödvändiga till försvar för det demokratiska statskicket och vårt lands oberoende. Men de har däremot icke rätt att i detta syfte kränka den demokrati som skall värnas. Det är oklokt och skadar tilltron till statsstyrelsens demokratiska lödighet om åtgärder vidtas som bland vissa medborgargrupper skapar oro för att de demokratiska fri- och rättigheterna beskärs. Sådan oro har vållats av de händelser som jag här anfört och av händelser som of-fentliggjorts.

Det är naturligt att den verksamhet som bedrives av myndigheterna i syfte att förebygga brottsliga handlingar icke i alla delar kan avslöjas. Jag kan emellertid icke finna, att ett klart besked från utskottets och regeringens sida på frågan, huruvida hos polismyndigheterna förekommer registrering som innefattar eller rent av bygger på medborgarnas politiska uppfattningar, på något sätt skulle försvåra denna legitima verksamhet och värnet för demokratin. Tvärtom synes ett sådant klart besked nödvändigt ur demokratins synpunkt.

Jag ber, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till de likalydande motionerna I: 25 och II: 33.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Jag anser mig inte ha anledning att gå in på någon sakdebatt i denna fråga med anledning av herr Nilssons i Gävle anförande. De principiella riktlinjerna för handläggningen av säkerhetsfrågor övervägs ju för närvarande av den parlamentariska nämnden.

Däremot skall jag försöka besvara

Interpellation ang. länsdemokratiutredningen och länsförvaltningsutredningen

herr Nilssons fråga om skälet till att utredningen inte yttrat sig till utskottet. Utskottsmajoriteten har bedömt frågan så, att ett yttrande från nämndens sida nu skulle kunna föregripa nämndens slutliga ställningstagande i dessa säkerhetsfrågor. Man vet inte heller ännu vad som kan komma att bli offentligt i det betänkande som nämnden avser att lämna. Hela problemkomplexet beträffande personalkontrollen är alltså föremål för utredning och med hänsyn härtill anser utskottsmajoriteten att någon åtgärd inte är påkallad från riksdagens sida för närvarande.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Låt mig i sakens nuvarande skede endast få påpeka att ett yttrande från parlamentariska nämndens sida till första lagutskottet hade blivit liktydigt med själva det betänkande som den nämnden avser att avlämna. Någoting annat hade ej varit möjligt i den situation som föreligger.

Herr NILSSON i Gävle (vpk):

Herr talman! Jag är inte säker på att vi talar om samma sak. Parlamentariska nämnden i Wennerströmaffären har ju vissa bestämda uppgifter, men vi har i vår motion föreslagit, att de som drabbats av den verksamhet som bedrivs av den hemliga polisen i vissa fall skall kunna få ekonomisk ersättning eller upprättelse på annat sätt. Såvitt jag vet har inte parlamentariska nämnden till uppgift att syssla med detta, och därför skulle det inte ha varit fel om nämnden uttalat sig på denna punkt.

Jag vidhåller vårt förslag och det lär väl bli tillfälle återkomma till de här frågorna. Det skall bli mycket intressant att få ta del av den parlamentariska nämndens utredning. Jag är emellertid rädd för att vi talar om skilda saker, men detta kan klaras upp när utredningsresultatet föreligger.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! För att vi inte skall tala förbi varandra ännu mer, som herr Nilsson i Gävle tydligen tror att vi gör, måste jag konstatera att den parlamentariska nämnden självfallet endast kan yttra sig i de delar som den har att utreda, men i dessa delar kan inte nämnden göra något annat än avlämna ett betänkande.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 25 och II: 33; och biföll kammaren utskottets hemställan.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 24

Interpellation ang. länsdemokratiutredningen och länsförvaltningsutredningen

Ordet lämnades på begäran till

Herr HAMRIN i Kalmar (fp), som yttrade:

Herr talman! Som bekant har under året betänkanden avgivits av tre utredningar, vilka ur skilda aspekter berör den framtida länsadministrationen. Dessa tre är länsindelnings-, länsförvaltnings- och landskontorsutredningarna. Remissyttrandena skall vara inne senast 1 mars 1968. Men den fjärde utredningen inom det aktuella området, den år 1964 tillsatta länsdemokratiutredningen, har däremot inte kommit med något betänkande i år, trots att ett sådant var aviserat och det förmodade innehållet i betänkandet delvis refererats. Pressuppgifter har förekommit om att parlamentarisk enighet var uppnådd i utredningen. Då denna utredning enligt direktiven har att på ett principiellt

Interpellation ang. länsdemokratiutredningen och länsförvaltningsutredningen

plan behandla frågan om arbetsfördelningen och det ömsesidiga beroendet mellan riksstyrelsen och de regionala och lokala organen för den kommunala självstyrelsen, hade det givetvis varit i högsta grad lämpligt om remissinstanserna kunnat behandla resultaten från de fyra utredningarna samtidigt. Otvivelaktigt hade det varit värdefullt om vederbörande remissorgan i sitt arbete med t. ex. länsförvaltningsutredningens förslag till åtgärder för att effektivisera och förstärka länsstyrelserna kunnat beakta länsdemokratiutredningens principiella syn på kompetensförhållandet mellan länsstyrelsen och landstinget. Av allt att döma hade också detta förutsatts. Då hade remissvaren kunnat tillkomma under gynnsammare förutsättningar, och därmed hade de varit av större värde. Att länsdemokratiutredningens väntade betänkande ännu ej föreligger finner jag alltså beklagligt. Som förut nämnts utgår remisstiden för de tre betänkandena 1 mars 1968, detta för att förslag skall kunna föreläggas 1969 års riksdag, som då tydligen råkar i den belägenhet som remissorganen nu befinner sig i. Förhållandet är klart otillfredsställande.

I valet mellan att utvidga antingen landstingens eller länsstyrelsernas arbetsområden förordar länsdemokratiutredningen det första alternativet, detta att döma av ett tidningsuttalande av kommunikationsministern, där han menar att utredningen kan förmodas komma att föreslå att vissa uppgifter skall överflyttas från stat till kommun. Detta illustrerar hur angeläget det är att remissorganen samtidigt får behandla båda alternativen. Anser länsdemokratiutredningen t. ex. att viktiga planeringsuppgifter bör flyttas över från länssty-

relsen till det folkvalda landstinget, bör denna synpunkt självklart tas upp till bedömning innan länsstyrelsens resurser på just detta område förstärks. Blir så ej fallet föregriper man länsdemokratiutredningens förslag. Och något sådant bör ej ske enligt kommunikationsministern. Enligt samma uttalande skall remissinstanserna, som yttrar sig om länsförvaltningens organisation, bortse från vad länsdemokratiutredningen kan komma att föreslå och förutsätta att ingen ändring sker i den nuvarande arbetsfördelningen stat—kommun. Detta synes ej överensstämma med länsförvaltningsutredningens direktiv, där det heter: »Sammanfattningsvis skall alltså utredningen ytterst syfta till att förutsättningslöst granska och framlägga förslag rörande principerna för den statliga länsförvaltningens ordnande för framtiden.»

Med anledning av vad som ovan framförts anhöller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande frågor:

1. När kan länsdemokratiutredningens betänkande väntas föreligga?

2. Avser herr statsrådet att avvakta länsdemokratiutredningens väntade betänkande innan slutgiltigt ställningstagande till resultatet av länsförvaltningsutredningens arbete sker?

3. Anser herr statsrådet att samordning är önskvärd vid behandlingen av länsförvaltnings- och länsdemokratiutredningens betänkanden?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.59.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 29 november

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1

Erläggande av skatt som villkor för erhållande av tilläggspension från den allmänna försäkringen

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 64, i anledning av väckta motioner om erläggande av skatt som villkor för erhållande av tilläggspension från den allmänna försäkringen.

Andra lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, I: 354 av herr *Göran Karlsson* och II: 435 av herr *Almgren m. fl.*

I motionerna, som var likalydande, hade hemställts, »att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om sådana ändringar i lagen om tilläggspension från allmän försäkring och tillämpningsföreskrifterna för denna lag samt av uppbördsförordningen 2 § 3 kap. att man omöjliggör för dem som icke betalt skatt att erhålla denna försäkringsförmån».

Utskottet hemställde att förevarande motioner, I: 354 och II: 435, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ALMGREN (s):

Herr talman! Då jag tillsammans med några kammarkamrater från Jönköpings län står för den motion som vi nu behandlar vill jag säga några ord.

När vi väckte motionen var det därför

att vi reagerade mycket starkt mot den möjlighet vissa kategorier människor har att försäkra sig om samhällets förmåner utan att betala skatt till stat och kommun. Det var vår tidning i Jönköpings län, Smålands Folkblad, som slog larm om saken. Det finns exempel på enskilda företagare som underlåtit att betala skatt men som genom att erlägga avgiften till allmänna pensionsförsäkringen kunnat tillgodogöra sig pensionsförmåner från ATP. Jag vill ta ett exempel ur verkliga livet.

En skattskyldig som driver egen konsulterande verksamhet har inkomster som är svåra att kontrollera. Hans tillgångar är skrivna på hustrun och makarna har boskilt. Vid ett visst års taxering hade han en nettoinkomst på 26 390 kronor med en taxerad statlig inkomst på 16 570 kronor. Den aktuella skatten uppgick till 5 649 kronor, och den betalades inte. Däremot erlades ATP-avgiften på 650 kronor som säkrade pensionspoängen.

Året därpå uppvisade motsvarande belopp en nettoinkomst på 21 710 kronor, en statligt taxerad inkomst på 16 980 kronor och ATP-avgiften 830 kronor. Sistnämnda avgift betalades. Däremot betalades inte skatterna.

Även om sådana fall inte förekommer i någon större utsträckning måste det ändå verka stötande att de förekommer, och de skapar olust bland lojala skattebetalare. Även utskottet understryker detta och skriver: »Utskottet har full förståelse för den i motionerna uttalade olusten över det förhållandet att vissa personer, som avsiktligt undandrar sig att betala skatt, ändå tillförsäkras sig de förmåner samhället tillhandahåller.»

I vår motion har vi yrkat att skatten

Erläggande av skatt som villkor för erhållande av tilläggspension från den allmänna försäkringen

skall vara erlagd innan vederbörande får rätt att inbetala pensionsavgift och tillgodoräkna sig pensionspoäng i ATP. Självfallet måste undantag göras vid sjukdom o. d. som gör att ekonomin försvagats. Detta menar emellertid utskottet förorsakar administrativa besvärligheter, som emellertid inte skall överdrivas.

För att komma till rätta med de oarter jag här påtalat anser utskottet för sin del att man i allmänhet torde »få lita till en effektivisering av skatteindrivningen». Utskottet har därför inte varit berett att tillstyrka motionen. Ja, naturligtvis är en effektivisering av skatteindrivningen viktig — det är den allra viktigaste åtgärden — men enligt vår mening är den inte tillräcklig. När som i det exempel jag nyss nämnde vederbörande skrivit över alla tillgångar på hustrun och makarna har boskillnad, är det inte så lätt att driva in skatten.

Utskottet anför vidare som skäl för sitt avslag på motionen att tilläggspensionen helt finansieras genom avgifter och att inget belopp kommer från skattemedel samt att det får anses rimligt att en företagare, som önskar tillhöra tilläggsförsäkringen, i fråga om avgiftsbetalning får samma ställning som den som har en försäkring i ett försäkringsbolag. I ett sådant bolag kan det ej förhindras att vederbörande betalar försäkringspremier innan han erlagt skatt, framhåller utskottet.

Det finns dock en väsentlig skillnad. I ATP ges förmåner som inte kan erhållas i ett vanligt försäkringsbolag. Jag tänker på möjligheten att nu i början erhålla full pension efter tjugو år, och att lägre avgifter uttages under uppbyggnadstiden. Detta är möjligt tack vare solidarisk samverkan. Därför anser jag att man bör hindra dem, som genom vägran att betala skatt undandrar sig förpliktelserna, från att åka snålskjuts på andras bekostnad.

Herr talman! Om riksdagen i dag

kommer att avslå vår motion, tror jag att denna fråga kommer igen. Jag ber att med det anförda, herr talman, få yrka bifall till motionerna I: 354 och II: 435.

I detta anförande instämde fru *Ekroth* (s).

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Man kan naturligtvis instämma i motionärernas indignation över att det finns personer som undandrar sig skyldigheten att betala skatt men ändå tillgodogör sig de förmåner som samhället tillhandahåller medborgarna. Då bör man emellertid inte såsom motionärerna gör inskränka sig till att känna indignation över de skattebetalare som nöjer sig med att betala den på skattsedeln införda avgiften till ATP men av olika skäl underlåter att betala skatten. Man bör rimligen låta indignationen innesluta alla som, trots att de har möjlighet därtill, undandrar sig att betala skatten men ändå tillgodogör sig samhällets förmåner i form av ATP-försäkring eller annat. Jag har alltså full förståelse för den delen av motionerna.

Vad beträffar det speciella problem som motionerna berör så framgår det av utskottets utlåtande att det här inte gäller en rättvisefråga av det slag som motionärerna sökt göra gällande, utan det är ett rent uppördstekniskt problem. Att avgiften till ATP debiteras på skattsedeln och normalt inbetalas samtidigt med skatten är helt och hållet ett uppördstekniskt arrangemang. Detta framgår också av förarbetena till ATP-lagstiftningen. Tilläggspensionen finansieras som redan sagts helt och hållet med avgifter och till ingen del med skattemedel.

Man skulle mycket väl kunna ha ett system så konstruerat att avgiften till tilläggspensioneringen inbetalas direkt till försäkringsverket, varvid inbetalningen alltså till ingen del vore hop-

Förköpslag m. m.

kopplad med erläggandet av skatt. Även vid ett sådant förfarande skulle det vara fullt möjligt för den enskilde — han må vara företagare eller ha annat yrke — att erlægga avgiften till försäkringsverket oberoende av om han betalar skatt eller inte. Att man stannat för systemet att föra upp försäkringsavgiften på skattsedeln och samtidigt ge avgiften till ATP prioritetsrätt är alltså enbart, såsom jag tidigare framhållit, ett praktiskt förfaringsätt.

Motionärernas önskan att man för att pensionsförmån skulle tillerkännas vederbörande skulle ställa som villkor att skatten helt eller delvis skulle vara betald skulle, om den villfors, innebära en vittgående reformering av de principer på vilka systemet för närvarande är uppbyggt. Ett sådant system skulle säkerligen också bli mycket besvärligt att administrera, vilket framgår av utskottets utlåtande. Anledningen till att utskottets majoritet har avstyrkt motionerna är alltså att avgiftsbetalningen till ATP är helt skild från skyldigheten att betala skatt. Uppbördsättet är endast ett praktiskt arrangemang.

Jag ber med det anförda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 354 och II: 435; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 2

Förköpslag m. m.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 54, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förköpslag m. m. jämte motioner i ämnet, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa

bolag, m. m., till den del propositionen ännu icke behandlats av riksdagen, dels motioner om samhälleligt ägande av mark som förutsättning för stadsplanläggning.

Genom en den 31 mars 1967 dagtecknad proposition, nr 90, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och av lagrådets protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) förköpslag;
- 2) lag angående ändrad lydelse av 2 kap. 57 § och 4 kap. 10 § lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom;
- 3) förordning om ändrad lydelse av 5 § stämpelskatteförordningen den 21 maj 1964 (nr 303).

Kungl. Maj:t hade vidare genom en den 31 mars 1967 dagtecknad proposition, nr 121, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och av lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag angående ändring i lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag,
- 2) lag angående ändring i lagen den 18 juni 1925 (nr 221) om bulvanförhållande i fråga om fast egendom,
- 3) lag om ändring i jordförvärvslagen den 14 maj 1965 (nr 290),
- 4) lag om ändring i gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314).

I anledning av sistnämnda proposition, nr 121, som hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade riksdagen den 25 maj i år

dels beslutat att till höstsessionen med innevarande års riksdag uppskjuta behandlingen av propositionen i vad avsåge de ändringar som sammanhängde

Förköpslag m. m.

med lagstiftningen om kommunal förköpsrätt, *dels ock* — med förklaring att riksdagen icke för närvarande kunnat taga ställning till propositionen i dess helhet — för sin del antagit de framlagda lagförslagen med de ändringar däri, som föranletts av att riksdagen icke till prövning kunnat upptaga de delar av förslaget som vore betingade av lagstiftningen om kommunal förköpsrätt.

Beträffande huvudsakligt innehåll i propositionen om förköpsrätt anfördes följande.

I propositionen om förköpsrätt föreslås att kommun skall ha förköpsrätt vid försäljning som omfattar sådan mark som med hänsyn till den framtida utvecklingen behövs för tätbebyggelse eller därmed sammanhängande anordning. Förslaget innebär att kommunen får förvärva den egendom som köpet avser från säljaren på de villkor som avtalats mellan denne och köparen. Syftet med den föreslagna lagen är att förbättra kommunernas möjligheter att på ett tidigt stadium förvärva mark som behövs för samhällsutvecklingen och därigenom åstadkomma en dämpning av prisutvecklingen i fråga om sådan mark.

Om säljare eller köpare bestrider förköpsrätt måste kommunen söka tillstånd till förköpet hos Kungl. Maj:t. Härvid prövas om marken behövs för tätbebyggelse eller därmed sammanhängande anordningar. Är så inte fallet skall tillstånd vägras. Tillstånd skall vägras också i vissa andra fall, t. ex. om det med hänsyn till förhållandet mellan säljare och köpare eller till villkoren för eller omständigheterna vid köpet framstår som obilligt att förköp sker.

I vissa fall får förköpsrätt inte utövas, t. ex. om försäljningen avser fastighet med en areal som understiger 3 000 m² och ett taxeringsvärde som är lägre än 200 000 kronor eller om staten är säljare eller köpare eller om försäljningen äger rum mellan nära släktingar.

När förköp sker kan köpevillkoren i vissa fall jämkas på talan av kommunen. Kommunen skall ersätta säljaren för dennes förlust på grund av jämkningen. Så snart förköp fullbordats skall kommunen ersätta köparen för dennes utlägg i samband med köpet och för nödvändiga kostnader som han lagt ned på fastigheten.

I fråga om tomträttslagstiftningen innebär propositionen att minimityden för avgäldsperioderna i fråga om tomträtt som upplåts för bostadsändamål förkortas från 20 år till 10 år. Syftet med ändringen är att skapa bättre förutsättningar för det allmänna att tillgodogöra sig värdestegringen på mark.

Den föreslagna lagstiftningen avses träda i kraft den 1 januari 1968.

I förslaget till förköpslag var 3 § första stycket 2, och 5 § första stycket så lydande:

3 §.

Förköpsrätt får ej utövas, om

2. staten är säljare och försäljningen icke sker enligt lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt.

5 §.

Förköpsrätten innebär att kommunen får förvärva den egendom köpet avser från säljaren på de villkor som avtalats mellan denne och köparen. Kommunens förvärv kallas förköp.

I samband med propositionen om förköpsrätt hade utskottet behandlat tio *i anledning av propositionen* väckta motioner, nämligen

I. de likalydande motionerna I: 839 av herrar *Bengtson* och *Dahlén* samt II: 1046 av herrar *Ohlin* och *Hedlund*, i vilka motioner hemställdes

»att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 90 måtte
1. besluta att även statens markför-

Förköpslag m. m.

säljningar skall omfattas av den kommunala förköpsrätten;

2. besluta att begreppet ägovidd i 3 § i förköpslagen endast skall avse markarealen;

3. besluta att i 7 § förköpslagen införas en formulering av innebörd att säljaren och köparen i samband med underrättelsen om kommunens beslut att utöva förköpsrätt erinras om deras bestridanderätt enligt 9 §;

4. besluta de ändringar i förköpslagstiftningen som föranledes av de i motionen anförda synpunkterna rörande 9 §, 13 § och 15 §;

att utskottet måtte utarbeta erforderliga ändringar i lagtexten»;

II. de likalydande motionerna I: 840 av herr *Holmberg m. fl.* och II: 1043 av herr *Bohman m. fl.*, i vilka motioner hemställdes

»att riksdagen måtte avslå det i Kungl. Maj:ts proposition nr 90 framlagda förslaget till förköpslag»;

III. de likalydande motionerna I: 841 av herr *Thorsten Larsson m. fl.* och II: 1044 av herr *Grebäck m. fl.*; samt

IV. de likalydande motionerna I: 842 av herr *Werner* och II: 1045 av herr *Nilsson* i Gävle *m. fl.*, i vilka motioner hemställdes

»att riksdagen — med bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition nr 90 — måtte besluta,

att stycke ett i § 5 får följande lydelse:

Förköpsrätten innebär att kommunen får förvärva den egendom köpet avser från säljaren på villkor som för orten kan anses skäligt. Vid oenighet härom hänskjutes markprisets skälighet till prövning av länsstyrelsens marknämnd. Kommunens förvärv kallas förköp.»;

V. de likalydande motionerna I: 862 av herrar *Arne Pettersson* och *Augustsson* samt II: 1067 av herrar *Henrikson* och *Svenning*.

Utöver nyssnämnda motioner hade utskottet behandlat två *fristående* mo-

tioner, nämligen I: 236 av herr *Werner* och II: 304 av herr *Nilsson* i Gävle *m. fl.* I motionerna yrkades

»att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till sådan lagstiftning att samhälleligt ägande av marken göres till förutsättning för att stadsplanläggning av densamma skall kunna ske».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte avslå yrkandet i motionerna I: 840 och II: 1043 om avslag på propositionen nr 90 såvitt avsåg förköpslagen;

B. att riksdagen med avslag på motionerna I: 839 och II: 1046, såvitt däri yrkats ändring i det genom propositionen nr 90 framlagda förslaget om förköpsrätt beträffande 3 § första stycket 2. i fråga om statens markförsäljningar, måtte antaga lagförslaget i denna del;

C. att riksdagen med avslag på motionerna I: 842 och II: 1045, såvitt däri yrkats ändring i det genom propositionen nr 90 framlagda förslaget om förköpsrätt beträffande 5 § i fråga om förköpsrättens innebörd, måtte antaga lagförslaget i denna del;

D. att riksdagen i anledning av motionerna I: 839 och II: 1046 för sin del måtte antaga i fråga om *kommuns underrättelseskyldighet* Kungl. Maj:ts förslag i 7, 9 och 15 §§ i förköpslagen med den ändringen att paragraferna erhöles i utskottets hemställda angiven lydelse;

E. att riksdagen måtte antaga de genom propositionen nr 90 om förköpsrätt framlagda lagförslagen i övrigt;

F. att riksdagen i anledning av motionerna I: 839 och II: 1046 måtte ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört beträffande förfarandet hos inskrivningsdomaren vid kontroll av fastighetens areal;

G. att motionerna I: 862 och II: 1067 med yrkande om utredning rörande markprisutvecklingen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

Förköpslag m. m.

H. att följande motioner, nämligen

- a) I: 236 och II: 304,
- b) I: 839 och II: 1046,
- c) I: 841 och II: 1044 samt
- d) I: 842 och II: 1045,

i den mån de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

I. att riksdagen måtte antaga de genom propositionen nr 121 framlagda lagförslagen, i vad de sammanhängde med lagstiftningen om kommunal förköpsrätt.

Reservationer hade avgivits:

I. Beträffande A. i utskottets hemställan

av herrar *Lidgard* (h) och *Bengtson* (h) i Solna, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen i anledning av motionerna I: 840 och II: 1043 måtte avslå dels propositionen nr 90, utom beträffande de föreslagna ändringarna i fråga om avgäldsperioderna för tomträtt, dels ock propositionen nr 121 såvitt nu var i fråga,

b) att följande motioner, nämligen

1. I: 236 och II: 304,
2. I: 839 och II: 1046,
3. I: 841 och II: 1044,
4. I: 842 och II: 1045 samt
5. I: 862 och II: 1067,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. Beträffande B. i utskottets hemställan

av herrar *Alexanderson* (fp), *Ernulf* (fp), *Fälldin* (cp), *Grebäck* (cp) och *From* (fp), vilka ansett att utskottet vid B. bort hemställa,

att riksdagen för sin del, med bifall till motionerna I: 839 och II: 1046, måtte antaga det genom propositionen nr 90 framlagda lagförslaget med den ändringen att 3 § första stycket 2. utginge ur lagtexten och att den därpå följande punktnumreringen i anledning härav ändrades;

III. Beträffande D. i utskottets hemställan

av herrar *Svante Kristiansson* (s), *Knut Johansson* (s), *Ekström* i Iggesund (s) och *Hammarberg* (s), vilka ansett att utskottet vid D. bort hemställa,

att riksdagen med avslag å motionerna I: 839 och II: 1046 såvitt nu var i fråga för sin del måtte antaga det genom propositionen nr 90 framlagda förslaget till förköpslag såvitt gällde 7, 9 och 15 §§;

IV. Beträffande G. i utskottets hemställan

av herr *Svenning* (s), utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BENGTON i Solna (h):

Herr talman! I förevarande utlåtande nr 54 från tredje lagutskottet behandlas Kungl. Maj:ts proposition om införande av en lag om generell förköpsrätt för kommuner att köpa mark. I reservation I beträffande A i utskottets hemställan har vi som är högerpartiets representanter i utskottet yrkat avslag på propositionen, och jag ber att med några ord få motivera detta.

Det är ett helt unikt lagförslag som nu läggs på riksdagens bord. Svea hovrätt säger i sitt remissutlåtande att det saknar motsvarighet i svenskt rätt. Såvitt man kan se finns inte heller någon motsvarighet i utländsk lagstiftning.

När folketinget i Danmark försökte införa en liknande lagstiftning mötte förslaget starkt motstånd och förkastades senare. Jag kan citera justitieministern i propositionen. Det är ett lakoniskt besked på denna punkt: »Förslaget om förköpsrätt antogs av danska folketinget men förkastades vid en folkomröstning sommaren 1963. Någon lagstiftning kom därför inte till stånd.»

Ibland finns det anledning beklaga att folkomröstningsinstitutet i vårt land

Förköpslag m. m.

har misskrediterats. Ej heller i Norge har stiftats någon lag, trots att denna fråga aktualiserats. Men i vårt land kommer lagen att bli ett instrument för att överföra allt mer mark i kommunal ägo. Marken har blivit en bricka i det politiska maktspelet. På vissa håll anlägges en affektladdad aspekt på markägandet, som inte motsvarar de verkliga förhållandena. Sedan denna debatt förts en längre tid har den alltmer fjärmats från att vara en saklig ekonomisk diskussion om markfrågorna.

Kommunerna har ju genom planinstitutet makten att bestämma över markens användning och exploatering. I och med detta har kommunerna också haft det största inflytandet på markpriserna. Jag kan nämna att parkmark inte betalas särskilt högt, medan industrimark betalas med 250 kronor per kvadratmeter i Solna — och det är ändå när kommunen säljer marken.

När kommunen är ägare exploaterar den ofta marken väl hårt till förfång för boendemiljön. Således är det inte alltid så bra när kommunerna äger marken.

Jag vill betona att planinstitutet är en maktfaktor av stora mått. Kommunen kan genom användande därav sätta in sina stötar för att styra utvecklingen och driva en aktiv markpolitik. Möjligheterna är stora och det kostar inte kommunen så mycket att spendera litet extra mark till grönområden eller lekplatser, när det är andra som är markägare. Jag tror att många kommuner borde betänka detta.

Emellertid skall jag inte på något sätt förneka att kommunerna skall ha möjlighet att äga mark — det är en helt självklar sak. Men kommunerna har redan nu stora möjligheter. De kan köpa på fria marknaden och även staten äger mycket mark, som det är möjligt att förhandla om. Dessutom finns både byggnads- och expropriationslagstiftningens regler om tvångsförvärv. Dessa har under senare år undan för undan

utvidgats och även efter genomförandet av det nu föreliggande lagförslaget torde komma att höjas röster för att de två förstnämnda lagarna skall skärpas. Syftet är, såvitt jag förstår, ett kommunalt markmonopol, vilket säkerligen skulle bli mycket olyckligt i längden.

Utskottsmajoriteten har i sitt utlåtande skrivit: »Syftet med den föreslagna lagen är att förbättra kommunernas möjligheter att på ett tidigt stadium förvärva mark som behövs för samhällsutvecklingen och därigenom» — jag understryker *därigenom* — »åstadkomma en dämpning av prisutvecklingen i fråga om sådan mark.»

Men även om gällande lagstiftning inte skulle vara till fyllest för att trygga bebyggelseutvecklingen anser vi reservanter att förköpslagen inte är ändamålsenlig.

Många remissorgan instämmer med oss på denna punkt. Kooperativa förbundet, som anser att lagen skall genomföras, hyser starka tvivel på att förköpsrätt är ett effektivt instrument för att uppnå de angivna syftena. För kommunen är förköpslagen ett trubbigt vapen, skriver KF och fortsätter:

Det är föga sannolikt att just den mark som kommunen önskar för planering är till salu. Förköpsrätten kan vidare verka starkt hämmande på marköverföringar som sker i syfte att uppnå rationellare produktion och distribution. Om kommuner använder institutet fel, har man hindrat genomförandet av en företagsekonomiskt och samhällsekonomiskt motiverad planering. Så långt Kooperativa förbundets yttrande i sammandrag.

Även i fråga om lagens prisdämpande effekt höjs kritiska röster. En av reservanterna i utskottet, herr Svenning, har i en motion ifrågasatt om man i detta avseende uppnår syftet med lagen och efterlyser andra åtgärder.

Herr talman! Det finns många anledningar till att detta lagförslag inte bör accepteras av kammaren. För oss i hö-

Förköpslag m. m.

gerpartiet ligger de allvarligaste invändningarna på det principiella planet. I motsats till expropriationslagens fasta normer blir det enligt förköpslagen ingen reell begränsning annat än i fråga om små arealer och värden. Den medger en nästan generell rätt att gå in i förekommande fastighetsförsäljningar. Detta innebär enligt vår mening ett ingrepp i avtalsfrihet och äganderätt som vi ej kan biträda. Många delar denna uppfattning. Svea hovrätt, som jag tidigare har citerat, säger: En förköpsrätt som i princip gäller all fast egendom, varje gång den köps eller byts, utgör ett starkt ingrepp i äganderätten och avtalsfriheten och innebär en väsentlig ändring i rättssystemet.

Man kan fråga sig hur denna lag kommer att verka. Vid varje försäljning inom en kommun då förköp kan komma i fråga blir det livlig debatt om huruvida kommunen skall träda in eller ej. Köpare och säljare kommer att diskuteras och dissekeras. Allmänheten kommer att uppfatta kommunens inträde som en korrektion av ett felsteg. Hur detta kan utmålas har vi fått en försmak av denna höst. Såvitt jag förstår kommer lagen att medföra ett förmynderskap över markägare som ej kan accepteras. Den betyder således mer eller mindre »en kriminalisering köksvägen» av markförsäljningar. Eftersom vi har och vill ha privat äganderätt till mark, måste försäljningar av mark med naturligt nödvändighet göras.

En annan fråga som inte saknar intresse är denna lags konsekvenser för kommunernas ekonomi. Skall kommunerna köpa mark och lägga den på lager för det fall den skulle behövas i en framtid? Inrikesministern pläderar ju för att de skall köpa mark för minst tio års bebyggelse. Vi vet att kostnaderna för mark fördubblas på tio år enbart genom räntekostnader. Och därtill kommer andra kostnader. Samtidigt vet vi att vi lever i ett samhälle som ropar på kommunal service, en service som vi

inte har resurser att erbjuda. Vidare vet vi att under hela efterkrigstiden skatterna till stat och kommun stigit med 13 procent om året. Varje år 13 procent; det blir en fördubbling av skattetrycket på fem å sex år. Kommunerna har så många uppgifter som de behöver pengar till. Jag har en bestämd känsla av att deras behov av mark har överbetonats mycket under de senaste åren. Det viktiga är väl att de använder sina resurser till invånarnas bästa.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservation I av herr Lidgard och mig, vilket innebär avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 90 om kommunal förköpsrätt.

Tyvär måste jag ta kammarens tid i anspråk ytterligare något litet för att klargöra ett par ställningstaganden.

I propositionen föreslås även ändringar i lagen om nyttjanderätt till fast egendom. Tomträtsavgälderna skall i framtiden kunna omprövas vart tionde år i stället för som nu vart tjugonde år. I högerpartiet tycker vi att detta är rätt och billigt, vilket vi också har gett uttryck åt i reservation I.

Om nu lagförslaget godtages, har vi ansett oss böra stödja utskottets skrivning i punkten C, där det finns en reservation av herr Svante Kristiansson m. fl. Andra talare kommer att närmare utveckla utskottets synpunkt, varför jag saknar anledning att ingå på detta nu.

Slutligen vill jag framhålla under punkten B i utskottets utlåtande att när nu — som jag förmodar — lagen går igenom mot vår vilja, jag avser att biträda reservationen II. Detta sker i konsekvensens namn. Skall vi ha denna lag, så skall den inte ha olika verkningar för olika markägare!

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Som folkpartist i tredje lagutskottet har det inte varit svårt för mig att i stort sett godta propositionen — den överensstämmer ju ganska väl

Förköpslag m. m.

med vad mittenpartiernas reservanter i utredningen har föreslagit.

Beträffande begränsningen av de fastigheter som skulle vara uteslutna från förköp tycker jag att den gräns som har angivits, d. v. s. 3 000 m² och ett taxeringsvärde av 200 000 kronor, är mycket bra funnen. Jag tror att den kommer att fungera väl, åtminstone om inte inflationen fortsätter alltför hårt. Denna gräns står emellertid något litet i motsatsförhållande till vad departementschefen har angivit såsom det stora värdet med regeln. Han säger att den klart avgränsar alla normala fall och att det står klart för markägare, säljare och köpare vilka fastigheter som omfattas av förköpsrätten och vilka som inte gör det.

I specialmotiveringen har departementschefen sagt att i en fastighets ägovidd också skall inräknas vattenområde. Nu har på grund av en motion från mittenpartierna den saken diskuterats ganska livligt inom utskottet. Det är nämligen på det sättet, att vattenområden som hör till fastigheterna mycket sällan är angivna i något fastighetsregister eller jordregister och ännu mindre i fastighetsboken. För de äldre fastigheter, som har tillkommit som arealfastigheter genom avsondring, ingår nästan aldrig vattenområden i den angivna arealen. Och beträffande avstyckningar efter 1917 i stad och efter 1928 på landsbygden är det ett mycket litet antal fastigheter med vattenområde som har detta angivet i arealuppgiften. Oftast har man därvidlag tillämpat en regel som står i 12 kap. 4 § jordabalken. Det kan vara ganska stora vattenområden som därigenom lägges till en fastighet, om man skulle göra en gränsbestämning kring denna.

I fråga om mantalssatta fastigheter — om man får kalla denna kategori så och till vilka de flesta jordbruksfastigheter och skogsbruksfastigheter hör — finns det i fastighetsboken inga anteckningar om arealen, och de arealuppgifter som finns i jordregistret innefattar i regel

inte vattenområde, åtminstone inte större vattenområde.

Efter diskussion om denna sak har utskottet gjort ett uttalande, vari sägs att inskrivningsdomaren i de fall som han har att bedöma bör kunna gå direkt till de uppgifter han har i fastighetsboken, om det finns sådana, eller i övrigt till de uppgifter som fastighetsregister eller jordregister innehåller.

Det innebär som utskottet uttrycker det en »viss avvikelse från uttalandena i propositionen», men utskottet förväntar naturligtvis att departementschefen skall godta tolkningen som en praktisk möjlighet att lösa frågan utan att onödigt krångel uppstår. Vissa ganska små fastigheter, som har ett vattenområde vilket gör att arealen kommer upp till över 3 000 kvadratmeter, kan genom denna tolkning bli föremål för förköp, under det att andra fastigheter med fast mark av samma storlek men med oändligt mycket större vattenareal — om man skulle ta reda på den — kommer undan. Vi tror emellertid inte att kommunerna har så stort intresse av dessa fastigheters vattenområden, varför man nog utan risk kan göra den tolkning som utskottet har tänkt sig.

I förbigående vill jag även beröra en annan sak. När det omtalas att Kungl. Maj:t skall bedöma huruvida köp får ske sedan bestridande har skett, så uppräknas vissa bevismedel. I utskottets utlåtande har man därvid råkat få med uttrycket »antagen generalplan». Men av de 200—300 generalplaner som nu finns är bara ett tiotal antagna i byggnadslagens mening. Utskottet avser väl generalplaner som upprättats såsom kommunala hjälpmedel vid planeringen. Ordet »antagen» är egentligen reserverat för en speciell typ av generalplaner, som inte förekommer särskilt mycket.

Av någon tryckeriteknisk orsak återfinns inte mitt namn under reservation II, som jag nu skall be att få säga några ord om.

I propositionen har man undantagit

Förköpslag m. m.

statens markförsäljningar liksom de fall då staten eller landstingen köper mark. Mittenpartiernas representanter har i reservation II velat ändra på denna regel och önskar att även statens försäljningar skall kunna bli föremål för förköp. Detta förslag grundas på erfarenhet av hur det har gått till i många samhällen, särskilt inom större tätortsbebyggelse, där svårigheter har uppstått för kommunerna att disponera marken på lämpligt sätt därför att staten mer eller mindre tillfälligt har ägt en markbit och velat använda denna för sitt eget ändamål.

För att något utveckla vad reservationen innebär skulle jag vilja säga att har regeringen den uppfattningen — vilket man onekligen vid andra tillfällen visat — att kommunerna skall äga ett planmonopol, bör däri ligga att kommunerna vid sin planering skall kunna disponera marken för det ändamål som passar bäst för samhällets utbyggnad. Den som äger en markbit kan inte själv bestämma hur den lämpligen bör användas. Det kan hända att markägaren har samma åsikt som den planerande myndigheten, d. v. s. i första hand byggnadsnämnden, men kommunen skall i princip kunna disponera området så att det blir en lämplig plan. Det står visserligen i byggnadsstadgan att behörig hänsyn skall tas till markägarnas önskemål, och det sker också i stor utsträckning, men ibland måste man frånga ett sådant hänsynstagande, och då skall inte statens mark vara i vägen.

Det finns många erfarenheter av denna sak. Jag har just i min hemstad Uppsala ett exempel som är brinnande aktuellt. Där vill universitetet bygga för institutionsändamål, och detta bygge bör ur universitetets synpunkt föra med sig uppförandet av en del institutioner i angränsande kvarter. Dessa kvarter ingår i en villastad, och man har där målmedvetet sedan ett antal år tillbaka köpt en villa då och en villa då. Först sedan man kommit i det läget att man

börjar behärska markägandet — villorna står fortfarande kvar — vill man ändra planen till att omfatta institutionsbyggnader.

Detta är ett helt felaktigt förfarande enligt min mening. Man skall börja med att planmässigt disponera området för institutioner eller bostäder av olika slag, villor eller höghus. Man skall inte äta sig in i ett kvarter och sedan säga: »Nu äger vi alltihop, nu vill vi ha dispositionen ändrad». Det kan hända att planens helhet då störs, och det föreligger risk för detta just i det exempel som jag tänker på.

I propositionen har sagts att det blivit mycket bättre på senare tid; åtgärder har vidtagits så att kommunerna har rätt att i första hand komma i fråga vid försäljning från statliga organ. Detta är ett medgivande av att det inte varit bra tidigare. Jag anser att behov fortfarande föreligger att göra förköpsrätten tillämplig även för statens mark. Det skulle också se mycket bättre ut om man skar allt över en kam när man hävdar att kommunerna skall ha ett planmonopol.

Många remissinstanser har också uttalat önskemål härom. Stadsförbundet har ett skarpt uttalande i denna fråga och Svenska kommunförbundet, två länsstyrelser och märkligt nog en statlig markförvaltare, nämligen försvarets civilförvaltning, har sagt att de tycker att även statens mark bör inbegripas i förköpsrätten.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till reservationen II, som jag har biträtt, ehuru det inte framgår av trycket.

I ett annat avseende har utskottsmajoriteten gått ifrån propositionen. Det gäller sättet att i vissa fall informera om att kommun beslutat utöva sin förköpsrätt. Enligt propositionen skall kommunen när förköpsrätten utövas underrätta säljare och köpare på mottagarens »vanliga adress», som man har sagt. Det gäller dels köpare och säljare, dels annan kommun om fastig-

Förköpslag m. m.

heten inte har köpts i den egna kommunen, dels ock hembudsgivare till kommunen. Denna propositionens uppfattning har inte godtagits av utskottsmajoriteten, som i stället har följt mittenpartimotionen. Därvid har vi resonerat på följande sätt.

Man har en månad på sig för att underrätta. Skickar man då ett rekommenderat brev till annan kommun finns det väl alltid någon mottagare där, även om det skulle vara semestertid eller dylikt. På samma sätt är det med hembudet. Där har en person vänt sig till kommunen och sagt: Vill ni köpa denna fastighet? Kommunen har en viss tid på sig för att svara. Säger kommunen nej, har markägaren fått två års frid utan att behöva tänka på något förköp. Den som gör ett hembud meddelar naturligtvis sin adress och räknar med att inom tre månader få reda på om kommunen vill förvärva marken eller inte. Men beträffande säljare och köpare som inte tidigare varit i förbindelse med kommunen är förhållandet ett annat. Det kan tänkas att både säljare och köpare bor på annan ort; i utlåtandet ifrågasättes t. o. m. att de inte känner till att lagen existerar. Visserligen har det nu varit så mycket ståhej om denna lag att de flesta som äger en fastighet har väl reda på den, men efter ett antal år kan den falla i glömska, särskilt i kommuner som sällan utövar sin förköpsrätt. En person köper kanske där en fastighet och dröjer med att söka lagfart. Så småningom får han reda på att kommunen har skickat underrättelse om förköp under vad kommunen trodde var köparens vanliga adress. Om en månadsfristen då är ute har han inte längre möjlighet att bestrida förköpet.

Vi menar att med det sätt för information som vi föreslagit — alltså delgivning genom inskrivningsdomare — inte behöver medföra någon större omgång, framför allt inte jämfört med förfarandet vid en expropriation. Då

får markägaren först reda på att kommunen vill expropriera; han får yttra sig innan ärendet avgörs av Kungl. Maj:t, och när löseskillingen skall bestämmas blir han genom stämning kallad till expropriationsdomstolens handläggning. En expropriation kan alltså inte äga rum utan att vederbörande markägare har reda på det. Men enligt detta lagförslag skulle det, befarar vi, kunna ske ett förköp utan markägarens vetskap. Härmed är stora nackdelar förbundna, trots att det har sagts att förköp är ett oändligt mycket mildare ingrepp än en expropriation.

Vi anser att informationen till vederbörande markägare inte bör vara sämre än vid en expropriation. Vi yrkar därför och har vunnit utskottets majoritet för den linjen, att underrättelse till den kommun som gjort ett hembud kan ske genom rekommenderat brev, under det att underrättelse till parterna i ett försäljningsärende skall ske genom delgivning av inskrivningsdomare.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservation II och i övrigt till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *From* (fp).

Herr **EKSTRÖM** i Iggesund (s):

Herr talman! När markvärdekommitén avgav sitt betänkande och när sedermera justitieministern och hans medhjälpare utarbetade propositionen till kommunal förköpsrätt kunde de väl knappast tänka sig, att det just det år då detta lagförslag förelades riksdagen skulle förekomma så många avskräckande exempel på affärer mellan markägare och markexploatörer. Jag behöver knappast närmare utveckla detta, ty alla förstår säkert vad jag syftar på och vet hur det kan gå till då betydelsefulla markområden byter ägare bakom ryggen på en kommun och utan möjligheter för kommunen att ingripa.

Behovet av lagstiftning på området

Förköpslag m. m.

har under senare tid klart ådagalagts, och det är med stor tillfredsställelse som tredje lagutskottet redovisar ett utlåtande, av vilket framgår att en stor majoritet ställer sig bakom propositionens huvudprinciper. Att så blivit fallet är en följd av att justitieministern vid utformandet av propositionen tagit hänsyn till bl. a. de synpunkter som framkommit vid remissbehandlingen av kommittébetänkandet. Endast högerpartiets ledamöter har yrkat avslag på förslaget om förköpslag. Högerreservanterna har sålunda fullföljt kommittéledamoten Yngve Holmbergs linje. Mer härom senare.

Förslaget till förköpslag innebär att en kommun skall ha förköpsrätt vid försäljning av mark, som med hänsyn till kommunens beräknade framtida utveckling kan behövas för tätbebyggelse och därmed sammanhängande anordningar. I stort sett innebär förslaget, att därest kommunen vill utnyttja sin förköpsrätt, så skall det ske på de villkor som avtalas mellan säljare och köpare. Härigenom kommer det att skapas bättre möjligheter för kommunerna att på ett tidigt stadium förvärva mark som är erforderlig för en planerad samhällsutveckling, och man skulle kunna, om icke stoppa så i varje fall dämpa prisutvecklingen.

Det torde inte vara nödvändigt att nu närmare redogöra för lagförslagets alla detaljer. Herr Bengtson i Solna har förklarat att förslaget är unikt och har försökt att dra paralleller med andra länder; jag tycker inte att förhållandena i andra länder är någonting som hindrar att vi i detta land antar en lag av denna innebörd. Men så mycket bör väl kanske framhållas som att därest säljaren eller köparen bestrider förköpsrätten så är kommunen skyldig att söka tillstånd till förköpet hos Kungl. Maj:t. Därvid sker en prövning av frågan huruvida marken verkligen behövs för avsett ändamål. Om detta inte är helt klarlagt, kommer tillstånd till för-

köp att vägras. Tillstånd kan vägras också i vissa andra fall som närmare anges i lagförslaget.

Vidare har i propositionen, som herr Tobé tidigare har berört, gjorts den inskränkningen att förköpsrätten inte kan utövas om fastigheten har en areal som understiger 3 000 kvadratmeter och ett taxeringsvärde som är lägre än 200 000 kronor. Detsamma gäller om staten är säljare eller köpare eller om den tilltänkta försäljningen är avsedd att äga rum mellan nära släktingar.

Ingen av de föregående talarna har särskilt talat om betydelsen om hembudsregeln enligt 4 §. Jag delar helt departementschefens mening då han säger att blotta existensen av förköpslagen kommer att innebära att säljaren ofta i första hand kommer att vända sig till kommunen för att efterhöra huruvida kommunen är intresserad av ett köp. Förköpsrätten skulle då inte behöva innebära den belastning och de administrativa bekymmer som många befarat.

I den proposition som nu ligger på riksdagens bord föreslås även att avgäldsperioden i fråga om tomträtt för bostäder skall förkortas från 20 till 10 år.

Jag skall litet närmare, herr talman, beröra de motioner som väckts med anledning av propositionen. Som jag tidigare framhöll har högern i en partimotion yrkat avslag på förslaget om förköpsrätt. Därvid har anförts att kommunalt initiativ och kommunala resurser i första hand bör inriktas på planlägningsarbetet, och man hänvisar till att kommunerna besitter planmonopolet — herr Bengtson i Solna har närmare utvecklat detta. Vidare åberopar högermotionärerna och sedermera reservanterna byggnadslagens och expropriationslagens regler om tvångsförvärv. Någon ytterligare lagstiftning är enligt deras mening inte erforderlig.

Högerreservanterna i utskottet anför tämligen exakt samma synpunkter som anförts i motionen, och man fram-

Förköpslag m. m.

håller expropriationslagens alla förtjänster. Det finns anledning att säga att detta är överraskande, eftersom denna lagstiftning ändå avser ett tvångsförvärv och högerpartiet aldrig har riktigt kunnat acceptera lagstiftningen. Högerens representanter har under årens lopp i regel varit motståndare till sådana ändringar av expropriationslagstiftningen som inneburit bättre möjligheter för exproprianten på bekostnad av expropriaten. Nu framhåller man från högerens sida att expropriationslagen har fasta normer medan en lag om kommunal förköpsrätt skulle innebära ett oacceptabelt ingrepp i avtalsfrihet och äganderätt.

Det resonemanget är som sagt överraskande; jag tror att det är fallet för alla som har haft anledning att studera expropriationslagstiftningen sedan dess tillkomst.

I ett motionspar av herr Werner i första kammaren och herr Nilsson i Gävle i andra kammaren har ifrågasatts, om inte de problem som gäller kommunernas behov av mark bättre löses genom att expropriationslagstiftningen effektiviseras så att expropriation kan genomföras på ett enklare, snabbare och billigare sätt än nu. Motionärerna anser att förslaget om förköpsrätt inte är tillräckligt genomgripande för att förhindra framtida spekulation i mark.

De är inte riktigt nöjda med arealregelns utformning men godtar likväl propositionen under förutsättning att den kompletteras med bestämmelser om att en kommun inte skall behöva betala mer än ett för orten skäligt pris.

Samma motionärer väckte under den allmänna motionstiden motioner med yrkande om att Kungl. Maj:t måtte förelägga riksdagen förslag till en sådan lagstiftning att förutsättningen för en stadsplanläggning borde vara att samhället äger marken.

I detta sammanhang finns det även, herr talman, anledning att erinra om

det motionspar som väckts av herr Arne Pettersson i första kammaren och herrar Henrikson och Svenning i denna kammare. De framhåller att prissförhandlingar mellan kommunerna inte kan ske med det nu föreliggande lagförslaget, och de ifrågasätter, om lagen kommer att medverka till en dämpning av prisutvecklingen. Enligt deras mening är det därför angeläget med en allmän prisreglering på mark, företrädesvis i tätortsregionerna. Liksom många andra framhåller dessa motionärer önskvärheten av att riksdagen snarast skall få ett förslag beträffande ändrade värderingsgrunder vid expropriation. Vidare hemställer motionärerna om en utredning i syfte att åstadkomma en effektiv kontroll över markpriset utvecklingen.

Det är inte endast i de här relaterade motionerna som man framhåller angelägenheten av att den sittande expropriationsutredningen kan slutföra återstående delar av sitt utredningsuppdrag. För några veckor sedan svarade justitieministern på en interpellation i just det ämnet.

Jag vill därför framhålla att expropriationsutredningen redan har framlagt delbetänkanden beträffande andra avsnitt av expropriationslagen och byggnadslagen, vilka har varit ägnade att förenkla expropriationsförfarandet. Jag behöver bara erinra om det beslut som riksdagen i fjol fattade angående s. k. kvalificerat förhandstillträde samt regler angående fördelning av rättgångskostnaderna vid expropriation. De ändringar som då företogs och som trätt i kraft den 1 juli 1966 är ett led i en reformerad expropriationslagstiftning. Vad som återstår för utredningen är en översyn av expropriationsändamålen, värderingsgrunderna och processförfarandet, och jag vågar nog försäkra kammarens ledamöter att utredningen nu kommit så långt i sitt arbete att beträffande de två första avsnitten, alltså expropriationsändamålen och värderingsgrunderna, ett betänkande

Förköpslag m. m.

borde kunna föreligga under första kvartalet nästa år.

För den som haft anledning att närmare studera expropriationslagstiftningen framstår som uppenbart att det här är fråga om komplicerade problem. Det gäller en lagstiftning där man tillvaratar den enskildes rättssäkerhet men även på ett riktigt sätt samhällets intressen. Det gäller tvångsingripanden från samhällets sida, och jag vill än en gång framhålla, att den förköpsrättslag vi nu behandlar ändå innebär ett institut som skall göra det möjligt för samhället att *i första hand* äga kännedom om de markaffärer som är aktuella och att tvångsmomentet och ingreppet från samhällets sida blir avsevärt mindre än när det är fråga om expropriation. Vid förköpsrätt gäller i alla fall att säljaren har förklarat sig villig att försälja sin egendom. Vid expropriation har markägaren i varje fall inte offentligt visat någon sådan vilja.

Jag tror alltså att det är nödvändigt att man håller isär dessa begrepp, nämligen att lagen om förköpsrätt inte på något sätt kan träda i stället för expropriationsinstitutet men kommer att innebära ett värdefullt komplement till just detta institut. Det bör kanske också framhållas att markvärdekommittén aldrig räknat med att man skulle kunna framlägga förslag som skulle göra det möjligt att hejda markprisstegringen, utan dess ambition har inte sträckt sig längre än till att man skulle försöka åstadkomma en lagstiftning som skulle dämpa prisstegringen.

I botten finns emellertid alltid expropriationsförfarandet, därest en kommun inte vill tillämpa förköpsinstitutet. Då står det alltså öppet att begära expropriation.

Jag föreställer mig alltså att vi tämligen snart bör kunna få en expropriationslag som står i bättre överensstämmelse med samhällsutvecklingen, en lag med värderingsregler som kan vara till större vägledning för domstolarna än

de nu ganska diffusa begrepp som gömmer sig bakom »ortens pris» och »fastighetens avkastningsvärde».

I detta sammanhang bör det givetvis erinras om att den del av markvärdekommitténs betänkande som innehåller förslag om skatt på realisationsvinst vid försäljning av fast egendom även föranlett en särskild proposition till årets riksdag. Utskottet har därför i nuvarande läge inte ansett skäl föreligga att tillstyrka de motioner som jag nu senast berört.

Även när det gäller departementschefens förslag angående ägovidd — vilket förslag innebär att förköpsrätten inte får utövas om den sålda fastigheten eller, när försäljning avser flera fastigheter, varje fastighet har en ägovidd som understiger 3 000 kvadratmeter och ett taxeringsvärde som är lägre än 200 000 kronor — föreligger en motion från mittenpartihåll. Utskottet har i detta fall gjort ett uttalande som riksdagen föreslås ge Kungl. Maj:t till känna, vilket också närmare berörts av herr Tobé.

I samma motion har upptagits frågan om möjligheter att utöva den kommunala förköpsrätten beträffande statens och kyrkans mark. Utskottet har på denna punkt åberopat riksdagens uttalande år 1963, att praxis vid statliga marköverlåtelse torde innebära att kommunerna bör tillerkännas en faktisk förtur i förhållande till andra köpare och att det pris som åsätts marken skall bestämmas under hänsynstagande till bostadspolitiska mål. Vidare har under innevarande års riksdag antagits ett propositionsförslag om bemyndigande för Kungl. Maj:t att tills vidare under vissa värdegränser sälja staten och allmänna arvsfonden tillhörig fastighet. När det gäller att försälja till kommun staten tillhörig mark för samhällsbyggnadsändamål har även Kungl. Maj:t medgivits att från och med den 1 januari 1968 företa sådana försäljningar utan riksdagens samtyc-

Förköpslag m. m.

ke. En statskommunal marknämnd inrättas som har att avgöra frågor om pris och övriga villkor i fråga om marköverlåtelser av den art det här gäller.

Utskottsmajoriteten har alltså inte funnit skäligt att den kommunala förköpsrätten skall utövas när det gäller statens mark, men har bestämt framhållit att den delar departementschefens mening om att förköpsrätten bör utövas beträffande all kyrklig jord vare sig den civilrättsligt tillhör staten eller icke. Utskottsmajoriteten tillstyrker således propositionen och avstyrker motionsyrkandena om att den statliga marken inte skall undantas från förköpsrättslagen liksom även den reservation som är fogad till utskottsutlåtandet.

Utskottet har i övrigt beträffande de paragrafer, där det motionsledes framställts ändringsyrkanden, redovisat sitt ställningstagande och därvid blivit enigt med undantag för vad gäller punkten D i utlåtandet. Här har avgivits en socialdemokratisk reservation och jag vill närmare förklara anledningen till att endast fyra av utskottets åtta socialdemokrater står bakom den. Formellt befinner sig de fyra andra bland den borgerliga utskottsmajoriteten, men i verkligheten befann sig de fyra ledamöterna på flygplatser på olika håll i landet och kunde inte närvara när reservationen skulle anmälas. Hade samtliga ledamöter varit närvarande, hade voteringsresultatet blivit 8—8 och lottning måst företagas.

Jag ville säga detta för att därmed undvika allt missförstånd. Vi på socialdemokratiskt håll är eniga om att ställa oss bakom det förslag som ingår i propositionen på denna punkt.

Jag skall också anföra några synpunkter på det avsnitt i utskottsutlåtandet som majoriteten alltså står bakom. På denna punkt förelåg motioner från mittenpartierna beträffande förfarandet när kommun skall utöva förköpsrätten. Utskottsmajoriteten har med

ändring av propositionen beslutat föreslå riksdagen att godkänna det förfarande som föreslagits i motionerna, och utskottet har också utarbetat härför erforderlig lagtext.

Vi socialdemokrater har däremot följt propositionen och detta av följande skäl.

Det som nu har blivit utskottets förslag innebär att underrättelse om kommunens förköpsbeslut skall delges säljare och köpare genom inskrivningsdomarens försorg. När kommunen anmäler förköpsbeslutet till inskrivningsdomaren skall denne omedelbart ombesörja delgivningen. När sedan delgivningsbeviset inkommit skall beträffande varje fastighet anteckning om delgivningsdagen göras i fastighetsboken i fråga om var och en av de delgivna. Fristen för bestridande av förköpsrätten räknas för var och en med utgångspunkt från delgivningsdagen. När fristen utgått för samtliga utan att bestridande skett är förköpet fullbordat och inskrivningsdomaren skall då underätta kommunen härom.

Det är många nackdelar med detta system. För det första förskjutes tidpunkten för förköpets fullbordande, varigenom den tid under vilken köpet hålles svävande förlänges. Vanligen blir väl fördröjningen inte av någon större betydelse, men om någon säljare eller köpare inte kan anträffas för delgivning kan avsevärd tidsförlust uppstå. Detta är en olägenhet inte bara för kommunen utan också för säljare och köpare, som får finna sig i motsvarande dröjsmål när det gäller uppgörelse med kommunen. För det andra kan kommunen i de vanliga fall när bestridande inte sker inte utan inskrivningsdomarens medverkan bedöma tidpunkten för förköpets fullbordande. Det är en avsevärd olägenhet, eftersom fullbordandet har viktiga rättsverkningar för kommunen. Sålunda inträder kommunens prestationsskyldighet enligt köpeavtalet vid fullbordandet. Vidare räk-

Förköpslag m. m.

nas fristerna för väckande av talan om jämkning av köpevillkor och undantagande av lös egendom från det att förköpet fullbordats.

Förfarandet medför avsevärt ökat arbete för inskrivningsdomaren när det gäller delgivningar, anteckningar i fastighetsboken och underrättelser till kommunen. En särskild arbetsrutin måste införas för delgivningarna, särskilt som dessa måste handläggas skyndsamt och man inte kan avvakta handläggningen av kommunens anmälan. Likaså kompliceras handläggningen av lagfartsärenden beträffande fastighet som blivit föremål för förköp, och fastighetsböcker och gravationsbevis belastas med en mängd anteckningar som efter kort tid blir betydelslösa. Härigenom blir inskrivningsförhållandena mera svåröverskådliga. En sådan utveckling motverkar de aktuella rationaliseringssträvandena inom inskrivningsväsendet, vilka strävanden syftar till att ur fastighetsböckerna avföra en mängd anteckningar av mindre betydelse.

Vi anser att det skulle vara tillräckligt att kommunerna underrättar vederbörande i rekommenderat brev. Med den kommunala erfarenhet jag har tror jag man kan säga, att när det gäller säljare och köpare vid affärer av denna art — alltså beträffande fastigheter med över 200 000 kronor i taxeringsvärde — kommer kommunerna säkert att hitta de aktuella personerna. Svårare problem kan man säkert klara av ute i våra kommuner. Det förtjänar också nämnas att lagrådet, som alltid fäster den största vikt vid rättssäkerhetsfrågorna, inte har riktat någon som helst anmärkning mot det föreslagna systemet för underrättelser m. m.

Herr talman! Med detta har jag redovisat de synpunkter som tredje lagutskottet har velat lägga på förslaget till förköpsrätt. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan med undantag för punkten D, där jag yrkar bifall till den

med III betecknade reservationen av herr Svante Kristiansson m. fl.

Herr BENGTON i Solna (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ekström i Iggesund gjorde sig stor möda med att förklara att denna lag inte träder någons rätt förnär, men vilken nytta kan den då göra, herr Ekström, om den är så oskyldig?

Sedan tog herr Ekström också upp frågan om högerpartiets inställning till expropriationslagen. Det är ofrånkomligt att när det gäller just äganderätten innebär tillämpning av expropriationslagen ett mycket kraftigt ingrepp. Men ingreppet är ofta motiverat av ett akut samhällsligt problem av stor betydelse som måste lösas och för vars lösning det går att finna förståelse hos människorna.

Går vi sedan över till avtalsfriheten måste vi säga oss att förköpsrätten innebär något helt nytt. Den innebär, som Svea hovrätt uttalar, en väsentlig ändring i rättssystemet. Det kan ligga speciella skäl — KF antyder detta i sitt remissyttrande — bakom ett sådant avtal, exempelvis önskan att uppnå en rationellare produktion, som inte tydligt kommer fram i köpeavtalet.

Herr Ekström i Iggesund säger också att det är bra med lagen därför att den kommer att öka antalet hembud till kommunerna. Ja, men sådana förekommer redan nu mycket ofta. Såvitt jag vet har hembud förekommit i alla de fall som fått löpa gatlopp i pressen under denna höst. Kommunen har alltså varit erbjuden mark. I ett fall tog man flera år på sig för ständpunktstagandet, och vi vet ju att det just i år varit en hel del marköverföringar på grund av de föreslagna ändrade bestämmelserna rörande markvärdebeskattningen.

Som jag säger har hembud ofta skett. Och vad menar herr Ekström i Iggesund med avskräckande affärer? Markägare och markexploatörer — som herr

Förköpslag m. m.

Ekström i Iggesund säger — har väl full rätt att köpa mark. Eller är markköp redan kriminaliserat, herr Ekström?

Herr TOBÉ (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill ta upp två av de saker som herr Ekström i Iggesund berörde.

Herr Ekström i Iggesund tornade upp svårigheterna med delgivningsmetoden i förhållande till metoderna att underätta genom rekommenderat brev. Vi medger att det förstnämnda förfarandet är litet krångligt. Men varför får det inte vara det om rättssäkerheten därigenom blir större? En motsvarande rättssäkerhet finns ju i exempelvis expropriationslagen, som man här hänvisar till. Vi anser att det är betydelsefullt att denna metod för delgivning finns.

Jag kan också tänka mig den lösningen att en kommun som har, som herr Ekström sade, god kontakt med markförsäljningsmarknaden inom kommunen, kan ta kontakt med säljare och köpare utan delgivning. Inskrivningsdomaren skulle alltså kunna hoppa över detta moment, om han underrättas härom.

Herr Ekström sade att det blir mycket extra anteckningar i fastighetsboken. Dessa är emellertid obetydliga, i jämförelse med alla de andra anteckningar som skall införas. Det skall ju föras anteckningar om förköpsproceduren i andra avseenden. Ifrågasvarande tillägg är alltså obetydligt enligt min mening.

Den andra saken som jag vill beröra gäller herr Ekströms uttalande om vår motion och vår reservation angående statens mark. Jag borde kanske ha nämnt i mitt förra anförande att enligt byggnadslagen är det ingen skillnad mellan enskild mark och statlig mark. Är det en gata, en park eller ett område för offentlig byggnad och är stadsplanen fastställd, så kan man expro-

priera vare sig det är statens mark eller inte.

Slutligen vill jag nämna att vi förutsätter att förköp sker under ansvar från kommunernas sida. Man kan inte bestämma sig för förköp när det gäller det ena men inte när det gäller det andra. Rent moraliskt sett måste man uppträda någorlunda konsekvent och föra en politik som innebär att man köper mark inom det och det området o. s. v. Något av detta regiontänkande, som finns omnämnt i utredningsbetänkandet, måste komma in.

Herr EKSTRÖM i Iggesund (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill inte alls, herr Bengtson i Solna, säga att denna lag på något sätt är oskyldig. Jag vill i stället framhålla att den kommer att få en utomordentlig betydelse för kommunerna när det gäller att verkligen kunna bedriva en effektiv samhällsplanering, vilket man ändå räknar med att kommunerna skall göra. Lagen kommer genom sin blotta existens att medföra att hembuden blir flera än de varit tidigare. När säljaren vet att kommunen har möjlighet att gå in i en tilltänkt affär, kommer han förmodligen i första hand, vilket jag hoppas, att vända sig till kommunen för att höra efter om den har intresse av att förvärva fastigheten.

Vidare är det ändå en väsentlig skillnad mellan expropriationslagstiftningen och lagen om förköpsrätt, eftersom den expropriationslagstiftning som vi för närvarande har lägger en stor bevisbörda på kommunen när den skall styrka sitt behov av marken. Många av oss som sysslar med dessa problem är väl i dag överens om att kommunen bör ha en markreserv på minst tio år, och med den utformning som expropriationslagstiftningen för närvarande har är det många gånger svårt att verkligen kunna tillämpa den på ett så tidigt stadium som är önskvärt, eftersom

Förköpslag m. m.

förväntningsvärden redan hunnit uppstå. Man måste innan man kan tillämpa expropriationslagen redovisa ett visst planarbete. I lagen om förköpsrätt ställs mindre krav, och detta innebär en väsentlig skillnad.

Herr Tobé återkom till delgivningssförfarandet och menade att det inte skulle betyda så särskilt mycket, om inskrivningsdomaren belastades med detta arbete, eftersom denne redan tidigare har att föra in så många andra uppgifter i registren. Men när man nu strävar efter att rationalisera på detta område, så anser jag att inskrivningsdomarna inte skall behöva belastas med dessa nya anteckningar. Jag tycker inte att man genom att konstruera upp särskilda, exceptionella fall skall göra det krångligare. Jag vill än en gång framhålla, att jag har all respekt för lagrådet och när det inte sade något på den punkten tar jag det som intäkt för att dess ledamöter inte är rädda för att rättssäkerheten skall komma i fara. Det är min bestämda uppfattning härvidlag.

Människor som köper och säljer fastigheter av denna storleksordning är ändå inga lösdrivare, som plötsligt försvinner, utan kommunerna skall säkert kunna hålla reda på var de finns. Det fungerar säkert med rekommenderat brev under den vanliga adressen. Säkert kommer kommunerna att se till att dylika meddelanden kommer vederbörande till handa.

Herr BENGTON i Solna (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ekström i Iggesund säger att kommunerna skall kunna bedriva en bättre samhällsplanering och direkt därefter anför han att de fördenskull måste äga marken. Men jag vill göra gällande att kommunerna har både rättighet och skyldighet att bedriva en vettig samhällsplanering oavsett markägandet. I mitt första anförande har jag till och med antytt att det

kan finnas risk för överexploatering när kommunen äger marken.

Herr Ekström upprepar sedan att han tror att hembud kommer att bli vanligare i framtiden. I och för sig har nog hembudsförfarandet förekommit betydligt oftare än man föreställer sig. Det är möjligt att hembud till kommunen gjorts under hand, t. ex. genom en enkel förfrågan. Men ur säljarens synpunkt är hembud en mycket vanlig och i de flesta fall naturlig form.

När det gäller expropriationslagen står herr Ekström nu på ett annat ben än han gjorde i föregående anförande, och jag har därför faktiskt ingen anledning att bemöta honom. Jag kan bara kort och gott konstatera, att existensen av expropriationslagen är i och för sig ett bevis för att det inte behövs ytterligare en lag.

Men det finns rätt många aspekter på den här lagen, herr Ekström. Man kan se den också ur köparnas synpunkt. Såvitt jag kan finna är denna lagstiftning *bland annat* ett monumentalt mistroende mot byggindustrin, den industri som skall göra jobbet, som skall bygga våra bostäder. Den får nu alla möjliga tillmälen i pressen. Mark är i alla fall en produktionsfaktor, lika nödvändig för denna industris produktion som arbete och kapital.

Herr EKSTRÖM i Iggesund (s) kort genmäle:

Herr talman! Det sista som herr Bengtson i Solna sade tycker jag verkar egendomligt: det skulle vara mistroende mot dem som bygger våra bostäder, om kommunen äger marken.

Jag vill bestämt hävda att det måste vara riktigt att kommunen äger marken, men att sedan entreprenörer och byggaré skall kunna konkurrera om att bygga på denna mark. Det är inget mistroende i detta. Jag har sett alltför många avskräckande exempel på hur det går när kommunen inte äger marken.

Förköpslag m. m.

Men här är det väl så, att det finns en ideologisk motsättning mellan herr Bengtson och mig. Jag hävdar samhällsintresset. Herr Bengtson hävdar andra intressen, nämligen att stora avgörande affärer skall kunna ske, som jag sade i mitt första anförande, vid sidan om kommunen utan att denna skall kunna ingripa på något som helst sätt.

Jag tror att vi skall erkänna att vi står på olika ideologisk ståndpunkt i denna fråga. Därför är det alldeles följdriktigt, när herr Bengtson nu fullföljer den linje som partiledaren Yngve Holmberg hade i utredningen, att lagstiftning om kommunal förköpsrätt inte behövs därför att det fungerar bra i alla fall. Vi anser att den behövs såsom ett värdefullt instrument för kommunerna för att de verkligen skall kunna förfoga över mark.

En annan sak är, herr Bengtson, vem som bygger på marken. Det kan bli många olika intressenter.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Den möjlighet vi nu har att genomföra förköpsrätten för kommunerna är något man länge väntat på, och jag hoppas att man äntligen skall ge de starkt expanderande kommunerna en chans att föra en aktiv markpolitik till gagn för samhälle och medborgare.

I all planering stöter man förr eller senare på markfrågan. Ibland står man inför hart när olösliga uppgifter på grund av splittrade ägoförhållanden och konflikter mellan enskilt vinstintresse och samhälleligt behov. Det finns tusentals exempel på ohejdat jobberi. Utan att fastighetsägaren lagt två strån i kors har han på relativt kort tid kunnat inhösta miljontals kronor i förtjänst bara därför att han haft sin tomt välbelägen. Det strider mot rättskänslan att enskilda skall göra jättevinsten som inte beror på deras intressen utan förorsakas av åtgärder som samhället vidtagit och planerat. Dessa stora vinster får

i första hand betalas av hyresgästen och den vanlige skattebetalaren.

Det är en synpunkt. Den andra synpunkten som man inte kan komma förbi är de växande städernas behov att planera i god tid. Stadsbyggandet är så komplicerat, att man inte längre kan planera och bygga tomt för tomt, knapast kvarter för kvarter. Trafikens behov, behovet av gemensamhetsanläggningar m. m. gör det nödvändigt att planera och bygga i stora sammanhängande enheter. Detta kan endast ske rationellt riktigt om staden har rådighet över marken. Den enskilda äganderätten till marken är i dag, kanske speciellt inom saneringsområdena, till hinder för goda lösningar. Det är därför av betydelse att den förköpsrätt för kommunerna som nu föreslås kommer till stånd. Jag hoppas att man sluter upp så helhjärtat som möjligt kring detta förslag och inte försvårar situationen för kommunerna.

Låt mig anföra några välkända exempel — jag ber herr Bengtson i Solna lyssna — på uppseendeväckande marknadsförsäljningar, som alla talar om nödvändigheten av kontroll av markpriserna.

År 1955 köptes Fittja gård i Botkyrka för 1,5 miljon kronor. Tio år senare, d. v. s. efter den tid ägaren måste vänta för att kunna sälja skattefritt, såldes området för 15 miljoner kronor. Samhället måste köpa; man skulle dra en tunnelbana genom området och investerade i alla möjliga planeringar.

Sätraområdet såldes efter långvariga förhandlingar för 30 miljoner kronor efter ett utgångsbud på 11 miljoner. Kanske bör det nämnas att ägaren hade tänkt sig priset 60 miljoner kronor.

En av våra mest kända bankmän inköpte i slutet av 1950-talet Ulvsunda gård för en halv miljon kronor och sålde fyra år senare en fjärdedel av gården för 2 miljoner. Det gäller att ha näsa för affärer, och det hade tydligen vederbörande.

Förköpslag m. m.

Låt mig också erinra om att en känd läkare sålde Husa gård för 5,6 miljoner kronor. Tio år tidigare hade han köpt gården för 1,2 miljon. Inte heller i detta fall blev det någon realisationsvinstbeskattning.

Jag skulle kunna nämna en rad liknande affärer inom det län som jag själv kommer från, men jag skall ta ett enda exempel, hämtat från vårt fastighetskontors utredningsavdelning. Kontoret tjänstgör som expert åt hyresnämnden i staden och kunde vid en undersökning för bedömning av ett nybygge i ett slumkvarter hämta fram intressanta siffror om tomtköpen.

En fastighet på öster köptes den 2 januari 1961 för 450 000 kronor och såldes samma dag för 565 000 kronor. En annan fastighet i samma kvarter köptes den 2 januari för 160 000 kronor och såldes samma dag för 225 000 kronor. Sammanlagt blev det dagsförtjänst på 180 000 kronor! Ett överslag av hela försäljningen i kvarteret visar att under en mycket kort tid fastigheter köptes i ovannämnda kvarter för 2 477 000 kronor och såldes för 3 480 000 kronor, d. v. s. med drygt 1 miljon i vinst. Ingen kan väl vara betjänt av en sådan spekulationspolitik!

På det kommunala fältet är det angeläget att man nu tar upp en öppen konkurrens om marken och redovisar priserna. I tomträttsinstitutet, expropriationsförfarandet och stadsplanemonopolet har kommunerna givetvis värdefulla instrument, som de i första hand bör begagna för att säkra tomtmarken åt samhället och förhindra uppkomsten av de oskäligen tomtpriser som nu präglar många samhällen i vårt land. Jag vet att man kan använda dessa vapen — och jag hoppas att man skärper expropriationsbestämmelserna — men man skall komma ihåg att vi har att räkna med konkurrens, som inte skyr några medel i kampen mot städer och kommuner om de begärliga markområdena. Priset på marken skruvas upp, och den

na prispolitik sätter sina spår i kommande köp. Redan nu har stora områden åsatts oskäligen värden.

Vi har haft åtskilliga bekymmer i kommunerna genom denna onödiga prisförstyringspolitik. Det är klart att man kan tillgripa stridsförfarande — och det har gjorts i stor utsträckning.

Låt mig nämna att den stad som jag representerar har haft ett expropriationspaket på över 30 egendomar, omfattande cirka 4 miljoner kvadratmeter mark, liggande i högsta instans för avgörande, och att det glädjande nog har lyckats för staden att i så gott som full utsträckning vinna dessa expropriationsmål. Men detta är ett dyrbart förfarande, komplicerat och tidskrävande, och det är därför naturligt att kommunerna vinnlägger sig om att försöka att på frivillig väg hålla i gång förhandlingarna. Det har vi givetvis också gjort; även om vi har fått expropriation har vi sökt klara upp det hela genom frivilliga förhandlingar. Så har vi gjort i stor utsträckning därför att det är betydligt bättre att gå fram på den vägen, om man kan göra det.

Jag vill bemöta herr Bengtson i Solna beträffande en annan sak. Han sade ifrån att det bör vara fri konkurrens. Låt mig ta ett strålande exempel, som vi har fått i dagarna. Vi har begärt expropriation för en egendom som ligger mellan två kommuner, Burlöv och Malmö. Detta område har köpts av ett stort företag. Vid de förhandlingar som vi senare förde, kom det fram att man mycket väl kunde sälja marken till staden men under det förbehållet att bara det bolaget fick bygga, inte enbart bostäderna utan också servicehus, affärer och kontor. Är det fri konkurrens, herr Bengtson i Solna?

Flertalet människor föredrar sannolikt att samhället i stället för privata exploatörer får möjlighet att förvärva mark när sådan erbjuds. Men en kontroll över förköpspriserna är nödvändig, och det är därför vi i en motion,

Förköpslag m. m.

herr Henrikson och jag i denna kammar, har gett uttryck för att det skulle vara önskvärt med en utredning som syftade till att få kontroll över markspekulationspriserna. Tyvärr har man inte tillmötesgått denna vår önskan.

Herr Ekström i Iggesund har här redogjort för att en utredning om expropriationslagstiftningen är igångsatt. Den arbetande markvärdekommittén har meddelat att den kommer med ett delbetänkande i frågan till nästa år.

Även om utskottet är mycket tillmötesgående och har uttalat att man bör följa frågan med största uppmärksamhet, så hade det varit bra om man hade sträckt sig så långt som till att förorda nya direktiv till utredningen. Det hade vi varit tacksamma för. Nu har jag avgett en blank reservation i denna fråga men har inte velat reservera mig på annat sätt. Jag anser emellertid att det hade varit bra om frågan hade uppmärksamats mera.

Det har här i riksdagen ofta talats om att man skall föra en positiv miljöpolitik. Då gäller det att se till att planeringen blir vettig och att man inte exploaterar marken för hårt. Så sker ofta när marken blir dyrt köpt. I våra tätorter har man rätt att ställa krav på god bostadsmiljö, trafiksäkerhet och skyddade lekplatser för barnen och naturligtvis tillräckligt med park- och grönområden. Kommunerna bör ha ett fast grepp om markpolitiken för att kontrollera priserna och hindra privata markspekulationer i syfte att högexploatera bostadsområden, men kommunerna bör naturligtvis också styra bebyggelseutvecklingen.

Jag uttrycker en förhoppning om att kommunerna i större utsträckning än tidigare får möjlighet att låna till inköp av mark och också att man begagnar tomträttsinstitutet i största möjliga utsträckning, inte bara för bostadsbebyggelse i villaform eller flerfamiljs- hus utan också för industri- och strövområden.

Den oförtjänta markvärdestegrings skuldregister skulle jag till slut kunna sammanfatta i fem punkter.

För det första får hyresgäster av alla kategorier betala en överhyra som inte motsvaras av någon produktiv insats av nuvarande eller tidigare fastighetsägare.

För det andra överexploateras marken i tätorterna till skada för samhällets funktionsduglighet och trivsel — det byggs stereotypa höghusområden med alltför små lek- och parkeringsutrymmen, otillräcklig trafikförsörjning och obefintliga marginaler för framtida behov.

För det tredje försvåras planering och projektering av bostäder, bebyggelsen fellokaliseras och arbetskraften blir ojämnt utnyttjad.

För det fjärde uppskjuts rivning av saneringsmogen bebyggelse på grund av ofta orealistiska förväntningar om ännu högre tomtvärden.

För det femte måste stadsplaneringen ske i hemlighet, avskärmad från den offentliga debatten, för att tomtspekulationerna inte skall få näring.

När därtill lägges att den förutsedda, oförtjänta värdestegringen hos äldre, centralt belägna hyresfastigheter är ett hinder för en effektiv sanering, är det inte alltför hårt att beteckna den oförtjänta markvärdestegringen som en rötta i samhällskroppen. Jag är övertygad om att den förköpsrätt, som vi nu är redo att införa, kommer att avsevärt bromsa möjligheterna för dem som nu spekulerar i markförvärv.

Till sist vill jag liksom herr Ekström erinra om anledningen till att bakom reservation III beträffande D i utskottets hemställan står bara fyra socialdemokrater. Jag vill säga ifrån, att om det inte hade varit trafik hinder, skulle samtliga socialdemokrater stått bakom den reservationen, till vilken jag ber att få yrka bifall. I övrigt ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Förköpslag m. m.

Herr BENGTON i Solna (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle gärna vilja kommentera herr Svennings fem punkter.

Beträffande överhyra vill jag säga att en 100-procentig höjning av råmarkspriset betyder 1 procent hyresökning. Men en 100-procentig räntehöjning betyder 70 procent ökning av hyreskostnaderna. En ökning av exploateringskostnaderna med 100 procent innebär en 10-procentig höjning av hyrorna. Markpriset har alltså enligt min uppfattning blivit överbetonat i debatten.

Jag skulle kunna kommentera resonemanget om överexploateringen som ett resultat av de privata markägarnas verksamhet. Såvitt jag kan förstå bör kommunen kunna råda över sin egen vilja om graden av exploatering.

I den fjärde punkten talar herr Svenning om rivningar. En av de största olägenheterna med hyresregleringen har varit just den rivningsverksamhet som den medfört, och dessa saker tog jag redan för fyra år sedan upp här i kammaren.

Herr Svenning har här i snabb följd radat upp fem olika fall av markaffärer. Det är ofrånkomligt att sådana förekommer. Jag har ingen som helst anledning att försvara dessa. Men kommer herr Svenning att med hjälp av den föreslagna lagstiftningen kunna hejda sådana markaffärer? I så fall skall jag be att få gratulera herr Svenning. Vi har biträtt förslaget om markvärdebeskattningen bl. a. just på grund av den utmaning sådana markaffärer utgör. De är lika utmanande som när t. ex. Stockholms stad och staten gör upp affärer på Nedre Norrmalm, där man talar om 5 000 och 10 000 kronor per kvadratmeter.

Vad jag ville ha fram, herr Svenning, är att det inte är sunt att utmåla hela byggbranschen som om den bestode enbart av en samling tomtjobbare. Det

vore mycket sundare om man försökte stävja missbruket och i stället samlade alla goda och lojala krafter. Jag hoppas att både herr Svenning och herr Ekström i Iggesund anser att det finns sådana bland byggindustrins representanter. Om man från myndigheternas sida samlade alla dessa till ett effektivt samhällsplanerande, då skulle man få en attityd till verksamheten, som skulle vara positiv i stället för negativ. Jag tror att detta skulle vara nyttigt.

Herr SVENNING (s) kort genmäle:

Herr talman! Naturligtvis generaliserar jag inte — det finns också företag som köper på hyggliga villkor. Vad jag velat säga är att alltför många skrämmande exempel finns på motsatsen. Jag gav nyligen i denna kammare besked till herr Hansson i Skegrie, som liksom herr Bengtson i Solna påstod att markpriserna inte i uppseendeväckande grad påverkade hyrorna. Jag talade vid det tillfället om att Malmö stad hade förvärvat en egendom som erbjudits för 2 800 000 kronor och ett kvadratmeterpris på 50 kronor. Vi gick till expropriationsdomstolen och begärde att få lösa den för 5:25 kronor per kvadratmeter. Vi fick marken för 6 kronor. Jag tror att jag, utan att göra mig skyldig till överdrift, vågar påstå att en sådan prisskillnad påverkar hyrorna.

Jag kan också erinra om att enbart tillkomsten av denna förköpslag jämte naturligtvis förslaget om skärpt realisationsvinstbeskattning har medfört att det på en gång blivit ett väldigt utbud på mark. I Malmö stad fick vi nästan panikköpa därför att det kom så många anbud. Vi köpte mark för ca 50 miljoner kronor på 14 dagar. Så nog gör lagen sitt till för att förbättra förhållandena på tomtmarknaden.

Herr BENGTON i Solna (h) kort genmäle:

Herr talman! När herr Svenning nu anför ett exempel, kanske jag kan få

Förköpslag m. m.

nämna ett som går i något annan riktning. En viss kommun köpte mark för 5 miljoner kronor. Köpet överklagades senare och priset sattes då ned till 3,5 miljoner kronor.

Jag skall, herr talman, inte närmare kommentera herr Svennings uttalande om utbudet. Att det stora utbudet av mark i år har haft en prisdämpande effekt är jag emellertid den förste att konstatera. Just nu finns det ett stort intresse av att sälja mark. Det är väl ingen hemlighet för kammarens ledamöter vilket lagförslag som härvidlag haft det dominerande inflytandet.

Herr HENRIKSON (s):

Herr talman! Markfrågorna har tilldragit sig mycket stor uppmärksamhet och stort intresse under många år. Anledningarna till detta är givetvis flera. Att frågorna blivit särskilt brännande under de senaste årtiondena hänger naturligtvis i första hand samman med urbaniseringen och de strukturella förändringarna i samhället. Samhällsbyggnad har fortgått i accelererat tempo, och detta har naturligtvis ställt stora och växlande anspråk på mark.

I denna process har kommunerna kommit att spela en allt viktigare roll. Betydelsen av denna roll ökade enormt i och med att samhället övertog ansvaret för bostadsbyggnad. Det blev därmed och är fortfarande kommunernas uppgift att tillse att erforderliga markresurser finns för bl. a. det ändamålet. Betydelsen av en aktiv kommunal markpolitik kan därför inte nog understrykas. Det är denna kammarens och medkammarens uppgift att tillse att kommunerna får reella möjligheter att uppfylla önskemålet om aktivitet på detta område.

Herr Bengtson i Solna sade i sitt första anförande bl. a. att kommunernas behov av mark hade starkt överdrivits. Jag vet inte om det är herr Bengtsons rent principiella uppfattning som ger anledning till ett sådant ytt-

rande eller om det måhända kan vara på det sättet att han är mindre bevandrad i dessa frågor. Jag föreställer mig emellertid att han bor i en sådan del av landet, där det senare skälet knappast skulle kunna vara för handen.

De kommunala markförvärven sker som bekant till största delen genom direkta köp. Ofta föregås dessa köp av långvariga och svåra förhandlingar. I de fall godtagbara överenskommelser inte kan träffas får expropriation tillgripas. Erfarenhetsmässigt vet vi emellertid att den utvägen blir ianspråktagen i begränsad omfattning, och detta av flera skäl, bl. a. osäkerheten i fråga om de ekonomiska konsekvenserna. Tidsutdräkten i expropriationsmål är ofta en annan orsak till att expropriation ej tillgripes. Man kan måhända räkna med en viss förbättring genom vissa lagändringar i fråga om bl. a. rättegångskostnaderna.

Det förslag till kommunal förköpslag som riksdagen i dag har att ta ställning till avser som bekant att ge kommunerna nya möjligheter till en aktiv markpolitik. Lagen avser att medverka till att dämpa markpriserna. Jag har ingen anledning att bestrida att lagen kan komma att få dessa verkningar. Först sedan lagen varit i kraft någon tid blir det möjligt att med större säkerhet bedöma den saken. Jag har i annat sammanhang hävdat, att förköpslagens betydelse i hög grad är en fråga om kommunernas betalningsförmåga men också — och det är minst lika viktigt — en fråga om expropriationslagstiftningens effektivitet. Jag tänker därvid särskilt på värderingsförfarandet och framför allt på underlaget för värderingen.

Tar vi som exempel det riksbekanta Nackafallet — andra liknande affärer att förglömma — förefaller det mig alldeles klart att förköpslagen inte kunnat hjälpa Nacka stad att komma över det aktuella markområdet. Detta av åtminstone två skäl.

Förköpslag m. m.

För det första torde det ha varit omöjligt för staden att godtaga priset, ett av villkoren för förköp, ty en kommun måste alltid ta hänsyn till de konsekvenser ett markköp kan få på ortsprisnivån. För det andra skulle förmodligen rent kommunalekonomiska hinder ha förelegat. Jag betraktar det som helt otillfredsställande att en kommun inte skall ha möjligheter till ett kraftfullt ingripande i ett fall som detta. Jag betraktar det som uteslutet att riksdagens majoritet skulle vilja acceptera liknande affärer framdeles.

Ofta framhålles den enskildes rätts-säkerhet när det gäller samhällliga markförvärv. Med den enskilde avser man då i allmänhet markägaren. Att olika kategorier i samhället skall åtnjuta fullständig rättssäkerhet står utom all diskussion. Det finns emellertid anledning att slå fast att denna rättssäkerhet naturligtvis också måste omfatta alla dem som ej innehar några mark-tillgångar och som alltså i detta sammanhang är att betrakta som egendoms-lösa. Deras rättssäkerhet måste bl. a. innebära att de skall ha skydd mot uppskörtning från andra människors sida. Det torde vara alldeles omöjligt att hävda att rättssäkerheten för vissa skall legalisera rätt till oförtjänta vinster för andra, vinster som i största utsträckning kunnat uppstå genom samhällsät-gärder av olika slag.

I motion II: 1067, som jag har väckt tillsammans med herr Svenning, har vi tagit upp tanken på en eventuell pris-reglering av mark. Vi framhåller att en sådan åtgärd i första hand bör ta sikte på de expanderande tätortsregionerna. Prisregleringen bör ta sikte på en så långt möjligt utjämnad prissättning regionalt, men den förutsätts även ta rimlig hänsyn till de verkliga kostnader som kan redovisas för skilda markom-råden. Motionen utmynnar i en begäran att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall an-hålla om en skyndsam utredning i syfte att åstadkomma en effektiv kontroll av markprisutvecklingen.

Som framgår av motionen är vi väl medvetna om att expropriationsutredningen enligt sina direktiv bland annat har att överväga förslag om införande i expropriationslagen av särskilda värderingsregler. Utredningen, som tillsattes i december 1960, har ännu ej avlämnat något förslag i den delen. Det förefaller mig nu vara på tiden att kommittén framlägger sitt förslag. Jag är medveten om dessa frågors svårighets-grad men dristar mig ändå att säga, att man efter sju års arbete borde vara färdig att låta ett förslag i saken se dagens ljus. Möjligen skulle ett sådant förslag, rätt utformat, kunna tjäna samma ändamål som en direkt prisregle-ring.

Utskottet anför nu i sitt utlåtande bl. a., att expropriationsutredningen överväger expropriationsgrunderna och värderingsreglerna. Utskottet räknar med att utredningen kommer med ett delbetänkande under nästa år.

Jag har nu, herr talman, hamnat i den situationen att jag har fått svar på en fråga som jag tänkte ställa. Herr Ekström i Iggesund var inne på just det som jag ville efterlysa. Han nämnde bl. a. det interpellationssvar som justitieminister Kling för några dagar sedan lämnade till herr Karlsson i Hud-dinge. I denna interpellation hade herr Karlsson i Huddinge ställt en fråga rörande just det ämnesområde vi nu be-handlar. Herr Ekström framhöll, att vissa beslut som riksdagen redan har fattat torde komma att medverka till förbättringar i detta fall och talade om kvalificerat förhandstillträde och fördelningen av expropriationskostna-derna. Jag är medveten om riksdagens beslut i dessa hänseenden, och även jag tror att de kommer att verka positivt i detta sammanhang. Motionärerna är helt på det klara med att förköpslagen inte avses ersätta expropriationsförfarandet. Det är dock alldeles givet att effektiviteten av förköpslagen i hög grad är en fråga om det som eventuellt kan tillgripas, därest ett övertagande

Förköpslag m. m.

av ingångna köpeavtal ur kommunernas synvinkel ter sig mindre tillfredsställande. Av herr Ekström och även i utskottsutlåtandet framhålles att man räknar med att expropriationsutredningen kommer att lägga fram förslag under nästa år i två av de tre frågor som utredningen ytterligare har att behandla, nämligen expropriationsändamålen och värderingsreglerna. Jag hälsar självfallet detta besked med den största tillfredsställelse.

Utskottet anför vidare att man ej anser det finnas anledning att tillsätta någon ny utredning på området, eftersom expropriationsutredningen arbetar med de frågor som upptagits i motionen. Vi har inte heller tänkt oss någon ytterligare utredning. Möjligen önskar vi att den sittande utredningen skulle erhålla vidgade direktiv, så att den också kunde pröva frågan om ett eventuellt införande av prisreglering på mark. Vi anser nog att motionsyrkandet ger utrymme för Kungl. Maj:t att närmare överväga en sådan åtgärd.

Som en välvillig behandling vill jag karakterisera följande uttalande i utskottets utlåtande: »De frågor som hänger samman med markprisutvecklingen bör dock följas med uppmärksamhet.» Även om denna ur motionärernas synpunkt positiva del av utlåtandet är mycket kort, hoppas jag att fåtalet ord inte innebär att uttalandet mer eller mindre är framkastat som en tröst för oss motionärer. En sådan observans som utskottet talar om torde komma att leda till att ytterligare åtgärder mycket snart måste vidtagas. Jag återkommer till expropriationsutredningen och utgår ifrån att dess arbete skall bedrivas med största möjliga effektivitet och skyndsamhet.

Avslutningsvis kan jag inte underlåta att uttala min förvåning över de synpunkter som framförts i reservation I. Utskottets högerledamöter anför där bl. a. att någon ytterligare lagstiftning icke erfordras. Det är ju ett kort och rakt på sak uttalat besked. Reservan-

terna anför principiella synpunkter som särskilt viktiga för sitt ställningstagande, och de säger vidare att förslaget innebär ett oacceptabelt ingrepp i avtalsfriheten och äganderätten.

Det kanske var fel av mig att säga att man blir förvånad över högerledamöternas inställning. För högern är naturligtvis inställningen helt följdriktig men också, herr talman, mycket avslöjande.

Jag vill också säga i anslutning till en del av det som herr Bengtson i Solna framhöll här, att mig föreföll det som om han inte var riktigt nöjd med högerreservationen, trots att den ju utmynnar i ett yrkande om avslag på Kungl. Maj:ts proposition i dess helhet. Jag har dragit den slutsatsen av det ordval herr Bengtson använde. Han sade att ett kommunalt markmonopol skulle vara mycket olyckligt, och han tillade att det närmast skulle vara fråga om en kriminalisering av markinnehav. Kriminaliseringen skulle enligt herr Bengtson ske den s. k. köksvägen. Han sade också att det kommer att bli ett förmynderskap över markägarna. Detta är mycket starka ord, herr talman, men ordvalet understryker naturligtvis den allmänna inställningen från högerpartiets sida i dessa frågor.

Jag har, herr talman, inget särskilt yrkande.

Herr KARLSSON i Huddinge (vpk):

Herr talman! Markspekulationen och oskäligen vinster på stegringen av markvärdena som en följd av den samhällsliga utvecklingen har varit ett samhällsligt ont som stötts och blötts under årtionden utan att ändå något egentligen blivit gjort från samhällets sida. Det oförtjänta, det absurda i dessa vinster har vidgåtts av de flesta, men inte ens ett trettiotiofemårigt socialdemokratiskt styre har medfört någon ändring. Att nu äntligen något skall göras måste alltså i och för sig betecknas som epokgörande.

Förköpslag m. m.

Vi behandlar i dag förslag om kommunal förköpsrätt till mark för bebyggelse, vilket innebär att kommun skall träda i privat köparens ställe och överta köpeavtal i fråga om mark som kommunen anses behöva. Är denna åtgärd mot markspekulationen ett framsteg? Utan tvivel är den det.

För vår del hälsar vi med tillfredsställelse att ett krav som vi länge haft och också framfört nu står inför sitt förverkligande. Förslaget fastslår på sitt sätt samhällets förstfödsrätt till mark, som är nödvändig för bebyggelse.

Med hänsyn härtill är det inte så märkvärdigt att högern säger nej till förslaget, och det väcker heller knappast uppseende att mittenpartierna bara accepterar denna förköpsrätt under förutsättning att den i allt väsentligt begränsas till mark, som i annat fall skulle kunna bli föremål för expropriation.

Den fråga som emellertid anmäler sig är, om den kommunala förköpsrätten sådan den utformats i regeringsförslaget verkligen löser markspekulationens problem. Till sist är det väl ändå inte många som vill göra gällande detta. Förköpsrätten bestämmer ju ingenting om priset på marken. Kommun som vill träda i köparens ställe har att betala det pris som säljaren vill ha och som en annan köpare, verklig eller bulvan, förklarar sig villig att betala.

Är det någon som på fullt allvar vill hävda att försöken att pressa upp markvärdena kommer att avta som en följd av denna lagstiftning? Visst kommer lagen att underlätta för kommunerna att förvärva mark. Men till vilket pris?

När jag och några andra motionärer i motionerna 842 i första kammaren och 1045 i andra kammaren tagit upp prisfrågan i detta sammanhang, kommer utskottet med ett kufiskt avböjande i följande satser: »Förköpsinstitutet tillskapas ju som ett komplement till möjligheten att förvärva mark genom vanliga köp och bör således inte skilja sig därifrån i någon större utsträckning. I sådant fall förfelas syftet

med institutet, nämligen att det skall vara enkelt, snabbt och billigt.»

Billigt var det, ja! Hur blir det, ärade utskottsledamöter, i ett fall som Nacka, då enskilda byggfirmer bjuder ett hutlöst pris, därför att de inte behöver bry sig om hyresgästernas bostadskostnader? Vad menas med vanliga köp? Är det inte meningen med det hela, att vi skall försöka komma till rätta med markspekulationen, komma ifrån de tyvärr alltför »vanliga» spekulationsköpen och komma över till vettiga markpriser? Kort och gott, vad menar utskottet med denna skrivning?

På tal om markprisfrågan framhåller utskottet som svar på andra motioner att denna fråga hör hemma i den pågående expropriationsutredningen där man skall söka finna lagregler för att, som det heter, till samhället indraga oförtjänt markvärdestegring. Det är ungefär samma svar som jag nyligen fick av justitieministern på en interpellation i ämnet.

Man frågar sig onekligen: Är det verkligen meningen att så förändra gällande expropriationsförfarande, vilket som bekant kännetecknas av skyhöga priser, att man dels gör det enklare och snabbare och därtill löser prisfrågan på ett så radikalt sätt, att man helt enkelt skall till samhället dra in oförtjänt markvärdestegring? Kan man verkligen utställa sådana växlar? Men om nu detta är avsikten med expropriationsutredningen, varför i all rimlighets namn kan man inte göra likadant då det gäller förköpsrätten, d. v. s. införa samma värderingsnormer här och till samhället indra oförtjänt markvärdestegring?

Herr talman! Det säger sig självt att jag inte på något sätt blivit övertygad av utskottets skrivning, varför jag yrkar bifall till de nämnda motionerna.

När det gäller markspekulationen användes att man inte bara kan lita till förköpsrätten. Andra åtgärder är också på gång — statligt stöd till långsiktiga kommunala markköp samt markvinstbeskattning. Jag vill för min del visst

Förköpslag m. m.

inte underskatta dessa åtgärder, men varken den ena eller den andra löser problematiken. Kommunala markfonder i all ära, men det är bara det, att Wallenbergarna och andra inte säljer förrän utvecklingen så att säga »mognat» och man kan få de stora pengarna. Vad markvinstbeskattningen beträffar är den enligt mitt sätt att se så liberalt utformad, att inte ens högerpressen anser sig kunna mobilisera någon indignation.

Nej, priskontroll i någon form är nödvändig, om inte i den form vi har föreslagit — en värderingsnämnd i varje länsstyrelse — så i någon annan.

Vi har emellertid också sagt oss, att ytterligare en åtgärd mot markspekulationen måste övervägas. Vi har utvecklat det närmare i motionerna I: 236 och II: 304, som väcktes i början av denna riksdag. Vi yrkade i de motionerna »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till sådan lagstiftning att samhälleligt ägande av marken göres till förutsättning för att stadsplanläggning av densamma skall kunna ske».

Det är alltså fråga om en sådan utveckling av det kommunala planmonopolet, att det verkligen betyder något i kampen mot markspekulationen. Om spekulanterna inte kan få någon stadsplan, är det ju inte stor mening med att köpa mark mitt för näsan på kommunen.

Naturligtvis åstadkommer inte heller en sådan lagstiftning ensam miraklet, men tillsammans med de andra åtgärderna — förköpsrätt med priskontroll, vidgad, förenklad och förbilligad expropriationslagstiftning samt skärpt markvinstbeskattning och kommunala markfondsresurser — borde denna bli ett effektivt instrument mot markspekulationen. Jag yrkar därför bifall också till nämnda motioner.

I samband med dagens diskussion har även andra än vi tagit upp markprisfrågan och förordat något annat och

mera än vad som hittills presenterats från regeringshåll. I en ledare i Aftonbladet den 28 augusti i år skrev man sålunda följande: »Det är svårt att lösa ägoproblemet genom den föreslagna kommunala förköpsrätten, eftersom inget hindrar markägaren att sätta priset så högt att kommunen inte kan betala. Det är svårt att lösa prisproblemet genom den tämligen måttliga beskattning av oförtjänta markvärdesvinster som har föreslagits. Det blir fortfarande lukrativt att handla i mark, och det finns goda möjligheter för markägarna att kompensera sig för skatten genom prishöjningar eller dolda transaktioner.»

Tidningen fortsätter: »Det torde inte vara omöjligt för finansministern att genomdriva en allmän reglering av markpriserna. En sådan reglering — där man naturligtvis får ta hänsyn till storleken av investerat kapital och en rimlig årlig förräntning — skulle i kombination med den kommunala förköpsrätten kunna lösa många kommuners markproblem.

»Men det är möjligt», framhåller tidningen vidare, »att man också — för att hindra enskilda markägare från att 'ligga' alltför länge på värdefulla markområden — måste komplettera systemet med ett smidigt och snabbt verkande expropriationsinstitut. Såvida man inte föredrar att gå den radikala vägen att enbart erkänna samhället som köpare och exploator av mark för bostäder, industrier och fritidsändamål.»

Ja, man måste enligt mitt sätt att se säkerligen göra både det ena och det andra!

Vid höstriksdagen har också några socialdemokratiska riksdagsmän tagit upp frågan om prisregleringen på mark i samband med förköpsrätten. Men vad har det blivit av detta? Ingen reservation och inget som helst understöd av partikollegerna i utskottet. Men markspekulationens samhälleliga onda består i allt väsentligt även efter dagens beslut.

Förköpslag m. m.

Herr BENGTSOEN i Solna (h) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Henrikson skulle jag vilja säga, att när jag uttrycker den meningen att jag inte gillar markmonopol för kommunerna, så innebär det också att jag inte är vän av några som helst monopol — vare sig privata, kommunala eller statliga.

Herr Karlsson i Huddinge tar upp frågan om Nacka, och eftersom han för någon månad sedan tog upp samma spörsmål i kommunalförbundet för Stockholms stads och läns regionala frågor skall jag be att få vidarebefordra några svar från herr Hjerne, som har deltagit i dessa förhandlingar. För det första är det sagt att bostäderna skall bli föremål för statlig belåning. Herr Karlsson vet lika bra som jag, att marken då måste ha ett visst maximipris.

Den andra punkten är att Nacka stad bör beredas tillfälle att medverka i planering och projektering av bostäder och centrumanläggningar i området.

Den tredje punkten är att köparen har förbundit sig att, om Nacka stad så påfordrar, försälja hela bostadsområdet till Nacka stad eller av Nacka stad anvisat allmännyttigt bostadsföretag. Herr Hjerne säger sedan, att han har underrättats om att dessa tre punkter är inskrivna i avtalet.

Om vi därefter ser på frågan om centrum i Nacka är ett dylikt dels ett kommunalt och dels ett kommersiellt centrum. Det kommunala centrum skall ligga på mark som redan ägs av Nacka stad innan byggandet påbörjas, den saken är klar. Köparen vill bygga det kommersiella centrum. Enligt min uppfattning har ett företag av den typen mycket stora förutsättningar att bygga ett kommersiellt centrum, som fungerar väl. Jag har sett många kommersiella centra — även i Storstockholm — som inte är särskilt lyckade.

Det enda som diskuterats härvidlag — det finns ett mycket förtroendefullt samarbete mellan Nacka stads tjänstemän och vederbörande köpare — är om

man skulle lägga några studentbostäder på den mark som köparen har förvärvat.

Jag återkommer till att myndigheterna borde samla alla goda krafter för att hjälpa till i samhällsbyggandet. Och ett vet jag: gör vi inte det i Storstockholm klarar vi aldrig vår bostadskris.

Herr EKSTRÖM i Iggesund (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Karlsson i Huddinge förklarade inledningsvis att man på kommunistiskt håll hälsade med tillfredsställelse att denna lag nu kommer till stånd. Men sedan hade herr Karlsson många kritiska anmärkningar att göra, och han trodde inte särskilt mycket på lagens effektivitet.

Jag har tidigare framhållit att lagens största betydelse i alla fall ligger däri att kommunerna genom den får möjligheter att följa vad som händer och sker på fastighetsmarknaden. Även i fortsättningen kommer väl en hel del markköp för kommunernas del att kunna ske på det vanliga sättet. Men jag har också framhållit hembudsregelns vikt när det gäller den kommunala förköpsrätten, och i botten ligger expropriationslagstiftningen.

Herr Karlsson i Huddinge har åberopat den kommunistiska motionen, där man *yrkat bifall* till Kungl. Maj:ts proposition men velat att första stycket i 5 § skall få följande lydelse: »Förköpsrätten innebär att kommunen får förvärva den egendom köpet avser från säljaren på villkor som för orten kan anses skäligt. Vid oenighet härom hänskjutes markprisets skälighet till prövning av länsstyrelsens marknämnd. Kommunens förvärv kallas förköp.»

Utskottet har anfört att det vore att föra in ett främmande moment i förköpslagen, om man på detta sätt upptog ett stadgande rörande bestämningen av markpriset. Kommunen är inte skyldig, herr Karlsson i Huddinge, att acceptera det pris, som har överenskommit pre-

Förköpslag m. m.

liminärt mellan säljare och köpare. Men kommunen kan förklara när man vet att en sådan affär är på gång: »Ja, vi är intresserade av detta område, men vi kommer att begagna oss av expropriationsinstitutet!»

Jag har också förklarat, att expropriationsutredningen kommer att framlägga ett betänkande under första kvartalet nästa år, och det blir då fråga om värderingsgrunder som vi hoppas skall kunna vara mera tillfredsställande än de värderingsgrunder, som expropriationslagen f. n. har, och de lösensbestämmelser, som finns i 44 och 45 §§ byggnadslagen.

Om vi får en sådan lagstiftning till stånd ganska snart, tycker jag att betänkligheterna här inte bör vara så stora. Tydligt har mina partivänner, herr Svenning och herr Henrikson, nu insett att det skulle vara orimligt att nu begära en särskild utredning beträffande markprisregleringen, ty det skulle ju innebära att det arbete, som expropriationsutredningen nu är i färd med att slutföra, skulle bli svävande en längre tid. Man måste nämligen vänta och se, vilket resultat utredningen kommer till, och en sådan markprisreglering och expropriationslagens bestämmelser måste ju korrespondera med varandra. Det hela skulle innebära en försening av lösningen av dessa problem.

Herr KARLSSON i Huddinge (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Bengtson i Solna vill jag säga att jag fick ett svar av herr Hjerne med försäkran att det skulle gå så bra att klara det hela i Nacka. Jag svarade inte på detta, eftersom herr Hjerne måste avlägsna sig, innan jag hann få ordet, men jag uppfattade inte dessa försäkringar såsom av något egentligt värde.

Vilka tak för byggnadslån, som det kan bli innan man bygger i Nacka, är mycket svårt att säga, men det väsentligaste är ju att hyresgästerna under

alla förhållanden måste betala de 25 miljoner kronor som Wallenbergarna tar av ett enda skäl, nämligen den utveckling som sker runt omkring.

Beträffande löftet att Nacka skulle få köpa detta område när det blir fullbebyggt, får man väl utgå ifrån att när staden inte kunde köpa marken, så kan den väl knappast ha råd att köpa det färdiga området.

Till vad som här har sagts om expropriationsinstitutet vill jag foga att jag tvivlar på att det kommer till stånd en expropriationslagstiftning som är så radikal, att prisproblemet löses den vägen. Ja, jag får vänta och se på detta fantastiska mirakel! Men tillåt mig t. v. att tvivla på det hela.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Det är en på sitt sätt säregen proposition som vi nu behandlar. Den är inte unik på det sätt som herr Bengtson i Solna tänker sig. Det är inte första gången som vi har en förköpslagstiftning här i landet. Vi har haft en statlig förköpslagstiftning för jordbrukets och skogsbrukets rationalisering, men den som nu är aktuell är säregen på det sättet, att vi efter all väntan och allt oväsen omkring markfrågorna har kommit fram till en lösning som det stora flertalet här i kammaren kan acceptera, med undantag för högern som har ställt sig vid sidan.

Jag noterar för min del tacksamt att propositionen så nära ansluter sig till den lösning som mittenreservationen i markvärdekommittén har förordat. Eftersom jag vet, herr talman, att i det fallet råder olika meningar om vem som har den största förtjänsten av att propositionen blev som den blev, så kanske jag får citera några ord ur propositionen, av vilka jag anser framgå att justitieministern, när den skrevs och lades fram, hade tagit intryck av vad reservanterna, herr Hermansson och jag själv, gav uttryck för i markvärdekommittén.

Förköpslag m. m.

Justitieministern säger: »Enligt min mening är de nuvarande gränserna för den kommunala kompetensen alltför ovissa och svårbestämbara för att kunna utgöra en av grundpelarna i en lagstiftning om kommunal förköpsrätt. En sådan lösning tillgodoser inte de rätts-säkerhetskrav som enligt vad jag nyss anförde bör vara vägledande vid utformningen av förköpsinstitutet.»

Det kan förefalla ganska meningslöst, när vi nu i stort sett är ense om hur lagstiftningen bör utformas, att hålla på att träta om vem som har förtjänsten av att propositionen blev som den blev, men jag kan inte underlåta att beröra den frågan, herr talman, efter alla de uttalanden som har gjorts i press, på valmöten och i andra sammanhang för att utmåla mittenpartiernas inställning till förköpslagen som ett vaktslående om tomtjobbarnas intressen.

Jag skall inte återge alla dessa yttranden, ty det båtar föga; jag skall i stället referera ett uttalande under valrörelsen av en regeringsledamot, som jag finner ovanligt klokt och förståndigt — därmed inte sagt att herr justitieministern, som jag ser här bredvid mig, inte också gjorde kloka uttalanden i valrörelsen. I detta fall är det inrikesminister Rune Johansson, som enligt en intervju i Dagens Nyheter den 16 augusti 1966 sagt ungefär följande: »Den kommunala förköpsrätten — — — önskade han inte göra till en stridsfråga. Det får andra partier göra. Han påpekade att mittenpartierna accepterat principen om förköpsrätt, liksom Medborgerlig samling. De vill emellertid begränsa den till den ram som expropriationslagstiftningen ger. Detta tekniska problem går kanske att lösa.»

Jag skall ge justitieministern en blomma: Detta tekniska problem är efter vad jag kan förstå bra löst i propositionen.

Vi är alltså i stort sett ense om tagen. Varför då fortsätta detta misstänkliggörande? Det är inte regeringen, men väl regeringsorganet Aftonbladet som

den 10 november i år uttalar: Markvinstbeskattningen är »bara ett skenvapen gentemot markspekulation och markvärdestegring. Och kombinationen med förköpsrätten är också något av ett illusionsnummer».

Detta är inte riktat mot mittenpartiernas inställning till dessa frågor utan kanske mera allmänt mot socialdemokraternas och mittenpartiernas försök att få en rätsida på problemen, men det innebär ändå något av en fortsatt spekulation i att pådyvla andra en ovilja mot att göra någonting i detta sammanhang.

Lagen om kommunal förköpsrätt är ett led i de förslag som markvärde-kommittén lade fram. Problemet är svårt; det är utrett — om jag minns rätt — icke mindre än åtta gånger under detta sekel. Markvärde-kommitténs förslag är hållet i en relativt blygsam ton. Kommittén förklarar att problemet är så svårt, att man försöker med del-lösningar för att om möjligt komma till rätta med problemet att dämpa den markvärdestegring som alla är överens om bör hejdas. Den kommunala förköpslagen är ett led i många förslag. Vi kommer att om några dagar behandla markbeskattningspropositionen, som är ett annat försök i samma riktning.

Jag skall inte uppehålla mig så länge vid behovet av en förköpslag. Jag delar uppfattningen, att förköpslagen är ett komplement till expropriationslagstiftningen. Jag delar också förhoppningen, att expropriationslagstiftningens revidering, med rättssäkerhetssynpunkterna beaktade, skall genomföras på ett vettigt och klokt sätt, innebärande en skärpning så att man får möjlighet att även där komma till rätta med värderingsproblemen som onekligen är mycket svåra.

Jag tror för min del inte att man skall övervärdera betydelsen av förköpslagen. Den som tror att denna lag kommer att innebära en revolution i fråga om kommunernas möjligheter att skaffa sig en markreserv, tar nog fel.

Förköpslag m. m.

Den som tror att lagen kommer att innebära ett stort steg på vägen mot ett dämpande av markpriserna, tar nog också fel, men den är som sagt ändå ett led i försöken att lösa problemen.

För att återgå till behovet av en förköpslag så tycker jag det är ganska självklart att kommuner, som fört en aktiv markpolitik och som skaffat sig en markreserv för tio, femton år framåt i tiden, har fört en klok politik. Det bidrar till att förenkla planläggningen. Det underlättar för kommunen att etappvis genomföra en vettig utbyggnad av samhället. Det bidrar till att hålla kontroll över markpriserna och därmed också över boendekostnaderna, även om — där kommer jag på nytt in på en reservation — man inte skall övervärdera råmarkens betydelse då det gäller boendekostnaderna. Den utgör dock en del av kostnaderna, och framför allt tycker jag att det är ett rättvisekrav att inte stora vinster obeskattade skall hamna hos enskilda eller bolag när det allmänna genom skattemedel har åstadkommit den prishöjning på marken som ofta sker.

Vi bör emellertid inte övervärdera betydelsen i detta fall av vare sig det ena eller det andra. Vi får hoppas att de regler vi inför på olika sätt skall hjälpa till att dämpa markvärdestegringen, och en ökad kommunal markreserv tror jag är ett led i den riktningen.

Därmed är ingalunda sagt att kommunen skall tillägna sig något markmonopol. Vi har varit ense i många andra frågor då det gällt monopol, senast i dag; alla har uttryckt sin motvilja mot monopol i ett annat ärende. Jag tror för min del inte att det vore särskilt lyckat om kommunen *ensam* vore markinnehavare i *alla* samhällen här i landet, där det förekommer samhällsbyggande. Jag tror för övrigt inte, att kommunerna kommer att kunna klara den saken vare sig då det gäller fritidsbebyggelse eller annan bebyggelse. Jag tycker att det finns plats även för enskilda markinnehavare, i synnerhet

därför att planmonopolet är en kommunal angelägenhet. Det är kommunen som bestämmer hur planeringen skall se ut.

För att återkomma till herr Bengtson i Solna måste jag säga, att jag har litet svårt att följa med i tankegångarna om att det skulle bli högre exploatering om kommunen vore markägare än om den enskilde är det. Det skulle innebära att kommunen i så fall missbrukar ett markmonopol. Vi är ganska många i detta hus, som har kommunala värv, och jag vet att vi också tar vårt ansvar där.

Jag tror också att den inställning som högern i detta fall givit uttryck åt inte alltid delas av högerns kommunala förtroendemän ute i kommunerna. Jag har själv den uppfattningen, att en aktiv kommunal markpolitik har accepterats av kommunalmännen alldeles oavsett politiskt hemvist. Jag tror som sagt att vi här har gått ett steg på vägen. Jag accepterar tacksamt att rättssäkerhetskraven i stor utsträckning har blivit tillgodosedda i propositionen.

Det finns självklart ingenting som är så bra att det inte kan göras bättre, inte heller den föreliggande propositionen. För min del har jag svårast att acceptera att propositionen inte heller tar med förköp också när kronan står som försäljare av mark. Jag noterar nämligen att justitieministern i det fallet har tagit med den statliga mark som kyrkan äger. Tack för det, säger jag! Det krångel som hittills har gällt och alljämt gäller beträffande ensittarlagens tillämpning på kyrklig jord försvinner därmed i detta fall. Det arbete, som det arma kammarkollegiet måst nedlägga varje gång som man skall företa en ensittarförättning på kyrklig jord för att reda ut, huruvida marken är av medeltida ursprung eller en gång har tillhört staten och sedan överlåtits till kyrkan — i det ena fallet gäller lagen, i det andra fallet gäller den inte — slipper vi alltså ifrån. Men jag har svårt att förstå varför vi i så fall inte kan ta ytterligare ett steg och låta statens mark

Förköpslag m. m.

vid försäljning vara underkastad den kommunala förköpslagen. Motiven här- för har för all del anförts av justitie- ministern i propositionen, men om de inte anses så tungt vägande för den kyrkliga marken, så bör de heller inte vara det för den övriga statliga marken.

Till sist, herr talman, en fråga som kanske inte helt hör samman med den- na proposition och som jag skall åter- komma till när vi behandlar mark- vinstbeskattningen. När får vi den fond för kommunala lån till markförvärv, som vi så länge har efterlyst och som är oundgängligen nödvändig för att kommunerna, i varje fall de fattiga och svaga, skall kunna använda sig av den förköpslag som vi nu står i be- grepp att införa?

Den skulle ha kommit för länge se- dan. Den har gjorts beroende av den markvinstbeskattning som vi så små- ningom skall behandla här i kammaren, men jag tror för min del att det varken är möjligt eller önskvärt att hänga upp den på en sådan beskattning. Den måste finnas alldeles oberoende härav, och den måste finnas när vi nu tillskapar möjligheter att föra en aktiv markpoli- tik, en markberedskap som om möj- ligt dämpar markpriserna och gör det lättare för kommunerna att planera.

Herr talman! Jag ber att få yrka bi- fall till reservation II av herr Alexan- derson m. fl., som är fogad till ut- skottets hemställan under C, och i öv- rigt till utskottets hemställan.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Som herr Hamrin i Kalmar nämnde, har det här lagstift- ningskomplexet utretts under årtionden ett flertal gånger. När nu kammaren går att fatta sitt beslut, vill jag uttala min glädje och min tillfredsställelse över att så pass stor enighet har kun- nat uppnås i denna fråga, som har va- rit föremål för årtiondens oenighet. Eftersom vi nu står i begrepp att fatta

beslut i enighetens tecken — jag gör därvid undantag för högern — så tyc- ker jag att det inte finns anledning att polemisera mot herr Hamrin om vad som har varit utslagsgivande för pro- positionens slutliga utformning.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Jag vet inte om det är förmätet av mig att förmoda, att jag i högre grad än någon av de föregående talarna representerar den grupp som skall släppa till den mark som behövs för samhällsbyggandet. Då är det kan- ske ganska klart att entusiasmen hos mig inte är fullt lika stor som hos de personer som inte riskerar att bli ut- satta för några samhällsingripanden på detta område.

Jag vill konstatera att samhällsbyg- gandet förutsätter aktiva insatser från samhället, inte minst när det är fråga om att på rationellaste sätt utnyttja våra natur- och markresurser. När vi i cen- terpartiet är beredda att acceptera för- köpslagen sker det i medvetande om att samhällsbyggandet förutsätter till- gång på mark för kommunerna i en utsträckning som vi förut inte har be- hövt räkna med. Jag läste i en tidning häromdagen — jag går inte i god för att uppgifterna är helt riktiga — att man beräknar att det på 1880-talet be- hövdes 65 kvadratmeter mark för varje person, som var bosatt i tätort. Nu är markbehovet cirka 250 kvadratmeter, och år 2000 räknar man med att sam- hället behöver ta i anspråk 400—500 kvadratmeter mark för varje person som bor i tätort. Därtill kommer ett ständigt ökat behov av mark för fritidsbebyg- gelse och för samhällets funktioner över huvud taget, vägar, parkeringsplatser, idrottsplatser, flygplatser o. s. v. Skall man placera in, som man räknar med, ytterligare en miljon människor i stor- stockholmsområdet inom 30 år, begri- per vi lätt att dess markproblem är utomordentligt brännande och att det gäller att på förnuftigast möjliga sätt

Förköpslag m. m.

utnyttja de markresurser som finns tillgängliga.

I centerpartiet är vi ingalunda belåtna med markpolitikens utformning. Vi anser att den är långtifrån färdig. Den är ännu inte det instrument samhället behöver för att rå på alla de problem som sammanhänger med utformningen av människornas boendemiljö i det moderna samhället. Jag tänker på sådana saker som luftföroreningar, vattenföroreningar och de problem som kommunikationsfrågans lösning medför.

Vi talar i våra dagar om markanvändning — det gäller att skaffa mark för kommunerna för den nödvändiga utbyggnaden. Jag tror att det är på hög tid att vi ersätter begreppet markanvändning med markhushållning, ty det är ytterst vad det gäller: att på ett vetligt sätt hushålla med våra marktillgångar, något som vi i centerpartiet anser att man i dag inte gör. Vi gör inte de önskvärda avvägningarna i fråga om markens användning. Det gäller att väga olika intressen mot varandra och att inte i onödan ta i anspråk god jordbruks- och skogsbruksmark och i stället lägga bostadsområden på ur produktionssynpunkt mindre värdefull mark. Det går att hushålla med marken på ett helt annat sätt än vi hittills har gjort. Jag tror inte att man skall överlåta åt lantmätare och arkitekter att ensamma svara för planeringen av våra samhällen. Det är hög tid att koppla in både sociologer och biologer i större utsträckning än hittills.

Detta var några allmänna reflexioner. Jag skulle också vilja bemöta några påståenden som gjorts under debatten.

När det gäller att komma till rätta med den s. k. oförtjänta markvärdestegringen finns det enligt min uppfattning bara två sätt att gå till väga: man måste antingen konfiskera marken eller också på ett eller annat sätt öka utbudet av mark. Med den samhällsstruktur vi har accepteras inte konfiskering av mark

— det hjälper inte om man som herr Svenning och herr Henrikson döper om det till prisreglering och vill införa prisreglerande element t. ex. i expropriationslagstiftningen. Jag tror inte att det över huvud taget är möjligt att lagstiftningsvägen komma till rätta med problemet; det går inte att lagstifta bort den oförtjänta markvärdestegringen. Mer än 100 års erfarenheter av lagstiftningsarbete inte bara i vårt land utan också i andra länder har visat detta. Expropriation är samhällets möjlighet att skaffa sig den mark som är nödvändig för samhällsbyggandet och ingenting annat enligt min uppfattning. Skall vi komma till rätta med markvärdestegringen får vi gå andra vägar. Att vi i centerpartiet inte kan acceptera något slags prisreglering eller konfiskering av mark är väl ganska naturligt. Däremot har vi givetvis ingenting emot att samhället hjälper till att på skilda sätt öka utbudet av mark och få till stånd en konkurrens om marken som kan verka pressande på markpriserna.

Som jordbrukare har jag inget intresse av en markspekulation som leder till onormalt höga markvärden, långt därifrån. Å andra sidan måste vi naturligtvis låta konkurrensen om marken fälla utslag när det gäller markvärdena. Men inte hur långt som helst. Kan samhället, som jag sade, vidta åtgärder för att öka utbudet, då leder ju det till sänkta markpriser. Att det förhåller sig på det sättet har vi exempel på från höstens massutbud av mark. Om utbudet inte varit prissänkande, har de i alla händelser dämpat prisnivån.

När herr Bengtson i Solna säger att förköpsrätten innebär en socialisering köksvägen, tycker jag att det ligger en väldig överdrift i det påståendet. Att kommunerna skaffar sig en markreserv för att kunna styra samhällsbyggandet behöver inte innebära någon socialisering i och för sig, utan frågan är hur kommunerna förfar med den mark de har i sin ägo. Det finns ju möjligheter

Förköpslag m. m.

för kommunerna att sälja mark och återföra den i enskild ägo. Så gör vi i den kommun där jag är kommunalt verksam. Kommunen har under de senaste åren ställt mark till förfogande för exploateringsföretag som har köpt marken, byggt villor och sålt dem till enskilda ägare. Den möjligheten finns ju alltid. I andra sammanhang kan det vara fördelaktigt att kommunerna förfogar över marken och upplåter den mot tomrätt.

Jag reagerar en aning när man talar om markvärden, inte minst i tätortssammanhang. Det är ofta inte fråga om ett markvärde utan om ett lägesvärde, beroende på var ett hus eller ett företag är beläget ur kommunikationssynpunkt och dylikt. Även om marken upplåtes med tomrätt så kommer vi inte undan den oförtjänta markvärdestegringen eller lägesvärdestegringen när man bygger ut ett samhälle. Tunnelbanebygget är ett exempel på detta.

Herr talman, jag ber att få uttala en förhoppning om att vi undan för undan skall kunna förbättra lagstiftningen på detta område och samordna samhällets åtgärder, så att vi kommer fram till en enhetlig bedömning av hur vi skall utnyttja våra markresurser. Det kan vi inte göra på annat sätt än om alla markinnehav — det må vara kronans eller mark i enskild ägo — slussas igenom ett och samma organ som får väga de olika samhällsintressena mot varandra när det gäller markens utnyttjande. Det må sedan vara för jordbruks- eller skogsändamål, för fritidsbebyggelse, tätortsbebyggelse eller dylikt.

Det gäller att försöka bedöma vad som ur samhällets synpunkt är mest rationellt på lång sikt. Där är vi inte i dag, men jag tror att med den utveckling vi har i vårt komplicerade samhälle blir det nödvändigt. Vi måste i dessa sammanhang acceptera en styrning från samhällets sida, inte minst med tanke på kommande generationer.

Herr talman! Jag ber till slut att få yrka bifall till reservationen II vid ut-

skottets utlåtande. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr HENRIKSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Bara ett par korta reflexioner i anledning av vad herr Grebäck här talade om.

Han sade inledningsvis att han inte trodde på en prisreglering på mark, och han var tydligen inte tilltalad av tanken på en sådan. Vi har i motionen framhållit — jag har också sagt det tidigare här i anslutning till denna frågas behandling — att vi för vår del inte i och för sig eftersträvar en prisreglering. Vårt önskemål är att komma till rätta med en fortsatt uppgång av markpriserna sådan som den vi har fått notera under de senare åren. Om det skall ske genom en prisreglering eller ett effektivare expropriationsförfarande är i varje fall för mig personligen helt egalt. Vad vi tror är särskilt angeläget är att man söker komma till rätta med frågan genom bättre värderingsregler inom ramen för expropriationslagstiftningen.

Herr Grebäck säger också att konkurrensen i hög grad skall vara avgörande för utvecklingen på detta område men — tillägger han reservationsvis — naturligtvis inte hur långt som helst. Det är svårt att veta var herr Grebäck egentligen står. Jag måste tolka honom på det sättet att han inser att det inte är möjligt att tillåta privat spekulation på detta område och för övrigt inte heller annan spekulation. Vi skall nämligen i rättvisans namn medge att det kanske inte är alldeles välbeställt med en del markaffärer som sköts av samhället självt.

Slutligen vill jag helt instämma i vad herr Grebäck sade avslutningsvis, nämligen att vi har anledning att räkna med att fortsatta förbättringar av lagstiftningen på detta område skall leda till att vi får acceptabla förhållanden. Han sade vidare, och jag vill även instämma

Förköpslag m. m.

i det, att vi måste acceptera en styrning från samhällets sida på detta område.

Herr GREBÄCK (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag reagerade när herr Henrikson talade om rättssäkerhet i samband med en prisreglering, ty jag förstår inte riktigt sammanhanget. Han talade mycket varmt om att det inte var fråga om att på något sätt rubba rättssäkerheten för markägarna, men han kunde mycket väl tänka sig en prisreglering på mark. Då uppstår ju frågan hur samhället skall bestämma dessa priser med iakttagande av rättssäkerheten för den enskilde medborgaren. Jag tvivlar i högsta grad på den ordningen. Expropriationslagstiftningen däremot garanterar ju med den nuvarande utformningen och också med den som jag tror att den kommer att få framdeles rättssäkerhet för den som drabbas. Det blir domstolsbedömning o. s. v.

Jag delar inte heller uppfattningen om markspekulation i allmänhet som något slags samhällsolycka eller som en så att säga missriktad verksamhet från enskildas sida. Jag reagerar mot den osunda och överdrivna spekulatio- nen, men spekulatio- nen kan vara till utomordentlig nytta för ett samhälle. Den flyttar värden, kapital, företag o. d., och den inriktar verksamheten på områden där företagaren eller vad det nu gäller räknar med exempelvis en viss samhällsutveckling. Från samhällets synpunkt är väl denna spekulatio- nen en mycket värdefull form av företagsamhet. Vi skall skilja på sund och osund spekulatio- nen. Jag går gärna med på att det förekommer osund spekulatio- nen i mycket hög grad i fråga om mark, och det är den vi skall söka komma till rätta med, men vi skall inte döda spekulatio- nen över huvud taget.

Herr HENRIKSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi har ännu inte sett

något förslag hur en eventuell prisreglering skall konstrueras.

I mitt första inlägg framhöll jag att rättssäkerheten inte bara är en fråga för dem som äger mark, utan också för dem som skall betala det pris som markförsäljaren betingar sig när han säljer — d. v. s. för de i detta sammanhang egendomslösa. Det är naturligtvis ett mycket gammalmodigt och något hårt ord, men här betraktar jag det som helt relevant. Vi skall i stället tala om de hyresgäster av alla kategorier som skall ha sina bostadsbehov, lokalbehov och andra behov tillgodosedda på den mark som det i det enskilda fallet är fråga om. Rättssäkerheten måste vara en fråga för samtliga samhällsmedborgare och inte exklusivt för dem som äger mark och säljer den.

Beträffande frågan om vad som är sunt när det gäller markspekulation, så överlåter jag åt kammaren att själv bedöma det.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Eftersom jag under ganska många år har försökt få riksdagen med på att ta itu med markvärdestegringar och spekulativa intressen när det gäller bostads- såväl som fritidsmark, är det självklart att jag efter så många utredningar, vilka har pågått i flera år, skulle ha haft en hel del att säga om denna lagstiftning.

Jag får erkänna att detta förslag till att försöka ordna den kommunala förköpsrätten liknar ett märkligt och ofullgånget foster, som har kommit till världen efter många års födslovändor. Jag vill ärligt säga ifrån att jag tror liksom herr Hamrin i Kalmar att det framlagda förslaget bara är ett medel för att dämpa markvärdestegringarna men att det inte löser något väsentligt problem. Men, herr talman, jag skall inte gå in på den saken nu, utan jag vill bara göra den deklarationen, att jag anser att rätten till bostad och rätten till fritidsom-

Förköpslag m. m.

råde inte bör bli föremål för spekulativa intressen. Det är självklart att vi under dessa tiotal och åter tiotal av år har försuttit tillfällen och skapat möjligheter för enskilda att ta ut miljardvärden ifrån det svenska folkhushållet. Det är självklart att den lag, som nu föreslås, inte kommer att lösa dessa problem på det sätt som jag hade önskat.

När det gäller mark för bostadsändamål och för fritidsändamål och även när det gäller mark för handeln och till industrietorser borde det väl ändå vara rimligt att samhället som ju skapar möjligheterna till värdestegring också borde ha möjlighet att förfoga över den mark som används för sådana här ändamål. Det är ingen ny princip — jag erinrar om att det införts en jordförvärvslag som innebär att man när det gäller mark för jordbruksändamål icke skall släppa in spekulativa intressen som skulle göra det omöjligt för en jordbrukare att förvärva jord till överkomligt pris. Det är upprörande att vi tillåter enskilda människor att roffa åt sig miljonvärden från fattigt folk. Det borde vara omöjligt i ett demokratiskt samhälle. Om någon är hungrig och saknar medel tillgriper han kanske ett wienerbröd, och då kopplas hela rättsväsendet på. Därmed ödelägger man måhända den människans hela liv. Men om en annan person lurar åt sig några miljoner, kan samhället inte ställa honom till svars för det.

Vi talar i dag om ungdomsbrottsligheten och klandrar de unga för att de ibland tillgriper saker för rätt obetydliga värden. I sådana fall ordnar vi stora polisuppstånd och sätter i gång hela rättsmaskineriet. Men de verkligt stora brotten mot människor som inte kan försvara sig får passera. När vi har kommit in på sådana vägar i vårt samhälle, är det då så underligt att människornas respekt för lag och ordning undergrävs? Det skulle t. ex. vara mycket tacknämligt om de människor i justitiedepartementet som sysslar med lagfrå-

gor ville undersöka hur man i dag förfar med de s. k. ödeskär som kronan äger.

Jag vill erinra om ett nu aktuellt fall där ett stort bolag med både advokater och lantmätare till sitt förfogande håller på att beröva en liten fiskarbefolkning på sju—åtta personer dess urgamla bostadsmark. Att bolaget kan göra sådana anspråk gällande är mycket egendomligt, eftersom kronan aldrig har sålt dessa s. k. ödeskär, men dessa människor, som inte har ekonomiska resurser till sitt förfogande, kommer troligen att gå förlustiga sina urgamla rättigheter till en bostadsmark som de innehaft i 150 år. Det är märkligt att vi i vårt samhälle i så viktiga frågor som rätten till bostad och till fritidsmark skall tillåta en utpressning vilken kan ta oerhörda proportioner.

Tidskriften *Sunt Förnuft* har gjort en opinionsundersökning uppe i Borlänge — liksom även på några andra håll — om kommunens handlande i en affär som gällde några tusen kronor. Jag undrar om ordföranden i den förening, som äger tidningen, också låtit göra en opinionsundersökning om den aktuella spekulativa försäljningen som inbringade åtskilliga miljoner kronor? Varför är inte *Sunt Förnuft* intresserad av detta? Man kan om man har tillräckliga ekonomiska medel styra en folkopinion i en viss riktning.

Herr talman! Det kunde vara mycket att tillägga i detta sammanhang, men anledningen till att jag inte har motionerat är att det tuppfjät som det nu framlagda förslaget innebär ändå är en början. En fortsättning bör snarast möjligt följa! Jag tror inte på expropriationslagstiftningen. Det sades många vackra ord om den när vi förra gången här i riksdagen behandlade ett lagförslag på detta område. Jag var då mycket kritisk, och det sades att jag överdrev. Vad har kommit ut av det hela?

Jag vill rikta en vädjan till justitiedepartementet att man, om en propo-

Förköpslag m. m.

sition med förslag till ny expropriationslag skall framläggas, ser till att vi inte ger dem som skall fastställa värdena samma vida möjligheter som de för närvarande har. Får de det, är det ingen mening med en expropriationslagstiftning, ty ingen kommun och ingen människa, som inte har mycket stort kapital, kan vinna något genom expropriation, vars resultat enligt min mening kan liknas vid slumpens skördar och ingenting annat.

Herr talman! Jag har velat säga detta därför att jag ämnar återkomma med synpunkter när vi så småningom får uppleva verkningarna av den föreslagna lagen, som för mig inte innebär någon lösning av problemen. Jag instämmer fullständigt i herr Hamrins i Kalmar bedömning i det avseendet, och vi får väl försöka mildra lagens framtida verkningar så gott vi kan.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Bara ett par kortfattade sakliga upplysningar till herr Lundberg.

Att dämpa markvärdestegringen betraktar jag såsom en väsentlig fråga. Den nuvarande jordförvärvslagen är ingalunda så hård mot de markägare som omfattas av den som den lagstiftning vi nu står i begrepp att införa. Jordförvärvslagen tillåter nämligen markägaren om han så önskar att ha kvar sin fastighet och inte låta staten förvärva den.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jordförvärvslagen är ju, herr Hamrin i Kalmar, en social lag. Eftersom vi i vårt samhälle garanterar jordbruket en viss minimiinkomst är det självklart att vi alla har intresse av att göra en social bedömning därvidlag. Men när det gäller de spekulativa intressena i fråga om bostadsmark, fritidsmark m. m. är det en annan sak

— då bör man ingripa med kraft och vilja att lösa problemet.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservation I); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bengtson i Solna begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 54, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herrar Lidgard och Bengtson i Solna.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Bengtson i Solna begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 172 ja och 27 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservation II); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara

Förköpslag m. m.

med övervägande ja besvarad. Herr Grebäck begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 54, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II) av herr Alexanderson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Grebäck begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 106 ja och 95 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 842 och II: 1045 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. D

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen III); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ekström i Iggesund begärde emellertid votering, i anledning varav efter

given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. D) i utskottets utlåtande nr 54, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen III) av herr Svante Kristiansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 96 ja och 106 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen III) av herr Svante Kristiansson m. fl.

Mom. E—G

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. H a

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 236 och II: 304; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. H b—I

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 3

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 april 1956

Fortsatt giltighet av 1 § andra stycket lagen om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete samt ändrad lydelse av 3 § samma lag

(nr 86) om åtgärder mot vattenförorening från fartyg.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4

Fortsatt giltighet av 1 § andra stycket lagen om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete samt ändrad lydelse av 3 § samma lag

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 56, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av 1 § andra stycket lagen den 31 maj 1963 (nr 268) om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete samt ändrad lydelse av 3 § samma lag, dels motioner i ämnet, dels ock motioner om rätt att uppföra mindre egna hem utan byggnadstillstånd.

Genom en den 13 oktober 1967 dagtecknad proposition, nr 152, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående dels fortsatt giltighet av 1 § andra stycket lagen den 31 mars 1963 (nr 268) om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete, dels ändrad lydelse av 3 § samma lag.

I propositionen föreslogs dels att giltighetstiden för Kungl. Maj:ts nuvarande fullmakt att införa krav på igångsättningstillstånd för vissa byggnadsarbeten skulle förlängas till utgången av år 1969, dels att beslutanderätten i ärenden om igångsättningstillstånd skulle tillkomma Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, arbetsmarknadsmyndigheterna.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat två *i anledning av propositionen* väckta motioner, nämli-

gen de likalydande motionerna I: 900 av herrar *Enarsson* och *Schött* samt II: 1114 av fröken *Ljungberg* och herr *Söderström*, i vilka motioner hemställdes, att riksdagen måtte med anledning av proposition 152 antaga i motionerna framlagt förslag till lag angående fortsatt giltighet av 1 § andra stycket lagen den 31 maj 1963 (nr 268) om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete, innebärande att riksdagen skulle anta det genom propositionen framlagda lagförslaget endast såvitt avsåge förlängd giltighetstid för den nämnda fullmakten och att sålunda någon ändring icke skulle ske i lagens 3 §, avseende beslutanderätten i ärenden om igångsättningstillstånd.

Utskottet hade vidare behandlat två *fristående* motioner, nämligen de likalydande motionerna I: 362 av herrar *Axel Kristiansson* och *Fälldin* samt II: 449 av herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Antonsson*.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen med avslag på motionerna I: 900 och II: 1114 måtte bifalla propositionen nr 152; samt

B. att motionerna I: 362 och II: 449 i vad de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

Vid A. i utskottets hemställan

I. av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Hedin* (båda h), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av propositionen nr 152 och med bifall till motionerna I: 900 och II: 1114 för sin del måtte anta i reservationen framlagt förslag till lag angående fortsatt giltighet av 1 § andra stycket lagen den 31 maj 1963 (nr 268) om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete;

II. av herr *Nyberg* (fp), utan angivet yrkande;

Fortsatt giltighet av 1 § andra stycket lagen om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete samt ändrad lydelse av 3 § samma lag

Vid B. i utskottets hemställan

av herrar *Ebbe Ohlsson* (h) och *Josefson* i Arrie (cp), utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HEDIN** (h):

Herr talman! Herr Ebbe Ohlsson och jag har reserverat oss till förmån för ett yrkande i en motion i denna kammar av fröken Ljungberg och herr Söderström.

Hittills har tillståndsgivningen för igångsättning ankommit på arbetsmarknadsstyrelsen och länsarbetsnämnderna. I propositionen föreslås utöver en förlängning till och med år 1969 en helt ny princip, som utskottsmajoriteten har godtagit, nämligen att Kungl. Maj:t direkt skall kunna handha tillståndsgivningen. Jag kan i likhet med motionärerna inte inse att det finns tillräckliga skäl för en sådan centralisering av beslutanderätten till Kungl. Maj:t.

Normalt tillvägagångssätt i olika sammanhang är väl att Kungl. Maj:t vid behov utfärdar tillämpningsföreskrifter, medan underlydande myndigheter fungerar som tillståndsgivare.

Om det blir ett avslag, har vederbörande möjlighet att överklaga beslutet hos Kungl. Maj:t, som alltså i andra hand kan avgöra. Därigenom blir det en reell möjlighet till en annan bedömning. Ett beslut, som nu förordats här, direkt av Kungl. Maj:t innebär en försämring ur rättssäkerhetssynpunkt, och det tycker jag inte att man kan förorda.

Såsom skäl för en förändring har man anført, att byggnadsverksamheten är av utomordentligt stor samhällsekonomisk betydelse och att därför regeringen själv måste ha möjlighet att direkt påverka den. Jag vill inte förneka att så är fallet, alltså att byggnadsverksamheten har en stor samhällsekonomisk betydelse. Det är dock ingenting nytt, ty det har

den haft också tidigare. Det är i sig självt, tycker jag, inte något skäl för att övergå till ny praxis.

Även utskottsmajoriteten tycks vara litet betänksam inför nyordningen. På sidan 11 i utskottsutlåtandet sägs: »Utskottet förutsätter emellertid att Kungl. Maj:t i den omfattning som befins vara praktiskt möjlig delegerar beslutanderätten till arbetsmarknadsstyrelsen och länsarbetsnämnderna. Erforderliga riktlinjer för bedömningen kan i samband härmed fastställas. Redan angelägenheten av att Kungl. Maj:t inte belastas med prövningen av alltför många ärenden, som saknar nämnvärd samhällsekonomisk betydelse, talar för att en sådan lösning bör eftersträvas. Motionernas syfte kan på så sätt bli i viss mån tillgodosett.»

Varför skall Kungl. Maj:t bara i vissa fall delegera ärendena till andra myndigheter? Vore det inte mera konsekvent att all tillståndsgivning reglerades genom tillämpningsföreskrifter? För handläggandet av de enskilda ärendena är det väl alldeles klart, att arbetsmarknadsstyrelsen och länsarbetsnämnderna är dels de verkligt sakkunniga instanserna, dels de organ som har en lokal förankring och kännedom om de olika ärenden som skall tas upp.

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till reservationen I av herr Ebbe Ohlsson och mig själv.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr **JOSEFSON** i Arrie (cp):

Herr talman! Eftersom jag lämnat en blank reservation vid punkten B i utskottets hemställan, vill jag något motivera anledningen härtill. I denna del av utskottets utlåtande behandlas motionerna nr I: 362 av herrar Axel Kristiansson och Fälldin samt nr II: 449 av herrar Gustavsson i Alvesta och Antonsson. I motionerna berörs bl. a. den ut-

Fortsatt giltighet av 1 § andra stycket lagen om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete samt ändrad lydelse av 3 § samma lag

veckling som ägt rum i fråga om egnahemsbyggandet.

Att egnahemsbyggandet sedan 1965 inräknas i bostadskvoten har kommit att innebära en betydande minskning av bostadsbyggandet på landsbygden. Denna utveckling förvärrades ytterligare 1966 genom att byggandet av bostäder utan statliga lån då inbegreps i byggnadsregleringen. I dag får man inte bygga några åretruntbostäder utan tillstånd, inte ens om det sker med egna medel. Däremot är byggandet av fritidsbostäder i princip oreglerat, när bostadsytan uppgår till högst 80 m². Utvecklingen inom fritidsbyggandet har gått i den riktningen att allt fler av fritidshusen har en yta i närheten av maximigränsen. Standarden har förbättrats och närmar sig den som råder i åretruntbostäderna, trots att fritidsbostäderna i huvudsak används under endast en relativt liten del av året.

Dessa bostäder byggs oftast av personer vilka redan har en bostad. När det är tillåtet att bygga fritidsbostäder till en storlek av 80 m² utan särskilt tillstånd, borde man också enligt motionärernas uppfattning för egen räkning och för eget kapital få bygga egnahem upp till samma storlek utan byggnadstillstånd.

Det ligger utan tvekan mycket berättigat i vad motionärerna framhåller. Jag kan i väsentliga avsnitt helt instämma med dem, detta så mycket mera som tendensen tyder på att många bostäder som i dag byggs som fritidsbostäder i framtiden kommer att omändras så att de blir åretruntbostäder. Därigenom uppstår en blandbebyggelse, som ur många synpunkter kan betecknas som felaktig.

Frågan är emellertid ytterst komplicerad. Som det heter i ett av remissvaren ökar inte de sammanlagda resurserna genom att man frisläpper en viss sektor. Detta måste innebära en viss begränsning på något annat område.

Ett annat remissvar innehåller påpekande om den stora brist som råder i fråga om åldringsbostäder. Dessa borde enligt remissvaren fritas från kvotering. Det senaste yttrandet överensstämmer med de synpunkter som i våras framfördes i en partimotion från centerpartiet.

Kungl. Maj:t har enligt propositionen tagit ett initiativ för att få till stånd en mera långsiktig lösning av hithörande problem. Därvid skall övervägas om åtgärder alltjämt behövs för att påverka igångsättningen av enskilda byggnadsprojekt och vidare frågan om i vilken utsträckning igångsättningstillstånd bör krävas för uppförande av egnahem.

Med hänsyn till att man håller på med en översyn av gällande bestämmelser har jag, herr talman, nöjt mig med att till utskottets hemställan foga en blank reservation.

Herr NYBERG (fp):

Herr talman! Till det utlåtande från tredje lagutskottet som vi nu behandlar har som synes även jag fogat en blank reservation. Jag har gjort det av två anledningar. För det första är jag inte helt nöjd med utskottets skrivning och för det andra anser jag att 3 § i sin nya lydelse är något oklart utformad.

Min anmärkning mot själva skrivningen i utlåtandet är att den är alltför positivt inställd till den statliga regleringsverksamheten på detta område. Det heter t.ex. att »storleken av det uppdämda investeringsbehovet visar att regleringen av byggnadsverksamheten är av stor samhällsekonomisk betydelse» och att betydelsen ökat efter hand som tillämpningsområdet »utvidgats till att omfatta allt större del av landet och allt fler slag av byggnadsverksamhet».

Även om läget är besvärande får vi inte alltför mycket hemfalla åt regleringstänkande. Jag vill erinra om att vi för några år sedan var överens om att

Fortsatt giltighet av 1 § andra stycket lagen om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete samt ändrad lydelse av 3 § samma lag

slopa byggnadsregleringen. Man skulle endast vidta åtgärder — genom frivilliga överenskommelser på arbetsmarknaden — för att klara säsongutjämningen. Sedan dess har emellertid regleringen undan för undan återinförts genom skärpning av lagen om igångsättningstillstånd. Vidare har vi fått den 25-procentiga investeringsavgiften.

Vi har från borgerligt håll varit skeptiska mot denna skärpning och bl. a. varnat för att man skapar ett uppdämt investeringsbehov som kan bli mycket svårt att bemästra. Vidare har vi framhållit att en alltför rigorös tillämpning kan dra med sig sysselsättningssvårigheter på byggnadsområdet. Båda dessa farhågor synes mig ha i viss mån besannats. Vi har ju fått ett mycket stort uppdämt investeringsbehov. I propositionen redovisas att det uppgår till omkring 3,7 miljarder kronor, och vi förstår att detta kan komma att skapa betydande problem i framtiden. I vad mån detta är en följd av den allmänna ekonomiska politik som har förts är en fråga som jag inte skall här gå närmare in på.

I detta läge har vi från det parti som jag representerar inte velat motsätta oss att fullmaktslagen förlängs och att detta sker till utgången av år 1969. Vi fäster också vikt vid att departementschefen ämnar utreda frågan om hur samhället i framtiden skall tillförsäkras, som det heter, »erforderligt inflytande på inriktningen och omfattningen av investeringarna inom byggnadssektorn». Jag vill i detta sammanhang endast uttala den förhoppningen att de nya metoder som här skall utredas får en så liberal utformning som möjligt. Vi måste betrakta byggnadsregleringen som ett ingrepp av det slag som bör tillgripas endast i särskilt svåra situationer. Det är ur den synpunkten som jag i rådande läge kunnat ansluta mig till tredje lagutskottets uppfattning i denna fråga, men jag har velat reservera mig mot vissa uttryckssätt i motiveringen.

Den andra anledningen till min blanka reservation gäller utformningen av 3 §. Det föreslås nu bli så att igångsättningstillstånd skall meddelas av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, arbetsmarknadsstyrelsen eller länsarbetsnämnden. Mot förslaget att överflytta tillståndsgivningen till Kungl. Maj:t har jag ingen invändning. Jag har alltså inte kunnat ansluta mig till den mening som uttalas i reservationen av herrar Ebbe Ohlsson och Hedin och som herr Hedin tidigare talat för. Däremot skapar paragrafens utformning oklarhet om vilken instans som på Konungens bemyndigande skall meddela igångsättningstillstånd. Det heter som synes arbetsmarknadsstyrelsen *eller* länsarbetsnämnden. Det kan alltså bli så att arbetsmarknadsstyrelsen i fortsättningen i vissa fall helt kan kopplas bort från denna uppgift. Men några närmare upplysningar om hur denna fördelning skall ske lämnas icke i propositionen. Vi har i utskottet diskuterat denna fråga, och man kan ju tänka sig att större ärenden går till arbetsmarknadsstyrelsen och smärre frågor till länsarbetsnämnderna. Man kan också tänka sig att tillståndsgivningen för hela länen delegeras till länsarbetsnämnderna.

Eftersom inrikesministern befinner sig inne i kammaren skulle jag gärna vilja fråga honom hur man i departementet tänkt sig att bestämmelserna i deras nya utformning skall tillämpas.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

Herr HAMMARBERG (s):

Herr talman! När riksdagen i början av detta år behandlade propositionen om investeringsavgift på s. k. oprioriterade byggen uttalades det farhågor — som också i dag understrukits från denna talarstol — om att vi skulle få ett uppdämt behov av byggnation den dag investeringsavgiften skulle slopas. Riksdagen uttalade sig då också för en över-

Fortsatt giltighet av 1 § andra stycket lagen om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete samt ändrad lydelse av 3 § samma lag

syn av tillståndsgivningen, bl. a. för att söka komma till rätta med de eventuella problem som kunde uppstå när investeringsavgiften skulle slopas.

Det sades redan då att Kungl. Maj:t hade i åtanke att göra en översyn av byggnadstillståndslagstiftningen. Det propositionsförslag som i dag behandlas är delvis att betrakta som en följd härav. Men självfallet skulle behovet av en förlängning av byggnadsregleringen ha varit ännu större, om inte investeringsavgiften under det gångna året fungerat som en broms.

Vi har i utskottet kunnat enas om behovet av att lagstiftningen förlängs, då vi anser att den är ett bra instrument i strävandena att bevara balansen i samhällsekonomin. Däremot har vi inte kunnat bli eniga i frågan, huruvida Kungl. Maj:t skall äga ett direkt inflytande över detta instruments utnyttjande. Högerledamöterna har i en reservation framhållit att tillräckliga skäl inte talar för att nu överflytta beslutanderätten i dessa frågor till Kungl. Maj:t. Utskottsmajoriteten har däremot funnit det angeläget att en riktig fördelning av tillgängliga resurser sker mellan å ena sidan bostadsbyggande och industribyggande och å andra sidan s. k. icke prioriterat byggande.

Under den tid som lagen varit i kraft har tillämpningsområdet efter hand vidgats. Därmed har betydelsen av lagstiftningen blivit större. Utskottet har med hänsyn härtill ansett det vara naturligt att Kungl. Maj:t, som ändå har det yttersta ansvaret för samhällsekonomin, får möjlighet att direkt påverka tillståndsgivningen. Utskottet har därmed icke, som herr Hedin mycket riktigt påpekat, velat uttrycka den uppfattningen, att Kungl. Maj:t skall pröva samtliga ärenden. Utskottet förutsätter att, i den mån så befinns vara praktiskt möjligt, beslutanderätten kommer att delegeras till arbetsmarknadsstyrelsen eller länsarbetsnämnderna. Utskot-

tet anser således att regeringen icke skall belastas med ärenden som har ringa samhällsekonomiskt intresse men att den ändå skall ha till sitt förfogande ett instrument för att kunna fylla den uppgift som vi väl alla är överens om, nämligen att bära huvudansvaret för den ekonomiska utvecklingen.

I såväl motionen som reservationen från högerens sida framhålls — det har också herr Hedin gjort här i dag — att regeringen skall kunna påverka tillståndsgivningen genom utformande av tillämpningsföreskrifter. I princip delar högerens representanter således uppfattningen att Kungl. Maj:t genom lagstiftningen skall ha möjlighet att påverka utvecklingen mera direkt, men man förutsätter att detta skall ske genom tillämpningsföreskrifterna. Personligen har jag den åsikten — och jag tror att den uppfattningen delas av många i utskottet — att det är smidigare att ge regeringen denna delegationsrätt än att gå vägen över tillämpningsföreskrifter; om dessa skall få avsedd effekt måste de, föreställer jag mig, bli ganska rigorösa. Det är därför utskottsmajoriteten har stannat för att tillstyrka propositionen även på denna punkt.

Med detta vill jag, herr talman, yrka avslag på motionerna I:900 och II:1114 och bifall till utskottets hemställan.

När det sedan gäller motionerna I:362 och II:449, där motionärerna hemställer om att egnahem med mindre än 80 m² bostadsyta vid kapitalanskaffning på enskild väg skall få uppföras utan byggnadstillstånd, vill jag bara erinra om att bostadsstyrelsen helt avstyrkt förslaget och att byggnadsstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen har i sak intagit samma ståndpunkt. Jag tror att kammaren håller mig räkning för att jag bara hänvisar till detta och även i det fallet inskränker mig till att därutöver yrka bifall till utskottets hemställan.

Fortsatt giltighet av 1 § andra stycket lagen om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete samt ändrad lydelse av 3 § samma lag

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Den fråga vi nu behandlar är ju inte särdeles kontroversiell. Det har varit möjligt att vinna enighet i utskottet kring själva lagstiftningen — det är med tillfredsställelse som jag konstaterar detta.

Jag tror också att vi kan vara överens om att lagstiftningen om byggnadstillstånd har varit ett värdefullt bidrag vid den byggnadsverksamhet som har kunnat bedrivas under de senaste åren och inte minst det ökade bostadsbyggande som har kunnat noteras innevarande år. Kanske bör man därvid framför allt rikta uppmärksamheten på möjligheterna att följa upp våra beslut om bostadsbyggandet med nödvändiga krediter. Allt detta har inneburit att vi har fått en i det närmaste helt idealisk igångsättning.

Det finns ett par drag hos vår byggnadsmarknad som jag, herr talman, helt kort vill erinra om. Vi hade i augusti i år en byggnadsvolym som omfattade cirka 11 766 000 000 kronor i pågående byggnadsarbeten. I relation till verksamheten i augusti 1966 innebär denna siffra en ökning med inte mindre än 1,5 miljard kronor, d. v. s. med ungefär 14 procent. Antalet sysselsatta i byggnadsarbete var i augusti i år några hundra personer färre än vid samma tidpunkt i fjol, trots den 14-procentiga volymökningen.

Bakom detta ligger en väsentligt ökad produktivitet. Byggrationaliseringen har äntligen börjat ge mer påtagbara resultat än vi någonsin tidigare haft tillfälle att notera. Det är klart att detta inte har kunnat passera utan uppmärksamhet. Länsarbetsnämnden i Västmanland har sålunda begärt en förutsättningslös analys av möjligheterna att bereda arbete åt en för traditionellt byggande proportionerad byggnadsarbetarkår vid förändrad och industrialiserad byggverksamhet. Från Uppsala län

samt Göteborgs och Bohus län har anförts samma synpunkter. Svenska byggnadsarbetareförbundet har också tagit upp denna fråga och begärt en utredning om sysselsättningen för och rekryteringen av byggnadsarbetskraften.

Såsom framhållits i propositionen och som utskottet noterat har en sådan utredning redan kommit i gång. Jag anser det också värdefullt att kunna konstatera att Byggnadsarbetareförbundet och berörda instanser på arbetsmarknaden velat rikta uppmärksamheten på problemet och inte krävt att vi skulle öka byggverksamheten med hänsyn till antalet byggnadsarbetare. Det måste också på detta område bli fråga om en avvägning. Våra resurser måste mätas och det gäller att pröva hur mycket som kan läggas ned på byggande av bostäder, serviceanordningar, sjukhus, skolor, ålderdomshem m. m. Det finns ändå en gräns för allt detta, och skulle vi inte tillvarata de möjligheter, som den moderna industridekniken ger oss, skulle vi komma i ett ohållbart läge. Jag gläder mig över den öppenhet med vilken den saken nu kan diskuteras.

Det har ställts ett par frågor som det enligt min mening är angeläget att jag svarar på. Herr Nyberg har tagit upp problemet om delegering av beslutanderätten och vill veta något mera om hur regeringen tänker göra.

Låt mig erinra om att det har tillämpats en prioritetslagstiftning, bl. a. på det sättet att vi försökt att förutom de bostadsramar, som riksdagen fastställer och som i och för sig är oberoende av denna lagstiftning, även fastställa ramar för sjukhusbyggandet efter överläggningar med Svenska landstingsförbundet och med storstäderna. Vi har också fastställt ramar för ålderdomshembygget och för skolbyggandet.

Jag tror att det kan vara anledning att fundera över om man även för andra grupper av byggprojekt skulle kunna åstadkomma rikskvoter. Detta skulle

Fortsatt giltighet av 1 § andra stycket lagen om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete samt ändrad lydelse av 3 § samma lag

naturligtvis ske med hänsyn till den totala ekonomin, våra förutsättningar att över huvud taget bygga. Fastställandet av ramar har dock visat sig vara ett smidigt instrument, och man skulle därigenom kunna undvika en hel del av detaljregleringar. Om man först fastställer en riksram, skulle man sedan kunna flytta ned det hela på länen genom ett slags regionala kvoter, som kan diskuteras på det regionala planet. Jag tror att det är ganska viktigt.

Därmed är emellertid ingenting sagt om hur delegerandet av beslutanderätten skall ske. Avsikten är ju inte att väsentligt öka arbetsbördan för Kungl. Maj:t, men såsom utskottets majoritet mycket starkt framhållit är den samhällsekonomiska problematiken nu sådan, att den måste vägas in vid bedömningen av framför allt omfattande byggprojekt. Därvidlag kan man gå fram efter olika metoder. Man kan bestämma sig för en kostnadsbegränsning, vilket vi har gjort inom lokaliseringpolitiken, där ärenden intill en viss kostnad handläggs av arbetsmarknadsstyrelsen och vid högre kostnad prövas och avgörs av Kungl. Maj:t. Man kan naturligtvis också tänka sig att vissa ärendegrupper får avgöras av arbetsmarknadsstyrelsen och de övriga av Kungl. Maj:t. Vi är inte på det klara med hur denna avgränsning skall ske, utan det får vi fundera ytterligare på.

Men den fråga som herr Nyberg huvudsakligen ägnade sig åt och som herr Hammarberg egentligen redan har svarat på var, om vi skall delegera till arbetsmarknadsstyrelsen eller om vi skall delegera förbi AMS. Delegeringen av ärenden — jag tror att också herr Hammarberg var inne på detta — som inte Kungl. Maj:t förbehåller sig sker till arbetsmarknadsstyrelsen, som sedan i sin tur har att bedöma om den själv skall handlägga ärendena eller om de skall delegeras ned till länsarbetsnämnderna. Så var det redan tidigare, och

då fann arbetsmarknadsstyrelsen anledning att delegera till länsarbetsnämnderna, som ju är den första instansen och den som har den närmaste kontakten med dessa frågor. Jag tror att arbetsmarknadsstyrelsen kommer att göra på samma sätt även i fortsättningen, och detta innebär en handläggning av samtliga ärenden på länsplanet. Länsarbetsnämnderna får yttra sig i en del ärenden och besluta i vissa andra, och beträffande de ärenden i vilka länsarbetsnämnd kan besluta finns besvärsmått hos arbetsmarknadsstyrelsen och slutgiltigt hos Kungl. Maj:t.

Herr talman! Jag har därmed svarat på herr Nybergs fråga. Det finns ingen anledning att uppehålla sig längre vid övriga uttalanden som gjorts. Till herr Josefson som berört fritidsbyggandet skulle jag bara vilja säga, att när vi föreslog denna lagstiftning första gången och därvid fastställde en ytnorm för fritidsbyggandet var det därför, att vi inte ville lägga hela fritidsbyggandet under en reglering med hänsyn till den mycket omfattande kontrollorganisation som detta skulle medföra. Det var huvudmotivet vilket jag också framhöll i riksdagen vid detta tillfälle. Vill man nu någonting annat bjuder egentligen logiken, att man föreslår att all fritidsbebyggelse skall läggas under denna lagstiftning. De erfarenheter vi hittills gjort pekar emellertid på en väsentlig minskning av fritidsbyggandet. Därför kan man säga att lagstiftningen har fyllt sin uppgift också på det området.

Herr NYBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte komma med någon direkt replik, utan önskar bara uttala ett tack till inrikesministern för att han har besvarat den fråga som jag har framställt beträffande hur man tänkt sig att delegeringen av ärendena skall ske. Som jag sade tidigare, har vi haft överläggning i utskottet på den punkten. Vi har dock inte fått klart för

Fortsatt giltighet av 1 § andra stycket lagen om igångsättningstillstånd för byggnadsarbete samt ändrad lydelse av 3 § samma lag

oss hur det hela skulle gå till, och fortfarande synes mig en viss oklarhet råda på den punkten. Men det resonemang som vi förde i utskottet ansluter sig i huvudsak till de synpunkter som inrikesministern här anlade, och jag noterar att det även i fortsättningen kan ske ett delegerande av ärenden från arbetsmarknadsstyrelsen till länsarbetsnämnderna.

Därutöver har jag i detta sammanhang intet att tillägga.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Herr Hammarberg menade att det förslag som utskottet har anslutit sig till skulle innebära en smidigare väg; regeringen får möjlighet att själv meddela tillstånd i stället för att beslutanderätten, såsom reservanternas förordrar, genom tillämpningsföreskrifter läggs på arbetsmarknadsstyrelsen och länsarbetsnämnderna. Men detta öppnar möjligheter till en hårdare statlig reglering än tidigare. Hur hård den regleringen kommer att bli har vi inte genom inrikesministerns inlägg fått något klart besked om, utan det skall man fundera ytterligare på. Det talas ju i andra sammanhang om s. k. fysisk riksplanering som förbereds i kommunikationsdepartementet. Här kan man befara en riksplanering också på bostadsbyggandets område, som innebär risk för att de lokala myndigheterna och kommunerna får mindre möjligheter att påverka utvecklingen i fortsättningen och som minskar deras självstyrelse. Detta förefaller litet egendomligt även mot bakgrunden av att vi nyss har behandlat lagen om förköpsrätt, som just syftar till att kommunerna på mycket lång sikt skall kunna planera sitt markbehov och sin markanvändning. Det nu föreslagna instrumentet ger å andra sidan Kungl. Maj:t möjlighet att omintetgöra den planeringen på lång sikt när det gäller utnyttjandet av de markområden som man lagt beslag på.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Herr Hedin riktade sig visserligen mot herr Hammarberg, men jag vill gärna säga att jag delar helt herr Hammarbergs uppfattning om att det är en smidigare väg som har föreslagits i propositionen och som utskottet har anslutit sig till än att gå via tillämpningsföreskrifter.

Jag vill gärna säga att vi redan tidigare försökt utforma tillämpningsföreskrifter, men det är utomordentligt svårt i praktiken. Vilka kriterier skall man gå efter? Skall man tillämpa en kronologisk ordning och alltså ta ställning till ärendena allteftersom de kommer in eller skall det ske en angelägenhetsgradering och skall då den angelägenhetsgraderingen göras nere på länsarbetsnämnderna? Jag har haft samtal också med arbetsmarknadsstyrelsen om detta problem, och generaldirektör Bertil Olsson har ansett att det är ett ganska besvärligt spörsmål. Det är lättare att utifrån en samhällsekonomisk bedömning och med utgångspunkt från mera allmänna ramar för de olika byggprojekten klara denna uppgift. Inte minst exempel från sjukvårdens område, ålderdomshemsområdet o. s. v. styrker oss i den uppfattningen.

En kvotering behöver inte innebära en ytterligare centralisering. Det beror på hur man förfar med de fastställda kvoterna. Kan man flytta ned dem till det regionala planet, så får vi en längre gående decentralisering än som eljest skulle ha varit fallet.

Herr HAMMARBERG (s):

Herr talman! Efter inrikesministerns senaste inlägg hade jag kunnat avstå från att ta till orda, men jag vill ändå säga till herr Hedin att avsikten med förlängningen och förändringen av denna lagstiftning är att göra den hårdare och ge regeringen större möjligheter att använda instrumentet. När vi i utskot-

tet har accepterat lagförslaget, har vi förutsatt att regeringen inte skall utnyttja lagen för någon långtgående detaljreglering. Jag vill erinra om den diskussion som fördes i våras, när riksdagen antog förslaget om investeringsavgift. Då förordade en del talare att vi i stället för investeringsavgiften skulle införa en strängare byggreglering, men regeringen svarade att man ville ha det instrument som investeringsavgiften utgör. Man önskade inte få en detaljreglering som pålägger regeringen ett stort antal bedömningsfrågor.

Det finns alltså erfarenhet av det från tidigare fall, och vi har därför i utskottet utgått från att vad vi skrivit i utlåtandet också kommer att tillämpas i praktiken, d. v. s. att man så långt möjligt — såsom inrikesministern också framhöll — delegerar avgörandena till arbetsmarknadsstyrelsen och via den till länsarbetsnämnderna.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. A

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I) av herrar Ebbe Ohlsson och Hedin; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. B

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5

Meddelande ang. plena

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 55 angående Vindelälvens utbyggnad kommer icke att behandlas vid dagens plenum. Ärendet företages till avgörande vid kammarens sammanträde onsdagen den 6 december, och något arbetsplenium behöver därigenom icke anordnas fredagen den 1 december. Sam-

Rationaliseringen av eldistributionen

manträdet sistnämnda dag tar dock sin början kl. 11.00 med hänsyn till att ett stort antal interpellationssvar då kommer att lämnas.

För att bereda tillfälle till interpellationssvar kommer också sammanträdet fredagen den 8 december att ta sin början kl. 11.00, oavsett om det blir ett arbetsplenium eller ett bordläggningssplenium.

§ 6

Rationaliseringen av eldistributionen

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 50, i anledning av motioner angående rationaliseringen av eldistributionen.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! I allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 50 behandlas två likalydande motioner, I:245 och II:308. De frågor som berörs i motionerna sammanhänger med den pågående rationaliseringen inom eldistributionen. Jag har till utlåtandet fogat ett särskilt yttrande, och det är av denna anledning, herr talman, som jag begärt ordet.

I motionen hemställer vi att riksdagen måtte uttala att vid rationaliseringen av eldistributionen och den fortsatta koncessioneringen tills vidare största hänsyn skall tagas till de av rationaliseringen berörda företagens egna synpunkter, att vid bedömning av olika företag företräde ges åt samgående av närbelägna företag av samma ägandekategori samt att kommunägd eldistribution icke genom rationaliseringen tvingas att upphöra. Utskottet hänvisar i sitt utlåtande till den år 1966 tillkallade eldistributionsutredningen, som har till uppgift att i huvudsak syssla med de frågor som vi behandlar i motionerna. Vidare hänvisas till ett i våras avgivet interpellationssvar.

Men som vi påpekat i vårt särskilda yttrande överensstämmer inte den

Företagsdemokrati

praxis, som kommerskollegium tillämpar vid koncessionsgivning för eldistribution, i sak med gällande lagstiftning. Vederbörande statsråd har här i kammaren förklarat att man inte förvägrar företagen förlängd koncession. Nej, det gör man inte, men år 1958 infördes områdeskoncession här i landet. Sådan koncession erhåller inte de företag som nu begär förnyad koncession, utan de får i stället linjekoncession. Det är emellertid nödvändigt att företagen ges tillräckligt rådrum vid eventuell sammanslagning. Man bör sträva efter en rationalisering inom eldistributionsföretagen — det är alldeles riktigt — men vi som skrivit det särskilda yttrandet anser som sagt inte att den praxis, som kommerskollegium tillämpar, överensstämmer med gällande lagstiftning. Man har uppställt ett krav på cirka 5 000 kraftabonnenter för att kunna ge företagen en områdeskoncession. Detta kommer att medföra att många kommunalägda företag, elverk o. s. v., kommer att få svårt att erhålla områdeskoncession. Eftersom de kommunalägda företagens verksamhet ofta är integrerad med byggnadsavdelningen i staden kommer stora problem att uppstå. Vi anser därför att man, i avvaktan på resultatet av den år 1966 tillsatta utredningen, inte skall vägra dessa företag områdeskoncession när de begär det.

Det är naturligtvis mycket viktigt att utredningen blir klar med de riktlinjer som skall dras upp vid övertagande, speciellt när det gäller ersättningsfrågorna, när man kanske inte har klart för sig om man skall tillämpa ett tekniskt värde eller andra värderingar.

Herr talman! Jag har inget yrkande, utan jag vill endast framhålla att det är vår förhoppning att vi, när elutredningen blir färdig, skall få riktlinjer som ger full klarhet i hur kommerskollegium skall handla i dessa frågor.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 52, i anledning av motion om de eftersatta gruppernas problem.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8

Företagsdemokrati

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 53, i anledning av motioner om företagsdemokrati.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 659 av herr *Fälldin* och II: 840 av herrar *Johansson* i Växjö och *Sundkvist* hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förutsättningslös och allsidig utredning rörande utbyggd företagsdemokrati inom både den privata och den offentliga sektorn i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 659 och II: 840 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Axel Kristiansson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Larsson* i Borrbj (cp) och *Johansson* i Växjö (cp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna I: 659 och II: 840 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förutsättningslös och allsidig utredning rörande utbyggd företagsdemokrati inom både den privata och den offentliga sektorn.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Eric Gustaf Peterson*, *Nyman*, *Hamrin* i Kalmar och *Rimås* (samtliga fp).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Företagsdemokrati

Herr JOHANSSON i Växjö (cp):

Herr talman! De motsättningar och den intolerans som ofta förekom mellan arbetsgivare och arbetstagare i slutet av förra och i början av detta sekel är en epok i vårt lands historia som med rätta har beskrivits med mörka färger. Industrialiseringen gick i sin barndom mycket hårt fram med de enskilda människorna. Arbetstagarna var i stort sett ett redskap i händerna på arbetsgivarna. Vad hjälpte det att de anställda protesterade?

Resultatet blev att man avskedades, ty arbetsgivaren visste, att det fanns villiga armar, vilkas ägare stod i kö vid fabriksporten och väntade på att få släppas in. För den som klagade blev situationen i sådana fall än värre. Bättre då att försöka uthärda arbetsförhållandena och få chans till ekonomisk ersättning, om dock liten, än att stå helt på bar backe.

Vi dagens svenskar förfasar oss med all rätt över denna tid, och det hela verkar för oss nästan otroligt. Men vi bör samtidigt komma ihåg att när industrialiseringen nådde vårt land i slutet av 1800-talet var vår samhällsfunktionering ej anpassad till denna, mildt sagt, revolutionerande epok. Därför var det kanske inte så egendomligt att det tog en tid innan vårt land anpassade sig till de nya förhållandena. Särskilt de som var anställda vid dåtidens fabriker levde i en ohållbar situation. Dagens samhälle genomgår också en omvandling, som gör att vissa grupper kommer i kläm. Dagens omstrukturering av näringslivet medverkar bl. a. till att vi mer och mer får ett glesbygdsproblem i detta land. Kanske människor om en 40 till 50 år förvånar sig över att vi inte kunde lösa dessa problem under 1960-talet. Jag vill med detta ha sagt att varje tidsskede har sina problem att lösa.

Förhållandet mellan arbetstagare och arbetsgivare har undan för undan förbättrats i vårt land. Tidigare stundom hätska motsättningar och konflikter har

ersatts av ömsesidigt förtroende och samarbete. För såväl arbetsgivare som arbetstagare har det för länge sedan stått klart, att bästa resultatet för båda parter erhålles om man i samförstånd kan lösa uppkomna konfliktsituationer. Att arbetare och tjänstemän organisera sig är naturligtvis den väsentliga anledningen till att man har lyckats komma dit där man i dag är.

Ett betydelsefullt steg på vägen mot ökad företagsdemokrati var det s. k. Saltsjöbadsavtalet som slöts 1938 mellan SAF och LO. Genom detta avtal befästes förhandlingsrätten, och de anställda erhöll ett medinflytande i fråga om varsel vid permitteringar och avsked. Utan att förringa värdet av senare tiders överenskommelser är det befogat att tala om 1938 års Saltsjöbadsavtal som ett betydelsefullt steg på vägen mot företagsdemokrati.

Genom 1946 års avtal om företagsnämnder skapades en lokal ordning för samråd mellan företagsägaren och de anställda. Avtalet om företagsnämnder har reviderats vid olika tillfällen; det senaste avtalet trädde i kraft den 1 januari i år. Företagsnämnderna är ett medel att öka företagsdemokratin. Samarbetet i företagsnämnderna har medverkat till att göra arbetstagarna medvetna om att stabila, rationella och framtidsdugliga företag är en fördel såväl för den enskilde arbetstagaren som för arbetstagarna i grupp. Arbetsgivarna å sin sida har blivit medvetna om att de anställdas intresse för företaget och dess utveckling liksom deras trivsel i arbetet är produktiva faktorer av stor betydelse.

I allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 53 tas upp spörsmålet om en ytterligare utbyggd företagsdemokrati med anledning av motioner i denna kammare liksom i medkammaren i hit hörande ämne. Vi motionärer liksom de som svarar för reservationen, som är fogad till utskottsutlåtandet, anser att tiden nu är mogen att ytterligare utbyg-

Företagsdemokrati

ga detta samarbete och denna form av medinflytande som följer av aktivt verksamma företagsnämnder. Vi föreslår i reservationen i anslutning till vad som yrkas i motionen en förutsättningslös och allsidig utredning rörande utbyggd företagsdemokrati inom både den privata och den offentliga sektorn. Vi anser det vara på sin plats att statsmakterna nu tar initiativ till att förutsättningar skapas för att de anställda skall få ökad insyn i företagen.

Det har under den senaste tiden sagts att en vidgad företagsdemokrati måste bli en av de avgörande uppgifterna under 1960- och 1970-talen. Vi har här i landet demokrati på det politiska området. Den börjar också genomsyra skolväsendet. Det är då på sin plats att en större demokratisering också sker inom arbetslivet. Det blir utredningens sak att belysa problemen, redovisa framkomstvägar och gärna göra prioriteringar bland olika åtgärder för att öka de anställdas insyn och medinflytande. Givetvis bör arbetsmarknadens parter vara representerade i denna utredning.

Vi har i reservationen som en metod nämnt möjligheten att skapa »insyn och medinflytande genom representation i företagsstyrelsen och möjligheten att ge en representant för de anställda samma insyn i företaget som en revisor». Utskottsmajoriteten framhåller att det i första hand är en uppgift för arbetsmarknadens parter att försöka åstadkomma en ökad företagsdemokrati. Det påpekar vi också i reservationen, men vi menar att samhället har ett stort ansvar även på detta område och att förutsättningskapande åtgärder därför bör komma från det allmänna.

Herr talman! Med dessa ord vill jag yrka bifall till den reservation som är fogad till allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 53.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Det är inte första gången vi här i kammaren diskuterar vidgad

företagsdemokrati, och det blir sannolikt icke heller sista gången. Jag skulle tro att detta problem blir en av de stora politiska frågorna under 1970-talet, om man inte tidigare kan lösa det på ett riktigt sätt. Det är självklart att samhällets utveckling med ändrade villkor på olika områden för med sig nya krav på förhållandet mellan företagare och anställda; det skulle vara orimligt annars.

På mig gör utskottsmajoritetens utlåtande ett ganska snålt intryck då det gäller frågan att ta i anspråk samhällets möjligheter att bidra till att förverkliga de mål som uppställts rörande en utbyggnad av företagsdemokratin och samarbetet på arbetsplatserna. Det är självklart, såsom redan har påpekats av herr Johansson i Växjö, att det i första hand bör vara arbetsmarknadens parter som avtalsvägen söker komma fram till en riktig lösning av dessa problem. Därmed är emellertid ingalunda sagt, att det inte även skulle vara samhällets sak att hjälpa till och stimulera till en vidgad företagsdemokrati.

Jag anser också att i utskottsutlåtandet alltför mycket förbises vad remissinstanserna har anfört i sina uttalanden — yttrandena finns refererade i beredningsutskottets utlåtande — även om jag är fullt på det klara med att de avstyrkt den utredning som motionärerna har påyrkat. Personalvårdsnämnden framhåller dock att nämnden inte tar ställning till frågan, huruvida en utredning utanför nämndens verksamhetsområde är erforderlig. SAF har påpekat, att de avtalsmässiga möjligheterna att anpassa nämndverksamheten efter de lokala förutsättningarna har vidgats genom det nya samarbetsavtal som har träffats. Den väg, som organisationerna beträtt, torde vara ägnad att främja en lugn utveckling av demokratiseringen i arbetslivet, präglad av ömsesidigt förtroende mellan parterna. Även LO och TCO erinrar om detta avtal. Man har dock inte kategoriskt slagit fast, att dessa problem utan tvekan kan lösas avtals-

Företagsdemokrati

vägen. Jag anser därför att man i utskottsutlåtandet hade bort något mer intressera sig för dessa frågor.

I det särskilda yttrande som finns fogat till utskottsutlåtandet har folkpartiets representanter i utskottet klarlagt sin ställning till frågorna. Vi konstaterar där, som jag tidigare sagt, att de flesta åtgärderna i första hand bör ankomma på arbetsmarknadens parter. I några viktiga fall kan det dock övervägas, om inte samhället genom stimulansåtgärder bör söka skapa ett ökat intresse från de berörda parternas sida för ett aktivare företagsdemokratiskt reformarbete. Vi har inte kunnat acceptera utskottsmajoritetens skrivning, eftersom den enligt vår mening innebär ett alldeles för snävt betraktelsesätt när det gäller de företagsdemokratiska problemen.

Som jag nämnde i början av mitt anförande får vi säkerligen åtskilliga tillfällen framöver att diskutera dessa problem. Jag nöjer mig därför, herr talman, med dessa ord denna gång.

Herr WIKLUND i Härnösand (s):

Herr talman! Herr Hamrin i Kalmar slutade med att betona att de som hade skrivit under det särskilda yttrandet inte hade kunnat ena sig med utskottsmajoriteten, därför att de tyckte att utskottet anlade ett alldeles för snävt betraktelsesätt. Man kan förstå det mot bakgrunden av — och där är jag överens med herr Hamrin — att det inte är första gången frågan diskuteras och tydligen inte heller sista gången. Vi börjar ju närma oss en enig uppfattning om att de problem det här gäller kommer att bli ganska väsentliga inom svenskt arbetsliv för framtiden. Detta har också understrukits både av motionärerna och i reservationen och i det särskilda yttrande som avgivits till beredningsutskottets utlåtande. Det är ingen tvekan om att det gäller en fråga av mycket stor principiell betydelse för det svenska arbetslivet, har varit det i flera år och kommer säkert att förbli det för framtiden.

Herr Johansson i Växjö gav en förnämlig historisk redogörelse. Han började på den tid när de grupper som tillhör hans parti inte kände något större mått av otrygghet, om man jämförde med de grupper som kämpat sig fram till dagens läge när det gäller företagsdemokrati. Men det var en intressant historisk redogörelse. Han nämnde inte 1920-talet, men vi vet ju att denna fråga aktualiserades i början av 1920-talet då man utredde om det skulle bli en lagstiftning för att man skulle få ett bättre förhållande.

Men sedan senare delen av 1930-talet, närmare bestämt 1938, är lagstiftningstanken inte längre aktuell, ty numera är arbetsmarknadsparterna eniga om att detta är ett område där de centrala arbetsmarknadsöverenskommelserna av avtalskaraktär bäst löser hela de frågekomplex som inryms i begreppet industriell demokrati, om man tar det i dess vidaste mening.

Den första åtgärden för en bättre insyn bör vara att ge ett ökat inflytande inom svenskt arbetsliv åt löntagargenerationerna. Det är självklart att utskottsmajoriteten inte är ointresserad av möjligheterna att både fördjupa och bredda de anställdas inflytande. Tvärtom är det ju så, att både utskottsmajoriteten och reservanterna är eniga om den linjen. Båda inser säkerligen vilken betydelse denna fråga kommer att ha för framtiden, herr Hamrin.

Den nyligen träffade »trepartiöverenskommelsen mellan Arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen och TCO inom den privata sektorn och överenskommelser med liknande innehåll inom andra sektorer av vårt näringsliv borde rimligtvis få omsättas i praktiken innan man ännu en gång begär statliga utredningar på ett område av arbetslivet, där parterna tagit klar ställning för att lösa den industriella demokratis framtid med centrala arbetsmarknadsöverenskommelser.

Både i den till utlåtandet fogade reservationen från centerpartiet och i det

Företagsdemokrati

särskilda yttrandet av folkpartiets ledamöter tar man upp en helt ny fråga som inte berörts i motionen. Av denna anledning har utskottet inte haft möjlighet att dryfta den tankegång som man framför. Jag syftar på frågan om andel i företagens vinst. Personligen ställer jag mig tvivlande till tanken på att företagsnämnderna eller vilka det nu skall bli skall börja syssla även med detta vida och svårlösta fält. Jag tror att löntagarorganisationerna, om de hade fått tillfälle att yttra sig över den tanken, skulle ha ställt sig mycket tveksamma inför ytterligare en besvärlig och kontroversiell komponent i samvaron på avtalsområdet. Då jag inte tror att motionärerna är beredda att föra sina tankegångar så långt som till en lagstiftning för att nå sina uttalade syften, är nog det bästa som sker i dag att arbetsmarknadens parter får pröva den inslagna vägen för att i praktisk politik omsätta den industriella demokratins regler.

Reservanterna säger: »Enligt utskottets mening är det angeläget, att för utbyggnaden av företagsdemokratien även andra åtgärder vidtages än de, som nu kan åstadkommas inom ramen för gällande företagsnämndsavtal.» Herr talman! Det är en oriktig beskrivning av vad utskottet har sagt — än mindre menat.

Jag ber att med det sagda få yrka bifall till utskottsmajoritetens hemställan.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Vid den förestående voteringen kommer ledamöterna från vänsterpartiet kommunisterna att lägga ned sina röster. Anledningen därtill är inte att vi är motståndare till en verkligt utbyggd företagsdemokrati — tvärt om. Anledningen är i stället att vi inte kan instämma i vare sig utskottets eller reservanternas motivering.

Utskottet anser i stort sett att det alla saliggörande är förhandlingar och

överenskommelser mellan berörda parter; reservanterna erinrar om den s. k. saltsjöbadsandan och har i övrigt anfört argument till vilka vi inte kan ansluta oss, trots att vi anser det glädjande att även centerpartiet numera börjat intressera sig för företagsdemokrati.

Vänsterpartiet kommunisterna ser frågan om företagsdemokrati även som en ekonomisk maktfråga. Vi är beredda att i varje situation aktivt ta del i kampen för en vidgad och utbyggd företagsdemokrati med syfte att åstadkomma verklig bestämmanderätt för arbetstagarna. Denna kamp kommer emellertid att utveckla motsättningarna mellan kapital och arbete. Den kommer att rikta sig mot enväldet på arbetsplatsen och mot själva det ekonomiska systemet. Kampen för att genomföra en företagsdemokrati i verklig mening anser vi måste gå parallellt med kampen för ekonomisk demokrati, samhällsägande av de stora företagen och folkstyrelse på samhällslivets alla områden.

Herr talman! Jag har endast helt kortfattat velat lämna denna förklaring till varför vi kommer att lägga ned våra röster vid voteringen.

Herr JOHANSSON i Växjö (cp):

Herr talman! Debatten i denna fråga har hittills varit mycket hovsam, och jag skall inte förlänga den eller på något vis elda upp mig. Herr Wiklund i Härnösand är det alltid mycket trevligt att diskutera med, och så är fallet även i dag. Han nämnde bland annat att i början på detta sekel där jag i mitt tidigare anförande började min resumé med den begynnande arbetarrörelsen o. s. v., var vårt parti inte så värst intresserat för företagsdemokrati. Jag tror dock att även skaror från vårt parti var påtagligt intresserade av dessa problem. Många småbrukare stod framför industriportarna och knackade på för att komma in.

Jag vet mycket väl att Branting 1920

Företagsdemokrati

tillsatte en kommitté för att utreda frågan om ökat inflytande för de anställda. Sedermera finansminister Wigforss var ordförande i kommittén som lade fram förslag, men det blev aldrig någonting därav. Det var motstånd från såväl arbetsgivarna som arbetarna den gången.

Från fackligt håll har det sagts, att man har den insyn i företagen som behövs genom företagsnämnderna och de övriga fackliga verksamheterna. Det skulle med andra ord betyda, att de fackliga ledarna inte tilltror arbetarna att mera aktivt t. ex. kunna ta del av produktionens inriktning.

Jag vet mycket väl att detta är en stor och svår fråga, den är komplicerad, men även sådana frågor brukar kunna lösas i samförstånd. Jag tror också att det kommer att ske framöver. Som jag nämnde i mitt tidigare inlägg har det sagts att 1960- och 1970-talen blir en period då dessa frågor får sin lösning. Därför förefaller det underligt att de som inte stöder reservationen medger att problemen finns men ändå inte vill göra någonting åt dem.

Vi har också i vår reservation anfört att man bör söka att på frivillighetens väg komma så långt som möjligt men att man, om detta inte går, måste, vilket vi varit vana vid här i huset, vidta andra åtgärder.

Fru Ryding anförde att hon glädde sig över att vi var på samma linje som kommunisterna. Jag vet också mycket väl att kommunisterna har tagit upp denna fråga förut, men hur var det i fjol, fru Ryding? Då hade det från kommunistiskt håll väckts en motion i ungefär samma syfte, men i den motionen togs enbart upp frågan om insynen i företag på den offentliga sektorn, alltså statliga företag. Det var alltså inte fråga om företag över hela linjen. Vår motion och reservationen går ut på att det skall tillsättas en förutsättningslös utredning som tar upp hithörande problem inom både den privata och den

10 — Andra kammarens protokoll 1967. Nr 47

offentliga sektorn. Det gäller här inte statlig insyn utan inflytande från de anställdas sida.

Herr WIKLUND i Härnösand (s):

Herr talman! Jag förstår fullt väl att vi inte bör förlänga denna debatt. Jag vill emellertid säga att jag är beredd att leda en studiecirkel för herr Johansson i Växjö i dessa frågor — han var ju i en tidigare debatt om företagsekonomi inne på att man skulle kunna klara frågan med studiecirkelverksamhet. Jag är, herr Johansson, inte alls beredd att vara hovsam i fortsättningen, om vi skall fortsätta hela denna debatt, ty då kommer vi in på verkliga ideologiska motsättningar i denna fråga.

Herr Johansson återopade Branting och Wigforss och sade att det inte blev något resultat på 1920-talet. Nej, det kan man förstå, ty vi vet ju vilken sammansättning som den svenska riksdagen hade vid den tidpunkten. Det var ju betecknande att han nämnde att det var två socialdemokrater som vid den tidpunkten hade fått stryk politiskt sett i denna fråga.

Att fru Ryding rent ideologiskt förrirrar sig i dessa frågor så att hon slutar att se praktiskt på dem, kan man förstå.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Herr Wiklund i Härnösand har fattat mig aldeles rätt: någon lagstiftning i dessa frågor har jag för min del aldrig påyrkat.

Jag tycker emellertid att fru Rydings marxistiska funderingar i kvällens sena timme inte skall stå oemotsagda. *Kampen* mellan kapital och arbete kanske fortare än fru Ryding tror resulterar i att både företagare och anställda kommer att inse, att det är *samarbete* mellan kapital och arbete som till sist ger det bästa resultatet för alla parter. Möjligen kan ett sådant samarbete en gång — kanske relativt snart — resultera i att man på allvar börjar fundera på ett system med andel i vinst.

Kartläggning av problemen inom filmskapandets område, m. m.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Herr Johansson i Växjö sade att han var glad över att vi var på samma linje. Han måste ha fattat mig dåligt sist jag yttrade mig; det var just det jag sade att vi *inte* var, och det var därför vi inte kunde ansluta oss till centerpartiets reservation. Men är det så att herr Johansson vill vara med om att lagstifta om införande av en verklig företagsdemokrati med bestämmanderätt för arbetstagarna, så kommer vi kanske på samma linje. Det skulle vi inte alls ha någonting emot, men jag tror inte att det var något sådant herr Johansson menade.

Beträffande de funderingar som uppkallade herr Hamrin i Kalmar att polemisera mot mig vill jag säga, att det samarbete han talade om pågått i många år och fortfarande pågår. Framtiden kommer att utvisa att vi inte kommer fram på den vägen. Att våra åsikter om nyttan av detta samarbete går isär beror givetvis på de skilda ideologiska uppfattningar som jag och herr Hamrin har.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johansson i Växjö begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 53, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Axel Kristiansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Johansson i Växjö begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 130 ja och 26 nej, varjämte 35 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9

Kartläggning av problemen inom filmskapandets område, m. m.

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 54, i anledning av motion om kartläggning av problemen inom filmskapandets område, m. m.

I den till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionen II: 312 av herr *Hermansson m. fl.* föreslogs riksdagen besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en kartläggning av problemen inom filmskapandets område och om förslag till riksdagen rörande nya former för främjande av filmkonsten och filmdistributionen.

Utskottet hemställde, att motion II: 312 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Dickson*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr DICKSON (h):

Herr talman! När jag först läste föreliggande motion, II: 312, var det mycket i den som tilltalade mig. Det står att man »skulle kunna förnya filmkonsten, ge det seriösa större utrymme inom

Kartläggning av problemen inom filmskapandets område, m. m.

den samlade produktionen, frambringa konstnärligt högtstående samt kulturellt och socialt engagerad film». Det är utmärkt. Men sedan såg jag att filminstitutet har använt nästan samma uttryck. Det talar om att »inslaget av konstnärligt ambitiösa filmer är mycket större nu än någonsin tidigare». Då började jag fundera, herr talman. När man reser utomlands och träffar goda vänner som talar uppriktigt, så får man i land efter land höra om vår filmproduktion — jag förmodar att en del av dessa uttalanden gäller det som i utlåtandet kallas ambitiöst och konstnärligt — och de frågar: Hur i all världen kan ni skicka ut sådant dravel och sådant snusk från ert land?

När det förhåller sig på det sättet och det om vår film här hemma används uttryck som kulturskapelser och konstnärliga alster, förstår man ju att där är någon sorts begreppsförvirring med i spelet.

Jag hyser ingen misstanke om att motionärerna har använt dessa högtravande ord i den bemärkelse som jag här skyggade för, men jag har inte samma förtroende för ordvalet när det gäller filminstitutet, som ju skall stå för och svara för utvecklingen och trenden i vårt filmskapande.

Jag avsåg först att tillstyrka motionen, men på grund av den begrepps-förvirring som råder och med den risk som finns att man inte vet var man hamnar, om man nu börjar utreda det hela och riktlinjer ges för en ännu mera »kulturbetonad» film, vill jag helst vänta tills atmosfären klarnat något och man vet om svart är svart och vitt är vitt när man talar om kultur i detta sammanhang. Därför har jag inte i utskottet tillstyrkt motionen.

Jag kan inte heller godta utskottets avstyrkande med hänsyn till dess motivering, därför att man där sätter så stor lit till just filminstitutet. Där sitter visserligen mycket högt begåvade människor med stor talang inom sitt om-

råde, men jag tror att de har fattat alldeles fel vad kultur är och att de inte helt har insett sitt ansvar inför omvärlden då det gäller produktionen av sådana här alster. Med anledning av att filminstitutet återopas som en institution som man kan sätta sin lit till beträffande skötseln av dessa affärer, har jag inte velat biträda utskottets förslag. Det är därför jag har reserverat mig blankt.

Jag kommer därför, herr talman, att rösta avslag, men i mitt inre med strykande av motiveringen. Jag vill inte ställa detta yrkande direkt, men jag nämner detta såsom en röstförklaring.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Vi väckte denna motion för elva månader sedan i början av detta år. Allmänna beredningsutskottet sköt av någon anledning över den till behandling vid höstsessionen, och nu kommer den upp till debatt, när klockan är fem minuter över tolv och alla andra kammarens ledamöter helst vill gå hem och lägga sig. Jag hade därför inte tänkt att ta till orda här, men herr Dicksons inlägg tvingar mig att förklara avsikterna bakom denna motion. Det är nödvändigt för att det inte skall uppstå missförstånd hos framtida läsare av riksdagens protokoll.

Vi har ansett att det finns vissa problem på filmens område som är så väsentliga, att det vore befogat med en kartläggning och utredning. Utskottet vill för sin del inte bestrida att vissa problem inom filmproduktion och film-distribution förtjänar att uppmärksammas. Utskottet nämner de ökande svårigheterna att få utrymme för visning av svenska kortfilmer på biograferna och frågan om särskilda distributions- och visningsmöjligheter för god film med, som man skriver, begränsat gensvar från publiken.

Men trots att det sålunda finns viktiga problem, vill utskottet inte ha någon utredning, utan det litar på att film-

Kartläggning av problemen inom filmskapandets område, m. m.

institutet vidtar eller föreslår de nödvändiga åtgärderna. Filminstitutet, eller rättare sagt filminstitutets direktör — ty det har visat sig omöjligt att sammankalla institutets styrelse för att utforma ett yttrande över motionen, trots att det gått mer än 11 månader sedan denna väcktes — anser också att det finns en rad problem att lösa. Han säger att flera olika metoder skulle kunna genomföras i fråga om filmproduktionen som komplettering till nuvarande stödsystem. Beträffande filmvisning och filmdistribution bör nya samhällsinitiativ välkomnas, och slutligen pekas på filmens betydande men ännu outnyttjade möjligheter i folkbildningsarbetet, särskilt i form av effektiv filmundervisning i skolorna.

Detta är bra, men hur skall då dessa olika samhällseliga initiativ utformas? Filminstitutets direktör säger sig inte kunna bedöma om den utredning som vi föreslagit är nödvändig eller inte, men oss förefaller det vara stor risk att de nödvändiga initiativen i dessa frågor inte tas, och vi tror att allmänna beredningsutskottets förlitan på filminstitutet är dåligt underbyggd.

Man kanske något bör erinra om vad Svenska filminstitutet är för någonting och vilka uppgifter det har. Filminstitutet är en stiftelse som bildades 1963, och till dess uppgifter hör bl. a. att främja värdefull filmproduktion och att i övrigt verka för ändamål på filmens område. Filminstitutet bygger på ett avtal mellan staten och filmbranschen. Från ekonomisk synpunkt kan det sägas utgöra en blandad statlig-privatkapitalistisk kartell, som erhåller vissa avgifter från filmbranschen och på grundval av dessa driver verksamhet.

Samtidigt med filminstitutets grundande avskaffades som bekant nöjesskatten, och i stället infördes en tio procentig självbeskattning på biografernas inkomster genom filmvisningen. Förändringen innebar en lättnad i och en omfördelning av skatten. Enligt beräkningarna skulle det nya systemet ge

biograferna 10,6 miljoner och filmutbyrarna 6,9 miljoner mera i nettobelopp per år, medan producenterna skulle erhålla 3,6 miljoner kronor mindre än vad som utgick på grund av nöjesskattens konstruktion. Orsaken till att producenterna ändå antog detta förslag var att de största inspelningsbolagen samtidigt äger dominerande biografkedjor. Vad de förlorar på gungorna tjänar de alltså igen mer än väl på karusellen. De farhågor som vi uttryckte redan när filmavtalet tillkom var att avtalet skulle gynna monopoliserings-tendenserna inom filmbranschen, därför att det försvårade läget för de fristående och oberoende producenterna som inte hade några egna biografkedjor.

Herr talman! Att avgöra hur den svenska filmproduktionen ur kvalitets-synpunkt har utvecklats sedan filminstitutets start är en mycket grannliga uppgift, där subjektiva bedömningar blir bestämmande. Jag skall verkligen inte vid detta tillfälle ta upp någon diskussion om den svenska filmens kvalitet. Här görs god film och här görs dålig film. Vi kan se god film på biograferna och vi kan se mycket dålig film. Jag vill bara kort understryka att jag inte delar herr Dicksons värderingar i fråga om filmproduktionen, även om jag givetvis uppskattar att en medlem av allmänna beredningsutskottet visar ett starkt personligt intresse för dessa problem. Kommersialiseringen av filmen har lett till en låg och avskyvärd moral i många stycken, som är betecknande för den epok som vi lever i och som är imperialismens epok. Detta är förvisso viktigt att avslöja och bekämpa, men jag avser därvid inte det förhållandet att man i vissa filmer visar hur kärlek mellan två människor går till. Den sortens moralister som klagar på detta här i kammaren och i andra sammanhang har jag ingen förståelse för. Vad jag däremot anser att man bör påtala är de våldsinslag som är så vanliga i många filmer, särskilt

Kartläggning av problemen inom filmskapandets område, m. m.

importerade och för det mesta ur amerikansk dussinproduktion. De är av direkt politisk innebörd och avser att vänja offentligheten vid vidrigheter av det slag som Förenta staternas armé sysslar med i Vietnam. De som utifrån religiösa eller andra övertygelser vänder sig mot omoral i filmen tycker jag skall kritisera detta våld, inte att kärlek mellan unga människor betraktas som ett viktigt filmtema. Det senare är helt i sin ordning och bör icke föranleda kritik.

Herr talman! Det grundläggande felet och det som försvårar en bättre ordning när det gäller det svenska filmstödet är enligt vår mening den konstruktion som gjordes från början med en sammanblandning av samhällliga och privatkapitalistiska intressen. Det begränsar och försvårar de samhällliga initiativ som är nödvändiga, enligt vad såväl filminstitutets direktör som utskottet medger och som vi pekar på i motionerna. Filmavtalet tolkas nu så, att det innebär en kartell som slår vakt om de privata etablerade stora filmbolagens intressen och åstadkommer en fördelning av pengar väsentligen inom kartellen. Det omdiskuterade fallet med den ursprungligen för TV producerade filmen »Myglaren» visade detta, och de uttalanden av filminstitutets direktör som vi citerat i motionen bestyrker det sagda.

Herr talman! Jag skall inte ytterligare utveckla våra synpunkter på det här temat. De finns väsentligen anförda i motionen. Med det sagda vill jag yrka bifall till motion nr 312 i denna kammare.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 312; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr andre vice talmannen att uppskjuta behandlingen av det återstående på föredragningslistan upptagna ärendet till kammarens sammanträde onsdagen den 6 nästkommande december.

§ 10

Till bordläggning anmäldes

utrikesutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om yttrande över vissa rekommendationer och resolutioner som Europarådets rådgivande församling antagit vid sitt artonde ordinarie möte, och

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en av UNESCO:s generalkonferens antagen konvention mot diskriminering inom undervisningen; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 56, i anledning av motioner om utredning angående social forskning.

§ 11

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 347, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt jämte motioner i ämnet; och

nr 348, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tulltaxa, m. m., jämte motioner; samt

från jordbruksutskottet:

nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av 1967 års vetekonvention och 1967 års konvention om livsmedelshjälp.

§ 12

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts fyra enkla frågor, nämligen av:

herr *Larsson* i Luttra (cp), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående mantalsskrivningen av personer som vistas i av arbetsmarknadsstyrelsen anordnade läger,

fru *Sundberg* (h), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående gottgörelse till telefonabbonenter för felaktigt debiterade samtalskostnader,

herr *Westberg* (fp), till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdeparte-

mentet angående tidpunkten för framläggande av förslag om de gymnasiala skolformerna, och

herr *Åkerlind* (h), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående riskerna för spridande av gulsot vid blodgivning.

§ 13

Justerades protokollsutdrag.

Kammararens ledamöter åtskildes här efter kl. 0.18 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson